

นตติ ปณฺวสาสมา อาภา
แสงสว่าง เสมอด้วยปัญญา ไม่มี

พิมพ์ครั้งที่ 2

ความเชื่อในมาฆของพหุชน เปลี่ยนแปลงจิตวิญญาณคนไทย ในภาคใต้

ธเนศ อภรณ์สุวรรณ

 TOYOTA

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

กรมเป็นมาของทฤษฎี
"แบ่งแยกดินแดน"
ในภาคใต้ไทย

คณะ อธิการสุวรรณ

ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย
ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

พิมพ์ครั้งที่สอง : พฤศจิกายน 2551
จำนวนพิมพ์ : 1,500 เล่ม
ราคา : 150 บาท

ออกแบบปกและรูปเล่ม : DREAM CATCHER GRAPHIC CO., LTD.
Tel. 0 2455 3932, 0 2455 3995

ISBN : 978-974-383-275-8

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

Toyota Thailand Foundation

186/1 หมู่ 1 ถนนทางรถไฟเก่า ต.สำโรงใต้ อ.พระประแดง

จ.สมุทรปราการ 10130

โทรศัพท์ 0 2386 1393-5 โทรสาร 0 2386 2880

186/1 Moo 1 Old Railway Road, T.Samrong Tai, A.Prapadaeng,
Samutprakan 10130

Tel. 0 2386 1393-5 Fax. 0 2386 2880

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

The Foundation for The Promotion of Social Science and Humanities
Textbooks Project

413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700

โทร/โทรสาร 0 2433 8713

413/38 Arun-amarin Road, Bangkoknoi, Bangkok, Siam 10700

Tel./Fax. 0 2433 8713

<http://www.textbooksproject.com>

โครงการร่วมศึกษา เสริมสร้างสุขภาวะ : กรณี 3 จังหวัดภาคใต้

คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อาคารวิศิษฐ์-ประจวบเหมาะ ถนนพญาไท ปทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทรศัพท์ 0 2218 7392, 0 2218 7382

สารบัญ

คำนำ	(7)
บทนำในการพิมพ์ครั้งที่ 2	(11)
บทนำในการพิมพ์ครั้งที่ 1	(15)
ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน”	
1 ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง	3
2 รัฐประชาชาติคืออะไร	10
3 ใครคือคนมลายูมุสลิม	15
4 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างรัฐมลายูมุสลิมกับรัฐไทยก่อนสมัยใหม่	20
5 การศึกษาเรื่องปัญหาการแบ่งแยกดินแดน	26
6 ประวัติศาสตร์ในประวัติศาสตร์	33
7 กฎอชญาอินวาทกรรมประวัติศาสตร์ทางการเมืองไทย	36
8 การเมืองกับประวัติศาสตร์	42
9 ข้อถ้อยหลังจากกับขบวนการชาตินิยมมลายู	45
10 การเปลี่ยนแปลงสภาพลักษณะของรัฐไทย และทรรศนะต่อคนมลายูมุสลิม 2475-2491	53
11 การสร้างชาติและนโยบายการผสมกลมกลืน ทางวัฒนธรรม, 2482-2487	61
12 สมัยของการสมานฉันท์ ว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลาม, 2488-2490	71
13 รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 กับจุดจบ ของการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม	87
14 บทสรุป	99
ภาคผนวก	113
ประวัติศาสตร์ทางการเมืองของปัตตานีและสยาม	114
มุมมองปรัชญาและการเมือง	118
มุมมองประวัติศาสตร์และสังคม	127

คำแถลง

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2509 ด้วยความร่วมมือร่วมใจกันเองเป็นส่วนบุคคลในหมู่ผู้มีความรักในภารกิจบริหารการศึกษาจากสถาบันต่างๆ เมื่อเริ่มดำเนินงาน โครงการตำรา มีฐานะเป็นหน่วยงานหนึ่งของสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย ก่อนที่จะมีฐานะเป็นมูลนิธิ เมื่อต้นปี พ.ศ. 2521 ทั้งนี้โดยได้รับความร่วมมือด้านทุนทรัพย์จากมูลนิธิร็อกกี้ เฟลเลอร์ เพื่อใช้จ่ายในการดำเนินงานขึ้นต้น เป้าหมายเบื้องต้นของมูลนิธิโครงการตำราฯ ก็คือ ส่งเสริมให้มีตำราภาษาไทยที่มีคุณภาพ เฉพาะในทางสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งนี้ต่างก็เห็นพ้องต้องกันในระยะนั้นว่า คุณภาพหนังสือตำราไทยระดับอุดมศึกษาแขนงวิชาดังกล่าวยังไม่สูงพอ ถ้าส่งเสริมให้มีหนังสือเช่นนี้เพิ่มขึ้นย่อมมีส่วนช่วยยกระดับมาตรฐานการศึกษาในชั้นมหาวิทยาลัยโดยปริยาย อีกทั้งยังอาจช่วยการสร้างสรรค์ปัญญา ความคิดริเริ่ม และความเข้าใจอันถูกต้องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมืองโดยส่วนรวม

พร้อมกันนี้ มูลนิธิโครงการตำราฯ ก็มีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะทำหน้าที่เป็นที่ชุมนุมผลงานเขียนของนักวิชาการต่างๆ ทั้งในและนอกสถาบัน เพื่อให้ผลงานวิชาการที่มีคุณภาพได้เป็นที่รู้จักและเผยแพร่ออกไปโดยทั่วถึงในหมู่นักเรียน ผู้เรียน และผู้สนใจงานวิชาการ การดำเนินงานของมูลนิธิโครงการตำราฯ มุ่งขยายความเข้าใจและความร่วมมือของบรรดานักวิชาการออกไปในวงกว้างยิ่งๆ ขึ้นด้วย ไม่ว่าจะเป็นด้านการกำหนดนโยบายสร้างตำรา การเขียน การแปล และการใช้ตำรานั้นๆ ซึ่งจะเป็นเครื่องส่งเสริมและกระชับความสัมพันธ์อันพึงปรารถนา ตลอดจนความเข้าใจอันดีต่อกันในวงวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง

นโยบายพื้นฐานของมูลนิธิโครงการตำราฯ คือ ส่งเสริมและเร่งรัดให้มีการจัดพิมพ์หนังสือตำราทุกประเภท ทั้งที่เป็นงานแปลโดยตรง งานแปล

เรียงเรียง งานถอดความ งานรวบรวม งานแต่งและงานวิจัย ในช่วงแรกๆ เราได้เน้นส่งเสริมงานแปลเป็นหลัก ขณะเดียวกันก็ได้ส่งเสริมให้มีการจัดพิมพ์ตำราประเภทอื่นๆ ด้วย นับแต่ได้ก่อตั้งโครงการตำราฯ มาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน โดยความร่วมมืออย่างดียิ่งของนักวิชาการหลายสถาบัน สามารถส่งเสริม-กลั่นกรอง-ตรวจสอบ และจัดพิมพ์หนังสือตำราภาษาไทยระดับอุดมศึกษาที่มีคุณภาพตามเป้าหมาย เจตนารมณ์ และนโยบาย ได้ครบทุกประเภท และมีเนื้อหาครอบคลุมสาขาวิชาต่างๆ ถึง 8 สาขาดังต่อไปนี้คือ (1) สาขาวิชาภูมิศาสตร์ (2) สาขาวิชาประวัติศาสตร์ (3) สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ (4) สาขาวิชารัฐศาสตร์ (5) สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา (6) สาขาวิชาปรัชญา (7) สาขาวิชาจิตวิทยา (8) สาขาวิชาภาษาและวรรณคดี นอกจากนี้เรายังมีโครงการผลิตตำราสาขาวิชาอื่นๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น สาขาวิชาศิลปะ ซึ่งกำลังอยู่ในขั้นดำเนินงาน และยังสามารถขยายงานให้มีการแต่งตำราเป็น “ชุด” ซึ่งมีเนื้อความคาบเกี่ยวระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น “ชุดชีวิตและงาน” ของบุคคลที่น่าสนใจ ดังที่ได้จัดพิมพ์เผยแพร่ไปแล้วบางเล่ม

ปัจจุบัน มูลนิธิโครงการตำราฯ ยังคงมีเจตนานั่นแน่วแน่ที่จะขยายงานของเราต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง แม้จะประสบอุปสรรคนานัปการ โดยเฉพาะอุปสรรคด้านทุนรอน เพราะกิจการของเราไม่ใช่กิจการแสวงหากำไร หากมุ่งประสงค์ให้นักศึกษาและประชาชนได้มีโอกาสซื้อหาหนังสือตำราฯ ในราคาย่อมเยาพอสมควร

คณะกรรมการทุกสาขาวิชาของมูลนิธิโครงการตำราฯ ยินดีน้อมรับคำแนะนำและคำวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อ่านทุกท่าน และปรารถนาอย่างยิ่งที่จะให้ท่านผู้อ่านทุกท่านได้เข้ามามีส่วนร่วมในมูลนิธิโครงการตำราฯ ไม่ว่าจะเป็นการสนับสนุนแนะนำอยู่ห่างๆ ช่วยแต่ง แปล เรียบเรียง หรือรวบรวมตำราสาขาวิชาต่างๆ ให้เรา หรือเข้ามาร่วมบริหารงานร่วมกับเรา

เสน่ห์ จามริก

ประธานคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

รายนามคณะกรรมการบริหาร

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปี 2551

(ก่อตั้ง พ.ศ. 2509 โดยนายป๋วย อึ๊งภากรณ์ นายเสน่ห์ จามริก)

นายเสน่ห์ จามริก	ประธาน
นางเพ็ชรี สุมิตร	รองประธาน
นางสาวกุสุมา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา	กรรมการ
นายธเนศ อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์ ฐานะพรพันธุ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจริตธนารักษ์	กรรมการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	กรรมการ
นางสาวศรีประภา เพชรมีศรี	กรรมการ
นายวีระ สมบูรณ์	กรรมการ
นายประจักษ์ ก้องกีรติ	กรรมการ
นายพิภพ อุดร	กรรมการ
นางสาวอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์	กรรมการ
นางสาวศุภลักษณ์ เลิศแก้วศรี	กรรมการและเหรัญญิก
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายธำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์	กรรมการและผู้ช่วย เลขานุการ
นายทรงยศ แววหงษ์	กรรมการและผู้จัดการ

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย (Toyota Thailand Foundation-TTF)

ก่อตั้งขึ้นในเดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 ในโอกาสที่ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด ดำเนินงานมาครบรอบ 30 ปี ด้วยเงินทุนจดทะเบียนเริ่มแรก 30 ล้านบาท ซึ่งมูลนิธิ ได้นำเงินดอกผลมาดำเนินกิจกรรม ภายใต้วัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา พัฒนาคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกิจกรรมสาธารณประโยชน์ด้านอื่นๆ โดยร่วมมือกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรสาธารณกุศลต่างๆ

ในปัจจุบัน มูลนิธิ มีทุนจดทะเบียนทั้งสิ้น 400 ล้านบาท โดยกิจกรรมต่างๆ ของมูลนิธิ ได้ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องและขยายขอบเขตอย่างกว้างขวาง ด้วยความตระหนักว่า ชุมชนและสังคมที่เข้มแข็งย่อมอยู่บนรากฐานที่มั่นคงของการศึกษาและคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งจำเป็นต้องดำเนินควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาในด้านอื่นๆ ดังนั้น ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทยยังคงมุ่งมั่นที่จะเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการก่อสร้างสังคมที่ดี เข้มแข็งและสันติ เพื่อให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เจริญรุ่งเรืองอย่างแท้จริง

รายนามคณะกรรมการ มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

ประธานมูลนิธิ

พลตำรวจเอกเอกภาพ สารสิน

รองประธานมูลนิธิ

มร. มิตซึฮิโระ โซโนดะ

กรรมการ

ดร. เสนาะ อุณาภูล

ดร. พิสิฐฐ์ ภัคเกษม

ดร. เจตน์ สุจริตกุล

ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ

ศ. นพ. ภิรมย์ กมลรัตนกุล

ศ. ดร. สุรพล นิติไกรพจน์

คุณอานนท์ เจริญรุ่งเรือง

มร. โยชิโนริ โอโมริ

คุณประมนต์ สุธีวงศ์

คุณนินนาท ไชยธีรภิญโญ

มร. เรียวอิจิ ซาซากิ

อธิการบดีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประธานชมรมผู้แทนจำหน่ายโตโยต้า

ประธานชมรมความร่วมมือโตโยต้า

กรรมการและเลขานุการ

คุณวุฒิกุล สุริยะฉันทานนท์

เหรัญญิก

มร. ฮิโรชิ นิชิดะ

รายนามคณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

คุณประมนต์ สุธีวงศ์	ประธานคณะกรรมการ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด
คุณนิพนธ์ ไชยธีรภิญโญ	รองประธานคณะกรรมการ
มร. เรียวอิจิ ซาซากิ	กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ เอเชีย แปซิฟิก
มร. มิทซึฮิโระ โซโนดะ	กรรมการผู้จัดการใหญ่ บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด
คุณศุภรัตน์ ศิริสุวรรณางกูร	ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่อาวุโส บริษัท โตโยต้า มอเตอร์ เอเชีย แปซิฟิก
มร. ยีโรชิ นิซิดะ	เหรียญกษาปณ์
คุณสุทธิ จันทรวินมณี	ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการใหญ่
คุณวิบูลย์ ณะระนอง	- ประธานกิตติมศักดิ์ ชมรมผู้แทนจำหน่ายโตโยต้า - ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ คณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
คุณจิตติมา คงจำเนียร	- ผู้อำนวยการสำนักงานวางแผนส่งเสริมสังคม และสำนักเลขานุการมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย - เลขานุการคณะกรรมการบริหาร มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

กิจกรรมและโครงการของมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

โครงการต่อเนื่อง

1. สนับสนุนด้านการศึกษา

• โครงการห้องเรียนมาตรฐาน • โครงการหนังสือมือสอง • โครงการบริจาคหนังสือใหม่ • โครงการบริจาคอุปกรณ์กีฬา-อุปกรณ์การศึกษา • โครงการมอบรางวัลมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย (TTF Award) • โครงการศึกษาประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน • อยุธยาศึกษา • โครงการนักเรียนพยาบาล • โครงการศึกษาแก่เด็กขาดแคลนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ • โครงการศึกษาแก่เด็กขาดแคลนในภาคเหนือ • โครงการศึกษาแก่เด็กขาดแคลนในภาคใต้ • จัดพิมพ์เผยแพร่หนังสือเฉลิมพระเกียรติ “คำพ่อสอน” ประมวลพระบรมราชาวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน

2. ด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

• โครงการอนุรักษ์ผักสีเขียว • โครงการต้นน้ำต้นชีวิต : สมาคมปกากะญอ เพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและคุณภาพชีวิต

โครงการและกิจกรรมพิเศษร่วมกับองค์กรต่างๆ

1. ด้านการศึกษา

• สนับสนุนด้านภาษาญี่ปุ่น แก่มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง • โครงการบ้านตะวันใหม่ มูลนิธิป้องกันและปราบปรามยาเสพติด • โครงการพ่อแม่อุปถัมภ์มูลนิธิหมอเสม พริ้งพวงแก้ว • ก่อสร้างอาคารเรียนตำรวจตระเวนชายแดน • การบริจาคคอมพิวเตอร์และปริ้นเตอร์ แก่โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน • กองทุนหมอเจ้าฟ้า • บริจาคจานดาวเทียม แก่มูลนิธิทางไกลผ่านดาวเทียม • บริจาคสารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน แก่ห้องสมุดโรงเรียนทั่วประเทศ

2. ด้านคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม

• โครงการปากแห่งพาดานโหว่ สำนักงานบรรเทาทุกข์และประชานามัยพิทักษ์ สภากาชาดไทย • โครงการบริจาคอวัยวะ สภากาชาดไทย • โครงการนำร่องการวางแผนครอบครัวในชุมชนบนพื้นที่สูงตามชายแดนจังหวัดภาคเหนือ • โครงการสานสายใยเด็กไทยรักสุขภาพ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

คำนำ

มีคำพังเพยหนึ่งของฝรั่งเศส กล่าวเอาไว้ชวนให้คิดว่า “เรื่องยิ่งเปลี่ยนไปเท่าไร ก็ยิ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องๆ เดียวกันมากขึ้นเท่านั้น” ข้อสังเกตที่ว่านี้ เป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงกฎความจริงประการหนึ่งในชีวิตความเป็นไปของสังคมมนุษย์เรา เข้าทำนองที่พูดกันถึงกันบ่อยๆ ว่า “ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย” ความข้อนี้ แม้จะยังไม่ถึงกับมีอะไรมาเป็นเครื่องพิสูจน์ยืนยันถึงความแน่ชัดแน่นอนกันในเชิงทฤษฎีทีเดียวนัก แต่จากข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับหนึ่งก็คงพอจะพูดได้ว่า ปรากฏการณ์ประวัติศาสตร์ซ้ำรอยที่ว่านี้ เป็นเพียงผลอันเกิดแต่มูลเหตุ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “มูลเหตุ” จากแบบแผนวิถีคิดและประพฤติปฏิบัติ ซึ่งอาจเรียกรวมๆ ว่า “วัฒนธรรมการเรียนรู้” อันเป็นสมบัติแนบเนื่องอยู่กับสังคมวัฒนธรรมหนึ่งๆ สมบัติทางวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ว่านี้นับเป็นผลพวงของเหตุผลและความจำเป็นตามเงื่อนไขสถานการณ์แห่งยุคสมัย ครั้นเมื่อเงื่อนไขสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป วัฒนธรรมการเรียนรู้ชุดเดียวกันนั้นเองก็มักกลายเป็นโทษสมบัติและมิถิลาทิส บั่นทอนความมั่นคงและการดำรงคงอยู่ของสังคม

ประเด็นอยู่ที่ว่า สังคมวัฒนธรรมนั้นๆ จะมีปัญญาสามารถคิดค้น

(8) ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย

และสร้างสรรค์ในอันที่จะปรับเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาก้าวหน้าเทียบทันกับเงื่อนไขสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้หรือไม่เพียงใด หรือว่าจะเอาแต่เสพติดจำเจอยู่กับวัฒนธรรมการเรียนรู้เก่าๆ ล้าสมัย ตั้งตนเป็นอริกับอนาคตความมั่นคงและการดำรงอยู่ของสังคมของตนเอง อย่างเช่นที่กำลังเป็นไปในสถานการณ์วิกฤตความรุนแรงตามจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทยเราขณะนี้

ความจริงแล้ว สถานการณ์วิกฤตความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นับเป็นเพียงภาคส่วนหนึ่งของปัญหาความรุนแรงระส่ำระสายที่เป็นมาช้านานในทำนองเดียวกันในหมู่ชนชาติพันธุ์ต่างๆ หลากหลายตามพื้นที่ชายขอบโดยทั่วไป เพียงแต่ว่าภาคใต้เป็นกรณีที่โดดเด่นในแทบทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของวัฒนธรรม ศาสนา ประเพณี วิถีชีวิต และความคิดความเชื่อ ในประการสำคัญ ประกอบเป็นกลุ่มชนชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ของจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างที่รู้ๆ กัน

แบบแผนวิถีคิดและแนวทางยุทธศาสตร์ยุทธวิธีที่ดำเนินการต่อปัญหาวิกฤตความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นเครื่องพิสูจน์แสดงให้เห็นว่าสังคมไทยเรายังคงเสพติดจำเจอยู่กับวัฒนธรรมการเรียนรู้ในลักษณะที่เป็นอริต่ออนาคตความมั่นคงของสังคมของตนเอง ความคิดความอ่านที่จะแก้ไขสถานการณ์วิกฤตจึงเป็นเหตุกระตุ้นให้ปัญหาความรุนแรงสูญเสียดวง และอารมณ์ความรู้สึกเกลียดชังหวาดระแวงยิ่งขยายวงกว้างขวางออกไปโดยลำดับ ทั้งหมดเป็นปัญหาท้าทายและทดสอบระบบและสถานะความเป็น “รัฐประชาชาติไทย” อย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่าไม่อาจแก้ไขคลี่คลายไปได้ トラบเท่าที่ลัทธิและแบบแผนความคิดความเชื่อ “เชื้อชาตินิยม” อันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากยุคสมัยของเผด็จการ “เชื้อผู้นำ ชาติพันธุ์” ดังที่ท่านปรีดี พนมยงค์ ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ในช่วง 14 ตุลาคม 2516

ภายใต้การครอบงำของมิชชันนารี “เชื้อชาตินิยม” ที่ว่านี้เอง สังคมไทยจึงเต็มไปด้วยพฤติกรรมเรื่องราวของ “ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย” ตลอดมา แล้วยิ่งมีเสียงเรียกร้องให้มีการจัดตั้ง “เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้” ขึ้นตั้งแต่ช่วงรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร เป็นการซ้ำเติมสถานการณ์ด้วยการ

ครอบงำทางเศรษฐกิจและฐานทรัพยากรท้องถิ่น อันเป็นปัจจัยการดำรงชีวิตของชุมชนรากหญ้า ปัญหาก็คงจะตีบตัน ปิดช่องทางมวลความพยายามที่จะแก้ไขปัญหากันอย่างเป็นมรรคเป็นผลและสร้างสรรค์ เพราะถ้าหากเป็นไปเช่นนั้นแล้วไซ้ “เชื้อชาตินิยม” ในภาพจำแลงของ “ชาตินิยม” ก็เท่ากับเป็นอาวุธเพื่อการขูดรีดทางเศรษฐกิจนั่นเอง เป็นที่น่าสังเกตด้วยว่าภายใต้รัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ความพยายามกดดันเรื่อง “เขตเศรษฐกิจพิเศษภาคใต้” ก็ดูจะไม่ได้เบาบางลงไปเลย

บทศึกษาเรื่อง **“ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย”** โดย ดร.บทศ อภรณ์สุวรรณ ออกมาในช่วงรัฐบาลพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ อันเป็นผลจากการยึดอำนาจของ “คณะปฏิรูปการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข” ปัญหาจึงไม่ใช่เป็นเพียงแต่การระงับเหตุการณ์รุนแรงสูญเสียชีวิตเท่านั้น หากยังเป็นสถานการณ์ที่ท้าทายและทดสอบทัศนวิสัยและภูมิปัญญาความสามารถของผู้นำไทย ในภารกิจการปฏิรูปการเมืองไปด้วยในขณะเดียวกัน นั่นก็คือ เรื่องของประเด็นปัญหาการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น อันเป็นหัวใจและเนื้อหาของระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริงและยั่งยืน ไม่ใช่เพียงเร่งรัดให้มีการเลือกตั้งแต่สถานเดียว ซึ่งตกเป็นเหยื่อการแสวงอำนาจและผลประโยชน์ในหมู่ “นักเลือกตั้ง” มาโดยตลอด และกลายมาถูกใช้เป็นเครื่องมือของเผด็จการอำนาจเบ็ดเสร็จ ภายใต้ระบอบทุนนิยมทักษิณ

เป็นเรื่องน่ายินดี ที่บทศึกษาเรื่องนี้ออกมาในช่วงนี้พอดี ที่นายกรัฐมนตรีพลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ แสดงความจริงใจและจริงจังที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤตความรุนแรงในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แม้กระทั่งถึงขั้นแสดงท่าทีเปิดช่องทางให้มีการเจรจากับฝ่ายผู้ก่อการ ต้องยอมรับกันว่า ปัญหาและสถานการณ์ได้ขยายตัวทวีความซับซ้อนขึ้นหลายต่อหลายเท่า แต่ถ้าจะมีบทเรียนอะไรจากอดีตพอที่จะเป็นหลักการและแนวทางอันมีคุณค่าควรแก่การนำมาทบทวนเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหากันอย่างสร้างสรรค์และยั่งยืนจริงๆ ก็เห็นจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับข้อมูลเรื่องราวของขบวนการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเสรีภาพของประชาคมมุสลิมภาคใต้ จนในที่สุดปรากฏเป็น “ข้อ

(10) ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย

เรียกร้อง 7 ประการ” จากคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี ในช่วงเดือนเมษายน 2490 หากแต่ได้รับการสนองตอบด้วยนโยบายและมาตรการใช้อำนาจความรุนแรงถึงขั้นเช่นฆ่ากันจากรัฐบาล ไม่ต้องสงสัยเลยว่านโยบายมาตรการและเหตุการณ์ต่างๆ คงจะเป็นที่จดจำ ก่อความหวาดระแวงฝังรากลึกในหมู่ประชาคมมุสลิมภาคใต้ ซึ่งทั้งหลายทั้งปวงเหล่านี้เป็นบทเรียนที่จะต้องตระหนักกันให้มากๆ เพื่อว่าประวัติศาสตร์จะไม่ต้องซ้ำรอยอย่างเช่นในกรณีของกรือเซะและตากใบ สดๆ ร้อนๆ ซึ่งเป็นชนวนกระพือความรุนแรงยืดเยื้อหาทางออกไม่ได้จนบัดนี้

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก

พฤศจิกายน 2549

บทนำ

ในการพิมพ์ครั้งที่ 2

หนังสือ **ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน ในภาคใต้ไทย** เป็นงานวิจัยศึกษาปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมุ่งทำความเข้าใจในเหตุการณ์เหล่านั้นจากประวัติศาสตร์ การตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้เป็นกิจกรรมหนึ่งในโครงการตลาดวิชามหาวิทยาลัยชาวบ้าน ชุด 3 จังหวัดภาคใต้ ซึ่งก่อตั้งขึ้นมาหลังเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้และการทวีความรุนแรงอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน แนนอนว่าผู้คนในภาคต่างๆ ย่อมมีทัศนคติและความเห็นต่อปัญหาภาคใต้มากมาย ทว่าสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือการมีอคติและความเข้าใจที่ผิดๆ จำนวนมากต่อปัญหาและความเป็นจริงในสามจังหวัดภาคใต้ จุดหมายสำคัญประการหนึ่งของโครงการฯ จึงได้แก่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อความรู้และความเข้าใจในสังคม 3 จังหวัดภาคใต้ให้มากขึ้น โดยพยายามใช้มุมมองและข้อมูลจากพื้นที่เป็นหลัก และพยายามเผยแพร่ข้อมูลไปยังภาคส่วนต่างๆ เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจและแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมบนพื้นฐานของความสงบสันติต่อไป

การตีพิมพ์ครั้งที่ 1 นั้นดำเนินไปร่วมกับระหว่างโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับ

แผนงานร่วมศึกษา เสริมสร้างสุขภาวะ : กรณี 3 จังหวัดภาคใต้ คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ส่วนการตีพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้้นั้น เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กับแผนงานร่วมศึกษา ในโอกาสที่มูลนิธิโครงการตำราฯ จัดการสัมมนาเรื่อง “โลกของอิสลามและมุสลิมในอุษาคเนย์” ในวันที่ 28-29 พฤศจิกายน 2551 ณ จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งนี้ผู้เขียนได้ปรับปรุงแก้ไขข้อมูลที่ผิดพลาดในฉบับแรก โดยเฉพาะภายหลังการเปิดตัวหนังสือเล่มดังกล่าวที่วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2550 และมีนักวิชาการและนักการเมืองปัตตานี ร่วมให้คำวิจารณ์และข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างมาก ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย

การให้ความสำคัญไปที่ประวัติศาสตร์ ไม่ได้เกิดจากการที่ผู้เขียนทำงานสอนด้านประวัติศาสตร์เป็นอาชีพหลักเท่านั้น หากจริงๆ แล้วมาจากการพบว่า ข้อมูลและการอธิบายของผู้คนทั้งในหน่วยงานราชการและเอกชน ทั้งสถาบันและปัจเจกชน ในปัญหาจังหวัดมลายูมุสลิมภาคใต้นั้น ขัดแย้งและไม่ตรงกับหลักฐานชั้นต้นเป็นอันมาก ที่สำคัญคือการเมืองการตีความประวัติศาสตร์เรื่องปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีอยู่มาก จากประสบการณ์เหล่านี้เอง ทำให้ผู้เขียนต้องการค้นคว้าว่าเราสามารถหาความจริงและสร้างความถูกต้องเป็นธรรมขึ้นมาโดยอาศัยประวัติศาสตร์เป็นเครื่องมือแนวทางได้หรือไม่

ประเด็นสำคัญในหนังสือเล่มนี้คือการศึกษาถึงกำเนิดและความเป็นมาของการสร้างมายาคติว่าด้วย “ลัทธิแบ่งแยกดินแดน” ในวาทกรรมการเมืองสมัยใหม่ของรัฐชาติไทย เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ผูกพันและรองรับมโนทัศน์การแบ่งแยกดินแดนมาจากมายาคติในเรื่อง “กบฏหะยีสุหลง” และ “กบฏดุซงญอ” ในเวลาเดียวกันพัฒนาการและความเป็นมาของรัฐไทยสยามที่เปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย และการสร้างรัฐไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง และสงครามมหาอาเซียบูรพา ก็มีส่วนในการผลักดันและสร้างแนวความ

คิดทางการเมืองของ “การแบ่งแยกดินแดน” ให้เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพลังการเมืองใหม่ในภูมิภาคต่างๆ จากใต้จรดเหนือและอีสาน กระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองและการสร้างรัฐไทยสมัยชาตินิยมนี้ นำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงปราบปรามและสยบการเรียกร้องและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองของภูมิภาคทั้งหลายลงไป โดยที่กรณีของมลายูมุสลิมในภาคใต้มีลักษณะเฉพาะต่างจากภาคอื่นและมีผลสะท้อนที่ยังส่งผลต่อมาอีกนาน

กล่าวในทางประวัติศาสตร์ หนังสือเล่มนี้มุ่งสร้างความกระจ่างแจ้งในพัฒนาการและความเป็นมาของการเมืองยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อที่จะช่วยทำให้มโนทัศน์เรื่อง “การแบ่งแยกดินแดน” มีบริบทอันถูกต้องขึ้นมา แทนที่จะเป็นเรื่องเล่าประดิษฐ์สร้างขึ้นมาโดยอำนาจรัฐและอุดมการณ์ของรัฐแต่ฝ่ายเดียว จากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมด กล่าวได้ว่า เหตุการณ์และความขัดแย้งในสามจังหวัดภาคใต้ นั้น มีทรรศนะในการมองที่ตรงข้ามกันระหว่างรัฐและประชาชนมลายูมุสลิมภาคใต้ ในขณะที่รัฐมองว่าการต่อต้านลูกชื่อต่างๆ ของคนมลายูมุสลิมนั้นเป็นการ “กบฏ” แต่ฝ่ายประชาชนมุสลิมเองกลับมองว่า การเคลื่อนไหวถึงการประท้วงต่อสู้ต่างๆ นั้นคือการเรียกร้องความเป็นธรรมและสิทธิของพลเมืองในรัฐที่ควรเคารพวัฒนธรรมความเชื่อของคนกลุ่มน้อย ไปจนถึง “การทำสงคราม” หากจำเป็น เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมตามศรัทธาและความเชื่อของตน

กล่าวให้ถึงที่สุด งานศึกษาทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายนั้น จะมีความหมายและคุณค่าต่อประชาชนและสังคมรวมทั้งรัฐด้วยก็ต่อเมื่อประวัติศาสตร์สามารถพูดความจริงได้ สังคมและประเทศที่อยู่และยึดถือประวัติศาสตร์ที่ไม่เป็นความจริงหรือจริงสำหรับคนฝ่ายเดียว ย่อมไม่อาจสร้างบูรณาการและความเป็นอารยะของตนขึ้นมาได้ ไม่อาจอาศัยประวัติศาสตร์เป็นแสงนำทางให้แก่การเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตที่ดีและก้าวหน้าขึ้นมาได้ ก็จะจมปลักอยู่กับอดีตและความผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำอีก นั่นคือคนและสังคมที่ไม่อาจเรียนจากประวัติศาสตร์ได้ ก็มีแต่จะถูกสาปจากประวัติศาสตร์สถานเดียว

(14) ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย

ความรู้ในเรื่องประวัติศาสตร์และการเมืองของดินแดนปัตตานีไม่
อาจกระทำได้เลย หากผู้เขียนไม่ได้รับคำแนะนำและการอนุเคราะห์ด้าน
ต่างๆ จากปัญญาชนและโต๊ะครูและผู้รู้หลายท่านใน 3 จังหวัดภาคใต้ ที่
สำคัญคือคุณอับละห์ ลออแมน หรือผู้ล่วงลับไปแล้ว และเป็นผู้ให้
ความรู้เรื่องมลายูและมุสลิมแก่คนนอกอย่างไม่เห็นดีเห็นชอบด้วยภราดร
ภาพและความเมตตา

ผู้เขียนขออุทิศหนังสือเล่มนี้แด่
คุณอับละห์ ลออแมน
ธเนศ อภรณ์สุวรรณ

14 ตุลาคม 2551

บทนำ

หนังสือ **ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย”** เป็นงานวิจัยปัญหาความรุนแรงในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมุ่งทำ ความเข้าใจในเหตุการณ์เหล่านั้นจากประวัติศาสตร์ การให้ความสำคัญที่ประวัติศาสตร์ไม่ได้เกิดมาเพราะผู้เขียนทำงานด้านประวัติศาสตร์มากกว่าด้านอื่น หากจริงๆ แล้วมาจากการพบว่า ข้อมูลและการอธิบายของผู้คนทั้งในหน่วยงานราชการและเอกชน ทั้งสถาบันและปัจเจกชน ในปัญหาจังหวัดมลายูมุสลิมภาคใต้นั้น ชัดแย้งและไม่ตรงต่อหลักฐานชั้นต้นเป็นอันมาก ที่สำคัญคือการใช้คดีในประวัติศาสตร์เรื่องปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีอยู่มาก จากประสบการณ์เหล่านี้เอง ทำให้ผู้เขียนต้องการค้นคว้าว่าเราจะสามารถหาและสร้างประวัติศาสตร์ที่เป็นจริงขึ้นมาได้หรือไม่

ประเด็นสำคัญในหนังสือเล่มนี้คือศึกษาถึงกำเนิดและความเป็นมาของการสร้างมายาคติว่าด้วย “ลัทธิแบ่งแยกดินแดน” ในวาทกรรมการเมืองสมัยใหม่ของรัฐไทย เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ผูกพันและรองรับมโนทัศน์การแบ่งแยกดินแดนมาจากและก็ทำให้เกิดมายาคติในเรื่อง “กบฏหะยีสุหลง” และ “กบฏดุซงญอ” ด้วย ในเวลาเดียวกันพัฒนาการ

และความเป็นมาของรัฐไทยสยามที่เปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย และการสร้างรัฐไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและสงครามมหาเอเซียบูรพา ก็มีส่วนในการผลักดันและสร้างแนวความคิดทางการเมืองของ “การแบ่งแยกดินแดน” ให้เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพลังการเมืองใหม่ในภูมิภาคต่างๆ จากใต้จรดเหนือและอีสาน กระบวนการเปลี่ยนผ่านทางการเมืองและการสร้างรัฐไทยสมัยชาตินิยมนี้ นำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงปราบปรามและสยบการเรียกร้องและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองของภูมิภาคทั้งหลายลงไป โดยกรณีของมลายูมุสลิมในภาคใต้ มีลักษณะเฉพาะต่างจากภาคอื่นและมีผลสะท้อนที่ยังส่งผลต่อมามีกันาน

หนังสือเล่มนี้มุ่งสร้างความกระจ่างแจ้งในพัฒนาการและความเป็นมาของการเมืองยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อที่จะช่วยทำให้มีบันทึกเรื่อง “การแบ่งแยกดินแดน” มีบริบทอันถูกต้องขึ้นมาด้วย แทนที่จะเป็นเรื่องเล่าประดิษฐ์สร้างขึ้นมาโดยอำนาจรัฐและอุดมการณ์ของรัฐแต่ฝ่ายเดียว จากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมด กล่าวได้ว่าเหตุการณ์และความขัดแย้งในสามจังหวัดภาคใต้ นั้น มีทรรศนะในการมองที่ตรงข้ามกันระหว่างรัฐและประชาชนมลายูมุสลิมภาคใต้ ในขณะที่รัฐมองว่าการต่อต้านลูกฮือต่างๆ ของคนมลายูมุสลิมนั้นเป็นการ “กบฏ” แต่ฝ่ายประชาชนมุสลิมเองกลับมองว่าการเคลื่อนไหวรวมถึงการประท้วงต่อสู้ต่างๆ นั้น คือการเรียกร้องความเป็นธรรม และสิทธิของพลเมืองในรัฐที่ควรเคารพวัฒนธรรมความเชื่อของคนกลุ่มน้อย ไปจนถึง “การทำสงคราม” หากจำเป็น เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมตามศรัทธาและความเชื่อของตน

กล่าวถึงที่สุด งานศึกษาทางประวัติศาสตร์ทั้งหลายนั้น จะมีความหมายและคุณูปการต่อประชาชนและสังคมรวมทั้งรัฐด้วย ก็ต่อเมื่อประวัติศาสตร์สามารถพูดความจริงได้ สังคมและประเทศที่อยู่และยึดถือประวัติศาสตร์ที่ไม่เป็นความจริงหรือจริงสำหรับคนฝ่ายเดียว ย่อมไม่อาจสร้างบูรณาการและความเป็นอารยธรรมของตนขึ้นมาได้ ไม่อาจอาศัย

ประวัติศาสตร์เป็นแสงนำทางให้แก่การเปลี่ยนแปลงไปสู่อนาคตที่ดีและก้าวหน้าขึ้นมาได้ และก็จะจมปลักอยู่กับอดีตและความผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำอีก นั่นคือคนที่ไม่อาจเรียนรู้จากประวัติศาสตร์ได้ ก็มีแต่จะถูกสาปจากประวัติศาสตร์สถานเดียว

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

24 ตุลาคม 2549

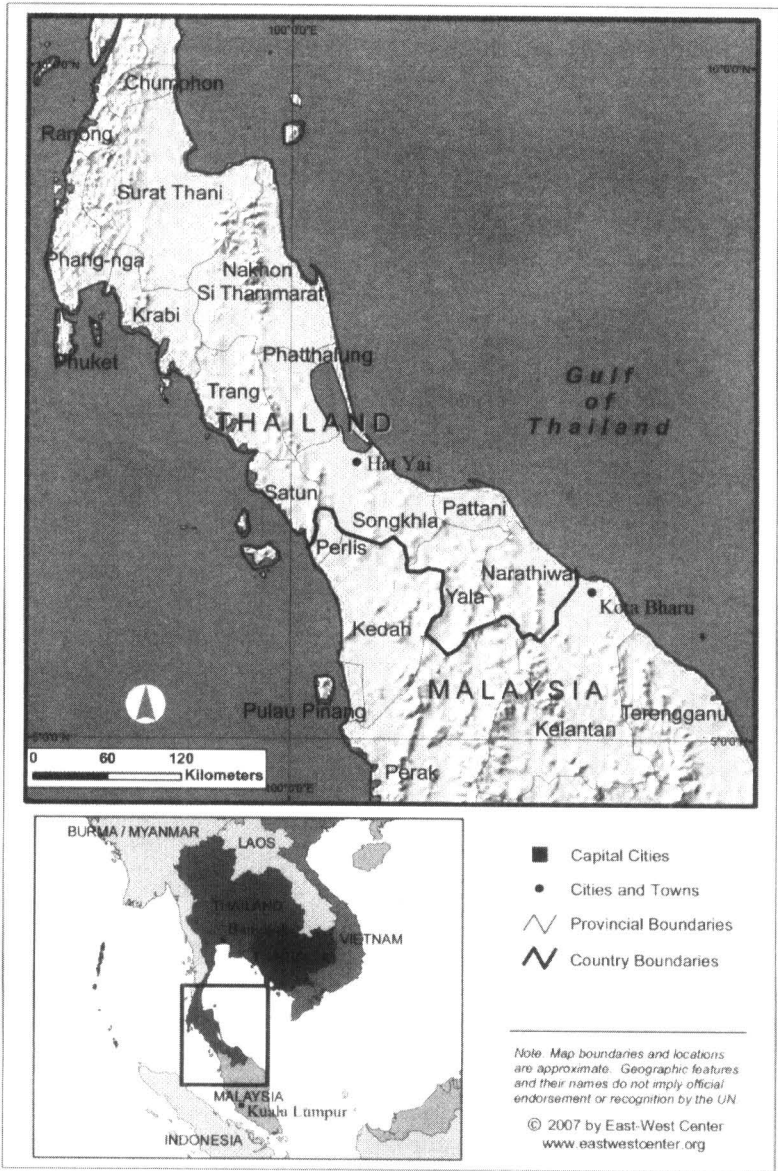
หลังรัฐประหาร 19 กันยา

ส่วนหนึ่งของแผนที่ประเทศจีน ("Sinarum Regni Aliorug...") แสดงอาณาเขตของรัฐต่างๆ บนแหลมมลายู เชื่อว่าแผนที่แผ่นนี้วาดขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ. 2133/ค.ศ. 1590 โดยอาศัยข้อมูลของ รักจิเอรี (Father Fuggieri) นักบวชอิตาลีที่เข้ามาเผยแผ่ศาสนาในประเทศจีนสมัยนั้น (ภาพและคำบรรยายโดย คุณธวัชชัย ตั้งศิริวานิช)

ความเป็นมาของทฤษฎี “แบ่งแยกดินแดน” ในภาคใต้ไทย¹

ชเนศ อารกนโสสุวรรณ^๒

แผนที่ภาคใต้ของประเทศไทย

1

ประวัติศาสตร์ที่เพิ่งสร้าง

เรามักถูกสอนและเชื่อกันว่า วิชาประวัติศาสตร์และเรื่องราวในประวัติศาสตร์คือเหตุการณ์ที่เก่าแก่เกิดขึ้นมานานจนกลายเป็นเรื่องราวที่ต้องเชื่อเพราะความเก่าแก่และมีมานานแล้ว แต่ในความเป็นจริง วิชาประวัติศาสตร์เป็นเรื่องใหม่และเป็นความรู้สมัยใหม่ ในเมืองไทยก็มีกำเนิดไม่เก่ากว่ารัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องราวต่างๆ ที่เก่าและโบราณนั้นก็มียู่ในตำนาน จารึก และพระราชพงศาวดารฉบับต่างๆ ซึ่งมีความแตกต่างจากประวัติศาสตร์ในความหมายใหม่ กล่าวคือวิชาประวัติศาสตร์ต้องมีวิธีวิทยาที่เป็นวิทยาศาสตร์ ที่สามารถตรวจสอบและแก้ไขให้ถูกต้องตรงต่อข้อเท็จจริงที่ค้นพบได้ตลอดเวลา การศึกษาและทำความเข้าใจประวัติศาสตร์ของบริเวณสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่กำลังมีปัญหาคือความขัดแย้งกระทั่งนำไปสู่ความรุนแรงขั้นสูงสุดของการต่อสู้ทางการเมือง จึงไม่อาจทำได้ง่ายๆ เหมือนเหตุการณ์ในพื้นที่อื่นๆ ของสังคมไทย หากจะต้องใช้วิธีการและทฤษฎีทางประวัติศาสตร์อย่างเคร่งครัดเพื่อให้ได้ข้อมูล

และเรื่องราวอย่างที่เป็นจริงออกมาให้ได้มากที่สุด ในแง่นี้ วิชาประวัติศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องเล่าเก่าๆ เพื่อความสนุกหรือความรู้ทั่วไป หากมันกลายเป็นเครื่องมือที่ถูกนำมาใช้ในการต่อสู้และสร้างความชอบธรรมของฝ่ายและกลุ่มชนวนการสถาบันองค์กรต่างๆ ไป

ประเด็นแรกที่ยากทำความเข้าใจได้แก่อคติหรือความเอนเอียงในทฤษฎีทางการเมือง ความเชื่อทางการเมืองที่มีมานานอันหนึ่ง ซึ่งสรุปว่าการเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวมลายูมุสลิมคือการแบ่งแยกดินแดนเป็นตัวอย่างหนึ่งของ “ข้อเท็จจริง” ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยยุคใหม่ที่เพิ่งถูกสร้างขึ้นและได้รับการตอกย้ำจากทฤษฎีทางการเมืองตลอดมาจนกลายเป็น “ความเป็นจริง” ไปในความรับรู้ของเจ้าหน้าที่รัฐและข้าราชการ ไปจนถึงชาวบ้านทั่วประเทศในความเชื่อและข้อเท็จจริงนี้ กล่าวคือ คนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคนที่ไม่อาจไว้วางใจได้ เนื่องจากมีพฤติกรรมที่มักเป็นกบฏหรือไม่ก็ต่อต้านการปกครองของทางการสยามหรือไทยมาโดยตลอด อย่างน้อยก็นับแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นต้นมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ ยิ่งในประวัติศาสตร์ระยะใกล้ๆ ในไม่กี่ทศวรรษมานี้ คนไทยภาคอื่นๆ ยิ่งเห็นความพยายามของพวกเขาในการ “แบ่งแยก” ออกจากอาณาจักรไทยหรือประเทศไทย ด้วยการใช้กำลังอาวุธที่จะแยกสามจังหวัดภาคใต้สุดคือปัตตานี ยะลา และนราธิวาส³ ออกจากรัฐไทย

ที่ผ่านมาแทบไม่มีคนไทยภาคอื่นๆ ตั้งคำถามว่า ความรับรู้ดังกล่าวข้างต้นนั้นเป็นความจริงที่ถูกต้องหรือเปล่า ทำไมคนมลายูมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ถึงต้องการจะแยกตัวเองออกจากการปกครองของรัฐไทย การที่คนทั่วไปไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องถามก็เพราะพวกเราเชื่อว่าชาวด้าวและปรากฏการณ์ที่ได้ยินมานั้นเป็นความจริง การที่เหตุการณ์ในสามจังหวัดกลายเป็นความจริงไปได้ง่ายๆ เหตุผลสำคัญประการหนึ่งคือเพราะประวัติศาสตร์ชาติไทยบอกเรามาอย่างนั้น ประวัติศาสตร์ชาติไทยซึ่งเป็นวาทกรรมประวัติศาสตร์หลักที่ครอบงำประเทศนี้มานับแต่การก่อรูปของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 (สมัยรัชกาลที่ 5 มา) สั่งสอนเราตลอดมาว่าอาณาจักรไทยเป็นผู้ครอบ

ครองและเป็นเจ้าของเหนือรัฐมลายูในภาคใต้ อันได้แก่เมืองปัตตานีเดิม ซึ่งรวมยะลาและนราธิวาสด้วย ส่วนสะตูลนั้นอยู่กับเมืองไทรบุรี (รัฐเคดาห์) เมืองกลันตัน ตรังกานู และปะลิส ทว่าการรุกเข้ามาอย่างหนักของลัทธิอาณานิคมตะวันตกในช่วงเวลานั้น บีบบังคับให้สยามจำต้องยอมสูญเสียอำนาจ (อันรวมผลประโยชน์) และเมืองประเทศราชเหล่านั้นบางส่วนไป เพื่อรักษาเอกราชของสยามประเทศเอาไว้ให้ได้มากที่สุด กลายเป็นว่ารัฐสยามไทยกลับเป็นฝ่ายถูกรังแกให้ต้องเสียดินแดนในภาคใต้สุดไปให้แก่มหาอำนาจอังกฤษ ทั้งๆ ที่ในข้อเท็จจริงแล้วสยามเองกลับเป็นฝ่ายได้ดินแดน คือได้อำนาจปกครองอย่างสมบูรณ์เหนืออาณาจักรปัตตานี ซึ่งก่อนนี้เป็นเมืองประเทศราชหรือรัฐบรรณาการ โดยที่เจ้าเมืองหรือรายาเองเป็นเจ้าของเหนือปัตตานี ผู้คนและทรัพย์สินต่างๆ ของเขา พระมหากษัตริย์แห่งกรุงสยามเป็นราชาธิราชเหนือรายาปัตตานี แต่ไม่ใช่เป็นเจ้าของดินแดนและทรัพย์สินเหล่านั้น กรุงสยามเป็นเจ้าหัวใจหรือความสามัคคีของเจ้าเมืองประเทศราชต่างหาก ตรงนี้คือหัวใจของความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการหรือเมืองประเทศราช ไม่ใช่การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์แบบเอกชนซึ่งเป็นรูปแบบกรรมสิทธิ์สมัยใหม่ที่เพิ่งมาพร้อมกับลัทธิอาณานิคมตะวันตกที่กำลังเป็นระบบทุนนิยม

อิทธิพลของลัทธิตะวันตกและการเกิดรัฐชาติไทย

แนวคิดที่ว่าด้วย “รัฐและชาติไทย” สมัยใหม่ ก่อรูปและพัฒนามาในช่วงเวลาของรัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อบรรดาประเทศรัฐชาติสมัยใหม่ในยุโรปที่ทรงพลังภายหลังสงครามโปเลียนยุติลง พวกมันเคลื่อนเข้ามาสร้างฐานสำหรับการค้าและอุตสาหกรรมในภูมิภาคเอเชียและอุซาคเนย์ นับแต่สมัยรัชกาลที่ 2 มา สยามเริ่มเรียนรู้ถึงบุคลิกแบบใหม่ที่ไม่เหมือนเดิมอีกต่อไปของชาวยุโรป และสิ่งที่สำคัญกว่านั้นคือเบื้องหลังพ่อค้านักการทูตยุโรปก็คืออำนาจรัฐสมัยใหม่ที่มีอำนาจ แนวคิดที่ว่าด้วยประเทศและสังคมของตะวันตกก็เปลี่ยนไป มีการให้ความสำคัญมากขึ้นแก่รัฐชาติใหม่ที่เน้นพรมแดน และการทำสนธิสัญญา กล่าวคือรัฐชาติเหล่านั้น

ทำตัวเหมือนกับนิติบุคคลไปแล้ว ผู้นำชั้นสูงในราชสำนักเริ่มให้ความสนใจและค่อยๆ ตระหนักถึงความเป็นจริงอันใหม่ที่กำลังก่อรูปขึ้น ดังเห็นได้จากปฏิสัมพันธ์และการปรับตัวของผู้นำสยามสมัยรัชกาลที่ 4 ในหลายด้านทั้งทางการเมืองและการศึกษา การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ของสยามเกิดขึ้นในรัชสมัยของรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะทางการเมืองการปกครองนั้น ได้รับแรงบีบบังคับจากลัทธิอาณานิคมตะวันตก โดยเฉพาะฝรั่งเศสในภาคเหนือ อีสานและตะวันออก และอังกฤษในภาคใต้ นำไปสู่นโยบายในการปฏิรูปการปกครองสยาม และการรวมศูนย์การปกครอง หรือจัดระบบการปกครองและความสัมพันธ์กับบรรดาหัวเมืองและประเทศราชเสียใหม่

จากราชาธิราชสู่ราชอาณาจักร

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ นิพนธ์ถึงแนวคิดในเรื่องรูปแบบของรัฐสยามเก่าที่กำลังเปลี่ยนในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ว่า “ลักษณะการปกครองแบบเดิมนั้น นิยมให้เป็นอย่างประเทศราชธิราช (Empire) อันมีเมืองคนต่างชาติต่างภาษาเป็นเมืองขึ้นอยู่ในพระราชอาณาเขต”^๔ เข้าใจว่าความคิดดังกล่าวคงมาจากการอธิบายแบบตะวันตก ที่ยังมีระบบกษัตริย์ปกครองอยู่ ส่วนพลเมืองนั้นประกอบไปด้วยคนหลากหลายชาติและภาษา ยังไม่เป็นรัฐประชาชาติแบบใหม่ ดังนั้นคนที่อยู่ในพระราชอาณาจักรไม่จำเป็นต้องเป็นคนชาติและภาษาเดียวกันก็ไม่ใช่ปัญหาเพราะการโต้แย้งกันเรื่องพรมแดนและผลประโยชน์ในดินแดนที่เป็นชายเขตแดนนั้นไม่เป็นปัญหาต่อศูนย์กลางแต่อย่างใด เพราะอำนาจในการปกครองและควบคุมหัวเมืองไปถึงประเทศราชนั้น จริงๆ แล้วอยู่ในกำมือของเจ้าเมืองนั้นๆ กันเอง ในกรณีของสยาม จึงเรียกหัวเมืองและประเทศราชทั้งหลายตามเชื้อชาติและภาษาของคนเหล่านั้น เช่น เมืองชายพระราชอาณาเขตในทางเหนือและตะวันออกไปถึงทางใต้ จึงเรียกตามชาติภาษาต่างๆ ไป เช่นบริเวณ 3 มณฑลทางอีสานและเหนือก็เรียกว่า “เมืองลาว” อันได้แก่มณฑลลาวเฉียง มณฑลลาวพวนและมณฑลลาวกาว และเรียกชาวเมืองเหล่านั้นว่า “ลาว” ไปด้วย ส่วนทางปักษ์ใต้

เรียกว่าหัวเมืองมลายู หรือแควมมลายู เพราะเป็นคนต่างชาติ ภาษาและ ศาสนาด้วย

เมื่อรัฐบาลกรุงเทพฯ ตัดสินใจทำการปฏิรูปการปกครองและจัดรูปแบบการปกครองหัวเมืองและประเทศราชเสียใหม่ กรมฯ ดำรงฯ ทรงกล่าวว่า เพราะรัชกาลที่ 5 ทรงเห็นว่ารูปแบบรัฐแบบเก่าคือราชาธิราช (หรือ จักรวรรดิ) นั้น “พื้นเวลาอันสมควรเสียแล้ว ถ้าคงไว้จะกลับให้โทษแก่บ้านเมือง จึงทรงพระราชดำริให้แก้ลักษณะการปกครอง เปลี่ยนเป็นอย่างพระราชอาณาเขต (kingdom)” ข้อแตกต่างสำคัญระหว่างรัฐราชาธิราช (หรือ รัฐราชสมบัติ) กับรัฐอาณาเขตได้แก่การให้ความสำคัญที่ต่างกัน ในรัฐแบบเก่านำหนักอยู่ที่กษัตริย์หรือราชาธิราช และอำนาจที่กระจายครอบคลุมไปตั้งรัศมีแสงเทียนจนทั่วอาณาจักร แต่ทรงบริเวณชายแดนนั้นมัวๆ เพราะแสงจากส่วนกลางอ่อนลงไปมากแล้ว ในขณะที่รัฐแบบใหม่คืออาณาเขตหรือพระราชอาณาจักรนั้น ให้ความสำคัญไปที่ดินแดนและเส้นกำหนดแบ่งอาณาเขตอย่างเป็นกิจจะลักษณะ ไม่ใช่โดยพระราชอำนาจและบุญบารมีอย่างแต่ก่อนอีกต่อไป เมื่อหัวเมืองและชายเขตแดนเปิดสว่างไสวขึ้นอะไรคือสิ่งที่ส่วนกลางให้ความสนใจเป็นพิเศษจากเมื่อก่อน คำตอบที่ชัดเจนที่กรมฯ ดำรงฯ ให้คำตอบก็คือ อยู่ที่พลเมืองในหัวเมืองและประเทศราชทั้งหลาย ซึ่งบัดนี้ได้เข้ามาอยู่ในอาณาเขตเดียวกันก็ต้องเป็นคนชาติเดียวกันแล้ว ไม่ใช่คนต่างชาติต่างภาษาดังก่อนนี้อีกต่อไป เพราะเงื่อนไขใหม่ของการรักษาพระราชอาณาเขตหรือประเทศชาติแบบใหม่คือการมีอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและพลเมืองของตนอย่างสมบูรณ์นั่นเอง

ความสำคัญของปัญหานี้เห็นได้เมื่อผู้นำในสมัยนั้นพูดถึงเป้าหมายของการศึกษา สิ่งแรกที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเสนอก็คือ “ความรักอิศรภาพแห่งชาติภูมิ...”⁵ พระราชนิพนธ์ด้านประวัติศาสตร์ของพระองค์ท่านจึงตั้งอยู่บนสมมติฐานของการก่อสร้างสยามให้เป็นรัฐประชาชาติสมัยใหม่ ที่มีอาณาเขตอันแน่นอนและมีประชากรที่เป็นคนพวกเดียวกันคือไทยเหมือนกัน⁶ แม้จะต่างชั้นวรรณะและภาษา ก็กันก็ตาม ด้วยเหตุของการเผชิญอันตรายจากลัทธิอาณานิคมตะวันตก

ดังกล่าวนี้ การสร้างและเขียนประวัติศาสตร์ชาติไทยนับแต่เริ่มต้นจึงผูกพันอยู่กับจุดหมายของความเป็นเอกราชของชาติ ประวัติศาสตร์ชาติไทยจึงถูกจดจำและตีความต่อมาบนโครงเรื่องหลักๆ สองเรื่อง คือ การปฏิรูปประเทศของรัชกาลที่ 5 และการเสียดินแดนให้ฝรั่งเศสและอังกฤษในรัชสมัยเดียวกัน⁷ นั่นคือกรณีวิกฤตปากน้ำ ร.ศ. 112 สยามยอมเสียดินแดนที่สำคัญคือราชอาณาจักรลาวเกือบทั้งหมด รวมทั้งสิบสองจุไท ให้แก่จักรวรรดินิยมฝรั่งเศส รวมเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 143,800 ตารางกิโลเมตร พลเมืองประมาณ 600,000 คน หลังจากนั้นปัญหากับฝรั่งเศสก็ยังไม่หมดสิ้นไป เกิดความขัดแย้งกันอีก จนสยามต้องยอมเสียดินแดนไปอีก 2 ครั้งในบริเวณฝั่งขวาแม่น้ำโขง (มโนไพร จำปาศักดิ์ และหลวงพระบาง) และเสียมณฑลบูรพา (พระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณ) ให้แก่ฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2449 รวมเสียดินแดนในคราวนี้อีก 51,000 ตารางกิโลเมตร แต่ได้ดินแดนที่ถูกยึดไปคือ ด่านซ้าย ตราด และเกาะต่างๆ ได้แหลมสิงห์รวม 40,000 ตารางกิโลเมตรคืน⁸ ในทำนองเดียวกันภายใต้สนธิสัญญาอังกฤษและสยามในปี พ.ศ. 2452 (ค.ศ. 1909) สยามก็ต้องเสียดินแดนอีก 15,000 ไมล์ในบริเวณ 4 รัฐมลายูคือไทรบุรี กลันตัน ตรัง กานู และปะลิสให้แก่จักรวรรดินิยมอังกฤษไปอีก⁹

ธงชัย วินิจจะกุลได้วิพากษ์วิธีการและความคิดในการสร้างประวัติศาสตร์ชาติไทยอย่างเป็นระบบ ที่สำคัญได้รื้อโครงกรอบของประวัติศาสตร์ชาติออก ทำให้เห็นว่าทั้งสองเหตุการณ์ คือการปฏิรูปประเทศและการเสียดินแดนในสมัยรัชกาลที่ 5 นั้น เป็นสองด้านของเรื่องเดียวกัน คือกระบวนการที่รัฐและระบบการเมืองแบบใหม่กำลังเข้ามาแทนที่ระบบปกครองแบบโบราณ ซึ่งแสดงออกในภูมิศาสตร์แบบใหม่ที่มีแผนที่เป็นอาวุธ ด้านหนึ่งสยามแพ้ฝรั่งเศสและอังกฤษ อ่างอำนาจและประเพณีเก่าไม่ได้ จึงเรียกว่า “การเสียดินแดน” อีกด้านหนึ่งสยามชนะ (บรรดาหัวเมืองและประเทศราช) ผนวกดินแดนที่เคยเป็นเมืองประเทศราชหรือรัฐบรรณาการที่ไม่มีเส้นเขตแดนให้กลายเป็นของสยามแต่ผู้เดียว ก็เรียกว่า “การปฏิรูปการปกครองหัวเมืองของสยาม” ไม่เคยเรียกว่าการได้ดินแดน¹⁰ กระบวนการทั้งหมดนั้นทำให้บรรดาหัวเมืองและเมือง

ประเทศราชของสยามแต่ไหนแต่ไรมาล้วนถูกมองและตีความโดยนักวิชาการไทยรุ่นหลังต่อมาว่าเคยเป็นดินแดนภายใต้อำนาจและเป็นของรัฐสยามใหม่อย่างสมบูรณ์

การเกิดขึ้นของข้อกล่าวหาเรื่อง “การแบ่งแยกดินแดน” ในทศวรรษปี พ.ศ. 2480 จึงกล่าวได้ว่าเป็นความต่อเนื่องเชิงตรรกะทางภูมิศาสตร์ของประวัติศาสตร์ “ราชาชาตินิยม” อันเป็นทฤษฎีที่เสนอโดยธงชัย วินิจจะกูล¹¹ จากที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้เห็นกระจ่างชัดว่ามโนทัศน์การแบ่งแยกดินแดนมาจากความเชื่ออันไม่สงสัยเลยว่า ดินแดนที่เคยเป็นอิสระในระบบบรรณาการ และดำรงอยู่ในมณฑลแห่งพระราชอำนาจและบารมีของพระมหากษัตริย์แห่งอาณาจักรอยุธยาและสยามมาก่อนนั้น ก็ไม่เคยเป็นอิสระมาก่อน หากแต่เป็นส่วนหนึ่งของความเป็นเอกภาพเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาณาจักรที่มีกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์เป็นศูนย์กลาง ที่มีสถาบันและวัฒนธรรมไทยเป็นหลักมาโดยตลอด คงไม่ต้องกล่าวให้มากกว่านี้ ว่าสมมติฐานที่ว่านี่เป็นมโนทัศน์ที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นในสมัยใหม่ไม่เกินสองร้อยปี และก็ห่างไกลจากความเป็นจริงของการดำรงอยู่ของรัฐประชาชาติสมัยใหม่ทั้งหลายรวมทั้งไทยด้วยอย่างยิ่ง เนื่องจากความเป็นจริงของรัฐประชาชาติไทยนั้นก่อรูปขึ้นมาจากการรวมเอารัฐราชสมบัติอื่นๆ ที่เล็กและอ่อนแอกว่า เช่น ล้านนา อีสาน และรัฐราชสมบัติในหัวเมืองมลายูเข้ามา¹² โดยที่ก่อนหน้านี้ รัฐราชาธิราชต่างๆ เหล่านั้น ก็เป็นชุมชนและเมืองที่มีหลายเชื้อชาติและภาษา มีการปฏิบัติวัฒนธรรมที่หลากหลายต่างกันไป แม้อำนาจของกษัตริย์ในศูนย์กลางที่ปกครองไปทั่วทั้งพระราชอาณาเขตก็เป็นสัญลักษณ์ทางอำนาจมากกว่าเป็นจริงในทางปฏิบัติ แล้วจากนั้นสยามที่กำลังจะเป็น “รัฐพระราชอาณาเขต” หรือรัฐชาติก็ดำเนินการปฏิรูปการปกครองด้วยการรวมศูนย์อำนาจเข้ามาไว้ในกรุงเทพฯ หรือลุ่มน้ำเจ้าพระยาตอนล่าง

2

รัฐประชาชาติคืออะไร

การปฏิรูปการปกครองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มักเข้าใจและตีความว่าเป็นการสร้างรัฐชาติไทยที่เป็นรัฐประชาชาติหรือ nation-state ขึ้นมาตามแบบอย่างของรัฐสมัยใหม่ทั้งหลายในยุโรปและอเมริกา คุณลักษณะใหญ่ๆ ของความเป็นรัฐชาติได้แก่การมีรัฐบาลที่เป็นตัวแทนของผลประโยชน์ประชาชนและพลเมืองแห่งรัฐนั้นๆ การมีอาณาเขตของรัฐที่แน่นอนดังปรากฏในแผนที่สมัยใหม่กับการที่ประชากรในรัฐนั้นๆ ซึ่งแม้มีหลากหลายเชื้อชาติและภาษาวัฒนธรรม ก็จะถูกทำให้กลายมาเป็นพลเมืองพวกเดียวกัน โดยมีอุดมการณ์ใหม่เช่นสิทธิและเสรีภาพของพลเมือง และความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยในรัฐนั้นๆ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจแทนการขึ้นต่อเชื้อชาติ ศาสนา และเผ่าพันธุ์แบบเดิม แต่ที่สำคัญในคริสต์ศตวรรษที่ 19 คือการที่รัฐ (สมัยใหม่) ก้าวขึ้นมาเป็นพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในประเทศที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่สังคมหรือภาคประชาชนและชุมชน จินตนาการของชาตินั้นมีพลังและดูเหมือนว่าเป็นความ

จริงที่มีชีวิตก็เพราะมันรองรับด้วยรัฐและอำนาจของเศรษฐกิจและเทคโนโลยีสมัยใหม่นั้นเอง

รูปแบบของรัฐชาติสมัยใหม่ดังกล่าว เกิดมาจากการต่อสู้เพื่อเสรีภาพและสิทธิของประชาชนและชุมชนการเมืองใหม่ที่กำลังก่อตัวขึ้น จุดหมายใหญ่ของการเปลี่ยนแปลงนี้แสดงออกในปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "การปฏิวัติประชาธิปไตย" ซึ่งหากจะระบุให้ชัดเจนลงไปก็คือ การปฏิวัติประชาธิปไตยกรรมพิ หรือการปฏิวัติของชนชั้นนายทุน อันเป็นผลมาจากพัฒนาการทางเศรษฐกิจและสังคมภายในรัฐนั้นๆ เป็นหลัก พลังการเมืองใหม่มาจากชนชั้นกรรมพิและนายทุนต่างๆ ทำลายพันธนาการของระบบฟิวดัลและระบบปกครองแบบกษัตริย์สมบูรณาญาสิทธิราชย์ลงไป เช่น การปฏิวัติของอเมริกา (ค.ศ. 1776) และการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส (ค.ศ. 1789) ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยสมัยใหม่ก็ได้แก่ กรณีกบฏ ร.ศ. 130 และการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้น

ลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวและต่อสู้ทางการเมืองในข้อแรกนี้แสดงออกโดยการให้นำหนักและความสำคัญไปที่รัฐ การสร้างรัฐและประชาชาติสมัยใหม่ขึ้นมาแทนที่รัฐเก่าที่เป็นเมืองขึ้นหรือกึ่งเมืองขึ้นหรือกึ่งศักดินา ในสมัยนั้นปัจเจกชนและชุมชนย่อยๆ เล็กๆ ยังไม่ใช่และไม่อาจเป็นจุดหมายของการปฏิวัติเหล่านี้ได้ เพราะโครงสร้างเศรษฐกิจยังอยู่ภายใต้อิทธิพลและการครอบงำของประเทศอาณานิคมตะวันตกและชนชั้นศักดินาเองด้วย

อีกกระบวนการหนึ่งมาจากการต่อสู้เพื่อปลดแอกลัทธิอาณานิคมตะวันตก กล่าวอีกอย่างก็คือได้แก่ กระบวนการและการต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อความเป็นอิสระเป็นเอกราชของรัฐ มากกว่าที่การเป็นเจ้าของอัตลักษณ์ของประชาชนและกลุ่มคนต่างๆ ที่เรียกว่าภาคสังคม การเคลื่อนไหวเหล่านี้เรียกรวมๆ ว่าขบวนการชาตินิยม แม้เกิดในระยะแรกของการปฏิวัติทางการเมืองประชาธิปไตย แต่ประชาชนหรือกลุ่มคนเหล่านี้ก็ยอมขึ้นต่อขบวนการส่วนกลางด้วยความเชื่อมั่นว่า หากสร้างรัฐใหม่ได้สำเร็จ พวกตนก็จะได้อิสระและความเป็นตัวของตัวเองไปด้วยโดยอัตโนมัติ เช่น อาจะห์ ในสมัยที่อินโดนีเซียทำการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชจากดัตช์ ก็

ยินดีร่วมกับขบวนการเอกราชส่วนกลางทุกอย่าง เพื่อนำไปสู่การสร้างประเทศอินโดนีเซียที่ทุกคนจะได้เป็นเจ้าของอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน แต่หลังจากได้ชัยชนะและประเทศได้เอกราช ดินแดนรัฐอาเจห์ก็ประสบปัญหาจากการปกครองที่ไม่เป็นธรรมของรัฐบาลกลาง กระทั่งนำไปสู่การต่อสู้เรียกร้องสิทธิปกครองตนเองจากรัฐบาลกลาง การต่อสู้เพื่อเอกราชดำเนินไปอย่างดุเดือดรุนแรงและเป็นเวลาหลายสิบปี มีการพยายามเจรจาสันติภาพหลายครั้งแต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จที่ยั่งยืน กระทั่งเกิดวาทภัยใหญ่พายุสุณามิถล่มอินโดนีเซียรวมทั้งอาเจห์ด้วย นำไปสู่การเจรจาสันติภาพระหว่างสองฝ่ายได้สำเร็จในที่สุด

การปฏิรูปของสยามภายใต้การนำของรัชกาลที่ 5 หากมองในบริบทของประวัติศาสตร์โลกสมัยนั้น ก็ต้องพูดว่าเป็นลูกผสม (ลูกครึ่ง) อยู่ในระหว่างสองรูปแบบของสองกระบวนข้างบนนี้ คือมีทั้งกำเนิดมาจากปัจจัยและพลังการเมืองของชนชั้นใหม่ในประเทศ ซึ่งในที่สุดถูกกลืนจากชนชั้นนำตามประเพณีและขบวนการชาตินิยมแบบทางการ อีกด้านก็มีปัจจัยอิทธิพลที่มาจากมหาอำนาจเจ้าอาณานิคมภายนอกบีบบังคับและทำให้ต้องปรับเอาแนวทางบางอย่างที่ทันสมัยเข้ามาใช้โดยมีจุดหมายที่จำกัด ผลก็คือรัฐชาติสมัยใหม่ของสยามกลับสร้างระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่เข้มแข็งยิ่งกว่าที่เคยเป็นมาก่อน พลังการเมืองของชนชั้นกระฎุมพีได้รับการกระตุ้นและก่อตัวขึ้น แต่ก็ไม่สามารถยกระดับพัฒนาให้เป็นพลังการเมืองที่อิสระ มีอุดมการณ์และการปฏิบัติของตนเองได้ ในขณะที่เดียวกันก็ได้สร้างกลุ่มข้าราชการโดยเฉพาะทหารขึ้นมาเป็นพลังต่อรองทางการเมืองระยะผ่านที่จะผ่านอย่างยาวนาน

เป้าหมายทางการเมืองโดยทั่วไปแม้จะอยู่ที่ความเป็นเอกราช แต่ก็ยังเป็นเอกราชของชนชั้นนำมากกว่าที่จะเป็นของราษฎร เพราะรัฐและจินตนาการเรื่องรัฐยังเป็นของชนชั้นนำอยู่ หากได้เป็นของหรือมาจากราษฎรไม่เนื้อหาของประชาธิปไตยแม้จะพูดกันมาก แต่ก็ถูกทดลองและค่อยหายไปในการต่อสู้ช่วงชิงอำนาจการนำระหว่างชนชั้นนำเก่ากับใหม่ ระหว่างกลุ่มทหารกับผู้นำพลเรือน และในที่สุดระหว่างท้องถิ่นกับศูนย์กลาง

หากจับเอาสองข้อใหญ่คือการมี รัฐบาลที่มาจากตัวแทนของ

ประชาชน และการที่ พลเมืองเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยแห่งรัฐนั้นๆ โดยไม่ขึ้นต่อบังคับยัดเยียดแล้ว ก็ต้องพึงระวังไปว่า การปฏิรูปการปกครองและแม้การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ต่อมา ก็ยังไม่ได้สร้างรัฐประชาชาติไทยที่สมบูรณ์ตามนิยามข้างต้นขึ้นมาเป็นผลสำเร็จไม่ ตรงกันข้าม รัฐไทยในระยะดังกล่าวกลับสร้าง “ชนส่วนน้อย” ขึ้นมาตามชายแดน และในบริเวณที่รัฐบาลกลางไม่อาจบังคับและทำให้คนส่วนนั้นยอมรับแนวคิดและการปฏิบัติของการเป็นไทยตามภาพลักษณ์ที่รัฐบาลกลางเชื่อและต้องการเห็นได้

ข้อคิดสำคัญอันหนึ่งที่ต้องทำความเข้าใจคือ รัฐประชาชาติสมัยใหม่ก่อตั้งขึ้นบนหลักการความเชื่อของความเป็นเอกภาพในวัฒนธรรมและชนชาติ กล่าวคือ ในสมัยนั้นมีความคิดและเชื่อกันว่า รัฐชาตินั้นสามารถสร้างชุมชนขนาดใหญ่ที่ไม่มีใครรู้จักทั้งหมด แต่ก็เชื่อมต่อกันซึ่งกันและกันโดยผ่านประสบการณ์ในชีวิตประจำวันที่มีร่วมกัน เช่น การอ่านหนังสือพิมพ์ยี่ห้อเดียวกันทั่วประเทศ ฟังเพลงและละครวิทยุเรื่องเดียวกันในเวลาเดียวกันทั่วประเทศ หลงใหลนางเอกและพระเอกคนเดียวกันทั่วประเทศ เป็นต้น นี่คือสิ่งที่ เบน แอนเดอร์สัน เรียกว่า “กาลอันว่างเปล่าที่เป็นหนึ่งเดียวกัน” (homogeneous empty time) ซึ่งช่วยให้จินตนาการของความเป็นชาติเดียวกันในหมู่คนที่ไม่ใช่คนเชื้อชาติศาสนาภาษาเดียวกันสามารถเกิดเป็นจริงขึ้นมาได้¹³ จินตนาการเช่นนี้ทำให้เกิดมีแนวคิดเรื่องเวลาที่เป็นเส้นตรง ซึ่งเชื่อมเอาอดีต ปัจจุบันและอนาคตไว้ อันช่วยทำให้จินตนาการทางประวัติศาสตร์ของอัตลักษณ์ ความเป็นชาติ ความก้าวหน้า และอื่นๆ เป็นจริงขึ้นมาได้

ในทางปฏิบัติ ความคิดเรื่องรัฐประชาชาติสมัยใหม่ดังกล่าวนี้ นำไปสู่ปฏิบัติการทางการเมืองที่พลเมืองของรัฐมีหน้าที่ในการ “พัฒนาอัตลักษณ์ของพวกเขาตามการปฏิบัติทางการเมืองในรัฐร่วมกัน ไม่ใช่พัฒนาผ่านภูมิหลังทางเชื้อชาติของแต่ละกลุ่ม”¹⁴ เมื่อเป็นเช่นนี้ รัฐชาติจึงสร้างพลเมือง ข้าราชการ กรรมการ และครูอาจารย์ที่เป็นสากลหรือทั่วไป อีกด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่และระบบเศรษฐกิจทุนนิยมก็ช่วยทำให้พลเมืองแต่ละคนสามารถจินตนาการว่าพวกเขาเป็นสมาชิกของกลุ่มที่ใหญ่กว่าตา

เห็นได้ ทำให้พวกเขาสามารถระทำการอะไรในนามของกลุ่มนิรนามนั้นได้ จินตนาการทางการเมืองเหล่านี้ทำให้พวกเขาก้าวพ้นข้อจำกัดของความคิดและการปฏิบัติตามประเพณีเดิมๆ ลงไปได้¹⁵

อย่างไรก็ตาม มโนทัศน์และความคิดเรื่องรัฐชาติดังกล่าวแล้วนั้น มาบัดนี้ถูกวิพากษ์และวิจารณ์จากการเปลี่ยนแปลงในบรรดารัฐและประเทศทั่วโลก ว่าความเชื่อเรื่องเอกลักษณ์และเอกภาพของเชื้อชาติในรัฐชาตินั้นไม่เป็นความจริงและไม่เป็นผลดีต่อความเป็นชาติของพลเมืองทั้งหลาย การเคลื่อนไหวต่อสู้ของชนชาติและวัฒนธรรมอันหลากหลาย โดยเฉพาะภายหลังการสิ้นสุดยุคสงครามเย็น นำไปสู่การเกิดของรัฐที่เป็นพหุลักษณะและหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมมากขึ้น อันจะเป็นทิศทางใหม่ของการประสพการณ์การสร้างสังคมประชาธิปไตยต่อไป ข้อพึงสังวรคือ ต้องไม่ลืมว่ากระบวนการสร้างรัฐชาติที่เป็นประชาธิปไตยนั้น ต้องมีสองส่วนอยู่เสมอ คือส่วนที่เป็นการปฏิบัติใช้กลไกรัฐของรัฐบาล และส่วนที่เป็นการเข้าร่วมและตอบสนองของประชาชนทั้งประเทศ การเคลื่อนไหวรูปแบบต่างๆ ไปจนถึงการประท้วง ไม่ว่าในรูปแบบอะไรก็ตามที่ไม่ใช่เป็นการใช้ความรุนแรง ก็ต้องถือว่าเป็นการเข้าร่วมสร้างรัฐชาติประชาธิปไตยของประชาชน ไม่ใช่มองแต่เพียงว่าเป็นการทำลายรัฐชาติที่เป็นเอกภาพของผู้นำเท่านั้น

3

ใครคือคนมลายุมุสลิม

คนไทยเชื้อสายต่างๆ อาจไม่มีความยากลำบากในการเป็นไทยตามนิยามและการปฏิบัติของรัฐไทย แต่สำหรับชาวมุสลิมในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะคือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาสนั้น การเป็นไทยไม่ใช่แค่การมีสัญชาติในทางกฎหมายเท่านั้น ซึ่งพวกเขาได้รับโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว หากที่เป็นปัญหาและนำไปสู่ความขัดแย้งกับรัฐไทย อยู่กับการเป็นไทยในทางวัฒนธรรม หรือให้เจาะจงก็คือ การเป็นไทยในทางความคิด ในทางความเชื่อ และในทางวิถีชีวิต ซึ่งหมายถึงความเชื่อและการปฏิบัติในทางศาสนาและประเพณีของประชาชนและชุมชนนั้นๆ ด้วย

ทว่า ลำพังการมีความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาที่แตกต่างกันก็ไม่จำเป็นจะต้องเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนเสมอไป หรือแม้ระหว่างประชาชนด้วยกันเองก็ตาม ปัญหาทางการเมืองระหว่างเชื้อชาติและศาสนาที่ต่างกันจะปรากฏและรุนแรงขึ้นก็ต่อเมื่อมีพลังการเมืองที่นำไปสู่การบีบบังคับเพื่อให้ไปบรรลุ

เป้าหมายร่วมกันของรัฐ การบังคับดังกล่าวและจุดหมายของมันจึงก่อและนำไปสู่ปฏิบัติการจากผู้ถูกบีบและบังคับ ในรูปแบบตามบริบทและคุณค่าความเชื่อทั้งในและนอกประเทศ

ชาวมุสลิมในประเทศไทยก่อนอื่นไม่ใช่กลุ่มคน “กลุ่มน้อย” ในทางชาติพันธุ์ (ethnic minority group) หากแต่เป็นคนไทยที่อยู่ทั่วไปในประเทศ (national group) แม้ว่าพื้นที่บริเวณที่มีคนมุสลิมอยู่มากที่สุดและเป็นกลุ่มก้อนแน่นหนาที่สุดอยู่ในบริเวณสี่จังหวัดภาคใต้สุด (ประมาณว่ามีราวร้อยละ 5 ของประชากรไทยทั้งประเทศ) แต่เมื่อนับจำนวนประชากรมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้แล้ว ก็เป็นเพียงประชากรราวครึ่งหนึ่งของชาวมุสลิมทั้งประเทศ อีกราวครึ่งหนึ่งนั้นกระจายกันอยู่ไปทั่วประเทศ โดยมีภาคกลางที่มีประชากรมุสลิมรวมกันมากรองจากภาคใต้สุด หากนับจากชาติพันธุ์แล้ว คนมุสลิมส่วนใหญ่เป็นคนมลายู ร้อยละ 80 อยู่ในจังหวัดภาคใต้สุด ส่วนมุสลิมที่ไม่ใช่มลายูมีเพียงร้อยละ 20 และอาศัยอยู่ในภาคอื่นๆ มุสลิมที่ไม่ใช่มลายูประกอบไปด้วยคนเชื้อชาติไทย อินเดีย ปากีสถาน จีน อาหรับ ชาว จาม และอื่นๆ

ปฏิสัมพันธ์และความสัมพันธ์ระหว่างชาวมุสลิมภาคกลางกับรัฐไทยก็แตกต่างไปจากของชาวมุสลิมภาคใต้สุด แม้คนมุสลิมภาคกลางมีความเห็นอกเห็นใจในปัญหาและความเดือดร้อนของมุสลิมภาคใต้ แต่พวกเขาส่วนใหญ่มีจินตนาการในเรื่องความเป็นชาติและเป็นพลเมืองไทยเหมือนกับคนไทยทั่วไปมากกว่า เว้นแต่ในเรื่องทางศาสนาและการปฏิบัติเฉพาะเรื่องเท่านั้น ดังนั้นเมื่อก้าวถึงปัญหาความขัดแย้งของชาวมุสลิมจึงมีทั้งลักษณะของปัญหาที่เป็นเฉพาะและปัญหาที่เป็นเรื่องทั่วไป แม้ความเป็นมุสลิมที่ประทับอยู่ที่ไม่ใช่สิ่งหยุดนิ่งตายตัว หากแต่ทั้งหมดเป็นกระบวนการที่มีการเปลี่ยนแปลงพัฒนา มีพลวัตและพลังในตัวเอง ที่ทำให้ปฏิสัมพันธ์กับรัฐไทยดำเนินไปในทิศทางและความหมายที่ร่วมกันหรือขัดกันได้เช่นเดียวกับประชากรกลุ่มและชาติพันธุ์อื่นๆ ทั้งหลายในประเทศไทย

น่าสังเกตว่าคนมุสลิมก็มีคำเรียกที่ทำให้แตกต่างไปจากคนเชื้อชาติไทยเช่นเดียวกับคนเชื้อชาติจีน ลาว และอื่นๆ คำที่คนไทยทั่วไปใช้

ระบุถึงความเป็นชาวมุสลิมที่แพร่หลายมานานพอสมควรคือคำว่า “แขก” ส่วนคนที่มีการศึกษาและภาครัฐราชการนิยมใช้คำว่า “ไทยอิสลาม” และ “ไทยมุสลิม” การสร้างคำว่า “ไทยอิสลาม” และ “ไทยมุสลิม” กำเนิดมาในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในนโยบายการสร้างชาติไทยหรือที่รู้จักกันดีว่าสมัย “รัฐนิยม”

คำว่า “แขก” หมายถึงคนแปลกหน้า คนต่างถิ่นหรือผู้มาเยือนก็ได้ ในสมัยแรกที่มีการใช้คำนี้ อาจไม่ได้เจาะจงแต่คนมุสลิม หากใช้เรียกเครื่องแต่งกาย ภาษาและขนบธรรมเนียมที่ไม่ใช่แบบคนไทย เพราะโลกของคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยามีคนเชื้อชาติและชาติพันธุ์ต่างๆ มากมายที่เข้ามาตั้งรกรากหรือทำงานและราชการต่างๆ ทำให้เกิดมีคำนามที่ใช้ในการระบุและเรียกกลุ่มคนหลากหลายเหล่านั้นขึ้นมา กระทั่งในที่สุดคำว่า “แขก” ค่อยๆ สร้างความหมายใหม่ของมันที่ระบุเฉพาะคนนับถือศาสนาอิสลามและคนอาหรับและอินเดียไป¹⁶ กษัตริย์สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ที่แน่ๆ คือสมัยรัชกาลที่ 5 ใช้คำว่า “แขก” เรียกคนมลายูมุสลิม เช่นในพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องพระราชกรณียานุสร ในปี พ.ศ. 2420 ว่าด้วยเรื่องการถือน้ำพระพิพัฒน์ยาบรรดาขุนนางหัวเมืองที่ลงมาอยู่ในกรุงเทพฯ ถือน้ำในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม “ที่เป็นแขกประเทศราช ถือน้ำที่ท่าศาลาลูกขุน สบาถอย่างแขก พวกเขมรแลญวนเข้ารัด มีบาดหลวงมากำกับด้วย”¹⁷

คิดว่าสมัยนั้นคำว่า “แขก” ยังไม่มีนัยของการดูถูกและเหยียดหยามทางเชื้อชาติ (racism) คือยังไม่มีคัมภีร์การเมืองที่มีนัยของการแบ่งแยกและดูถูกระหว่างเชื้อชาติกันขึ้น แต่ก็ยังมีนัยของความไม่เข้าใจและของความเหนือกว่าทางอำนาจที่เป็นทางการ ของความเป็นผู้ใหญ่ที่มีสิทธิในการเรียกและพูดถึงคนที่อยู่ใต้อำนาจและฐานะได้ตามความถนัดของตนเอง ดังเห็นได้จากทรรคนะของเจ้าพระยาอมราช เมื่อไปตรวจราชการมณฑลปักษ์ใต้ในปี พ.ศ. 2466 พบว่าเจ้าหน้าที่ข้าราชการปฏิบัติไม่ถูกต้องต่อราษฎรมุสลิม จึงทำหนังสือสมุดคู่มือสำหรับข้าราชการกระทรวงมหาดไทยขึ้น ในคำปรารภ เจ้าพระยาอมราชกล่าวถึงนโยบายของพระเจ้าอยู่หัวที่มีได้รังเกียจในศาสนาที่ต่างกัน “เพราะฉะนั้นเจ้าหน้าที่ผู้ปกครอง

ราษฎร ซึ่งมีคตินิยมต่างจากคนไทยแลต่างศาสนาดังเช่นมณฑลปัตตานี เป็นต้น ควรต้องรู้จักหลักพระราชประสงค์และรัฐประศาสน์ของรัฐบาลไว้ เป็นอารมย์ เพื่อดำเนินทางราชการให้ถนัดชัดเจน...การปกครองของ ราษฎรที่ถืออิสลาม (มหมัต) จะเข้าใจเอาอย่างที่เราเข้าใจกันทั้งเด็กทั้ง ผู้ใหญ่ว่าแขกเกลียดหมูและไม่กินหมูเท่านั้นหามิได้ ยังมีบางสิ่งบางอย่าง แขกถือเป่นของสำคัญยิ่งกว่าหมูก็มี”¹⁸

เห็นได้ว่าเจ้าพระยามรราชและคนไทยทั่วไปกล่าวถึงคนมุสลิม โดยใช้คำว่า “แขก” อย่างไม่ถือสาและไม่คิดว่าเป็นการกระทบกระเทือน เพราะอาจคิดว่าเป็นการพูดกันภายในระหว่างเจ้าหน้าที่ข้าราชการไทย กันเอง ในคำนำหัวข้อของสมุดคู่มือฯ ดังกล่าว อำมาตย์โท พระรังสรรค์ สารกิจ (เทียม กาญจนประกร) ซึ่งเป็นผู้ปฏิบัติศาสนาอิสลามเป็นผู้เขียน ในหัวข้อสำคัญอันเกี่ยวกับชาวอิสลามและการปฏิบัติ ก็ใช้คำว่า “แขก” เรียกคนมุสลิมในทุกหัวข้อ เช่น “คัมภีร์โกราบ เป็นคัมภีร์การสั่งสอนที่ พวกแขกถือว่าเป่นคำสั่งของพระเจ้าและมีบัญญัติว่าถ้าไม่เรียนรู้เป่นบาป” “ประเพณีแขก” “หนังสือแขก” เป็นต้น สังเกตว่าเมื่อถึงเนื้อหารายละเอียด ของแต่ละเรื่อง เช่นพระคัมภีร์โกราบ ประเพณี การถือบวช การทำ ละหมาด การไหว้พระและฟังเทศน์วันศุกร์ เรื่องใส่รองเท้าเข้าในสุเหร่า มัสยิด และอื่นๆ นั้น ผู้เขียนจะใช้คำว่า “ชาวอิสลาม” หรือ “ชายหญิงอิส ลาม” ในทุกหัวเรื่อง ไม่มีการใช้คำว่า “แขก” อีกเลยแม้แต่คำเดียว แสดง ว่าเมื่อเป็นการเขียนที่เป็นทางการและเป็นสาธารณะแล้ว เจ้าหน้าที่ไทยยัง ต้องละเว้นไม่กล่าวคำอันเป็นศัพท์ชาวบ้านแต่มีนัยของการสร้างค่านิยมที่ ไม่เท่ากัน จนนำไปสู่การสร้างอคติระหว่างกันขึ้น และทำให้เกิดระยะห่าง ทางสังคมของกลุ่มคน นอกเหนือจากความแตกต่างทางชนชั้นขึ้นมาได้

พูดถึง “สมุดคู่มือสำหรับข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ที่รับ ราชการในมณฑลซึ่งมีพลเมืองนับถือศาสนาอิสลาม” แล้ว ขอเพิ่มราย ละเอียดที่สำคัญและช่วยทำให้ประเด็นที่กำลังอภิปรายอยู่นี้กระจ่างแจ้งขึ้น ด้วย ในการพิมพ์ใหม่ (เข้าใจว่าคงเป็นครั้งที่ 2) ในปี พ.ศ. 2539 นี้ มีการ ทำเชิงอรรถอธิบายและแก้ความเข้าใจผิดพลาดในความหมายของศาสนา อิสลามตามที่ อำมาตย์โท พระรังสรรค์สารกิจ (เทียม กาญจนประกร) ได้

เขียนขึ้นมา ยกตัวอย่างที่สำคัญเช่น

“ศาสนาอิสลาม (มุฮัมมัด) เป็นชื่อศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งในโลก ซึ่งพระเจ้า (อัลลอฮ์) ได้ทรงคัดเลือกศาสดา ซึ่งมีจำนวนมาก ให้ทำการเผยแพร่อะละฮ์ในแต่ละยุคแต่ละสมัย ศาสดาท่านแรกคือนบีอาดัม และท่านสุดท้ายคือนบีมุฮัมมัด คือล๑ (ขอความโปรดปรานจากอัลลอฮ์และขอความสันติสุขจงมีแด่ท่าน) ศาสนาอิสลามมิใช่ศาสนาที่มุฮัมมัดเป็นผู้ก่อตั้งท่านเป็นผู้ประกาศตามคำสั่งของอัลลอฮ์ จึงไม่ควรที่จะเขียนในวงเล็บว่า มุฮัมมัด เพราะจะทำให้เข้าใจว่า เป็นศาสนาหมัดตามความเข้าใจของชาวตะวันตก” (เชิงอรรถที่ 4 หน้า 290)

“แขก ที่ถูกต้องคือมุสลิม มิใช่แขก มุสลิมหมายถึงผู้นับถือศาสนาอิสลาม แต่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ทางราชการให้เรียกชาวไทยมุสลิมว่า คนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม”

และ “โอราน ที่ถูกต้องเรียกว่าอัล-กุรอานหรือกูรอาน (Qur'an) มิใช่โอรานหรือไก๋หร่าน...” “หนังสือแขกควรใช้คำว่าภาษายาวี” “พระมหามุฮัมมัด ที่ถูกต้องคือ ท่านนบีมุฮัมมัด คือล๑อัลลอฮ์อะลัยฮิวะซัลลิม ซึ่งมักย่อเป็น มุฮัมมัด คือล๑”

4

ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง รัฐมลายูมุสลิมกับรัฐไทย ก่อนสมัยใหม่

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงอธิบายแก้ไขความเข้าใจที่ไม่ถูกในหนังสือ **จดหมายเหตุลวงอุคสมสมบัติ** ในเรื่องหัวเมืองปักษ์ใต้ว่า “เมืองไทรบุรี เมืองปัตตานี เป็นเมืองขึ้นของไทยมาแต่ดึกดำบรรพ์ แต่เมืองตรังกานูเพิ่งตั้งเมื่อครั้งกรุงธนบุรี และมายอมเป็นเมืองประเทศราชขึ้นกรุงเทพฯ เมื่อในรัชกาลที่ 1 กรุงรัตนโกสินทร์นี้ ส่วนเมืองกลันตันนั้น เดิมเป็นเมืองขึ้นของเมืองปัตตานี...” การเป็นเมืองขึ้นหมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างเมืองในสมัยโบราณหรือสมัยจารีตที่เรียกว่าระบบบรรณาการ ในยุคนั้นก็คล้ายกับสังคมาจารีตที่รัฐและคนสัมพันธ์กันโดยดูที่อำนาจของใครใหญ่กว่ากัน เมื่อตกลงรับรู้กันได้แล้วทั้งรัฐใหญ่และเล็กก็สามารถดำเนินการปกครอง การผลิต การค้าแลกเปลี่ยนของตนเองไปได้อย่างสงบเรียบร้อย จนกว่าจะมีปัจจัยเงื่อนไขใหม่เข้ามากระทบ อันทำให้ความสัมพันธ์เดิมนั้นเปลี่ยนแปลงไป ก็จะนำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงเข้าบีบบังคับ ซึ่งในที่สุดก็จะดำเนินไปตามกรอบใหญ่คือรัฐใหญ่ก็จะเป็น “เจ้าพ่อ” เหนือรัฐเล็กฯ

อีกต่อไป เมืองขึ้นในรัฐจารีตไม่ใช่เมืองขึ้นแบบเจ้าอาณานิคมฝรั่งสมัยใหม่ หากแต่เป็นความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เกี่ยวกับเรื่องภายในดินแดนของรัฐเล็กๆ นั้นเลย ดังนั้นเมืองปัตตานีสสมัยโน้นจึงปกครองตนเองมาตลอด กระทั่งมาถึงสมัยแห่งการปฏิรูปของสยาม ที่อำนาจมีนัยถึงการเป็นเจ้าของดินแดนนั้นๆ ด้วย

ปัญหาอีกข้อคือความเชื่อว่ารัฐปัตตานีในอดีตมักก่อกบฏต่อกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์บ่อยๆ ก่อนอื่นต้องเข้าใจความแตกต่างระหว่างรัฐสุลต่านปัตตานีกับรัฐอยุธยาหรือรัตนโกสินทร์ รัฐปัตตานีกำเนิดมาจากเมืองท่าที่ทำการค้ากับภายนอก เป็นชุมชนปากแม่น้ำในบริเวณคาบสมุทรมลายูที่เล็กกว่าชุมชนเกษตรกรรมในภาคพื้นทวีป ชุมชนปากแม่น้ำเกิดง่ายและสลายตัวง่าย มีความเป็นอยู่กระจัดกระจายไม่เป็นกลุ่มเดียวกัน สัมพันธ์กับการอพยพย้ายถิ่นของชุมชนหลายระลอก ในทางการเมืองหมายความว่าอำนาจและผู้นำของรัฐมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงบ่อย ในกรณีของรัฐปัตตานีมีการแย่งชิงอำนาจกันระหว่างราชสำนักกับกลุ่มไอร์ังกายาหรือพวกชนชั้นนำ กล่าวโดยย่อบรรดาศาสนิกชนมุสลิมต่างดำรงอยู่ในโลกของความเปลี่ยนแปลงที่สูง ทั้งจากภายนอกและจากภายใน ต่างก็มีปัญหาขัดแย้งกันเอง “จึงเป็นรัฐที่มีความอ่อนไหวในทุกๆ อย่าง”¹⁹ ความสัมพันธ์เชิงบรรณาการกับสยามในอดีต คือยุทธวิธีอันหนึ่งในการตั้งหรืออาศัยอำนาจที่ใหญ่กว่าเข้าช่วยเพื่อความอยู่รอด และด้วยเหตุผลเดียวกันนี้ก็นำไปสู่การแปรเปลี่ยนความสัมพันธ์กับรัฐเจ้าพ่อใหญ่กว่าเช่นสยามได้ด้วยเหมือนกัน

นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงในความสำคัญของการค้าก็มีผลต่อฐานะของรัฐปัตตานีในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย ในสมัยจารีตสยามมีความสัมพันธ์กับปัตตานีบนผลประโยชน์ของการค้าร่วมกัน “มีความยึดหยุ่น ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันอยู่มาก ไม่มีความตึงเครียดที่ถาวร จึงทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายค่อนข้างที่จะหลวม ซึ่งลักษณะตรงนี้จะเปลี่ยนไปเมื่อระบบรัฐชาติสมัยใหม่เกิดขึ้น”²⁰ การเปลี่ยนไปของเศรษฐกิจในอนุภาคเนย์ในตอนต้นสมัยรัตนโกสินทร์ เพราะการเข้ามาตั้งสถานีการค้าของอังกฤษในคาบสมุทรมลายู ที่สำคัญปัตตานีลดความสำคัญลงของเมือง

ทำการค้าไปสู่การเป็นแหล่งผลิตพริกไทย ดิบุก กับยางพาราให้แก่ตลาดโลก จากจุดนี้เองที่ทำให้สยามเริ่มทำการควบคุมปัตตานีอย่างแข็งแกร่งขึ้น มีการจัดการกับดินแดนและผลประโยชน์จากดินแดนเหล่านั้นมากขึ้น แนนอนการเปลี่ยนจุดหนักในความสัมพันธ์ของสยามย่อมนำไปสู่ปฏิกริยาจากรัฐปัตตานีเองด้วย

เป็นไปได้ว่าความคิดเรื่องเอกราชมีมาก่อนแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เพราะสถานการณ์การเมืองในพรมแดนกับอินโดจีนฝรั่งเศสเป็นเรื่องใหญ่ และคอขาดบาดตาย ความเป็นไทยยุคแรกของสมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ จึงน่าจะมียุคถึงเอกราชของราชาธิปไตย อันแสดงออกอย่างรวมศูนย์ในรัฐที่กำลังจะเป็นพระราชอาณาเขตสยามไทย

ในขณะที่ในระยะหลังต่อมาโดยเฉพาะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เกิดประเทศไทยใหม่ กระทั่งมาถึงสมัยที่นายพันเอก หลวงพิบูลสงคราม ได้รับเลือกจากสภาผู้แทนฯ ให้เป็นนายกรัฐมนตรี จากนั้นนโยบายใหญ่ของรัฐบาลได้แก่การสร้างชาติไทยให้เป็นมหาอำนาจ เริ่มจากการประกาศรัฐนิยมปี พ.ศ. 2482 ที่สำคัญยิ่งคือการเปลี่ยนชื่อประเทศจากสยามมาเป็น “ไทย” ประกาศให้วันที่ 24 มิถุนายน เป็น “วันชาติ” ครั้งแรก ให้ใช้วันที่ 1 มกราคม เป็นวันขึ้นปีใหม่เหมือนสากลประเทศ ดังนั้นบรรยากาศเมืองไทย (ใหม่) และแนวความคิดชาตินิยมไทยในขณะที่สมเด็จพระเจ้า นิพนธ์หนังสือเล่มดังกล่าวนี้ น่าจะมีส่วนในการให้อิทธิพลต่อการตีความเรื่องราวในอดีตได้เหมือนกัน เพราะอย่างน้อยก็ทำให้การมองกลับไปยังการปฏิรูปประเทศและการรวมศูนย์การปกครองให้เป็นเอกภาพ ซึ่งก็คือทำให้เป็นไทยเหมือนๆ กันนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องในบริบทของประวัติศาสตร์ชาตินิยมไทยยุคหลังต่อมา

สมเด็จพระเจ้ากรุงรัตนโกสินทร์ ทรงระบุว่า “(เมื่อเป็นพระราชอาณาเขตแล้ว) ประเทศไทยรวมกัน จึงเลิกประเพณีที่มีเมืองประเทศราชถวายต้นไม้ทอง (ต้นไม้) เงิน และให้เปลี่ยนนามมณฑลลาวเฉียงเป็น ‘มณฑลพายัพ’ เปลี่ยนนามมณฑลลาวพวนเป็น ‘มณฑลอุดร’ และเปลี่ยนนามมณฑลลาวท้าวเป็น ‘มณฑลอีสาน’ ตามทิศของพระราชอาณาเขต ทั้งให้เลิกเรียกไทยชวามณฑลทั้ง 3 นั้นว่าลาวด้วย แต่นั้นมาก็เรียกรวมกันว่า

‘ไทยเหนือ’ แทนเรียกว่าลาว ถ้าเรียกแยกกันก็เรียกตามชื่อมณฑลที่อยู่ว่า ชาวมณฑลพายัพ ชาวมณฑลอุดรและชาวมณฑลอีสาน อย่างเช่นที่เรียก ชาวมณฑลปักข์ได้ฝ่ายตะวันตกว่า ‘ชาวนคร’ (นครศรีธรรมราช)” ต่อมา เมื่อเลิกระบบมณฑล มีคนเขียนเรียกชาวเมืองเหล่านั้นตามชื่อแคว้น แต้โบราณ เช่นพายัพเรียกว่า “ชาวลานนา” และสมเด็จฯ เลยทรงเรียกชาว มณฑลอุดรและอีสานว่า “ชาวลานช้าง” ไปด้วย ทั้งหมัดนี้คือการสร้างสิ่งที่ เรียกกันต่อมาว่าอัตลักษณ์ของความเป็นไทย ซึ่งจะเห็นได้ว่าไม่ได้มีอยู่ ก่อนตามธรรมชาติของการปกครองแต่โบราณ หากแต่เป็นสิ่งที่เพิ่งสร้าง เช่นเดียวกับประวัติศาสตร์ของความเป็นชาติไทย

นับจากการสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์ขึ้นเป็นศูนย์กลางใหม่ของ สยาม เราได้เห็นการปรับเปลี่ยนแนวคิดและจุดหมายทางการเมืองการ ปกครองมาตลอด จากอาณาจักรกษัตริย์แบบอยุธยาเก่า ค่อยๆ ปรับ เปลี่ยนมาสู่การเป็นรัฐพระราชอาณาเขตหรือรัฐประชาชาติสมัยใหม่ กระ บวนการเปลี่ยนแปลงตนเองและอัตลักษณ์ของสยามมีผลต่อการปฏิบัติ นโยบายต่อเมืองประเทศราชและรัฐประเทศราชอีกอย่างต่างจากสมัยก่อน ด้วย ในระยะยาว จุดหมายและความต้องการทางการเมืองของรัฐไทยมีน้ำ หนักเหนือความเข้าใจและเห็นนโยบายชั้นดิทธิธรรมทางศาสนา เพราะความ รู้และความเข้าใจในศาสนาอิสลามและความเป็นคนมลายูของผู้นำรัฐไทย ในระยะปฏิรูปประเทศเป็นต้นมา เป็นความรับรู้ที่ไทยรับมาจากองค์ความ รู้ของตะวันตกที่มีต่ออิสลามเป็นหลัก เห็นได้จากการที่รัฐไทยสมัยรัชกาล ที่ 5 มาเรียกศาสนาอิสลามว่า “ศาสนาอะหมัด” หรือหมัด และมอง ว่าอิสลามเป็นศาสนาที่มีความรุนแรงทางการเมืองและรังเกียจคนต่าง ศาสนา ซึ่งไม่เคยมีมาก่อนในราชสำนักกรุงศรีอยุธยา ดังคำอธิบายใน สมุดคู่มือสำหรับข้าราชการกระทรวงมหาดไทย ที่รับราชการในมณฑลซึ่งมี ผลเมืองนับถือศาสนาอิสลาม เป็นต้น²¹ นี่ย่อมเป็นการแสดงออกถึง อิทธิพลทางความรู้ของยุโรปที่มีเหนือความรู้ของคนสยามในยุคนั้น

จากความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการดังได้กล่าวมาแล้ว ปฏิสัมพันธ์ระหว่างเมืองมุสลิมปักข์ได้กับกรุงเทพฯ นับแต่แรกจึงแสดงออกถึง แรงต้านจากรายา (ราชา) ปัดตานีมากกว่าด้านอื่น นำไปสู่การต่อสู้ขัดขืน

การที่สยามเข้ามาครอบงำเหนือท้องถิ่นและสะท้อนความต้องการอิสระของตนเองถึง 6 ครั้ง คือกรณีตงกู ลัมมิเต็น (2329), ระตูปะกาลัน (2349), นายเซและเจบงู (2364 และ 2369) เจ้าเมืองหนองจิก (2370) เจ้าเมืองปัตตานี (ตงกูสุหลง 2374) และตงกูอัปดุลกาเดร์ (พระยาวิชิตภักดีฯ) 2445 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของการมีรายาปัตตานี

หลังจากนั้นสยามไม่แต่งตั้งเชื้อสายเจ้าเมืองปัตตานีขึ้นครองเมืองอีกต่อไป พุทธิการณ์ดังกล่าวไม่ใช่เรื่องบังเอิญ เพราะอีก 4 ปีต่อมา รัฐบาลสยามก็แก้ไขการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้เป็น 4 เมือง คือ ปัตตานี ยะลา สายบุรี และระแงะ แล้วตามมาด้วยการทำสัญญาทวิภาคีกับจักรภพอังกฤษใน “สัญญากรุงเทพฯ” (2452) เป็นการตกลงกันของมหาอำนาจในการแบ่งดินแดนและเขตอิทธิพลกันในสไตล์ของจักรวรรดินิยมตะวันตกที่ใช้กันทั่วไปในดินแดนที่เป็นอาณานิคมทั่วโลกสมัยนั้น

ตามสัญญากรุงเทพฯ สยามยกเลิกสิทธิการปกครองและอำนาจควบคุมเหนือไทรบุรี กลันตัน ตรังกานู และปะลิส รวมทั้งเกาะใกล้เคียงให้อังกฤษ ในทางกลับกันสยามได้รับสิทธิอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนและคนในรัฐไทยทั้งหมดโดยสมบูรณ์ ที่สำคัญรวมทั้งอธิปไตยของสยามเหนือรัฐปัตตานี ซึ่งเปลี่ยนจากเมืองประเทศราชมาเป็นจังหวัดหนึ่งของสยามไป อีกด้านอธิปไตยของสยามที่อังกฤษคืนให้คือการยกเลิกสิทธิสภาพนอกอาณาเขตและอำนาจงสุลของอังกฤษในสยาม นักประวัติศาสตร์ไทยตีความสนธิสัญญานี้เป็นผลดีแก่ไทยในแง่ของความเข้มแข็งและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของประเทศ แม้จะต้อง “เสียดินแดนมลายู 4 รัฐ รวมเนื้อที่ประมาณ 15,000 ตารางไมล์และพลเมืองกว่าห้าแสนคนให้อังกฤษก็ตาม แต่ (ถึงอย่างไร) ก็ไม่ใช่ดินแดนที่เป็นคนไทยแท้ๆ”²²

หากเราให้ประวัติศาสตร์ของผู้ถูกกระทำเป็นฝ่ายพูดบ้าง ก็จะได้อีกภาพหนึ่ง กล่าวคือสุลต่านที่กลันตันและตรังกานูโกรธเคืองมากจนปรารภกับนายอาเธอร์ แอดัมส์ ที่ปรึกษาการคลังอังกฤษประจำไทรบุรีว่า “ประเทศของฉัน ประชาชนของฉัน ถูกขายไปเหมือนกับการขายลูกวัว ฉันให้อภัยคนซื้อซึ่งไม่มีพันธะกับฉันได้ แต่ฉันให้อภัยคนขายไม่ได้”²³

หากพิจารณาตามความเป็นจริงของประวัติศาสตร์รัฐราชาธิราช

ไทยในสมัยก่อนมหาอำนาจอาณานิคมตะวันตกเข้ามาในภูมิภาคอุษาคเนย์แล้ว ต้องกล่าวว่าแท้ที่จริงแล้วในทางประวัติศาสตร์ ราชอาณาจักรสยามที่กำลังกำเนิดมาจากรัฐราชสมบัตินั้น ก็ไม่ได้ “สูญเสีย” ดินแดนของตนในบริเวณขอบพระราชอาณาเขตแต่ดั้งเดิมไป หากแต่ “จะขาดแต่เพียงดอกไม้เงินดอกไม้ทอง นอกเหนือไปจากเครื่องราชบรรณาการนี้แล้ว ก็ไม่มีการสูญเสียด้านวัตถุอื่นได้อีก” แต่ที่สำคัญในพระราชดำรัสของรัชกาลที่ 5 ต่อการเสียดินแดนดังกล่าวก็คือ “การสูญเสียดินแดนเหล่านี้ไปย่อมเป็นการเสื่อมเสียเกียรติภูมิของประเทศ นี่เป็นเหตุผลที่ว่าทำไมเราจึงต้องย้ำความเป็นเจ้าของดินแดนในส่วนนี้”²⁴

และนี่คือความเป็นมาอันเต็มไปด้วยความยกย่องอันผวนของประวัติศาสตร์รัฐราชสมบัติต่างๆ ก่อนจะมากำเนิดเป็นราชอาณาจักรสยามสมัยใหม่ ซึ่งจะไปพัวพันกับชะตากรรมและอนาคตของคนมลายูมุสลิมภาคใต้อย่างลึกซึ้ง

5

การศึกษาเรื่อง ปัญหาการแบ่งแยกดินแดน

ที่ผ่านมา การศึกษาในเรื่องความขัดแย้งและความรุนแรงระหว่างคนมลายูมุสลิมกับอำนาจรัฐไทยมักมองข้ามกำเนิดและความเป็นมาของมโนทัศน์แบ่งแยกดินแดน และข้ามไปรวมศูนย์การศึกษาที่พัฒนาการช่วงหลังๆ ของความขัดแย้ง ซึ่งด้านหนึ่งเป็นปัญหาเฉพาะหน้าและมีการประโคมข่าวกันมาก แต่ราคาที่เราต้องจ่ายไปให้กับความโง่เขลาและการหลงลืมทางประวัติศาสตร์ในเรื่องกำเนิดของความขัดแย้งการแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ก็คือ การทำให้ปัญหานี้ยึดเยื้อต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด และก็เท่ากับให้การยอมรับการศึกษาที่เป็นอัตวิสัยและที่กระทำอย่างหยาบๆ ในประวัติศาสตร์การเมืองไทยด้วย

กล่าวได้ว่าในการศึกษาเรื่องความขัดแย้งในภาคใต้ อาจแบ่งงานเขียนหลักๆ ในปัญหานี้ออกเป็นสองกลุ่มที่ตรงข้ามกัน กลุ่มแรกส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยนักวิชาการ นักหนังสือพิมพ์ชาวต่างชาติ (ตะวันตก) แห่งยุคทศวรรษ ค.ศ. 1940 ซึ่งมีท่าทีค่อนข้างวิพากษ์นโยบายของรัฐบาลและวิธีการ

จัดการกับคนมลายูมุสลิมในภาคใต้ กลุ่มนี้มีแนวโน้มสนับสนุนสิทธิอัตวิจนัยของชนชาติต่างๆ เช่นมลายูมุสลิมที่จะเป็นอิสระในการดำเนินและปฏิบัติวัฒนธรรมและศาสนาของพวกเขา อีกกลุ่มหนึ่งเป็นนักเขียนและนักวิชาการ ส่วนใหญ่มาจากวงการวิชาการไทยและข้าราชการ กลุ่มหลังนี้ พรรคนะและท่าทีของพวกเขาถูกกำหนดโดยเงื่อนไขของความภักดีต่อรัฐไทยและสำนึกของชาตินิยมไทย ผู้สังเกตการณ์ต่างชาตินับแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมาจนถึงปีทศวรรษ ค.ศ. 1960 มีความเห็นอกเห็นใจในสิทธิของชนชาติส่วนน้อยทั้งหลายในการตัดสินใจเพื่ออนาคตทางการเมืองของตนเอง คนเหล่านี้จึงมักกล่าวหาว่ารัฐไทยว่ามีอคติต่อคนมลายูมุสลิมด้วยการจัดกลุ่มให้พวกเขาว่าเป็นพวก “แขก” ซึ่งนัยก็คือพวกเขาเป็น “คนนอก” หรือเป็น “คนกลุ่มน้อย” และในที่สุดก็ให้ป้ายยี่ห้อล่าสุดว่าเป็น “โจรแบ่งแยกดินแดน”

ความรู้สึกรังเกียจรัฐบาลไทยของชาวบ้านมลายูมุสลิมขึ้นสู่จุดสูงสุดในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (1) ระหว่างปี พ.ศ. 2481-87 ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกองกำลังญี่ปุ่นในช่วงสงครามมหาเอเชียบูรพา และต่อมาในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (2) ซึ่งอยู่ระหว่างปี พ.ศ. 2491-2500 ครั้งหลังนี้จอมพล ป. ก้าวสู่อำนาจด้วยการเกิดรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ซึ่งนำไปสู่การล้มและกวาดล้างรัฐบาลเสรีนิยมภายใต้การนำของนายปรีดี พนมยงค์ โดยทั่วไปคนเข้าใจและเชื่อกันว่าคนมลายูมุสลิมภาคใต้ถูกกระทำทารุณกรรมทางการเมืองอย่างมากก็ภายใต้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามนี้เอง เช่นกรณีการจับกุมฮัจญีสุหลง และ “กบฏดุซงญอ” เป็นต้น ในความเป็นจริง เมื่อศึกษาจากข้อมูลสมัยนั้นอย่างละเอียด ปรากฏว่าการปะทะและใช้ความรุนแรงต่อคนมลายูมุสลิมภาคใต้นั้นเริ่มขึ้นแล้วก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะเข้ามาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2

เมื่อคิดถึงความซับซ้อนและความอ่อนไหวในประสบการณ์ประวัติศาสตร์ของช่วงเวลาดังกล่าว จึงเข้าใจได้ไม่ยากว่าทำไมการศึกษาในเรื่องดังกล่าวจึงทำอย่างรวบรัดได้ยากในระยะเวลาที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบัน กล่าวคือเป็นการศึกษาอย่างถูกต้องตามหลักฐานภายนอก ไม่ใช่เป็นการ

ศึกษาแบบอัตวิสัยที่เอาความเชื่อของผู้ศึกษาเป็นที่ตั้ง หนังสือเล่มนี้ต้องการที่จะแสดงให้เห็นถึงการเกี่ยวพันกันของเหตุการณ์หลายๆ เรื่องในช่วงเวลาของทศวรรษปี พ.ศ. 2480 อันนำไปสู่การปะทะและปราบปรามบรรดาผู้นำมุสลิมด้วยความรุนแรงเป็นครั้งแรกโดยฝีมือของรัฐบาลไทยที่ได้เปลี่ยนรูปแบบมาเป็น “ประชาธิปไตย” แล้ว การศึกษาครั้งนี้วางจุดหนักไว้ที่การเปลี่ยนแปลงสภาพลักษณะ (อันรวมวิสัยทัศน์) ทั้งของคนสามัญมุสลิมภาคใต้และของรัฐบาลไทยภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ซึ่งโค่นล้มระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์พร้อมกันกับนำรูปแบบการปกครองของประชาธิปไตยเข้ามาแทน มีการใช้นโยบายผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงให้แก่อาณาจักรรัฐบาลและการควบคุมบริเวณที่มีความตื่นตัวทางการเมืองและมีสำนึกในวัฒนธรรมของตนเองสูงมาก นั่นคือภูมิภาคในอีสานและภาคใต้ กล่าวในทางการเมือง การกระทำของรัฐบาลไทยในระบอบนั้นเท่ากับเป็นการผนึกและรวมศูนย์รัฐประชาชาติไทยให้เป็นปึกแผ่นโดยใช้จินตนาการของไทยภาคกลางเป็นแกนนำ หนังสือเล่มนี้จึงแย้งว่า จริงๆ แล้วข้อกล่าวหาว่าด้วยการกระทำ “แบ่งแยกดินแดน” นั้นเป็นการประดิษฐ์สร้างขึ้นมาจากอำนาจรัฐไทยและบังคับใช้ให้เป็นจริงเพื่อที่จะปราบปรามและข่มขู่ดินแดนในบริเวณเหล่านั้นจากการอ้างสิทธิทางการเมืองในความเป็นมนุษย์และในอัตลักษณ์และความใฝ่ฝันของพวกเขา ว่าไปแล้วทั้งหมดนั้นเป็นสิทธิของมนุษย์ชนที่ได้กำหนดไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน ซึ่งประกาศออกมาในสมัยแห่งความขัดแย้งระหว่างผู้นำการเมืองมุสลิมในปัตตานีกับรัฐบาลไทยด้วยเช่นกัน

กล่าวอย่างกว้างๆ การเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนในทางการเมืองนั้น ถือว่าเป็นแบบเฉพาะอย่างหนึ่งของการกบฏต่อรัฐโดยกลุ่มคนที่เป็นสมาชิกของรัฐหรือคนที่อาจจะได้เป็นสมาชิกของรัฐที่ไม่พอใจในรัฐบาลที่ปกครองพวกเขาอยู่²⁵ ขบวนการดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่ก่อรูปขึ้นบนอัตลักษณ์ของพวกเขาที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งถูกทำให้เป็นคนกลุ่มน้อยในรัฐไปภายหลังการต่อสู้เพื่อเอกราชของชาติ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กรณีการเคลื่อนไหวที่สำคัญของขบวนการแบ่งแยกดินแดนได้แก่ ขบวนการโมโรในฟิลิปปินส์ ขบวนการมลายูปัตตานีในภาคใต้ของไทย ขบวนการ

การไทยใหญ่และกะเหรี่ยงและโรฮิงยาในพม่า และสุดท้ายคือขบวนการ
อะเจทีในอินโดนีเซีย

Clive J. Christie ในงานศึกษาเรื่องขบวนการแบ่งแยกดินแดน
ในอุษาคเนย์ อธิบายอย่างกะทัดรัดถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์
และการเมืองในการเกิดขึ้นและคลี่คลายขยายไปของขบวนการแบ่งแยก
ดินแดน เหตุการณ์สำคัญที่จุดประกายให้และในระดับหนึ่งก็ช่วยสร้างรูป
แบบและเนื้อหาของขบวนการแบ่งแยกดินแดนให้กับขบวนการแต่ละ
ขบวนการในภูมิภาคนี้ก็คือกระบวนการของการล้มล้างระบบอาณานิคม
ซึ่งเริ่มต้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประสบการณ์ร่วมกันที่เป็นปัจจัยผลัก
ดันของบรรดาขบวนการแบ่งแยกดินแดนเหล่านี้คือการเกิดขบวนการ
ชาตินิยมที่ต่อต้านอำนาจลัทธิอาณานิคม การค้นหาอัตลักษณ์ที่เป็นของ
ประชาชาติต่างๆ การพังทลายของการบุกและยึดครองของญี่ปุ่นในภูมิภาค
นี้ และท้ายที่สุดคือการประกาศเอกราชของประเทศเหล่านี้²⁶

มีงานศึกษาที่พยายามจะอธิบายขบวนการแบ่งแยกดินแดนในเชิง
โครงสร้าง ได้แก่งานของเดวิด บราวน์ เรื่อง “From Peripheral
Communities to Ethnic Nations: Separatism in Southeast Asia”
(1988)²⁷ บราวน์เถียงว่ากรณีของการแบ่งแยกดินแดนของชาติพันธุ์นั้น
จะเข้าใจได้ดีกว่าหากศึกษาผ่านคุณลักษณะและผลสะท้อนของรัฐ (the
state) ซึ่งเป็นกุญแจสำหรับการอธิบายกำเนิดของขบวนการแบ่งแยกต่างๆ
เหล่านี้ เขาระบุไว้ในข้อโต้แย้งของเขาว่ามีสามขั้นตอน ในปฏิสัมพันธ์
ระหว่างรัฐกับชุมชนที่อยู่รอบนอกๆ ขั้นที่หนึ่ง การเกิดขึ้นของลักษณะรัฐที่
เป็นเชื้อชาติเดียว (mono-ethnic state) แน่แน่นอนว่าย่อมทำให้การแทรก
แซงเข้าไปในชุมชนย่อมนำไปสู่การทำลายโครงสร้างของอำนาจอันยอมรับ
นับถือทั้งหลาย (communal authority structures) ของชนกลุ่มน้อยลง
ไป การทำลายนี้เกิดขึ้นในสองระดับ ในระดับมวลชน (หรือรากหญ้า) เกิด
วิกฤตในอัตลักษณ์และความไม่มั่นคงของชุมชน ในขณะที่ในระดับผู้นำ
เกิดวิกฤตของความชอบธรรม (crisis of legitimacy)

ขั้นที่สอง บรรดากลุ่มผู้นำทั้งหลายในชุมชนรอบนอกเหล่านี้
พยายามหาทางแก้ไขวิกฤตเหล่านั้นด้วยการสรรค์สร้างอุดมการณ์ชาตินิยม

เชิงชาติพันธุ์ขึ้นมา และดำเนินการปลุกระดมให้เกิดการเผชิญหน้ากับรัฐขึ้น การกระทำดังกล่าวสร้างพื้นฐานอันใหม่สำหรับการมีเอกภาพและอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้นมา และก็สร้างพื้นฐานใหม่ให้กับความชอบธรรมแก่บรรดาผู้นำเหล่านั้นอีกด้วย

ขั้นที่สาม ในขบวนการชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์นั้นมักมีจุดอ่อนแฝงอยู่ในนั้นด้วย ซึ่งเกิดจากการที่กลุ่มผู้นำต่างๆ มีความต้องการและความใฝ่ฝันที่แข่งขันกัน เช่นผู้นำตามประเพณีกับผู้นำรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาสมัยใหม่ แต่ละกลุ่มก็แสวงหาความชอบธรรมในฐานะแห่งการเป็นผู้นำของพวกเขาภายในชุมชนเหล่านั้น ผลกระทบที่สำคัญอันหนึ่งของการแข่งขันกันก็คือนำไปสู่ความไม่สามัคคีของกลุ่มและพวกและจุดอ่อนในขบวนการชาตินิยมเชิงชาติพันธุ์ที่ก่อรูปขึ้นมา

จุดสำคัญในทฤษฎีนี้ก็คือการสร้างมโนทัศน์ว่าด้วยรัฐที่เป็นเชื้อชาติเดี่ยว แม้สังคมเหล่านี้ล้วนเป็นสังคมพหุชาติพันธุ์มาแต่ในประวัติศาสตร์แล้ว แต่ในแต่ละกรณีสภาพแวดล้อมที่รัฐสมัยใหม่ก่อกำเนิดขึ้นมากลับนำไปสู่การส่งเสริมการสร้างภาพลักษณ์ของรัฐกับชุมชนเชื้อชาติใหญ่แต่กลุ่มเดียว ชนกลุ่มน้อยที่เป็นชาติพันธุ์ต่างๆ ถูกกีดกันออกไปจากการเป็นสมาชิกสมบูรณ์ของรัฐ จากการเข้าไปมีตำแหน่งที่มีอิทธิพลในรัฐบาล และจากการมีส่วนร่วมในลักษณะทางอุดมการณ์ของรัฐด้วย อัตลักษณ์แห่งชาติจึงกลายเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภาษา วัฒนธรรม และคุณค่าของชาติพันธุ์ส่วนใหญ่เท่านั้น ปัญหาจุดอ่อนของทฤษฎีนี้อยู่ที่แนวคิดที่ว่าด้วยรัฐ “ชาติพันธุ์เดี่ยว” ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในประเทศที่ศึกษาและทั้งหลายทั่วไปด้วย ไม่ว่าจะเป็พม่า ฟิลิปปินส์ รวมทั้งไทย

ตามทางที่บราวน์ศึกษาและเสนอนั้น การผสมกันระหว่างรัฐ “ชาติพันธุ์เดี่ยว” และสังคมพหุชาติพันธุ์ในประเทศไทย ซึ่งนับรวมประเทศอื่นๆ ด้วยก็ได้ เช่น พม่า เวียดนาม และฟิลิปปินส์ ไม่นำไปสู่การเร่งความขัดแย้งทางการเมืองหรือความรุนแรงทางการเมือง ตราบเท่าที่รัฐบาลกลางขาดเจตจำนงและความต้องการในการเข้าไปแทรกแซงชุมชนชาติพันธุ์รอบนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ปัญหาที่ว่านั้นเกิดได้เมื่อความต้องการทางเศรษฐกิจและการเมืองผลักดันให้รัฐบาลทำการขยายบทบาทออก

ไปนอกเหนือเขตใจกลางเข้าไปสู่ชุมชนส่วนน้อย บริเวณที่โครงสร้างและ
อัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ถูกกระทบอย่างแรงจนทำให้เกิดการเผชิญหน้าของ
ชาตินิยมชาติพันธุ์ขึ้นมา ความขัดแย้งทางการเมืองและความรุนแรง
ระหว่างชุมชนส่วนน้อยกับรัฐที่ดำเนินต่อมาจึงเป็นผลมาจากลักษณะและ
การปฏิบัตินโยบายผสมกลมกลืนและการรวมศูนย์ของรัฐด้วยการแทรก
แซงชุมชนส่วนน้อยทั้งหลายนั่นเอง ความพยายามของรัฐแสดงออกในรูป
แบบของการพยายามนำเสนอคุณค่าและสถาบันของกลุ่มชนส่วนข้างมาก
เข้าไปในชุมชนรอบนอกทั้งหลาย อันนี้มิใช่หมายความว่าคุณค่าของชุมชนรอบนอก
นั้นด้อยกว่าของศูนย์กลาง และมีแต่ต้องรับเอาวัฒนธรรมที่ก้าวหน้ากว่า
ของคนส่วนข้างมากเท่านั้น ชุมชนรอบนอกเหล่านั้นจึงจะสามารถเข้ามา
เป็นสมาชิกที่สมบูรณ์ของชาติได้

การศึกษาแทบทั้งหมดที่ทำในกรณีภาคใต้ของไทยก็ใช้สมมติฐาน
ทำนองนี้เหมือนกันทั้งนั้น นั่นคือรัฐไทยที่เป็น “เชื้อชาติเดียว” ดำเนิน
นโยบายที่นำไปสู่การรวมศูนย์อำนาจของส่วนกลางมาโดยตลอดในหลาย
ยุคหลายสมัย ในแต่ละยุคสมัยของการปกครองแบบรวมศูนย์นั้น และ
เป็นเวลาที่มีผู้นำดั้งเดิมของปัตตานีได้ถูกถอดจากตำแหน่งและอำนาจแล้ว
ผลที่เกิดขึ้นตามมาก็คือการประท้วงและการกบฏ เพราะ “สมาชิกของผู้นำ
ประเพณีที่ถูกโค่นอำนาจ หาทางที่จะกลับมามีอำนาจอีกในบริเวณนั้น”²⁸
การก่อความไม่สงบเล็กๆ และไม่เป็นเอกภาพในคริสต์ศตวรรษที่ 19 ถึง
ต้นศตวรรษที่ 20 เปลี่ยนมาเป็นการประท้วงต่อต้านที่ยาวและมีการจัดตั้ง
มากขึ้นเมื่อผู้นำท้องถิ่นถูกแทนที่มากขึ้นโดยข้าราชการไทย โดยเฉพาะ
ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ซึ่งมีการปรับรูปแบบ
การปกครองส่วนภูมิภาคใหม่อีกครั้ง ระบบปกครองนี้ได้รับการปฏิบัติ
อย่างเต็มที่มากขึ้นภายใต้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม สมัยที่หนึ่ง จุด
เปลี่ยนที่สำคัญในประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งนี้ได้แก่การกบฏของ
มลายูมุสลิมใน พ.ศ. 2491 หลังจากที่ยอมพล ป. พิบูลสงครามกลับขึ้นสู่
ตำแหน่งนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 กบฏครั้งนั้นเกิดขึ้นภายหลังจากที่รัฐบาลไทย
ปฏิเสธคำเรียกร้องที่นำโดยฮัจญีสุหลง ประธานคณะกรรมการอิสลาม
ประจำจังหวัดปัตตานี ซึ่งเรียกร้องให้มีการแต่งตั้งคนมลายูมุสลิมเป็นผู้นำ

สูงสุดในพื้นที่จังหวัดภาคใต้ และให้เป็นข้าราชการได้ถึงร้อยละ 80 ในบริเวณนั้น และให้มีคณะกรรมการอิสลามดำเนินการดูแลกิจการของคนมุสลิมเป็นต้น การจับกุมฮัจญีสุหลงกระตุ้นให้เกิดการก่อความไม่สงบอีกระลอกหนึ่ง ซึ่งหลังจากการหายสาบสูญไปของฮัจญีสุหลง และคาดว่าคงถูกฆาตกรรมแล้วโดยตำรวจไทยในปี พ.ศ. 2497 ความไม่สงบก็ปะทุขึ้นอีก

ที่จริงแล้วไม่ได้มีการ “กบฏ” โดยคนมลายูมุสลิมในปี พ.ศ. 2491 คำเรียกร้อง 7 ข้อก็ไม่ใช่เป็นสาเหตุที่แท้จริงของการจับกุมและการดำเนินคดีกับฮัจญีสุหลงตามที่นักวิชาการและสาธารณชนเข้าใจกันต่อๆ มาอย่างไรก็ตาม ได้มีสิ่งที่เรียกว่า “ความไม่สงบ” และ “การประท้วง” โดยคนมุสลิมในบริเวณ “สามจังหวัดภาคใต้สุด” (ไม่ใช่ “สี่จังหวัด” ตามที่เรียกกันทั้งหน่วยงานรัฐและสื่อมวลชน) ในช่วงก่อนที่จะมีการจับกุมฮัจญีสุหลงเสียอีก และความรุนแรงก็ยิ่งทวีมากขึ้นภายหลังที่เขาถูกจับกุมไปแล้ว การลุกฮือที่ลุกลามใหญ่และรุนแรงที่สุดสมัยนั้นคือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวันที่ 26-28 เมษายน พ.ศ. 2491 จากการปะทะกันในหมู่บ้านดุซงญอ จังหวัดนราธิวาส การปะทะกันครั้งนั้นภายหลังเป็นที่รู้จักกันใน “กบฏดุซงญอ” และคนทั่วไปเข้าใจว่าเหตุการณ์นั้นเกิดมาจากการที่ฮัจญีสุหลงถูกจับ หลังจากนั้น “กบฏดุซงญอ” ก็ถูกทำให้เลือนและอยู่ภายใต้โครงเรื่องของ “กบฏหะยีสุหลง” ในที่สุดดงล้อประวัติศาสตร์ก็หมุนมาบรรจบอีกครั้งเมื่อเกิดการปะทะกันระหว่างฝ่ายหัวรุนแรงมลายูมุสลิมกับกองกำลังเจ้าหน้าที่รัฐในสามจังหวัดภาคใต้ อีกในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 เหตุการณ์ล่าสุดนำไปสู่การรื้อฟื้นและทบทวนความทรงจำที่ลบลูเลือนไปเมื่อ 56 ปีก่อนนั้น นำมาสู่การเล่าเรื่องและทวนความจำใหม่ว่า “กบฏดุซงญอ” ในปี 2491 นั้นแท้จริงแล้วคืออะไร

6

ประวัติศาสตร์ในประวัติศาสตร์ จาก “กบฏหะยีสุหลง” ถึง “กบฏคุซงญอ”²⁹

การอุบัติขึ้นของคลื่นความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้สุดครั้งล่าสุดมาจากการบุกเข้าปล้นปืนในค่ายกองพันทหารพัฒนาที่ 4 อำเภอเจาะไอร้อง จังหวัดนราธิวาส โดยกลุ่มคนที่ไม่อาจระบุได้ ในวันที่ 4 มกราคม พ.ศ. 2547 กรณี “ปล้นปืน 4 มกราคม” เป็นเหตุการณ์ที่แปลกประหลาดกว่าเหตุการณ์อื่นๆ ในประวัติศาสตร์ของความขัดแย้งทางการเมืองชาติพันธุ์ที่มีมายาวนานในพื้นที่นั้น จากรายงานของทางการบอกว่า มีกลุ่มคนประมาณ 60 คนบุกเข้าไปในค่ายนราธิวาสราชนครินทร์ ยิงทหารตายไป 4 นายก่อนจะหลบหนีไปพร้อมกับปืนไรเฟิล 400 กระบอก ปืนพก 20 กระบอก และเป็นกลอีก 2 กระบอก การบุกครั้งนี้ นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร เรียกว่า “เป็นปฏิบัติการที่มีการวางแผนอย่างดี” นั้นเริ่มด้วยการวางเพลิงโรงเรียน 20 แห่งใน 10 อำเภอในนราธิวาสในเวลา ตี 1 ครึ่ง โรงเรียน 5 หลังถูกเผาราบไปกับพื้นดิน ผู้ก่อการยังได้วางเพลิงบ่อนมยามตำรวจที่ไม่มีคนอยู่ด้วยอีก 2 แห่ง ในจังหวัดยะลา กลุ่มคนดังกล่าวได้เผาบาง

รถยนต์บนถนนหลายสาย และมีการพบระเบิดปลอมถูกวางอยู่ในที่ต่างๆ ถึง 7 จุดในจังหวัด ตำรวจสันนิษฐานว่าทั้งหมดนี้เป็นการสร้างสถานการณ์เพื่อดึงความสนใจของเจ้าหน้าที่จากการบุกปล้นค่ายทหารในนาทวีวาส

ไม่ต้องสงสัยว่า การจู่โจม “4 มกรา” นี้ทำให้รัฐบาลเสียหายอย่างมาก และทำให้นายฯ ทักษิณ ชินวัตรหัวเสียอย่างหนักด้วย เขากล่าวตำหนิตหารที่ขาดความระมัดระวัง และถึงกับอารมณ์เสียด้วยการหลุดคำพูดออกมาว่า ทหารที่ถูกฆ่านั้นสมควรตายแล้ว “ถ้าคุณมีกองทหารทั้งกองพันอยู่ที่นั่น แต่คุณก็ไม่ระวังตัว ถ้าอย่างนั้นก็สมควรตาย”³⁰

ภายหลังการบุกปล้นปืน รัฐบาลได้เร่งการควบคุมสถานการณ์เพื่อจะยุติความปั่นป่วนและการโจมตีอย่างลึกลับของคนเหล่านั้น ด้วยการประกาศกฎอัยการศึกในพื้นที่สามจังหวัด และส่งกองกำลังลงไปยังบริเวณนั้นมากขึ้น นอกจากนี้ฝ่ายตำรวจก็เพิ่มมาตรการเน้นหนาขึ้นในการจัดการกับผู้ต้องสงสัยที่เป็นคนมลายูมุสลิม ด้วยการใช้กลยุทธ์ที่หนักข้อขึ้นกับคนเหล่านั้น วิธีการหนึ่งก็คือการอุ้มผู้ต้องสงสัยและทำให้พวกนั้นหายไป ตำรวจจะมายังบ้านและบอกผู้ต้องสงสัยให้ตามไปที่สถานีตำรวจเพื่อทำการสอบสวน เจ้าหน้าที่ตำรวจมักมาเรียกตัวชาวบ้านไปโดยไม่มีหมายจับ แต่ชาวบ้านก็ไม่มีทางขัดขืนตำรวจได้ หลายวันผ่านไปก่อนที่ลูกเมียของผู้ต้องสงสัยเริ่มสงสัยว่ามีอะไรไม่ถูกต้องเกิดขึ้น ชาวบ้านในพื้นที่บอกว่า “ถ้าผู้ต้องสงสัยถูกอุ้มไปโดยทหาร โอกาสรอดกลับมาบ้านยังมี แต่ถ้าหากเขาถูกตำรวจอุ้มไป โอกาสรอดกลับมาไม่มี”³¹

ในช่วงหลายเดือนก่อนถึงเหตุการณ์วันที่ 28 เมษายน 2547 มีรายงานจำนวนมาก ทั้งจากคนในพื้นที่และในหนังสือพิมพ์ ว่าชาวบ้านมลายูมุสลิมในบริเวณนั้นอาจถึง 200 คน ถูกอุ้มหายไปโดยตำรวจท้องถิ่นและทหาร แต่ข่าวการถูกอุ้มของชาวบ้านในหน้าหนังสือพิมพ์ไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร มันจมอยู่ในรายงานข่าวความไม่สงบที่นับวันเพิ่มมากขึ้นที่เรียกว่า “ฆ่ารายวัน” จนไม่มีความหมายอะไร รัฐบาลเชื่อว่าการฆ่ารายวันเป็นฝีมือของขบวนการแบ่งแยกดินแดน หลังกรณี “4 มกรา” การฆ่ารายวันและความรุนแรงที่ตอบโต้โดยกำลังของรัฐในภาคใต้สุดได้ขยายเป้าหมายคลุมไปถึงชาวบ้านผู้บริสุทธิ์ด้วย นอกเหนือไปจากกำลังฝ่ายความ

มั่นคงหรือเจ้าหน้าที่ทางการ เหตุการณ์ที่ประชาชนสะท้อนใจและนำ
ตระหนกมากที่สุดได้แก่การฆ่าพระและการมุ่งโจมตีทำลายวัด

ต่อมาในเวลาเช้ามีตของวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 กลุ่ม
มุสลิมกล้าตายกว่าร้อยคนบุกเข้าโจมตีสถานีตำรวจ ที่ทำการของรัฐและ
ป้อมยาม 12 จุด ในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือปัตตานี ยะลาและ
สงขลา (น่าสังเกตว่าไม่มีปฏิบัติการในจังหวัดนราธิวาสในเช้าวันนั้น ทั้งๆ
ในอดีตนราธิวาสเป็นจุดของการปะทะขัดแย้งกับเจ้าหน้าที่รัฐมากที่สุด)
ทางการตำรวจเชื่อว่ามีวางแผนกันมาก่อน กลุ่มผู้ก่อการมีอาวุธเช่นมิด
ชวานเป็นหลักและปืนเล็กน้อย กระทั่งนำไปสู่การยึดมัสยิดกรือเซะ
จังหวัดปัตตานี เป็นฐานที่มั่นสุดท้าย ก่อนถูกกองกำลังทหารและตำรวจ
และอื่นๆ ที่ลงมาประจำเตรียมรับมือความรุนแรงในพื้นที่เหล่านั้นตอบโต้
และปราบปรามด้วยความรุนแรงอย่างเต็มรูปแบบ ไม่มีการเจรจาแม้ใน
มัสยิดกรือเซะที่ฝ่ายก่อการถูกปิดล้อมอย่างแน่นหนา ฝ่ายกลุ่มมุสลิมเสียชีวิต
ไป 107 คน โดยเฉพาะที่มัสยิดกรือเซะตายไป 32 คน อายุเฉลี่ย
30 ปี ในบรรดาผู้เสียชีวิตในจุดอื่นมีกลุ่มเยาวชนที่ยังเป็นนักเรียนระดับ
มัธยมในอำเภอสะบ้าย้อยถึง 10 กว่าคน ที่มัสยิดกรือเซะเจ้าหน้าที่ทหาร
และตำรวจเสียชีวิต 3 นาย และบาดเจ็บสาหัส 8 นาย ฝ่ายผู้ก่อการไม่มีผู้
บาดเจ็บเลย

แม้คำชี้แจงของทางรัฐบาลกล่าวว่าภารกิจโจมตีดังกล่าวไม่ใช่เรื่อง
การเมือง นายกรัฐมนตรี พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร กล่าวว่าภารกิจโจมตีเหล่านี้
นั้นเป็นฝีมือของพวกติดยาเสพติด แต่ความหมายของกรณี 28 เมษา ไม่
ได้เงียบหายไป ทันทีภายหลังการสังหารหมู่ที่มัสยิดกรือเซะ อาจารย์
ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ นักวิชาการรัฐศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงจากมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ได้ออกมาอธิบายและย้ำถึงความสำคัญในทางประวัติศาสตร์
ของเหตุการณ์ “การกบฏวันที่ 28 เมษายน” ปี พ.ศ. 2491 ซึ่งชาวบ้าน
มลายูมุสลิมเรียกว่า perang หรือ kebangkitan Dusun Nyior หรือ
สงครามหรือการลุกขึ้นสู้ของดุซงญอ ในขณะที่ทางการไทยและวาทกรรม
ไทยเรียกเหตุการณ์นั้นว่า “กบฏดุซงญอ”³²

7

กบฏดุซงญอ ในวาทกรรมประวัติศาสตร์ ทางการไทย

ในประวัติศาสตร์การเมืองไทย เหตุการณ์ที่เรียกว่า “กบฏดุซงญอ” ก็มีฐานะและชะตากรรมคล้ายๆ กับบรรดากบฏชาวนาทั้งหลายในอดีตที่ผ่านมา คือเป็นเรื่องราวและประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างและทำให้เป็นความทรงจำของสังคมต่อมาโดยรัฐและอำนาจรัฐสยามไทย เนื้อเรื่องจะดำเนินไปเหมือนๆ กันทำนองนี้ วันดีคืนดีก็มีกลุ่มชาวบ้านผู้หลงผิดพากันจับอาวุธแล้วลุกฮือขึ้นต่อสู้ทำร้ายเจ้าหน้าที่และข้าราชการของรัฐไทย ชาวบ้านพวกนั้นมักเป็น “คนชายขอบ” หรืออีกศัพท์เรียกว่า “คนกลุ่มน้อย” ของรัฐและสังคมไทย ที่น่าสนใจคือในกระบวนการทำให้เป็นประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมของสังคมนั้น คนเหล่านั้นก็จะถูกทำให้กลายเป็น “ผู้หลงผิด” และเป็น “ผู้ร้าย” ในประวัติศาสตร์ไทยไป กล่าวได้ว่านับจากปี พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา เหตุการณ์ในอดีตของกรณี “กบฏดุซงญอ” ตกอยู่ในสภาพและฐานะของ “ผู้ร้าย” มานับแต่เกิดเหตุการณ์นั้นมาถึงเหตุการณ์ล่าสุดในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2547 ที่ทำให้เสียงและความทรงจำไปถึงหลักฐานข้อมูล

ที่เป็นของชาวบ้านเหล่านั้นถูกเปิดเผยออกอย่างกว้างขวางมากที่สุดในพื้นที่สาธารณะของสังคม

ที่ผ่านมา การบรรยายและอธิบายเหตุการณ์ที่ทางการเรียกว่า “กบฏดุซงญอ” ดำเนินไปบนกรอบโครงหรือพล็อตเรื่องของการเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดน เหตุการณ์ดังกล่าวจึงถูกจัดวางไว้ต่อจากการจับกุมฮัจญีสุหลงเมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2491 ดังตัวอย่างงานเขียนนี้จากหนังสือเรื่อง **ไทยมุสลิม** โดย ชัดภัย บุรุษพัฒน์ (แพร่พิทยา, 2519) ซึ่งเล่าว่า

“นับแต่ได้มีการจับกุมนายหะยีสุทรงกับพรรคพวก เมื่อเดือนมกราคม 2490 (ที่ถูกคือ 2491-ผู้เขียน) ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้**มักจะจับกลุ่มมั่วสุมกัน สลอบในทางก่อการร้ายขึ้นทางการได้พยายามติดตามสอดส่องความเคลื่อนไหวตลอดมา** บรรดาผู้ที่หวาดระแวงซึ่งเกรงว่าจะถูกจับกุมก็หลบหนีออกนอกประเทศไป คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานีก็ได้ยุบเลิกไป ขณะเดียวกันพรรคการเมืองของมลายูบางพรรคตลอดจนหนังสือพิมพ์บางฉบับได้ลงข่าวยุบปลุกปั่นสนับสนุนเหตุการณ์ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้เกิด**การต่อต้านรัฐบาลเพื่อที่จะแบ่งแยกดินแดนจังหวัดชายแดนภาคใต้ไปพร้อมกับมลายูให้ได้** (เน้นโดยผู้เขียน)

ต่อมาในเดือนมกราคม 2491 สถานการณ์ทางจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ ทางรัฐบาลจึงได้ส่งกำลังตำรวจไปรักษาความสงบเพิ่มเติมไว้ที่จังหวัดนราธิวาส ในปีเดียวกันนั่นเอง คือเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2491 ได้เกิดกบฏขึ้นที่บ้านดุซงญอ ตำบลจะนะ อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส โดยมีนายหะยี ดิงงาแม หรือมะดิงงา ตั้งตนเป็นหัวหน้า นำสมัครพรรคพวกเข้าปะทะยิงต่อสู้กับฝ่ายตำรวจ การปะทะได้ดำเนินไปเป็นเวลานานถึง 36 ชั่วโมง เหตุการณ์จึงได้สงบลง หลังจากนั้นได้ทำการจับกุมนายหะยะมะ กำนันตำบลตันหยงมัส อำเภอระแงะ และนายมุสตาฟา ในข้อหากบฏ ส่วนนายมะดิงงาหลบหนีไปได้ ต่อมาประมาณปี 2497 จึงทำการจับกุมตัวได้ และถูกส่งไปคุมขังไว้ที่จังหวัดนราธิวาสได้ประมาณปีเศษก็หลบหนีจากที่คุมขังไปพร้อมกับโจรจีนคอมมิวนิสต์จนถึงปัจจุบัน” (หน้า 263-264)

น่าเสียดายที่เชิงอรรถของหลักฐานข้อมูลและการตีความ “กบฏดุซงญอ” นี้ ผู้เขียนหรือสำนักพิมพ์ไม่ทราบที่เกิดความผิดพลาด ไม่ได้ตีพิมพ์รายละเอียดของเชิงอรรถ มีแต่เลขเชิงอรรถที่ 17 แต่ไม่มีชื่อเอกสารหนังสือหรือที่มาของข้อมูลดังกล่าว หลังจากจบบย่อหน้าสุดท้ายของคำบรรยาย หากจะเดาโดยดูจากเอกสารและหนังสือที่ผู้เขียนนำมาใช้อ้างอิงในการเขียนบทว่าด้วย “การวางแผนแบ่งแยกดินแดนในสมัยเสร็จสิ้นสงครามโลกครั้งที่ 2” จากหน้า 258-266 ก็มีมาจากหนังสือจำนวนหนึ่งซึ่งไม่ใช่เอกสารชั้นต้นเลยสักชิ้นเดียว ดังต่อไปนี้

พ.ต.ท. ลิมพิช ลัจจพันธ์, *ขบวนการแบ่งแยกดินแดนสี่จังหวัดภาคใต้*, (เอกสารโรเนียว)

พ.ต.อ. วิชัย วิชัยธนพัฒน์, *ปัญหาจังหวัดชายแดนภาคใต้* (สงขลา, กองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดนเขต 9, 2516)

พ.ต.อ. กัมปนาท จินตวิโรจน์ *ขบวนการโจรแยกดินแดนภาคใต้*, (กรุงเทพฯ, โพร็สามตันการพิมพ์, 2517)

พรรณนาความของเหตุการณ์ “กบฏดุซงญอ” จึงเป็นความจริงตามทฤษฎีและความเชื่อของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งอาศัยเอกสารรายงานและคำสอบสวนผู้ต้องหาโดยวิธีการและสมมติฐานของฝ่ายเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นเกณฑ์ ดังนั้นวิธีการเขียนและผูกเรื่องจึงเหมือนวิธีการของพงศาวดารอย่างหนึ่ง คือผลของเรื่องเป็นตรรกะและแนวในการสร้างเรื่องในกรณีนี้คือชาวมลายูมุสลิมจำนวนหนึ่งจะต้องสร้างความไม่สงบให้เกิดขึ้นในภาคใต้สุด นั่นคือ “สถานการณ์...ไม่เป็นที่น่าไว้วางใจ” เมื่อมีน้ำหนักของความจะเกิดความไม่สงบแล้ว ก็ทำให้ “ทางรัฐบาลจึงได้ส่งกำลังตำรวจไปรักษาความสงบเพิ่มเติมไว้ที่จังหวัดนราธิวาส” ที่น่าสงสัยคือทำไมทางการจึงส่งกำลังตำรวจไปเพิ่มเติมเฉพาะที่นราธิวาสแห่งเดียวเท่านั้น ราวกับจะรู้ว่าอะไรจะเกิดขึ้นที่นราธิวาส ทั้งๆ ที่อัยญาสุหลงถูกจับที่ปัตตานีและกลุ่มผู้นำมุสลิมที่นำการเคลื่อนไหวทางการเมืองก็อยู่ที่ปัตตานีเป็นส่วนใหญ่ แต่ทางการกลับส่งกำลังตำรวจเพิ่มไปที่นราธิวาสตั้งแต่เดือนมกราคม ซึ่งก็โล่งๆ กับเวลาที่ทางการจับกุมอัยญาสุหลง น้ำหนักของการวางความไม่น่าไว้วางใจที่นราธิวาสแต่เนิ่นๆ นั้น ทำให้ข้อสรุปของทางการว่า

การเคลื่อนไหวแบ่งแยกดินแดนนั้นดำเนินไปในหลายจังหวัดและโดยหลายกลุ่มมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น หากอ่านและตีความตามคำบรรยายข้างต้นนี้ แสดงว่ากบฏดุซงญอไม่ได้เกิดเพราะเป็นปฏิกริยาต่อการจับกุมฮัจญีสุหลง หากจริงๆ แล้วเป็นการก่อกบฏโดยความตั้งใจมาก่อนแล้วของคนมุสลิม ทำให้การโยนความผิดหรือความรับผิดชอบของรัฐบาลไทยในการจับกุมฮัจญีสุหลงว่านำไปสู่ความวุ่นวายและการตอบโต้ของชาวมลายูมุสลิมภาคใต้ก็ลดน้ำหนักและไม่เป็นจริงไป

ในที่นี้ขอเพิ่มงานเขียนอีกเล่มที่ไม่มีโอกาสในการให้ข้อมูลและความจริงแก่สังคมได้มากเท่าหนังสือต่างๆ ข้างบนนี้ เล่มที่ผมกำลังพูดถึงอยู่คือเรื่อง **ปัตตานี: อดีต-ปัจจุบัน** เขียนโดย อ.บางนรา ผู้เขียนเป็นปัญญาชนมุสลิมรุ่นใหม่ มีภูมิลำเนาอยู่ในนราธิวาส ได้ลงไปค้นคว้าหาข้อมูลว่าด้วยประวัติศาสตร์ปัตตานีและรวมถึงกรณีดุซงญอด้วย เขาไปสัมภาษณ์พูดคุยกับชาวบ้านถึงกรณีกบฏดุซงญอ (แปลว่าสวนมะพร้าว) และได้เขียนเล่าไว้ในหนังสือเล่มดังกล่าวว่า ตำรวจไปล้อมหมู่บ้านดุซงญอขณะชาวบ้านทำนมาซ (ละหมาด) ตำรวจเข้าใจว่าชาวบ้านกำลังทำพิธีปลุกเสกเพื่อจะต่อสู้กับรัฐบาล เมื่อตำรวจเข้าไปจับจึงเกิดการปะทะกันขึ้น ปัญหาของชาวบ้านดุซงญอแท้ที่จริงคือ พวกเขาฝักใฝ่อาวูรและมีการตักน้ำมันอาบเพื่อทำการต่อสู้กับโจรจีนคอมมิวนิสต์จากมลายา ซึ่งเคยเข้ามาปล้นหมู่บ้านหลายครั้งแล้วรวมทั้งเผาบ้านไป 4-5 หลังด้วย หนังสือเล่มนี้ของ อ.บางนรา ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2519 โดยกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่ไม่อาจวางจำหน่ายได้เพราะถูกเก็บว่าเป็นหนังสือบ่อนทำลายฯ³³

ต่อจากนั้นคือการทำให้กบฏเป็นเรื่องจริงที่มีน้ำหนักและน่าเชื่อถือ การพรรณนาของทางการก็อาศัยประวัติศาสตร์นิพนธ์กบฏชาวนาและกบฏผีบุญในอดีตมาใช้ นั่นคือ ทนโตนั้นใน “วันที่ 27 เมษายน ได้เกิดกบฏขึ้นที่บ้านดุซงญอ...โดยมีนายหะยี ดิงงาแมหรือมะดิงงาตั้งตนเป็นหัวหน้า นำสมัครพรรคพวกเข้าปะทะยิงต่อสู้กับฝ่ายตำรวจ”³⁴ การเกิดเหตุการณ์ในวันอันแน่นอน แสดงว่าฝ่ายกบฏได้วางแผนมาก่อนแล้วอย่างแน่นอน จึงสามารถ “นำสมัครพรรคพวกเข้าปะทะ” ยิงฝ่ายตำรวจก่อน ไม่มีความ

บังเอิญหรือความประจวบกันเข้าของปัจจัยต่างๆ หากเป็นการกบฏ เรื่องทั้งหมดต้องแน่นอน ชัดเจน นั่นคือ การมีหัวหน้ากบฏ และมีวันเวลาของการลงมือ เรื่องทั้งหมดจึงไม่มีเนื้อที่ให้กับคำถามและความสงสัยอันใดสำหรับผู้อ่าน กลายเป็น “ความจริง” อีกอันหนึ่งไปในประวัติศาสตร์ชาติไทย

ในบทความ “มองสถานการณ์ภาคใต้ผ่านแว่นกบฏชาวนา” (2547) นิธิ เอียวศรีวงศ์ วิเคราะห์ว่า “กรณีคุดชงญอนั้นเป็น ‘กบฏชาวนา’ ชาวนาแท้และดั้งเดิมทีเดียว โดยเริ่มจากชาวบ้านฝักวิชาคงกระพันชาตรี เพื่อต่อสู้กับโจรจีนมลายู ซึ่งเคยปล้นเสบียงอาหารของชุมชนไป แต่เจ้าหน้าที่รัฐระแวงสงสัยและตรวจตราเข้มงวดมากขึ้น ชาวบ้านไม่พอใจจึงเกิดการฆ่าฟันกันขึ้น (ดูรายงานของธันวาคม แซ่ฮุ้น ใน *มติชน*, 5 พ.ค. 2547 ซึ่งแม้รายละเอียดจะแตกต่างจากงานของนักวิชาการ แต่เนื้อหาหลักก็ลงรอยกัน) เพื่อขับไล่อำนาจรัฐมิให้เข้ามาแทรกแซงในชุมชนมากเกินไป หากได้มีเป้าหมายทางการเมืองที่ชัดเจนประการหนึ่งประการใดไม่” ในขณะที่ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ มองกลับไปไปยังกบฏคุดชงญอนว่า “...ตามประวัติศาสตร์แล้ว กรณีกบฏคุดชงญอนเป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐไทยกับชาวบ้านมลายูมุสลิมที่คุดชงญอ จ.นราธิวาส และเป็นครั้งที่ใหญ่ที่สุดในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในวันที่ 28 เมษายน พ.ศ. 2491 ซึ่งสมัยนั้นมีกรณีความไม่สงบเกิดขึ้นในพื้นที่ และมีการต่อสู้กันแล้วแต่ยังมีข้อถกเถียงในสรุปตัวเลขคนตายแต่อย่างน้อยประมาณ 400 คน เป็นเจ้าหน้าที่ตำรวจ 40 คน ซึ่งคนไทยรู้จักกันในนามของกบฏคุดชงญอ แต่นักประวัติศาสตร์มลายูมุสลิมหรือมาเลเซียเรียกว่าเคบังอิตัน แปลว่าการลุกขึ้นสู้”³⁶

“กบฏคุดชงญอ” เป็นตัวอย่างอันดีของเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ทั้งหลาย ว่าไม่มีเหตุการณ์ใดที่เกิดและเป็นเรื่องเป็นราวของมันเองโดดๆ หากแต่มันจะต้องเกี่ยวพันผูกโยงกับเหตุการณ์อื่นๆ อีกมากมาย นี่เองที่ทำให้ความหมายคลาสสิกดั้งเดิมของคำว่า “historia” ซึ่งเฮโรโดตัสเป็นผู้ริเริ่มใช้ จึงหมายถึงการสืบสวนหรือเจาะหาเข้าไปถึงเรื่องราวในอดีต นอกจากการจัดการกับหลักฐานข้อมูลหลากหลายแล้ว สิ่งที่น่าทึ่งประวัติศาสตร์แต่ละยุคสมัยสร้างขึ้นมามีด้วยก็คือความคิดของประวัติศาสตร์นั้นๆ

ซึ่งโดยหลักใหญ่แล้วก็คือการตีความอดีตและเหตุการณ์ในอดีตนั่นเอง กรณี “กบฏดุซงญอ” นั้น การตีความของทางการหรือประวัติศาสตร์ชาติกระแสหลักคือทำให้เป็นเรื่องของการกบฏต่อต้านรัฐไทยของประชาชนชาวมลายูมุสลิมใน 4 จังหวัดภาคใต้สุด อันได้แก่ ปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล ซึ่งดำเนินมายาวนาน แต่จากการเปิดเผยของหลักฐานอันน่าเชื่อถือได้ทำให้เราสรุปในขั้นนี้ได้ว่า การตีความดังกล่าวนั้นไม่ถูกต้อง ในอีกด้านหนึ่ง กบฏดุซงญอก็ถูกตีความโดยประวัติศาสตร์ประชาชน ว่าคือการลุกขึ้นสู้เพื่อสิทธิและความเป็นธรรมของพลเมืองในรัฐไทย ผ่านการต่อสู้รักษาผลประโยชน์ของชาวบ้านกันเอง

ในหนังสือนี้ เราจะกลับไปศึกษาการเคลื่อนไหวของประชาชนชาวมลายูมุสลิมในปีเหตุการณ์เมืองการปกครองในสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งแรก ผ่านสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงรัฐบาลยุคเสรีไทยหลังสงครามโลก กรณีรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 แล้วมาจบลงในรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามครั้งที่สอง กินเวลาระหว่างปี พ.ศ. 2481 ถึง 2491 ราวสิบปีหรือหนึ่งทศวรรษ

เนื้อหาสำคัญของเรื่องราวในตอนนั้นไม่ยุ่งยากและลำบากต่อการเข้าใจมากนัก หากไม่เอาอคติและอัตวิสัยไปจับเสียก่อน ที่สำคัญคือความรู้สึกและความเชื่อในลัทธิชาตินิยมไทย ซึ่งขณะนั้นก็อยู่ในช่วงเวลาที่กำลังก่อรูปและสร้างฐานรากในสังคมและความคิดของสังคมไทยอยู่ ยังไม่ได้เป็นวิธีคิดและรับรู้ที่คนไทยทั่วไปรับมาเหมือนกันหมดดังเช่นปัจจุบัน หากพิจารณาจากพล็อตเรื่องหลักแล้ว กรณีกบฏดุซงญอจะเป็นพล็อตเรื่องรองในเรื่องหลักนั้นจะได้แก่เหตุการณ์ที่เรียกว่า “กบฏเหยียสุหลง”

8

การเมืองกับประวัติศาสตร์

ความเกี่ยวพันและโยงใยกันอย่างแนบแน่นระหว่างประวัติศาสตร์ของ “กบฏหะยีสุหลง” กับ “กบฏดุซงญอ” มีส่วนอย่างมากต่อความรู้และเข้าใจของเราต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนมลายูมุสลิม จุดสำคัญที่คนทั่วไปไม่ค่อยได้ตระหนักคือ มันมีสิ่งที่เรียกว่า ความแตกต่าง หลากหลาย และซับซ้อนแม้ในระหว่างชุมชนและขบวนการมุสลิมกันเอง สำหรับคนนอกโดยเฉพาะรัฐและหน่วยงานราชการทั้งหลาย บรรดาชุมชนมุสลิมในประเทศไทยถูกมองว่าเหมือนกันหมดและหยุดอยู่กับที่ ทรรศนะและการมองแบบด้านเดียวที่ผิดพลาดนี้ได้รับการตอกย้ำและทำให้ชัดเจนขึ้นโดยประวัติศาสตร์แบบกระแสหลักที่ครอบงำสังคมไทยอยู่ ประวัติศาสตร์ที่อาศัยหลักฐานที่มีอยู่และความสามารถและความเที่ยงธรรมของนักประวัติศาสตร์ในการบอกผู้อ่านในที่สุดว่าเรื่องราวที่เต็มนั้นคืออะไร ในกรณีของสองประวัติศาสตร์ดังกล่าวนี้ ปัจจัยทางการเมืองระดับชาติที่มีผลต่อการรับรู้ความจริงของประวัติศาสตร์นั้น ได้แก่การเข้ามาพบกันของเหตุ

การณ์ทางการเมืองใหญ่ๆ ในปี 2491 ซึ่งมีผลกระทบต่อทิศทางของการเมืองและรัฐบาลไทยและรวมไปถึงมลายาที่ยังเป็นอาณานิคมอังกฤษขณะนั้นด้วย ในประเทศไทย เหตุการณ์สำคัญ ช่วงนั้นที่มีผลต่อการเมืองระดับชาติคือ การสิ้นพระชนม์อย่างลึกลับของรัชกาลที่ 8 ในเดือนมิถุนายน 2489 ตามมาด้วยการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 ส่วนในมลายาซึ่งเพิ่งก่อตั้งสหพันธรัฐมลายาภายใต้การปกครองของอังกฤษคือการประกาศภาวะฉุกเฉินในปี 2491 โดยอ้างว่าพรรคคอมมิวนิสต์มลายากำลังจะก่อการลุกฮือ

ในทศวรรษปี พ.ศ. 2480 กล่าวได้ว่าฮัจญีสุหลงคือผู้นำประชาชนมุสลิมภาคใต้ที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้ที่คนมุสลิมภาคใต้เคารพนับถือมากในสมัยนั้น เขากลายเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้ทางการเมืองของคนมลายูมุสลิมในบริเวณปัตตานี ทั้งยังเป็นผู้นำมุสลิมรุ่นใหม่ มีการศึกษาสูงสำเร็จจากเมืองมกกะห์ จากนั้นกลับมาฟื้นฟูการศึกษาอิสลามในปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียง จนกระทั่งเข้าสู่ขบวนการเคลื่อนไหวเรียกร้องต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมของคนมุสลิม โดยเฉพาะการนำการต่อสู้ประท้วงนโยบายเชื้อชาตินิยมของรัฐบาลไทยและการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมของเจ้าหน้าที่ราชการ จนกระทั่งเขาถูกจับกุมในปี 2491 ถูกพิพากษาลงโทษ จนได้รับการปลดปล่อยกลับมาในปี 2495 ก่อนที่จะถูกฆาตกรรมอย่างลึกลับในที่สุด

ในประวัติศาสตร์การเมืองฉบับทางการ การเล่าเรื่องเหตุการณ์ในช่วงนั้นระบุว่า ฮัจญีสุหลงคือหัวหน้าของการกบฏทั้งหลายในภาคใต้รวมทั้งการลุกฮือที่ดุซงญอด้วย ในทศวรรษปี 2510 ความรับรู้เรื่อง “กบฏหะยีสุหลง” และ “กบฏดุซงญอ” ได้เลื่อนไปจนกระทั่งหาสาเหตุและรูปร่างของความขัดแย้งเหล่านั้นไม่ได้อีกแล้ว โดยเฉพาะการเริ่มการเจรจาระหว่างผู้นำมุสลิมกับรัฐบาลไทยสมัยนั้น ในทางตรงกันข้าม ฝ่ายรัฐบาลไทยกลับสร้างเนื้อเรื่องที่ว่าอยู่บนการลุกฮือก่อกบฏและในที่สุดนำไปสู่การเกิดขบวนการแบ่งแยกดินแดนขึ้นในบริเวณดังกล่าว ทั้งหมดเป็นความผิดของฝ่ายมลายูมุสลิมเองที่ลุกฮือขึ้นประท้วงต่อต้านการกระทำการรุนแรงต่อรัฐไทยเอง ดังนั้นฝ่ายรัฐบาลไทยจึงต้องทำการควบคุมความสงบด้วยการใช้กำลังปราบปราม การใช้กำลังของรัฐจึงเป็นความชอบธรรมมา

แต่ต้น การปราบการกบฏเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อที่รัฐบาลจะได้ทำการปกครองดินแดนดังกล่าวได้อีกต่อไป วาทกรรมประวัติการเมืองดังกล่าวจึงอธิบายปัญหาและเรื่องราวความไม่สงบในขณะนั้นได้อย่างชัดเจนและสมเหตุสมผล เพื่อบรรลุเป้าหมายของวาทกรรมนี้ อัจฉริยะที่สุดจึงต้องถูกทำให้เป็นหัวหน้าฝ่ายตรงข้ามรัฐบาล และกิจกรรมที่ร้ายแรงที่สุดคือการทำการแบ่งแยกดินแดนเหล่านั้นออกจากประเทศไทย ในขณะที่ “กบฏดุซงญอ” ก็กลายเป็นพล็อตเรื่องรองของ “กบฏหะยีสุหลง” ไป โศกเรื่องของประวัติศาสตร์มลายูมุสลิมในภาคใต้จึงกลายเป็นเรื่องของประวัติศาสตร์การแบ่งแยกดินแดนไปอย่างสมบูรณ์ ดังนั้น หนทางและวิธีการที่รัฐบาลจะทำให้บริเวณสามจังหวัดภาคใต้กลับสู่ความสงบอีกครั้งหนึ่ง ก็คืออาศัยกำลังและการปราบปรามเท่านั้นเอง

9

ฮัจญีสุหลง กับขบวนการชาตินิยมมลายู

ฮัจญีสุหลงเกิดในปี พ.ศ. 2438 ในหมู่บ้านกำปาง อาเนาะรู มณฑลปัตตานี บิดาชื่อฮัจญีอัब्ดุลกาเดร์ บิน มุฮัมหมัด หลานปู่ของฮัจญีไซนับ อาบีดิน บิน อาหมัด หรือ “ตวนมีนาล” ซึ่งเป็นผู้เขียนตำราศาสนาที่ชื่อว่า “กัซฟี อัล-ลีซาม” และ “อากัดต อัลนายน” อันเป็นตำราศาสนาที่มีชื่อเสียง³⁷ เขาเริ่มต้นศึกษาในโรงเรียนปอเนาะ อายุได้ 12 ปี บิดาส่งไปเรียนวิชาการศาสนาอิสลามที่นครมักกะห์ ปัจจุบันอยู่ในประเทศซาอุดีอาระเบีย โดยได้เข้าศึกษากับครูที่มีชื่อเสียงและเป็นนักปราชญ์ทางศาสนาอิสลามในนครมักกะห์ ฮัจญีสุหลงศึกษาภาษาอาหรับ คัมภีร์ และตำราอย่างแตกฉาน จนเป็นที่ยอมรับของคนรุ่นเดียวกันและรุ่นหลัง ได้รับการขอให้เปิดสำนักสอนศาสนาอิสลามที่นครมักกะห์จนมีชื่อเสียง มีศิษย์เป็นจำนวนมากจากภูมิภาคต่างๆ ของโลก เหตุที่ทำให้ฮัจญีสุหลงตัดสินใจเดินทางกลับปัตตานีเพราะความตายของบุตรชายคนแรกเมื่ออายุได้ปีเศษๆ

การเดินทางกลับครั้งนั้นเป็นการเปลี่ยนวิถีชีวิตของ

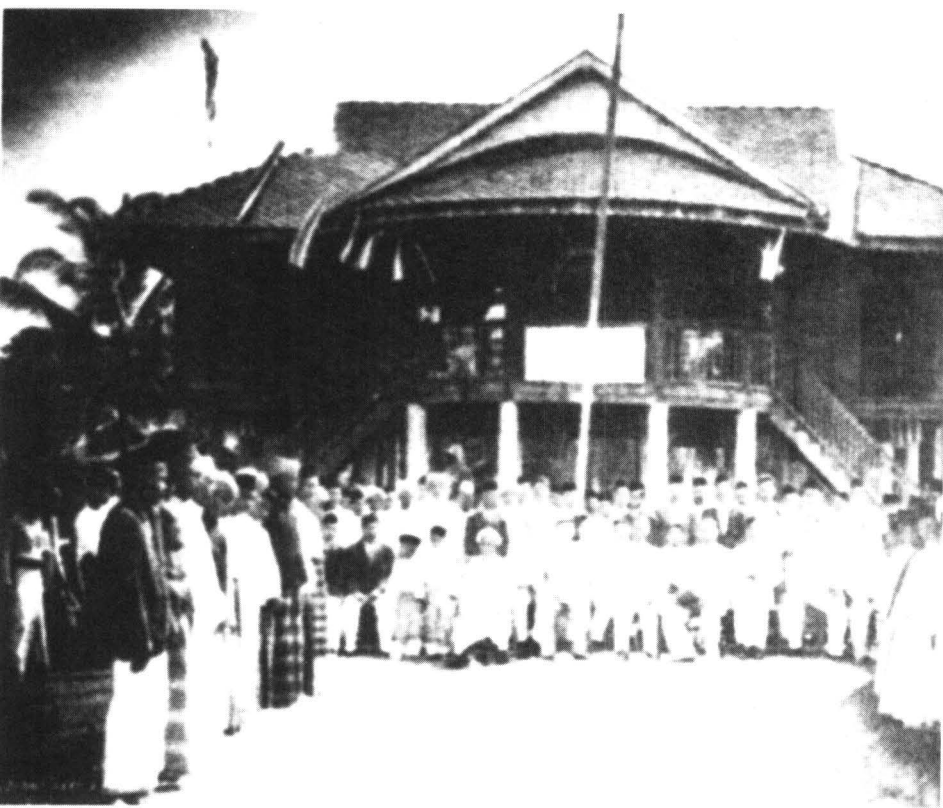
ย้จญี่สุหลง

ฮัจญีสุหลงอย่างที่เขาเองก็คงคาดไม่ถึง ปัตตานีและสังคมมุสลิมภาคใต้ในปี 2469 ในสายตาใหม่ของฮัจญีสุหลง ยังคงสภาพเหมือนสังคมอาหรับในยุคที่ศาสนาอิสลามเพิ่งเผยแพร่ว่า คือเป็นสังคมที่ล้าหลังและคนมุสลิมยังมีความเชื่อในไสยศาสตร์และพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ในท้องถิ่นอื่นๆ อีกมาก สภาพการณ์ดังกล่าวทำให้ฮัจญีสุหลงตัดสินใจปักหลักที่นี่แทนที่จะเดินทางกลับไปมกเกห์ตามความตั้งใจเดิม ได้ตั้งบ้านช่อง ทรัพย์สิน และตำราศาสนามากมายไว้ที่นั่น “ด้วยความสำนึกในหน้าที่ของมุสลิมที่ดีที่จะต้องเผยแพร่วรรณศาสนาอิสลามให้ถูกต้องตามโอองการของอัลเลาะห์”

ฮัจญีสุหลงเริ่มการเป็นโตะครูโดยเปิดโรงเรียนแบบใหม่ (ไม่ใช่ปอเนาะแบบเก่า) ที่ปัตตานี เพื่อสอนหลักศาสนาแบบใหม่ ปลูกฝังความเชื่อผิดๆ โรงเรียนของเขามีชื่อว่า มัตราชะห์ อัล-มาอารีฟ อัล-วาตานียะห์ เป็นโรงเรียนอิสลามที่มีรูปแบบใหม่ มีครูช่วยทำการสอนถึง 2 คน มีการวัดความรู้และใช้ระบบมีชั้นเรียน มีการฝึกภาคสนามแก่นักเรียนทุกเข้า จุดหมายของโรงเรียนแบบใหม่จึงมีมากกว่าการสอนศาสนาแบบเก่า หากแต่น่าจะมีวิสัยทัศน์สมัยใหม่ด้วย นั่นคือการมองถึงสังคมและกว้างกว่านั้นถึงประเทศชาติ ดังที่โรงเรียนมีคำว่า “อัล-วาตานียะห์” ซึ่งมีความหมายว่า “แห่งชาติ” ที่ป้ายชื่อโรงเรียนด้วย³⁸

เขาเดินทางเทศนาไปยังที่ต่างๆ ในมณฑลปัตตานี การเผยแพร่วิถีความคิดใหม่ของเขาปลุกฝังความเชื่อเดิมที่ผิดๆ และที่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม การกระทำดังกล่าวถูกตอบโต้จากโตะครูหัวเก่าตามปอเนาะต่างๆ จนมีผู้รายงานการเคลื่อนไหวของฮัจญีสุหลงต่อข้าหลวงมณฑลว่า เขาจะเป็น “ผู้ก่อความไม่สงบและจะทำให้ราษฎรก่อตัวเป็นภัยต่อแผ่นดิน” เขาถูกเรียกตัวไปสอบสวนแต่ปล่อยตัวไปเพราะไม่มีหลักฐาน

การเผยแผ่ศาสนาอิสลามของฮัจญีสุหลงประสบความสำเร็จอย่างมาก ชาวบ้านสนับสนุนให้เปิดโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามแทนการสอนในปอเนาะที่ทำกันอยู่ โรงเรียนสร้างด้วยเงินบริจาคและร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในการสร้าง แต่ความไม่วางใจและหวาดระแวงของกลุ่มปกครองต่อพฤติกรรมและบุคลิกผู้นำของฮัจญีสุหลงทำให้เกิดข้อพิพาทขัดแย้งกับกลุ่มผู้นำท้องถิ่น คือพระยาพิพิธเสนามาตย์เจ้าเมืองยะหริ่ง และพระพิพิธ

วันทำพิธีเปิดโรงเรียน นายกรัฐมนตรี พ.อ.พระยาพหลฯ ไปร่วมพิธีด้วย

ภักดี นายอำเภอมามายอ จังหวัดปัตตานี บุตรชาย ในเรื่องการสร้างโรงเรียน
 ขอพิพาทนี้ทำให้ฮัจญีสุหลงเกิดกินแค้นใจกับผู้ว่าราชการจังหวัด
 ปัตตานีขณะนั้นคือ พระวิเทศปัตตานาทร (แจ้ง สุวรรณจินดา) เพราะไม่
 เป็นกลาง ต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็นพระยารัตนภักดี เป็นผู้ว่าฯ คน
 สุดท้ายในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เมื่อคณะราษฎรปฏิวัติสยามใน
 การเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 ได้ปลดพระยารัตนภักดีออก
 เนื่องจากเป็นฝ่ายคณะเจ้า คนนี้มีความสำคัญมากเพราะจะกลับมามี
 บทบาทอันมีผลด้านลบอย่างแรงต่อการจับกุมฮัจญีสุหลงในสมัยรัฐบาล
 นายควง อภัยวงศ์

โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามที่ฮัจญีสุหลงดำเนินการก่อสร้างกับ
 ราษฎรมาเสร็จสมบูรณ์และเปิดใช้อย่างเป็นทางการก็ในปี 2476 ภายหลัง
 การปฏิวัติ 2475 เรียบร้อยแล้ว โดยที่พระยาพหลฯ เมื่อเป็นนายกรัฐมนตรี
 ได้บริจาคเงินช่วยการก่อสร้างให้แล้วเสร็จ ทั้งยังเดินทางไปร่วม
 ในวันทำพิธีเปิดโรงเรียนอีกด้วย⁹⁹

โรงเรียนที่ฮัจญีสุหลงสร้างขึ้น กลายเป็นศูนย์กลางใหม่ของคน
 มุสลิม ทำหน้าที่เหมือนมัสยิดแห่งหนึ่งไปด้วย จะมีคนมาทำละหมาด
 (นมาซ) ประจำวัน คนที่จำได้เล่าว่า

“ทุกตอนเย็นจะมีชาวบ้านกลุ่มใหญ่เดินผ่านหน้าบ้านผมทุกวัน
 เสียงเกียะที่เดินผ่านหน้าบ้านผมดังกริกๆๆ ลั่นไปหมด พวกนั้นเขาเดินไป
 ทำละหมาดกันที่โรงเรียนของฮัจญีสุหลง.....”

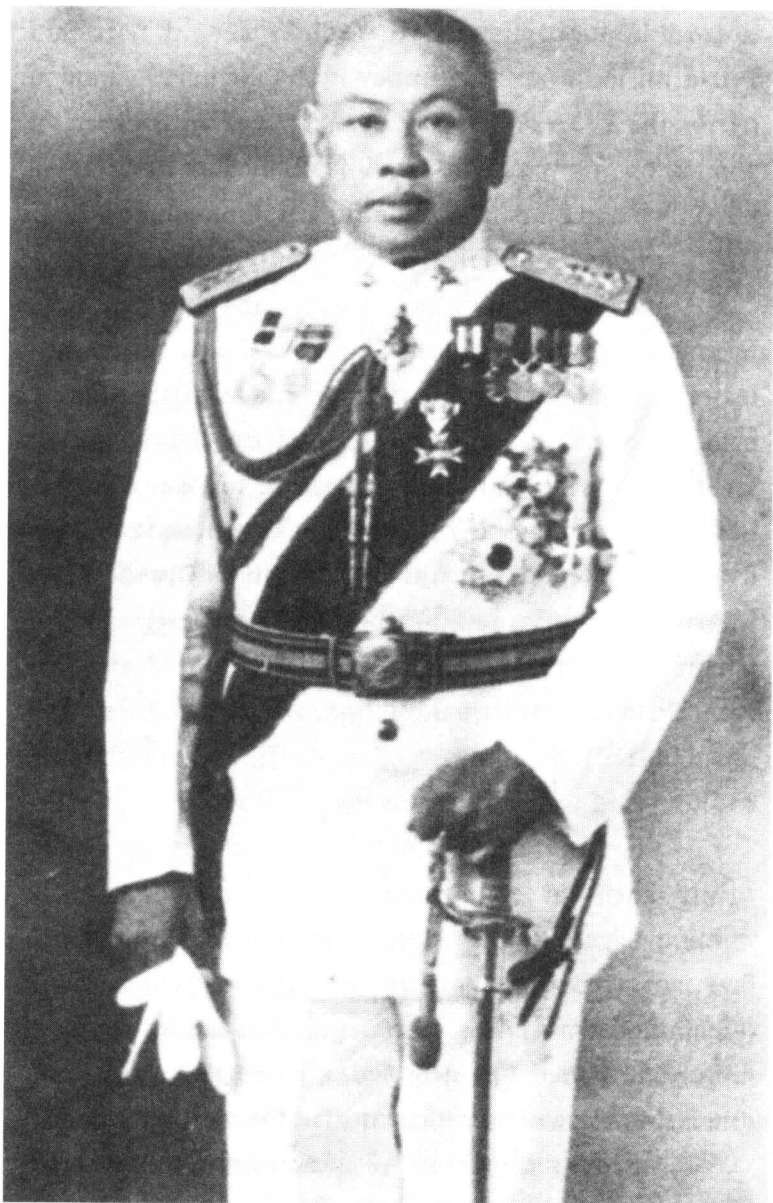
ภาพประทับและจินตนาการอันเกี่ยวกับบทบาทและความนิยมของ
 ฮัจญีสุหลงในสายตาและความรับรู้ของชาวไทย น่าจะไม่ตรงกับความคิด
 และความตั้งใจของคนมุสลิมในท้องถิ่นเหล่านั้นเท่าไรนัก นอกจากไม่
 เข้าใจในความหมายทางศาสนาอิสลามและการปฏิบัติของคนมุสลิมเอง
 แล้ว บัจจัยที่ยังไปเพิ่มช่องว่างระหว่างการเคลื่อนไหวมวลชนของมุสลิม
 ภาคใต้กับรัฐไทย ได้แก่การก่อตัวและพัฒนาไปจนถึงจุดสุดยอดของความ
 คิดว่าด้วยรัฐไทย ที่กำลังจะเดินไปบนหนทางของมหาอำนาจลัทธิชาติ
 นิยมไทยภายใต้จอมพล ป. และหลวงวิจิตรวาทการ จะเป็นกงจักรปีศาจที่
 ร้อนไปตัดคอผู้ที่ขวางหน้าอย่างไม่ปราณี

ประเด็นที่น่าสนใจในการก่อตัวและเติบโตใหญ่ของขบวนการมุสลิมหัวใหม่ในปัตตานี ไม่ใช่อยู่ที่การนำไปสู่การเรียกร้องทางการเมืองที่สำคัญคือข้อเรียกร้อง 7 ประการ ซึ่งมีเนื้อหาใหญ่ที่การทำให้สิ่งจังหวัดมุสลิมภาคใต้มีการปกครองของตนเอง เพื่อให้หลักการปกครองอิสลามสามารถนำมาปฏิบัติได้อย่างแท้จริงเท่านั้น หากแต่จุดที่สำคัญไม่น้อยในด้านของพัฒนาการทางภูมิปัญญาของคนมลายูมุสลิมรุ่นใหม่ ได้แก่การเกิดแนวคิดและอุดมการณ์การเมืองสมัยใหม่ที่วางอยู่บนหลักการอิสลาม

ในแง่ที่มุมมองการเคลื่อนไหวของฮัจญีสุหลงกับคณะว่า เป็นผลพวงของการตอบโต้ปฏิสัมพันธ์กับการเกิดและเติบโตใหญ่ของรัฐสมัยใหม่ ซึ่งชุมชนมุสลิมจะต้องพัฒนาและเปลี่ยนไปพร้อมกับรัฐสมัยใหม่นี้ด้วย ลัทธิอาณานิคมและความเป็นสมัยใหม่ที่ได้นำความเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เข้ามาในสังคมมุสลิม ไม่ว่าจะในรูปแบบของรัฐประชาชาติ ระบบการศึกษาแบบใหม่ การเกิดขึ้นของสิ่งพิมพ์ทุนนิยม (print capitalism) ช่วยสร้างจินตนาการของชุมชนการเมืองใหม่ให้เป็นจริงเป็นจังขึ้นได้ (imagined community) มาจนถึงแนวคิดว่าด้วยสิทธิอัตวิฉัยของรัฐ (self-determination) และสิทธิมนุษยชนของปัจเจกชน (human rights) อาจกล่าวได้ว่า การเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิมนุษยชนตามหลักการปฏิญญาสากลภายใต้องค์การสหประชาชาตินั้น กลุ่มที่ทำการต่อสู้เป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์การเมืองไทยก็คือกลุ่มคนมลายูมุสลิมในสามจังหวัดภาคใต้

ที่สำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมดังกล่าว คือการจุดประกายให้กับการเกิดจิตสำนึก การตระหนักถึงอัตลักษณ์และความเป็นตัวตน ซึ่งจำเป็นต้องการพื้นที่หรือเทศะ (space) อันใหม่ที่เอื้อต่อการเติบโตใหญ่ของสำนึกทางการเมือง ดังนั้นการมองไปที่รัฐในฐานะที่เป็นพื้นที่และมีอำนาจอันเป็นเหตุเป็นผลในการทำให้ปัจเจกชนสามารถก้าวไปสู่อุดมการณ์ของเขาแต่ละคนและในส่วนทั้งหมดได้ จึงกลายเป็นเป้าหมายของการเคลื่อนไหวเพื่อการไปบรรลุความเป็นอิสลามที่แท้จริงต่อไป ประเด็นนี้จึงเรียกร้องให้เราหันกลับมาคิดถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในรัฐไทยทั้งหมดด้วย ว่าเราต้องให้น้ำหนักไปที่การเคลื่อนไหวและสำนึกของปัจเจก

ชนและกลุ่มชนในท้องถิ่นต่างๆ ที่หลากหลาย ใหญ่บ้างเล็กบ้างทั่วราชอาณาจักรไทยด้วย ว่าในระยะที่รัฐไทยส่วนกลางพยายามสร้างและทำให้สมาชิกส่วนอื่นๆ ภายในเขตแดนตามแผนที่สมัยใหม่ ต้องคิดและจินตนาการถึงความเป็นชุมชนชาติใหม่ร่วมกันนั้น บรรดาคนและชุมชนโดยเฉพาะตามขอบขอบและที่มีอัตลักษณ์พิเศษไปจากคนส่วนใหญ่ นั้น ก็ควรมีสิทธิและความชอบธรรมในการมีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนชาติใหม่นี้ด้วย ไม่ใช่ด้วยการถูกบังคับให้เชื่อและทำตามศูนย์กลางแต่อย่างเดียว นี่คือนโยบายที่ในระยะต่อมามีราคาแพงมากขึ้นเรื่อยๆ ตามความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงของสังคมที่โลกาภิวัตน์มากขึ้นเรื่อยๆ

พ.อ. พระยาพลพลพยุหเสนา หัวหน้าคณะราษฎร เปลี่ยนระบอบการปกครอง
เมื่อ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 และเป็นผู้มีบทบาทการนำทางการเมืองหลัง 2475

10

การเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ของ รัฐไทย และทรศนะต่อคนมลายู มุสลิม 2475-2491

น่าสังเกตว่าในช่วงเวลา 15 ปีจากปี พ.ศ. 2466-2481 อันเป็นช่วงของสายพันธ์สมัยของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์และการก่อรูปขึ้นระบอบทหารภายใต้รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม เป็นช่วงเวลาที่รัฐไทยอยู่ในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการเมืองใหม่นั้น นโยบายและการปฏิบัติที่ปราบปรามและกดขี่กระทบกระทั่งคนมลายูมุสลิมในทางวัฒนธรรมและการเมืองแทบไม่มีหรือมีก็น้อยมาก การปะทะลุกฮืออย่างรุนแรงครั้งสุดท้ายระหว่างคนมลายูมุสลิมในอาณาจักรปัตตานีกับกองกำลังรัฐสยามเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2465 การกบฏปะทุขึ้นในหมู่บ้านน้ำทราย ในอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี เมื่อชาวบ้านปฏิเสธที่จะเสียภาษีและค่าเช่าที่ดินให้กับเจ้าหน้าที่รัฐ มูลเหตุของความไม่สงบนี้มาจากการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติการศึกษาภาคประถมบังคับในปี 2464 ตามกฎหมายนี้เด็กมลายูมุสลิมทุกคนที่ถึงเกณฑ์ต้องเข้าโรงเรียนประถม ซึ่งก็คือโรงเรียนไทยนั่นเอง ผลจากการ “กบฏ” ครั้งนี้ทำให้รัชกาลที่ 6 (ครองราชย์ 2453-68) จำต้อง

แก้ไขนโยบายเรื่องการศึกษาและการเก็บภาษีของคณมุลิมในภาคใต้เสียใหม่ อันเป็นที่มาของการปรับนโยบายและทำที่ต่อมลายุมุสลิมในบริเวณภาคใต้ของกระทรวงมหาดไทยเป็นครั้งแรก นักวิชาการมุสลิมกล่าวว่า “แสดงว่ารัฐบาลกรุงเทพฯ คงได้ตระหนักและรู้สึกถึงการเกิดขึ้นของลัทธิชาตินิยมมลายูในหมู่คนมลายูในรัฐตอนเหนือของมลายา และรวมถึงความตั้งใจของพวกเขาในการยื่นมือเข้ามาพรมแดนเข้าช่วยญาติพี่น้องของเขา”⁴⁰

การเปลี่ยนแปลงที่มีผลต่อภาพลักษณ์และอุดมการณ์ของชาติไทยใหม่ กล่าวได้ว่าเริ่มก่อรูปขึ้นภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 มีการเปลี่ยนแปลงจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เก่ามาสู่รัฐชาติใหม่ที่เป็นระบอบรัฐธรรมนูญ ซึ่งยังไม่ลงตัวนัก กลุ่มผู้นำการเมืองใหม่มาจากคณะราษฎร ประกอบด้วยคนรุ่นใหม่ (ไม่มีสตรีเลย) คนเหล่านั้นส่วนมากมาจากครอบครัวคนชั้นกลางในภาคกลางและเข้าเรียนต่อในกรุงเทพฯ ในบรรดาสมาชิกคณะราษฎรรุ่นแรกนั้นมีสมาชิกเป็นมุสลิมด้วย 4 คนที่มาจากแถวกรุงเทพฯ⁴¹ ภารกิจหลักของคณะราษฎรและรัฐบาลคือการสร้างระเบียบและความมั่นคงให้แก่ประเทศ และนำประเทศไปสู่ความเจริญก้าวหน้าตามนโยบายหลัก 6 ประการของคณะราษฎรในการยึดอำนาจการปกครอง⁴²

การเลือกตั้งครั้งแรกในปี 2476 ทำให้ความหวังในการเลือกตั้งของคณมลายุมุสลิมจางหายไปอย่างรวดเร็ว ผู้สมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในสี่จังหวัดภาคใต้ ยกเว้นสตูล ล้วนตกเป็นของผู้สมัครไทยพุทธหมดเลย การเลือกตั้งในครั้งต่อไปในปี 2480 เป็นความสำเร็จครั้งเดียวของผู้สมัครมุสลิมในปัตตานี ยะลา นราธิวาส ในขณะที่ผู้สมัครมุสลิมในสตูลและเป็นอดีต ส.ส.กลับแพ้การเลือกตั้ง แต่การสำเร็จในการเลือกตั้งเป็นเพียงสิ่งชั่วคราวสั้นๆ เท่านั้นสำหรับคณมลายุมุสลิม หลังจากที่จอมพล ป.พิบูลสงครามขึ้นสู่อำนาจในปี 2481 รัฐบาลเริ่มดำเนินนโยบายชาตินิยม อันเป็นส่วนหนึ่งของแผนการสร้างชาติของเขา การเลือกตั้งนับจากนั้นมาจากปี 2481 ถึง 2491 ชัยชนะตกเป็นของผู้สมัครไทยพุทธเสียเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นสตูลที่ยังสามารถรักษาเก้าอี้ของผู้แทนที่เป็นมุสลิมไว้ได้ตลอดสมัยของรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม⁴³

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของระบอบปกครองรัฐธรรมนูญก็ได้สร้างความหวังในระดับหนึ่งมาสู่คนมลายูมุสลิมภาคใต้ เป็นครั้งแรกที่เกิดขึ้นมี “ความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของชาติในหมู่คนมลายูมุสลิม”⁴⁴ นอกจากนี้ ตันกูมะไฮยิดดิน บุตรชายคนสุดท้ายของรายาปัตตานีเก่าก็เดินทางกลับจากลอนดอนมาพำนักในเมืองไทย แม้การเลือกตั้งไม่อาจให้ความพอใจอย่างเต็มที่แก่คนมลายูมุสลิมก็ตาม ทว่าอย่างน้อยก็ให้พื้นที่สาธารณะแก่พวกเขาในการพูดและแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกได้ ในทางกลับกันก็เกิดการต่อต้านแบบใช้กำลังจากคนมลายูมุสลิมน้อยลง ดังนั้นช่วงเวลาดังกล่าวจึงถือได้ว่าเป็นช่วงเดียวที่บริเวณมุสลิมภาคใต้มีสันติสุขและความเป็นระเบียบค่อนข้างมาก แม้ว่าการปฏิบัติและกระทำการอย่างไม่ถูกต้องจากเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะตำรวจในแถบนั้นยังคงมีอยู่บ้างก็ตาม รัฐบาลสามารถพึ่งพาการทำงานของเจ้าหน้าที่ราชการในท้องถิ่นได้มากขึ้นในการนำนโยบายและการบริหารไปยังชุมชนและท้องถิ่นเหล่านั้นได้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็สามารถลดความไม่พอใจและปัญหาของชาวบ้านได้ด้วย การนำเรื่องร้องเรียนเหล่านั้นไปเสนอให้กับรัฐบาลหรือรัฐมนตรีที่รับผิดชอบโดยตรงได้ทันที อย่างไรก็ตาม อำนาจในการแก้ไขและขจัดปัดเป่าปัญหาความทุกข์เหล่านั้นก็ยังอยู่กับเจ้าหน้าที่ระดับสูงในกระทรวงและในจังหวัด จนเมื่อหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติแล้ว เมื่อภาวะเศรษฐกิจขาดแคลนและความปลอดภัยในชีวิตของราษฎรไม่ค่อยมี นั่นแหละที่ความไม่พอใจและการร้องเรียนถึงการกระทำอันไม่เป็นธรรม การคอร์รัปชันของเจ้าหน้าที่ระดับต่างๆ นำไปสู่การขาดความมั่นใจและไว้วางใจในรัฐบาลของคนมลายูมุสลิม ตอนนั้นคนเหล่านั้นเชื่อว่าแม่ ส.ส. ผู้แทนของพวกเขาก็ไม่อาจทำงานในฐานะตัวแทนของพวกเขาได้จริงๆ แล้ว

พัฒนาการที่น่าสนใจที่เกิดขึ้นภายหลังการมีระบอบรัฐธรรมนูญอย่างหนึ่งก็คือการเกิดมีเสียงในการวิพากษ์วิจารณ์นโยบายและการปฏิบัติของรัฐบาลมากขึ้น บรรดาเสียงเหล่านี้ถูกถ่ายทอดผ่านการพูดในที่ชุมชนและผ่านการพิมพ์ แต่ที่มีผลกระทบต่อรัฐมากที่สุดได้แก่การพูดในที่สาธารณะที่ใครก็ได้สามารถออกมาพูดได้ในที่ต่างๆ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องใหม่และไม่เป็นที่ยอมรับของเจ้าหน้าที่รัฐบาล หลายคนเป็นข้าราชการเก่า

ในสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ที่ถูกโค่นล้มไป โดยเฉพาะบรรดาผู้พิพากษาสำหรับชาวมุสลิม การพูดในที่สาธารณะเป็นเรื่องปกติของการชุมนุมปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาเช่นเดียวกับการเรียนในโรงเรียนปอเนาะ ไม่เป็นที่สงสัยว่าความสามารถในการพูดเยี่ยงนักปาฐกถาของฮัจญีสุหลงเริ่มสร้างความวิตกให้แก่เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย ในช่วงปลายทศวรรษ พ.ศ. 2470 ได้มีรายงานและข่าวลือเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ของฮัจญีสุหลง ฝ่ายเจ้าหน้าที่ปกครองต่างๆ ไม่แน่ใจในสถานะและบทบาทของฮัจญีสุหลงว่าทำอะไรและไม่แน่ใจด้วยว่านโยบายการเมืองของบรรดาสานุศิษย์ของเขานั้นคืออะไร มาตราการเพื่อความมั่นคงอันหนึ่งที่รัฐบาลคณะราษฎรใช้ในการสร้างความมั่นคงแก่รัฐบาลและระงับยับยั้งการเคลื่อนไหวของฝ่ายตรงข้าม (หรือฝ่ายค้านซึ่งสมัยนั้นไม่มีการยอมรับอย่างเป็นทางการให้มีได้) จึงได้แก่การใช้บรรดาตำรวจลับและสายสืบสายลับต่างๆ คอยติดตามนักการเมืองบางคนเพื่อให้รู้ว่าอยู่ในสายตาของรัฐ จะได้ยุติการกระทำที่ไม่เป็นผลดีแก่รัฐเสีย⁴⁵ ในกรณีของฮัจญีสุหลงมีการสั่งให้เจ้าหน้าที่ท้องถิ่นทำการติดตามรายงานลับๆ ในกิจกรรมและขบวนการต่างๆ ของเขา⁴⁶

ดังกล่าบบ้างแล้วข้างต้นว่าการแข่งขันและความขัดแย้งกันเองระหว่างคนมุสลิมกันเองก็มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้นำมุสลิมหัวเก่ากับหัวใหม่ คู่ขัดแย้งแรกๆ ของฮัจญีสุหลงคนหนึ่งคือตระกูลอัब्ดุลลาบุตรในอำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พระพิพิธภักดี (ตงกูมุดกา อัब्ดุลลาบุตร) ผู้เป็นนายอำเภอมาก่อนได้รับการแต่งตั้งในระบอบปกครองใหม่ให้เป็นข้าหลวงของจังหวัดสตูล เมื่อเขาเข้าสู่สมัครรับการเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในปี 2480 ในปัตตานี ฮัจญีสุหลงสนับสนุนผู้สมัครอีกคนคือขุนเจริญวรเวชช์ (เจริญ สืบแสง) สาธารณสุขจังหวัดปัตตานี ซึ่งเป็นไทยพุทธและมีพรรคสนามทางการเมืองที่ก้าวหน้า นั่นเป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้นายเจริญ สืบแสงได้รับชัยชนะในการเลือกตั้งตลอดมาจากปี 2481 ถึง 2491

อีกปัญหาหนึ่งของฮัจญีสุหลงที่ทำให้ทางการไทยไม่ไว้ใจเขา คือการที่เขามีการติดต่อกับตงกูมะไฮยิดดิน ผู้ซึ่งรัฐบาลไทยเชื่อว่าเป็นหัวหน้าขบวนการแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้สุดของไทย ภายใต้บรรยา

กากระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 และนักสู้เพื่อชาตินิยมมลายูก็เคลื่อนไหวหนักในบรรดารัฐทางเหนือของมลายา จึงเป็นธรรมดาที่การเคลื่อนไหวและกิจกรรมต่างๆ ของฮัจญ์สุหลงมีการครอบคลุมสองฝั่งชายแดนไทยและมลายาด้วย หากได้อ่านรายงานลับของสายลับไทยก็จะได้เรื่องตลกๆ สนุกๆ มากมาย เพราะข้อมูลของพวกเขามาจากบรรดาสายที่เป็นคนมลายู เนื่องจากคำว่า “มลายู” ใช้ระบุถึงคนมลายูที่อยู่ในมลายาและในสี่จังหวัดภาคใต้ เมื่อได้ยินคนตะโกนด้วยภาษามลายูว่า “เมอเดกา” (เสรีภาพ) ในที่ประชุม เจ้าหน้าที่ซึ่งรับฟังข่าวก็เกิดความตระหนก ดังนั้นในรายงานของเจ้าหน้าที่ราชการที่มีไปถึงกรุงเทพฯ จึงสรุปสถานการณ์ขณะนั้นว่า มีความรู้สึกรู้สียงของการ “แบ่งแยกดินแดน” เพิ่มมากขึ้นในหมู่คนมลายูมุสลิมและอาจนำไปสู่การคิดกบฏได้ หากดูจากน้ำเสียงของรายงานลับที่มีไปถึงกรุงเทพฯ สมัยนั้น เห็นได้ชัดว่าพรรคนะของเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นที่มีต่อฮัจญ์สุหลงและคนมุสลิมทั่วไปถูกปกคลุมด้วยอคติที่มีต่อศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม หรือไม่ก็มาจากความเขลาต่อพัฒนาการทางการเมืองในมลายาขณะนั้น

การสืบความลับในการเคลื่อนไหวของชาวมุสลิมภาคใต้โดยทางการไทย เป็นรายงานจากข้าหลวงตรวจการกระทรวงมหาดไทยภาค 5 ถึงข้าหลวงประจำจังหวัดชายแดน เช่น สตูล ยะลา เพื่อให้ระมัดระวังความเคลื่อนไหวแยกดินแดนของชาวมลายูมุสลิมจังหวัดสตูลและยะลา รายงานนี้ระบุว่าหัวหน้าใหญ่ชาวมลายูมุสลิมในการนี้คือ “หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี”

ในปี 2489 มีการปลุกระดมชาวมุสลิมสองฝั่งไทยและมลายา ซึ่งขณะนั้นมุ่งไปที่การจัดตั้งสหพันธรัฐมลายา สายลับไทยที่นายอำเภอเบตงจังหวัดยะลาส่งให้ไปสอดแนมฟังคำปราศรัยและติดตามท่าทีของชาวมลายูมุสลิมฝั่งไทย รายงานว่าในงานที่มีคนมาฟังนับหมื่นคนในรัฐไทรบุรี มีการปลุกใจชาวมลายูในไทรบุรีด้วยความพาดพิงโจมตีรัฐบาลไทยด้วยว่า

“.....ชาติมลายูแต่เดิมเป็นชาติที่ขาดการศึกษาและผู้อุปการะช่วยเหลือ จึงถูกรัฐบาลไทยยึดเอาเมืองมะลายู เช่นจังหวัดสตูล ยะลา นราธิวาสและปัตตานีไปประเทศสยามเสีย การกระทำของประเทศสยามที่ยึดสี่

จังหวัดไปนี้ กระทำไปโดยไร้ศีลธรรม โดยเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยใช้วิธีล่อลวงพวกพระยาเมืองต่างๆ ไปหลอกฆ่าให้ตาย ประชาชนที่ไม่พอใจจึงอพยพไปอยู่กลันตัน...เวลานี้เราควรจะระลึกว่าชาติของเราจะสูญสิ้นไปในปี 1950 (พ.ศ. 2493) ตามคำสั่งของพระอหาล่าเจ้า เพราะเวลานี้ชาวมลายูเปลี่ยนแปลงไปเป็นชาติต่างศาสนาเสียแล้ว บัดนี้เราควรจะคิดกู้ชาติของเรารวมเป็นชาติมลายูขึ้น แล้วทำการต่อสู้ในทางศาสนาต่อไป เช่นครั้งโบราณพวกอิสลามได้ทำการต่อสู้กับพวกถือพุทธศาสนา ระยะเวลาที่เราจำเป็นจะต้องทำการต่อสู้ให้จนตัวตายไปเช่นเดียวกับพระมะหะหมัด...”⁴⁷

เนื่องจากการประชุมนี้อยู่นอกแดนไทย จึงมีชาวมลายูมุสลิมฝั่งไทยไปร่วมเพียง 12 คนรวมทั้งคนที่เป็นสายลับ (ซึ่งไม่รู้ว่าเป็นใครแต่เดาว่าต้องเป็นคนมุสลิมด้วย) พอถึงการประชุมลับ สายลับไม่มีสิทธิเข้าร่วมประชุมได้ นอกจากบรรดาหะยีทั้งหลาย จึงไม่อาจรายงานได้ว่าพูดเรื่องอะไรกันบ้าง แต่ก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่า “ผู้ฟังโอวาทมีจิตใจเบิกบานอีกเต็มท้วหน้ากัน” และทุกครั้งที่ทำหน้าการประชุมคือตะโตะฮอน บิน จาฟา จบ คำปราศรัย ผู้ร่วมประชุมจะตะโกนคำขวัญว่า “มะลายูเป็นมะลายู” สามจบ ผมคัดลอกรายงานของสายลับไทยมาให้ดูละเอียดเพราะต้องการให้เห็นว่า ที่มาของพรรคชนะรัฐและข้าราชการไทยนั้นวางอยู่บนวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์และเป็นธรรมมากน้อยแค่ไหน ในอดีต ปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวมลายูมุสลิมในสี่จังหวัดภาคใต้กับรัฐไทยถูกกระพือให้ลุกโชนยิ่งขึ้นด้วยอคติและความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจในวัฒนธรรมและความเชื่อแบบอิสลาม

อีกฉบับหนึ่งเป็นรายงานของทางตำรวจไทยต่อรัฐบาล หลังจากที่มีสำเนียงของชาตินิยมมลายูเกิดขึ้น กล่าวคือ

“...คนมะลายูที่ได้รับการศึกษาและเป็นเทือกเถาพระยาเมืองมาก่อน อันมีจำนวนไม่กี่คน หลังจากเสร็จสงครามคราวนี้ การพิฆาตพิฆาตต่อคนไทย...ออกจะซาเย็นไปพร้อมกับมีท่าทีค่อนข้างมีหัวสูงขึ้น แต่พลเมืองนอกๆ อันไร้ศึกษานั้นก็ดูไม่ผิดไปจากนัยตา...ที่ร้ายกว่านี้คือจำพวกหะยี ผู้สอนศาสนา พยายามที่ชักจูงใจไปในทางศาสนาซึ่งเป็นหนทางแยกพวกเข้ากับคนไทยไม่ได้ ศาสนานี้แหละเป็นการเมืองชั้นแรกของ

คนมะลาญ...”⁴⁸

รายงานชิ้นหนึ่งสมัยนั้น (2488-90) พยายามสร้างภาพประทับใจกับการมีคนนับถือฮัจญ์สุหลงอย่างมากในหมู่คนมุสลิมปัตตานีและจังหวัดใกล้เคียงที่มีต่อฮัจญ์สุหลงเพิ่มมากขึ้นตามลำดับด้วยการรายงานอย่างมีสีสันดังนี้ “ปรากฏว่ามีผู้ศรัทธามากถึงขนาดก้มลงถอดรองเท้าและล้างเท้าให้กับหะยีสุหลง ก่อนที่จะเข้าไปในสุเหร่าหรือมัสยิดต่างๆ และมีสานุศิษย์คอยเดินทางกลดกันแดดให้ในขณะที่เดินทางไปชุมชนชาวมลายูในเขตสี่จังหวัดภาคใต้และบางอำเภอของจังหวัดสงขลา”⁴⁹ รายงานดังกล่าวสร้างความรู้สึกแก่คนภาคกลางว่าฮัจญ์สุหลงกำลังทำตนประหนึ่งราชา ซึ่งเป็นสิ่งที่นักราชาชาตินิยมไทยไม่อาจรับได้ ในระยะยาวการวาดภาพด้านลบแบบนี้กลับเป็นสิ่งที่แค้นใจแก่รัฐไทย เมื่อรัฐต้องการเสนอภาพของฮัจญ์สุหลงที่เป็นศัตรูของรัฐและสถาบันทั้งหลาย

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่เซ็นนโยบายลัทธิชาตินิยม ทหารปกครองประเทศ

11

การสร้างชาติ และนโยบายการผสมกลมกลืน ทางวัฒนธรรม, 2482-2487

ยิ่งสงครามโลกครั้งที่ 2 เคลื่อนเข้ามาใกล้ประเทศไทยมากขึ้น ชะตากรรมของชาวมลายูมุสลิมภาคใต้ก็แนชัดมากขึ้นว่า จะต้องผูกพันเข้ากับความเป็นไปของรัฐบาลไทยมากขึ้น เป้าหมายของการสร้างรัฐประชาชาติที่เป็นเอกภาพใกล้ความเป็นจริงมากที่สุดก็ในเวลาที่พักแรมหลวงพิบูลสงคราม⁵⁰ ได้รับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรีในวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 พร้อมทั้งการคุมกองทัพไว้ได้อย่างสมบูรณ์ โดยเฉพาะภายหลังการจับกุมกลุ่มนายทหารอันมี พ.อ. พระยาทรงสุรเดช เป็นหัวหน้าในคดี “กบฏ 2482” ในช่วงนั้นกล่าวได้ว่า สำนักทางการเมืองของคนในภาคต่างๆ จากเหนือ อีสานถึงใต้ มีมากขึ้น ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นระยะที่คนในประเทศมองเห็นผู้นำการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในจังหวัดของตนเกิดเป็นรูปเป็นร่างขึ้นได้ ดังเห็นได้จากบทบาทและการควบคุมรัฐบาลของบรรดา ส.ส.จากต่างจังหวัดโดยเฉพาะอีสาน การก่อตัวขึ้นของลัทธิทหารในญี่ปุ่นและภัยอันตรายของสงครามยุโรปทำให้รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามมีสัมพันธไมตรีใกล้ชิดกับ

พลโทชิต มั่นศิลป์ สีนาดโยธารักษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ภายใต้
รัฐบาลควง อภัยวงศ์ (3)

รัฐบาลญี่ปุ่นมากขึ้น ในความคิดของหลวงพิบูลสงครามและที่ปรึกษาของท่าน ประเทศไทยสามารถจะเป็นประเทศเข้มแข็งและทันสมัย ซึ่งก็คือศรีวิไลซ์ ได้ด้วยการเดินตามรอยของญี่ปุ่น ซึ่งประสบความสำเร็จจนกลายเป็น “แสงสว่างของเอเชีย”

หลังจากกำหนดจุดหมายของนโยบายในการสร้างชาติไว้แน่นอนแล้ว รัฐบาลหลวงพิบูลสงครามก็เริ่มการรณรงค์ประชาชนภายใต้คำขวัญของลัทธิชาตินิยมไทย นั่นคือที่มาของนโยบายการผสมกลมกลืนแบบบังคับ ซึ่งไม่มีหรือมีก็น้อยมากในการอดทนและยอมรับวัฒนธรรมที่แตกต่างอันเป็นเฉพาะของชนชาติกลุ่มน้อยและชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ได้อีกต่อไป นโยบายการสร้างชาติของหลวงพิบูลสงครามพุ่งเป้าไปยังการปฏิรูปและสร้างสรรค์มิติทางวัฒนธรรมและสังคมด้านต่างๆ ของคนในประเทศเสียใหม่ นับแต่การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 เป็นต้นมา แม้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ถูกโค่นลงไปก็ตาม แต่ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่รัฐบาลพยายามทำการเปลี่ยนแปลงและแทนที่ความคิดการปฏิบัติเก่าๆ แบบคักคักคักคักในหมู่ประชากรอย่างจริงจังมากที่สุด ด้วยการประกาศให้ประชาชนปฏิบัติและทำตนใหม่แบบสมัยนิยมและที่เป็นอารยะ ในคำปราศรัยในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและข้าราชการผู้ใหญ่ทั้งหลาย พลตรีหลวงพิบูลสงครามกล่าวว่า

“ในความพยายามที่จะสร้างชาติให้มีพื้นฐานอันมั่นคงและคงทนนั้น รัฐบาลจำเป็นจะต้องทำการปฏิรูปและสร้างสิ่งใหม่ๆ ในด้านต่างๆ ของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงความเจริญเติบโตและความมั่งคั่ง ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความเจริญก้าวหน้า และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และจริยธรรมของชาติ”⁵¹

การเน้นถึงความสำคัญและการปรับปรุงทางวัฒนธรรมให้เข้มแข็งนั้น ส่วนหนึ่งเป็นความต้องการส่วนตัวของจอมพล ป.พิบูลสงครามเอง อีกส่วนหนึ่งนำมาจากอิทธิพลของญี่ปุ่นและความสำเร็จของประเทศนั้นในการเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นมหาอำนาจหนึ่งของเอเชียได้ คนที่เชื่อในการอาศัยวัฒนธรรมและมิติด้านจิตใจเป็นเครื่องมือในการสร้างชาติและในการต่อสู้กับมหาอำนาจตะวันตกทั้งหลายก็คือหลวงวิจิตรวาทการ⁵² ผู้เป็น

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์

มันสมองคนสำคัญของรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม มาโดยตลอด การรณรงค์ทางวัฒนธรรมดังกล่าวเปิดโอกาสให้กับรัฐบาลสามารถนำสังคมไทยให้หลุดออกมาจากเครื่องรัดตัวของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ได้บ้าง เมื่อภัยอันตรายจากสงครามโลกระหว่างมหาอำนาจเป็นจริงมากขึ้น ผู้นำรัฐบาลไทยถูกบังคับให้จำต้องเลือกข้างว่าจะอยู่ฝ่ายไหน ระหว่างฝ่ายอารยะและมีกำลังเข้มแข็งหรือตกเป็นทาสและอ่อนแอ เพื่อให้ประเทศเข้มแข็งและเป็นอารยประเทศเพื่อให้เป็นที่ยอมรับของประเทศอารยะด้วยกันจะได้ไม่ตกเป็นเมืองขึ้น รัฐบาลจึงหาทางที่จะกำจัดบรรดา “ผู้คนที่ยังขัดสนในทางวัฒนธรรมและแสดงออกถึงความโง่เขลาในเรื่องสุขอนามัย สุขภาพ การแต่งกาย และการคิดอย่างมีเหตุผล”⁵³ ด้วยความเชื่อมั่นอย่างเต็มเปี่ยมในจุดหมายและสถานภาพของประเทศดังกล่าวนี้ รัฐบาลพิบูลสงครามจึงดำเนินการบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยวัฒนธรรมแห่งชาติ มาตราการที่อ่อนไหวและมีผลกระทบเทือนต่อผู้คนที่กว้างไกลกว่าที่คิดไว้ (หากได้คิดก่อน) ก็คือบรรดากฎหมายประกาศที่รู้จักกันดีในนามของพระราชบัญญัติ “รัฐนิยม” ทั้งหมดมี 12 ประกาศ ให้ใช้ทั่วประเทศตั้งแต่มิถุนายน 2482-มกราคม 2485 รวม 12 ฉบับ ตั้งแต่การเรียกชื่อประเทศอันแรกว่าด้วยการเปลี่ยนชื่อจากสยามมาเป็นไทย สัญชาติ การเคารพธงชาติ เพลงชาติ และเพลงสรรเสริญพระบารมี ไปถึงภาษา การแต่งกาย ไปถึงการทำกิจประจำวัน เป็นต้น ภายใต้นโยบายเหล่านี้ ที่ความคิดว่าด้วยความเป็นไทย และลัทธิชาตินิยมบนเชื้อชาติไทยเป็นหลักได้ขยายออกมาเป็นนโยบายทางการที่เด่นชัดและเร้าใจอย่างแรง

ความจริงทรศนะในการมองว่าชาติไทยที่เป็นรัฐชาติที่ปลอดจากพฤติกรรมล้าหลังแบบศักดินานิยมนั้นเป็นทรศนะที่เอายุโรปเป็นศูนย์กลาง คนเชื้อชาติและภาษาต่างๆ ที่ไม่ใช่ไทยทั้งหลายต่างก็โดนผลกระทบจากนโยบายรัฐนิยมด้วยกันทั้งนั้น แต่คนมลายูมุสลิมในทางใต้เป็นกลุ่มที่โดนหนักมากที่สุด คำที่เคยเรียกเช่น “คนใต้” หรือ “คนอิสลามที่เป็นไทย” ไม่อาจแสดงถึงความเป็นไทยได้เต็มที่อีกต่อไป รัฐบาลโดยกรมประชาสัมพันธ์เริ่มการรณรงค์สร้างความเป็นไทยของทุกๆ ภาค โดยให้เน้นที่ความเป็นไทยเหนือกว่าลักษณะเฉพาะของภูมิภาค เช่นการ

อย่างนี้ **วัฒนธรรมของไทย** **อย่างนี้**

แต่งกายแบบนี้ ไม่ใช่ไทยอารยะ:

จจเล็กแต่งกายแบบนี้

อย่า เมื่อเข้าไปที่สุมนุชชน หรือ โนเซนต์เทเศบาล

ผู้หญิงใส่เสื้อ เปลี่ยนยกยท่อนบน
โกนหัว ใส่หมวกแขก หรือโพกหัว
อย่า
เปลี่ยนยกยท่อนบน หรือใช้ผ้าแถบคาดอก
สวมเสื้อชั้นในตราเดียว หรือหูทองของบศรีษะ

เมื่อไปให้ที่สาธารณะ หรือตามถนน

ไทยอารยะ: ต้องแต่งกายแบบนี้

จจแต่งกายแบบนี้

จจ แต่งกายตามแบบสากล หรือสวมกางเกง
ตามแบบไทยชาลี้น สวมเสื้อรัดรูปเรียบร้อย
ไม้มขยาวสวมเสื้อขึ้นนอกให้สะอาดเรียบร้อย
และ มุ่งผ้าสีน (เท้ากู) จจทุกคน

ที่ว่าการอำเภอเมือง สงขลา
๑ เมษายน ๒๔๘๕

ภาพโปสเตอร์ที่ว่าการอำเภอมืองสงขลา เมื่อ 1 เมษายน พ.ศ. 2485 "เรื่อง วัฒนธรรมแสดงภาพการแต่งกายที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม"

เรียกคนภาคเหนือว่า “ถิ่นไทยงาม” คนอีสานว่า “ถิ่นไทยดี” น่าสังเกตว่าไม่มีวลีที่ใช้แทนคนและภาคใต้ในสมัยนั้นได้ ในกรณีของคนมุสลิมภาคใต้ คำที่มาแทนก็คือ “ไทยอิสลาม” ถูกประดิษฐ์ขึ้นเพื่อแสดงถึงความเป็นไทยของคนมลายูมุสลิม นัยของการเรียกดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าทางการยอมรับความแตกต่างในศาสนา แต่ไม่เห็นด้วยว่าควรจะมีการให้ความสำคัญและลักษณะเด่นของความแตกต่างเหล่านั้นในหมู่พลเมืองที่เป็นคนไทยของประเทศไทย

ผลก็คือการที่รัฐต้องเข้ามาบังคับและควบคุมการประพฤติปฏิบัติในชีวิตของพลเมืองตามวิสัยทัศน์ของรัฐ เช่นเดียวกับนโยบายชาตินิยมที่อื่นๆ รัฐมักขูดและรื้อฟื้นความเก่าแก่ยิ่งใหญ่ของอดีตแต่กำเนิดของตนเอง (ซึ่งมักเป็นนิทานที่ไม่มีความเป็นจริงมากนัก) เพื่อเอามากล่อมเกลาละปลุกระดมคนในชาติให้เชื่อและตายในอุดมการณ์ใหญ่เดียวกัน ในกรณีนโยบายรัฐนิยม รัฐบาลพิบูลได้สร้างผีตัวใหม่ขึ้นมา นั่นคือ (เชื่อ) ชาตินิยมไทย แล้วบังคับให้ทุกคนในเมืองไทยปฏิบัติและแสดงออกให้พร้อมเพรียงกัน จะได้เป็น “วีรกรรม” ของชาติ

ภายใต้ประกาศกฎหมายวัฒนธรรมเหล่านี้ มีการลงโทษและมีการเรียกร้องให้ประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบใหม่อย่างเคร่งครัดในเรื่องการแต่งกาย มารยาทและความประพฤติอันเหมาะสมในวาระและสถานที่ต่างๆ เป็นต้น เช่นการเรียกร้องให้ผู้หญิงสวมหมวกและนุ่งกระโปรงแบบตะวันตก ห้ามกินหมากและพลู ให้อู้จู้จู้ ใช้ช้อนและส้อมในฐานะที่เป็นเครื่องมือการกินของชาติอย่างถูกต้อง

ในขณะนั้น กล่าวได้ว่าด้านหลักของปัญหาความขัดแย้งนี้ได้แก่นโยบายและการปฏิบัติด้านลบของรัฐไทยที่ได้กระทำต่อชุมชนและคนมุสลิมภาคใต้ ซึ่งก็เป็นมูลเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่การเรียกร้องความเป็นตัวของตัวเองในทางการปกครองด้วย สมัยนั้นศัพท์การเมืองว่า “แบ่งแยกดินแดน” ยังไม่เกิด ในช่วงปี 2482-2490 ความไม่พอใจของชาวมุสลิมมาจากนโยบายสร้างชาติภายใต้รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามมีอยู่อย่างมาก หัวใจของปัญหาอยู่ที่ลัทธิชาตินิยมไทย ที่รัฐบาลปลุกระดมให้คนทั้งชาติต้องทำตัวให้เป็นไทย จึงจะถือว่ารักชาติ

ภาพที่ปรากฏออกมาก็คือคนมุสลิมถูกห้ามไม่ให้สวมหมวกแบบอิสลาม ส่วนผู้หญิงก็ไม่ให้ใช้ผ้าคลุมหัว อันเป็นธรรมเนียมของคนมุสลิม ภาษามลายูก็ห้ามใช้ โสร่งก็ห้ามนุ่งสำหรับผู้ชาย แต่ให้นุ่งกางเกง สวมเสื้อเชิร์ต ที่ตกลงคือเครื่องแต่งกายที่เป็นไทยนั้น แท้จริงแล้วเป็นชุดฝรั่งในทศวรรษ ค.ศ. 1940-50 ทั้งสิ้น จากการแต่งกายก็มาถึงการให้เปลี่ยนชื่อที่ไม่เป็นไทยเสีย ที่เป็นผลทางลบต่อรัฐบาลอย่างมากคือมีการจับและปรับลงโทษผู้ฝ่าฝืนรัฐนิยม จึงมีการวิ่งไล่จับชาวบ้าน ทำร้ายทุบตีตั้งตัวมาโรงพัก ผู้หญิงมลายูก็ถูกตั้งกระซอกผ้าโพกหัวทิ้ง กระทั่ง “ผู้กลับมาจากเมกกะใหม่ๆ ใช้ผ้าสารบันไม่ได้ (คือผ้าพันศีรษะ พันไว้นอกหมวกกูเบียะห์ แสดงให้ทราบว่าเป็นฮัจญ์) ที่นราธิวาส ตำรวจถอดออกจากหัวทำเป็นลูกตะกร้อเตะเสียเลย”⁵⁴ แม้คำที่ขายของในตลาดก็โดนตำรวจตีด้วยพานท้ายปืน เพราะเธอสวมเสื้อกะบายาและมีผ้าคลุมศีรษะ เป็นต้น

การเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบต่อคนมลายูมุสลิมอย่างมากได้แก่การประกาศยกเลิกในปี พ.ศ. 2487 ไม่ให้มีกฎหมายและศาลอิสลาม เมื่อรัฐบาลจอมพล ป. ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 และ 6 ว่าด้วยครอบครัวและมรดก แทนที่การใช้กฎหมายอิสลามในสี่จังหวัดภาคใต้มาก่อน ต่อมายังยกเลิกตำแหน่งคณะยุติธรรมที่ตัดสินคดีมรดกและครอบครัวของคนมุสลิมไปด้วย นโยบายการบังคับดังกล่าวทำให้เกิดความเข้าใจว่า ศาสนาก็ต้องเป็นศาสนาพุทธอย่างเดียวเท่านั้น ทางการห้ามชาวมลายูเรียนคัมภีร์อัล-กุรอาน ภาษามลายูและภาษาอาหรับ ซึ่งการห้ามดังกล่าวขัดต่อการปฏิบัติกิจทางศาสนาของชาวบ้าน ความไม่พอใจและความตึงเครียดเพิ่มทวีคูณขึ้น

ในปี 2486 รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2477 พุทธศักราช 2486 โดยให้เหตุผลว่า “โดยที่เห็นเป็นการสมควรขยายการใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ให้ทั่วถึงเพื่อความมั่นคงและวัฒนธรรมแห่งชาติ”⁵⁵ ที่สำคัญคือในมาตรา 3 ให้ยกเลิกมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ.

2477 ซึ่งก่อนหน้านั้นรัฐบาลพระยาพหลฯ ได้ออกกฎหมายให้ใช้ บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2477 ทั่วประเทศ แต่ในมาตรา 4 ระบุว่าให้ยกเว้น “บริเวณเจ็ดหัวเมือง ซึ่งมีกฎข้อบังคับ ร.ศ. 120 ในส่วนที่เกี่ยวข้องด้วยครอบครัว”⁵⁶ นั่นคือการ ยอมรับประเพณีปกครองบริเวณ 4 จังหวัดมุสลิมภาคใต้ซึ่งมีลักษณะ พิเศษของตนเองมาแต่สมัยรัชกาลที่ 5 การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสะท้อน ถึงอุดมการณ์ของรัฐไทยที่เปลี่ยนไปด้วยอย่างน่าสนใจยิ่ง การประกาศ บทบัญญัติใหม่นี้มีผลให้รัฐบาลต้องยกเลิกตำแหน่งผู้พิพากษาอิสลามที่ เรียกว่า “ตะโต๊ะยุติธรรม” ซึ่งทำหน้าที่ในการพิพากษาคดีครอบครัวและ มรดกของคนมุสลิม ยิ่งกว่านั้น รัฐบาลยังทำให้รู้สึกว่าการประกาศ ใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยการแต่งงานและทรัพย์สินมรดก ที่ได้มีการแก้ไข และจัดทำขึ้นระหว่างผู้เชี่ยวชาญศาสนาอิสลามและฝ่ายกฎหมายไทย โครงการจัดทำกฎหมายอิสลามนี้เริ่มต้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2472 เพื่อให้ กฎหมายอิสลามและกฎหมายไทยมีความเป็นเอกภาพและเข้าใจอันดีต่อกัน แต่ในกระบวนการจัดทำกฎหมายอิสลามดังกล่าวนั้นมีความยาก ลำบากพอสมควรและไม่ค่อยคืบหน้าไปเท่าที่ควร ยิ่งมาประสบภาวะการณ์ ที่รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามประกาศใช้กฎหมายแพ่งฯ ฝ่ายไทยให้ ครอบคลุมไปหมดทุกคนทุกภาค จึงยิ่งทำให้ความพยายามดั้งเดิมในการ สร้างกฎหมายที่ร่วมกันได้ทั้งสองศาสนาห่างไกลจากความเป็นจริงมากขึ้น

น่าสนใจว่าการกระทำดังกล่าวนี้ของรัฐบาลไทย โดยเฉพาะการยุติ ศาลศาสนาในปัญหาครอบครัวและทรัพย์สินมรดกนั้น ได้ผลักดันให้ชาว มลายูมุสลิมในสี่จังหวัดไม่มีทางออก นอกจากออกไปหาความยุติธรรมใน อีกฝั่งของพรมแดนไทย นั่นคือพวกเขาไปให้ศาลศาสนาในรัฐไทรบุรี ปะ ลิศ กลันตัน และตรังกานู ช่วยตัดสินปัญหาพิพาทในเรื่องดังกล่าวแทน ตั้งแต่ พ.ศ. 2486-2490 ไม่ปรากฏว่ามีสำนวนคดีศาสนาในศาลสี่จังหวัด ภาคใต้เลย คิดในมุมกลับเมื่อมองย้อนกลับไป นั่นคือการผลักดันให้เกิด การ “แยกดินแดน” ขึ้นโดยรัฐไทยเอง

สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาอีกข้อที่มีนัยอันสำคัญต่อการเคลื่อนไหวของ ปัตตานี คือการนำไปสู่การเลือกตั้ง “กอฎี” หรือผู้พิพากษาคดีครอบครัว

และมรดกโดยอิหม่ามหรือผู้ปกครองที่เป็นมุสลิมในเขตจังหวัดปัตตานี เนื่องจากปัตตานีไม่มีพรมแดนติดต่อกับรัฐมุสลิมในเมลลยา การเดินทางไปมากับรัฐมุสลิมในเมลลยาจึงไม่อาจทำได้เหมือนคนในจังหวัดมุสลิมอื่นๆ คนที่ได้รับเลือกให้เป็น “กอฎี” อย่างเป็นทางการนั้นคือ ฮัจญีสุหลง เนื่องจากเป็นที่ยกย่องและนับถือมาอย่างล้นหลาม และปัญหาการแต่งตั้งตะโตะยะยุติธรรมก็จะเป็นปมเงื่อนใหญ่อันหนึ่งที่ทำให้ฮัจญีสุหลงกลายเป็นหัวหน้าฝ่ายต่อต้านรัฐบาลไป เขานำการต่อสู้เพื่อรักษาความเป็นอิสระของกฎหมายอิสลามในจังหวัดมุสลิมภาคใต้ ฮัจญีสุหลงได้รับการเลือกตั้งในวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2486 ภายใต้ประกาศและบรรยากาครัฐนิยม คนมลายูมุสลิมถูกห้ามไม่ให้หยุดการทำงานและการเรียนในวันศุกร์ตั้งแต่ก่อนอีกต่อไป แต่ที่กระเทือนในด้านลึกคือมีความพยายามของคนไทยพุทธที่จะทำการชักจูงให้คนมุสลิมเปลี่ยนศาสนาด้วย⁶⁷

นัยของปฏิกริยาและการตอบโต้ของคนในบริเวณดังกล่าวแปลได้หลายอย่าง แต่อย่างหนึ่งที่ผมเห็นก็คือ แสดงว่าชาวมลายูมุสลิมภาคใต้ได้ประท้วงบอยคอตปฏิบัติเสรีอำนาจศาลไทยอย่างเรียบร้อยไปแล้วนั่นเอง โดยไม่ต้องเดินขบวน เรียกร้อง ร้องเรียนไปยังอำนาจรัฐไทยที่ไหนเลย นัยอีกข้อก็คือแสดงว่าอำนาจศาลไทยไม่อาจบังคับจิตใจของคนมุสลิมได้ **ดังนั้นอำนาจอธิปไตยเมื่อทีเคราะห์ให้ถึงที่สุดแล้ว ยังต้องคำนึงถึงความคิดจิตใจที่มีสำนึกของพลเมืองของตนด้วย** ไม่เช่นนั้นอำนาจอธิปไตยก็ไร้ความศักดิ์สิทธิ์ไปได้เหมือนกัน เมื่อถึงขั้นนั้นการกล่าวโทษว่าประชาชนไม่เคารพเชื่อฟังอำนาจรัฐก็ไร้ประโยชน์เช่นกัน

12

สมัยของการสมานฉันท์ ว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลาม, 2488-2490

ในช่วงเวลาภายใต้รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ครั้งที่ 1 (2481-88) ขบวนการมุสลิมในภาคใต้ก็ทวีความรุนแรงในเนื้อหาความคิดที่แจ่มชัดขึ้น ในขณะที่ฝ่ายทางการก็ไม่เบามือในการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายจากส่วนกลาง ทำให้หน่อเชื้อและเมล็ดของการต่อต้านและการต้องการความเป็นอิสระของพวกเขาตนเองเป็นรูปเป็นร่างมากขึ้น เนื่องจากรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามเข้าร่วมกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา และได้ประกาศทำสงครามกับฝ่ายสัมพันธมิตรอันมีสหรัฐอเมริกา และอังกฤษเป็นผู้นำ ในระยะต้นญี่ปุ่นได้ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลไทยในการเรียกร้องเอาดินแดนที่เคยอยู่ใต้อาณาจักรสยามกลับคืนมา อันได้แก่ กลันตัน ตรัง กานู เคดะห์ และปะลิส ซึ่งยกให้อังกฤษไปในสัญญาปี ค.ศ. 1909 เพื่อแลกกับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตจากอังกฤษ การเรียกร้องรัฐมาลัยคืนมาอยู่กับไทยอีก นอกจากเป็นประโยชน์ต่อรัฐไทยแล้ว อีกด้านยังช่วยสร้างสายสัมพันธ์ระหว่างคนมลายูมุสลิมในบริเวณปัตตานีอีกด้วย บัดนี้คนปัตตานีสามารถ

รื้อฟื้นสัมพันธภาพและแลกเปลี่ยนปัญหาาร่วมกันกับพี่น้องมุสลิมในฝั่งมลายูได้มากขึ้น ตนกูมะมุด มะโฮยิดดิน บุตรชายคนสุดท้ายของอดีตรายาแห่งปัตตานี ซึ่งไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้ในรัฐไทยสมัยนั้นก็เดินทางไปพำนักอยู่ในกลันตัน และในระหว่างการยึดครองมลายูโดยญี่ปุ่น เขาร่วมในขบวนการต่อต้านญี่ปุ่น⁵⁸ ในปี 2487 ตนกู अबดุลยาลาล บินตนกู अबดุลมุตตาลี บุตรชายของอดีตรายาแห่งเมืองสายบุรี ซึ่งมีชื่อไทยว่า อุดุลย์ ณ สายบุรี เขาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนราธิวาส ได้ยื่นหนังสือร้องเรียนไปยังรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามและต่อมา รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ ประท้วงการปฏิบัติอันไม่ชอบของเจ้าหน้าที่ ซึ่งสร้างปัญหาและความลำบากทางเศรษฐกิจและความไม่พอใจทางศาสนาแก่คนท้องถิ่น หลังจากมีการพิจารณาปัญหาคำร้องเรียนหลายครั้ง ในที่สุดรัฐบาลให้คำตอบมาว่า เจ้าหน้าที่ได้ปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องในการใช้นโยบายการผสมกลมกลืนทางศาสนาและวัฒนธรรม ดังคำตอบจากเลขาธิการคณะรัฐมนตรีว่า “การปฏิบัติงานของข้าหลวงประจำจังหวัดปัตตานีนั้น เป็นการสมควร และไม่ได้กระทำการอันที่จะทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชนส่วนใหญ่”⁵⁹ จากนั้นเขาตัดสินใจออกจากไทยไปพำนักในกลันตันและเข้าร่วมการเคลื่อนไหวกับตนกูมะโฮยิดดินในการต่อสู้เพื่อสิทธิและความยุติธรรมของคนมลายูมุสลิมต่อไป

หลังจากจอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกจากตำแหน่งเพราะแพ้คะแนนเสียงในรัฐสภา นายควง อภัยวงศ์ ได้รับการสนับสนุนจากพลังการเมืองฝ่ายเสรีไทยที่นายปรีดี พนมยงค์เป็นผู้นำให้ขึ้นเป็นนายกรัฐมนตรีต่อไป การเมืองระยะก่อนยุติสงครามมหาเอเซียและหลังจากนั้นสะท้อนความขัดแย้งและช่วงชิงการนำระหว่างจอมพล ป. พิบูลสงครามกับนายปรีดี พนมยงค์ โดยที่ฝ่ายหลังสามารถก้าวขึ้นมาได้ในระยะนี้ฐานะอันเป็นสัญลักษณ์สูงสุดของนายปรีดีคือตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์แต่ผู้เดียว ในช่วงนี้เองที่นโยบายฟื้นฟูและปรับความสัมพันธ์อันดีเสียใหม่กับคนมลายูมุสลิมภาคใต้ถูกประกาศออกมาแทนที่นโยบายรัฐนิยมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สำคัญคือการประกาศพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 ในวันที่ 8 พฤษภาคม

พร้อมกับการแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีอีกวาระหนึ่ง หลังจากตำแหน่งนี้ว่างมาหลายปีหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งนี้คือนายแช่ม พรหมยงค์ เป็นมุสลิมนิกายสุหนี่คนแรก เขาเป็นข้าราชการสังกัดกรมโฆษณาการ (ต่อมาคือกรมประชาสัมพันธ์) และก่อนหน้านี้นี้เป็นสมาชิกรุ่นก่อนการของคณะราษฎรด้วย

หลังจากนโยบายรัฐบาลปรับระดับของลัทธิชาตินิยมไทยลงไป และหันมาส่งเสริมสนับสนุนฝ่ายศาสนาอิสลามดังแต่ก่อน มีการยอมให้คนมุสลิมหยุดวันศุกร์ดั้งเดิม ตลอดไปถึงการปฏิบัติทางศาสนาและภาษาใน พรก. ศาสนูปถัมภ์อิสลามนั้นมีการจัดตั้งคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดด้วย บรรดากลุ่มมุสลิมก็ก่อตั้งกรรมการอิสลามประจำจังหวัดเฉพาะจังหวัดภาคใต้ขึ้นมา ก่อนหน้านี้อัจญีสุหลงและผู้นำมุสลิมได้ก่อตั้งองค์กรมุสลิมขึ้นในปีตตานี หลังจากรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามประกาศนโยบายรัฐนิยม องค์กรที่ว่าเป็นคือองค์กรผู้อุปถัมภ์ศาสนาอิสลามหรือ อัล ฮัยอะห์ อัล-ตันฟีซียะห์ ลี อัล-อะห์กาม อัล-ชาร์อียะห์ โดยมีจุดหมาย “เพื่อรวมพลังบรรดาผู้นำศาสนาที่ปัตตานีในการพยายามสกัดกั้นการคุกคามของรัฐบาลไทยที่ต้องการเปลี่ยนแปลงคนมลายูให้เป็นคนสยาม พร้อมพิทักษ์ปกป้องความบริสุทธิ์ของศาสนาจากการแทรกแซงโดยความผันไทยนิยม”⁶⁰ องค์กรดังกล่าวนี้ตั้งขึ้นราวปี 2482⁶¹

พรก.ศาสนาอุปถัมภ์ฝ่ายอิสลามที่ออกมาในปี 2488 (มาตรา 3) ระบุให้ “พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเพื่อให้มีหน้าที่ปฏิบัติราชการส่วนพระองค์เกี่ยวแก่การที่จะทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลามและให้มีเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีตามสมควร”⁶² ทั้งยังให้กระทรวงศึกษาธิการอาจจัดตั้ง “อิสลามวิทยาลัยแห่งประเทศไทย” “เพื่ออิสลามศาสนิกจะได้ศึกษาและรับการอบรมในทางศาสนา ผู้สำเร็จการศึกษาจากวิทยาลัยนี้มีสิทธิเข้ารับเลือกเพื่อรับพระราชทานเงินทุนส่งไปเข้าศาสนจารีต ณ นครเมกกะตามจำนวนที่จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ กำหนดขึ้นเป็นคราวๆ” (มาตรา 4)

หลังจากรัฐประหาร 2490 และจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีครั้งที่ 2 ในปี 2491 ได้มีการแก้ไขพระราชกฤษฎีกาว่าด้วย

การศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม ข้อสำคัญคือการยกเลิกความในมาตรา 3 และให้เปลี่ยนเป็นดังนี้ “พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรี เพื่อให้คำปรึกษาแก่กรมการศาสนาในกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวแก่การศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม และให้มีเงินอุดหนุนในฐานะจุฬาราชมนตรีตามสมควร” หมายความว่าจุฬาราชมนตรีขึ้นกับกรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ไม่ใช่ปฏิบัติหน้าที่ราชการส่วนพระองค์อีกต่อไป

อีกปัญหาที่รัฐบาลควง อกภัยวงศ์แก้ไขให้กลับคืนสู่ภาวะสมานฉันท์ในสิ่งจังหวัดภาคใต้คือเรื่องตะโต๊ะยุติธรรม ด้วยการประกาศให้มีตะโต๊ะยุติธรรมดั้งเดิม แต่คราวนี้ให้อยู่ภายในโครงสร้างของกระทรวงยุติธรรมและศาลไทย ในปี 2489 รัฐบาลที่มีหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์เป็นนายกรัฐมนตรี ประกาศใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลาและสตูล เป็นผลให้กลับไปใช้กฎหมายอิสลามแทนประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5-6 ในการวินิจฉัยคดีเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกของอิสลามศาสนิกในบริเวณจังหวัดดังกล่าว ด้วยเหตุนี้ตำแหน่งตะโต๊ะยุติธรรมที่ถูกเลิกไปก็ได้รับการรื้อฟื้นกลับมาใหม่ตามเดิม และประจำอยู่ที่ศาลในเขต 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่ที่เพิ่มมาด้วยและสร้างปัญหาแก่ผู้นำมุสลิมต่อมาคือข้อกำหนดที่ให้ตะโต๊ะยุติธรรมเป็นข้าราชการตุลาการด้วย แม้บรรดาอิหม่ามและผู้รู้ศาสนาอิสลามเป็นผู้คัดเลือกเสนอรายชื่อผู้สมควรเป็นตะโต๊ะยุติธรรม แต่การตัดสินใจสุดท้ายอยู่ที่รัฐมนตรียุติธรรม ซึ่งเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์ต่างๆ ด้วย อีกข้อคือต้องมีคุณสมบัติเพิ่มเติมพิเศษ คือต้องรู้ภาษาไทยอ่านออกเขียนได้ด้วย⁶³

ระเบียบและกฎเกณฑ์ใหม่ดังกล่าวในการแต่งตั้งตะโต๊ะยุติธรรมนำไปสู่การคัดค้านโดยผู้นำมุสลิมภาคใต้ ฮัจญีสุหลงไม่เห็นด้วยโดยให้เหตุผลว่า ข้าราชการไทยในนามของรัฐบาลไม่มีความถูกต้องในการแต่งตั้งตะโต๊ะยุติธรรมได้ เพราะถือว่าเป็นคนไม่ได้เชื่อในศาสนาอิสลามหรือกาเฟร การกระทำดังกล่าวจะเป็นการละเมิดศรัทธาและการปฏิบัติศาสนาของชนอิสลาม คำวิจารณ์อื่นๆ ก็กล่าวว่ากระทรวงยุติธรรมไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมพอที่จะทำหน้าที่ในการแต่งตั้งผู้พิพากษาอิสลามและศาลศาสนาควรจะดำเนินการโดยแยกออกจากศาลแพ่งไทยดังเช่นที่เคยทำมาในอดีต

ต่อคำวิจารณ์และความเห็นเหล่านี้ รัฐบาลตอบว่าการแยกศาลนั้นทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากไป ในเมื่อคดีเกี่ยวเนื่องในศาสนาอิสลามนั้นมีไม่มากนักในแต่ละปี ประเด็นขัดแย้งในเรื่องตะไตะยุดีธรรมและศาลศาสนาเป็นความขัดแย้งอีกเรื่องหนึ่งระหว่างผู้นำมุสลิมกับรัฐบาลไทย และก็สร้างความขัดแย้งกันเองระหว่างผู้นำมุสลิมในภาคใต้ด้วย ทั้งหมดนี้ทำให้ชื่อของฮัจญีสุหลงกลายเป็นผู้นำมุสลิมที่ต่อต้านรัฐบาลมากเป็นพิเศษ

ปัจจัยอีกอันที่มีส่วนในการผลักดันการเมืองของมุสลิมภาคใต้ ขณะนี้คือบทบาทของอังกฤษในสงครามมหาเอเชียบูรพาในมลายาและสิงคโปร์ ภายใต้อังกฤษ ฝายรัฐบาลไทยเชื่อว่าอังกฤษหนุนหลังผู้นำเก่าของปัตตานี คือ ตันกูมาฮ์ไฮยิดดิน ให้ได้เป็นผู้นำปัตตานีเดิม (คือปัตตานี ยะลา นราธิวาส) ถึงกับสัญญาจะให้เอกราช เพราะไม่พอใจรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ร่วมกับญี่ปุ่นประกาศสงครามกับตะวันตก ต่อมาก็มีผู้นำจากปัตตานีมาเพิ่มอีก คือ นายอดุลย์ ณ สายบุรี (ตนกูอับลูยะลานาแซร์) ซึ่งเป็นอดีตรัฐสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนราธิวาสกับพี่ชาย และท้ายสุดได้ฮัจญีสุหลงมาร่วมขบวนการด้วย

ใน **ประวัติศาสตร์ปัตตานี** อาหมัด ฟัตฮี อัล-ฟาตานี เขียนถึงบทบาทและการเคลื่อนไหวของ ตันกูมาฮ์ไฮยิดดิน มากกว่าที่อื่นๆ โดยเริ่มราวปี พ.ศ. 2485 ในการต่อต้านการยึดครองของญี่ปุ่นในมลายา เขาเข้าร่วมในกองทัพอังกฤษที่มีฐานปฏิบัติการในอินเดีย ในขณะที่เดียวกันก็ทำงานร่วมกับขบวนการใต้ดินชาตินิยมมลายู “ด้วยความหวังว่าเมื่อสงครามสงบลง อังกฤษจะช่วยเหลือในการได้ปัตตานีกลับคืนมา”⁶⁴ กล่าวกันว่าขณะนั้นเขาได้รับการยอมรับให้เป็นผู้นำจากประชาชนมลายูปัตตานี เขาได้ติดต่อกับบรรดาผู้นำมลายูในภาคใต้ของไทยเพื่อจัดตั้งหน่วยต่อต้านญี่ปุ่น และพร้อมกันนั้นก็ต่อต้านสยามไปในตัว (อาจเรียกได้ว่าเป็นขบวนการ “เสรีมลายู” คู่กับขบวนการ “เสรีไทย” ในภาคกลาง) แผนการของมะไฮยิดดินคือ เมื่อสัมพันธมิตรโจมตีญี่ปุ่นในมลายาและภาคใต้ไทย หน่วยเสรีมลายูด้วยการหนุนช่วยจาก Force 136 (หน่วยใต้ดินของสัมพันธมิตรในอุษาคเนย์) ก็จะนำไปสู่การต่อสู้ต่อต้านสยามด้วย เมื่อปัตตานีตกอยู่ภายใต้การยึดครองของสัมพันธมิตร ขั้นตอนต่อไปคือการปลดปล่อยปัตตานี

จากสยามโดยผ่านองค์การสันนิบาตชาติ⁶⁵ แต่แผนการทั้งหมดนั้นไม่ปรากฏเป็นจริง กองทัพญี่ปุ่นพ่ายแพ้อย่างกะทันหัน ทำให้ขบวนการใต้ดินและกำลังสัมพันธมิตรไม่จำเป็นต้องเข้ามาทำการต่อสู้อย่างมากมาย แต่เหนืออื่นใดคือเมื่อสงครามโลกยุติ อังกฤษไม่สนับสนุนความผันตามแผนของมะไฮยิดดินเลยแม้แต่นิดเดียว การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีกับรัฐบาลไทยหลังสงครามเป็นผลประโยชน์ต่อโลกตะวันตกและภูมิภาคนี้โดยรวมมากกว่าการสนับสนุนให้เกิดการแตกแยกและบั่นทอนอำนาจนำของอังกฤษในบริเวณดังกล่าวลงไป

นอกจากบทบาทของอังกฤษในฐานะของปัจจัยภายนอกที่สำคัญแล้ว ท่าทีและการปฏิบัติของทางการไทยเองก็เป็นตัวเร่งที่สำคัญไม่น้อยด้วยเหมือนกัน นั่นคือการทำให้การเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนมุสลิมมุ่งไปสู่หนทางและทิศทางอะไร ความไม่ไว้ใจและสงสัยในพรรคนะทางการเมืองแบบมุสลิมทำให้รัฐไทยต้องใช้วิธีการสอดส่องและสายลับเพื่อทราบความเคลื่อนไหวของกลุ่มมุสลิมหัวการเมืองใหม่ดังกล่าว การเคลื่อนไหวของอังกฤษกับตนกูมะไฮยิดดินและตนกูยะลานาแซร์มาถึงฮัจญ์สุหลงถูกรายงานให้รัฐบาลสมัยนายปรีดี พนมยงค์เป็นนายกฯ “แต่รัฐบาลก็ไม่ได้จัดการอะไร นอกจากสั่งการให้จังหวัดต่างๆ ในสิ่งจังหวัดภาคใต้จัดสายลับติดตามพฤติกรรมของผู้นำศาสนาอิสลามต่อไป”⁶⁶

การรับรู้อีกฝ่ายจาก “สายลับ” ในที่สุดแล้วคือการไม่ได้รู้อะไรที่เป็นเรื่องเป็นราว นอกจากอะไรที่ฝ่ายไทยคิดและเชื่อก่อนแล้ว ก็คือมีแต่รายงานที่ตอกย้ำและเพิ่มอคติของรัฐไทยต่อสำนักการเมืองของคนมุสลิมเท่านั้น ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกอันก็คือ บรรดาสายลับทั้งลับและสว่างให้แก่รัฐบาลไทย น่าสนใจมากกว่ามาจากคนมุสลิมภาคใต้เองด้วย และเป็นระดับใหญ่ๆ พอกัน เช่นประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด บ้างเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เข้าใจว่านักการเมืองมุสลิมเหล่านั้นก็อาจคิดและเชื่อเหมือนกับรัฐไทยก็ได้ ดังนั้นปัญหาเชื้อชาติศาสนาก็ยังมีลักษณะของปัญหาชนชั้นและอุดมการณ์ทางการเมืองกำกับอยู่ด้วย

ประเด็นใหญ่ของปัญหาสำหรับคนมลายูมุสลิมในภาคใต้คือเรื่องความถูกต้องเป็นธรรมจากการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่และข้าราชการ และ

เรื่องกฎหมายซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ชุมชนมุสลิมทุกแห่งในโลกใช้กฎหมายอิสลามในการปฏิบัติ นอกเหนือจากกฎหมายทั่วไปของรัฐและรัฐบาลนั้นๆ แล้ว นโยบายการให้ใช้กฎหมายอิสลามในเรื่องครอบครัวและมรดกนั้นเมื่อสยามทำการปฏิรูปการปกครองและรวมศูนย์ทั้งประเทศ ก็อนุโลมให้หัวเมืองภาคใต้ที่เป็นมุสลิมใช้กฎหมายอิสลามดังกล่าวมา จากนั้นมีการตั้งคณะกรรมการสองฝ่ายเพื่อเขียนกฎหมายอิสลามให้เป็นบรรทัดฐาน แต่กินเวลานานมากและไม่เสร็จสมบูรณ์ได้ง่ายๆ จนถึงสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ประกาศใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 และ 6 ที่สมบูรณ์ทั้งประเทศ อันมีผลทำให้ไปยกเลิกกฎหมายอิสลามในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคใต้ไป

ผมตั้งข้อสังเกตตรงนี้เพื่อต้องการชี้ให้เห็นปมเงื่อนไขปัญหาและความขัดแย้งขณะนั้นว่า **แท้จริงแล้วไม่ใช่ปัญหาเรื่องศาสนาและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หากที่หนักหน่วงและมีผลกระทบด้านลบอย่างมากและยาวไกลด้วยคือปัญหาการใช้และสร้างความเป็นธรรมและความยุติธรรมต่อประชาชนชาวมุสลิมเหล่านั้นมากกว่า** นั่นคือปัญหาทางการเมืองและการปกครองจากรัฐไทย ที่สร้างอัตลักษณ์และความเชื่อชุดหนึ่งของตนเองที่ถือเอาเชื้อชาติเดียวเป็นหลักยึด โดยไม่ยอมรับและยอมรับนับถือในสิทธิแห่งอัตลักษณ์ของคนเชื้อชาติและศาสนาอื่นที่แตกต่างออกไปด้วย ดังนั้นความขัดแย้งโดยเนื้อแท้จึงไม่ใช่ปัญหาศาสนาและโรงเรียนไปถึงปอเนาะอะไรแต่อย่างใด ข้อสังเกตนี้คิดว่าปัจจุบันก็ยังใช้ได้

อย่างไรก็ตาม ในระยะเวลาอันสั้นๆ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติ จนถึง พ.ศ. 2490 นโยบายว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลามของพลเมืองฝ่ายนายบริดี พนมยงค์ซึ่งมีจุดหมายในการปฏิรูปและสร้างความเป็นอันหนึ่งระหว่างคนมลายูมุสลิมกับรัฐไทย ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง สามารถจัดตั้งสถาบันอิสลามระดับชาติลงไปถึงท้องถิ่นและเป็นที่ยอมรับกันทั้งฝ่ายประชาชนมุสลิมและรัฐบาล ประเพณีและการปฏิบัติตามศาสนาแต่ก่อนนั้นก็ได้รับการรื้อฟื้นกลับคืนมาหมดสิ้น ที่ต้องถือว่าเป็นการพัฒนาด้านบวกอย่างมากคือการเปิดให้มีการเจรจากันระหว่างผู้นำมลายูมุสลิมกับรัฐบาลอย่างเสรีและเปิดเผย ทว่าสภาพการณ์ด้านเศรษฐกิจหลัง

สงครามที่มีความขาดแคลนและความยากลำบากในการหาเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะการขาดแคลนข้าวในภาคใต้ มีการลักลอบค้าข้าวข้ามพรมแดน ความลำบากทางเศรษฐกิจเหล่านี้ นโยบายศาสนูปถัมภ์อย่างเดียวไม่อาจแก้ไขและช่วยได้มากนัก ดังนั้นความไม่พอใจของประชาชนต่อการจัดการปัญหาและความยากลำบากจึงยังไม่หมดหายไป ยิ่งหากมีการถูกรังแกหรือปฏิบัติอย่างมิชอบจากเจ้าหน้าที่รัฐบาล ประชาชนก็พร้อมจะทำการร้องเรียนและประท้วงให้รัฐบาลส่วนกลางได้รับรู้ ด้วยสภาพแวดล้อมดังกล่าวในที่สุดนำไปสู่การพบปะเจรจากับรัฐบาลอย่างจริงจัง ชื่อเรียกร้องต่อรัฐบาลไทยในปัญหาความเดือดร้อนจากการกระทำของเจ้าหน้าที่ นำไปสู่การเจรจาและต่อรองกับผู้แทนรัฐบาลไทย จนเกิดสิ่งที่เรียกว่า “ข้อเรียกร้อง 7 ประการ” เรื่องนี้สำคัญมากต่อพล็อตเรื่องใหญ่ เพราะมันจะกลายมาเป็นหลักฐานเอกในการกล่าวหาและทำให้ผู้นำมุสลิมกลายเป็น “ผู้ร้าย” ไปอย่างน่าอัศจรรย์ยิ่ง

“ปัตตานี รัฐมลายูนอกมลายา”⁶⁷

นอกเหนือจากความขัดแย้งธรรมดาในเรื่องชีวิตและเศรษฐกิจของชนมุสลิมในภาคใต้แล้ว ที่หนักหน่วงกว่านั้นคือคำร้องเรียนและร้องทุกข์ในเรื่องความทารุณโหดร้ายและการปฏิบัติที่ไม่ยุติธรรมจากเจ้าหน้าที่ไทย โดยเฉพาะตำรวจ หากต้องการสัมผัสความรู้สึกของชนมุสลิมปัตตานีสสมัยนั้นต่อปัญหาดังกล่าว ก็จะสามารถได้จากข้อเขียนของ อิบราฮิม ซุกรี หนังสือเรื่อง *Sejarah Kerajaan Kelayu Patani* (ประวัติศาสตร์ของอาณาจักรปัตตานี) ตีพิมพ์ในกัลันตัน คาดว่าในปลายทศวรรษปี พ.ศ. 2480 เขากล่าวถึงสถานการณ์ขณะนั้นว่าดังนี้

ในเวลานั้น (พ.ศ. 2488-89) มีอะไรบางอย่างคล้ายกับโรคติดต่อในหมู่เจ้าหน้าที่สยาม ซึ่งนำไปสู่การละเว้นกฎเกณฑ์ต่างๆ และรับแต่สินบน เรื่องทำนองนี้เกิดขึ้นตั้งแต่เจ้าหน้าที่ระดับสูงลงมาถึงระดับล่างสุด เรื่องราวที่สำคัญยิ่งไม่อาจสามารถทำให้เสร็จได้หากไม่มีการเตรียมให้สินบนแก่เจ้าหน้าที่ สำหรับตำรวจ อาชญากรที่ถูกจับก็สามารถจะมีความ

ปลอดภัยและเป็นอิสระได้หากเขาให้เงินสินบนแก่เจ้าหน้าที่ตำรวจเหล่านั้น เรื่องที่เกิดซ้ำแล้วซ้ำอีกกับคนมลายูก็คือ หากเขาถูกกล่าวหาว่าเป็นพวกเดียวกับคนที่ไม่ดี เขาจะถูกจับกุมไปทันทีโดยตำรวจสยาม จากนั้นนำตัวไปยังสถานที่เปลี่ยว และทุบตีก่อนที่จะนำตัวไปยังสถานที่คุมขังหรือกักกัน การปฏิบัติทำนองนี้เกิดขึ้นกับคนมลายูที่ถูกกล่าวหาว่ามีส่วนร่วมใน ขบวนการการเมืองที่วิพากษ์รัฐบาลด้วยเหมือนกัน คนมลายูเหล่านั้นมัก ถูกข่มขู่และหาเรื่องในหนทางต่างๆ โดยตำรวจสยาม ไม่ก็จับกุม หรืออย่าง ง่ายๆ ก็ทุบตีโดยไม่นำพาต่อการนำเรื่องของเขาขึ้นสู่ศาล⁶⁸

สภาพของการไร้กฎหมายและชื่อแป้นเมืองหลังสงครามโลก และการคอร์รัปชั่นระดับชาติและมีมากในเกือบทุกภาคของประเทศไทย แต่ที่ หนักหน่วงกว่าเพื่อนได้แก่บริเวณสี่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นศูนย์กลางของ การลักลอบค้าสินค้าเถื่อนโดยเฉพาะข้าวที่นำเข้าไปในมลายู⁶⁹ รัฐบาลภายใต้ หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์และนายปรีดี พนมยงค์ได้เริ่มการเจรจาและนำ ผู้ว่าการเมืองมลายูมุสลิมเข้ามาอยู่ภายใต้ร่มเงาของนโยบายสมานฉันท์ ทางศาสนาและหวังว่าในที่สุดจะนำไปสู่การร่วมมือกันในปัญหาการเมือง ในวันที่ 20 มีนาคม 2490 รัฐบาลหลวงธำรงฯได้ตั้ง “กรรมการสอดส่อง ภาวการณ์ใน 4 จังหวัดภาคใต้” เป็นชุดแรกที่ลงไปรับฟังคำร้องเรียนและ ปรึกษาของชาวมลายูมุสลิมภาคใต้ในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2490 เมื่อ บรรดาผู้นำมุสลิมทราบข่าวจึงได้มีการประชุมปรึกษากันอย่างเร่งด่วนใน วันที่ 1 เมษายน ที่คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดปัตตานี เพื่อร่างข้อ เสนอในปัญหาต่างๆ อันรวมถึงการปกครองทางการเมือง สิทธิและศาสน กิจของชาวมุสลิมแก่ผู้แทนรัฐบาลต่อไป ในการประชุมเจรจากันระหว่าง คณะกรรมการสอดส่องภาวการณ์ฯ กับผู้นำอิสลาม นำไปสู่การเกิดสิ่งที่ รู้จักกันต่อมาว่า “ข้อเรียกร้อง 7 ประการ” ดังต่อไปนี้⁷⁰

1) ให้มีการแต่งตั้งบุคคลผู้หนึ่งซึ่งมีอำนาจเต็มในการปกครองสี่ จังหวัดของปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสะตูล โดยเฉพาะให้มีอำนาจใน การปลด ยับยั้งหรือแทนที่ข้าราชการรัฐบาลทั้งหมดได้ บุคคลผู้นี้ควรเป็น ผู้ที่เกิดในท้องถิ่นในจังหวัดหนึ่งของสี่จังหวัด และได้รับการเลือกตั้งโดย ประชาชนเอง

- 2) ให้ร้อยละ 80 ของข้าราชการในสี่จังหวัดเป็นผู้นับถือศาสนา
มุสลิม
- 3) ให้ภาษามลายูและภาษาไทยเป็นภาษาราชการ
- 4) ให้ภาษามลายูเป็นภาษาสำหรับใช้ในการเรียนและสอนใน
โรงเรียนประถม 3 โรง (หรือสามระดับ?)
- 5) ให้ใช้กฎหมายมุสลิมในศาลมุสลิมที่แยกต่างหากจากศาลแพ่ง
ซึ่งกอฎีนั่งร่วมในฐานะผู้ประเมินด้วย
- 6) รายได้และภาษีทั้งหมดที่ได้จากสี่จังหวัดให้นำไปใช้ในสี่
จังหวัดทั้งหมด
- 7) ให้จัดตั้งคณะกรรมการอิสลามที่มีอำนาจเต็มในการกำหนด
กิจการมุสลิมทั้งปวง ภายใต้อำนาจสูงสุดของผู้ปกครองรัฐ ตามระบุใน
ข้อ 1

แม้ข้อเรียกร้อง 7 ประการไม่ได้บ่งชี้ชัดเจนว่าต้องการเรียกร้องการแยกดินแดนออกจากรัฐไทย แต่สาระสำคัญในข้อที่หนึ่งซึ่งถือว่าเป็นข้อเรียกร้องที่สำคัญที่สุดและถูกนำมาใช้ในการโจมตีและสร้างความรู้สึกปฏิบัติกันต่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองของคนมลายูมุสลิมภาคใต้ต่อมาอีกยาวนาน คือความต้องการที่จะให้มีการปกครองที่เป็นอิสระโดยคนท้องถิ่นในสี่จังหวัดเอง นำเสียดายว่าแนวความคิดดังกล่าวไม่เคยมีการถกเถียงในรายละเอียดและในความเป็นไปได้หรือไม่ได้เพราะอะไรอย่างใดตรงกันข้าม ผู้นำและนักการเมืองฝ่ายไทยพากันคิดไปในทางเดียวกันนั้นคือสัญญาของการคิดแยกดินแดนหรือการติดกบฏต่ออำนาจรัฐส่วนกลางนั่นเอง แทนที่จะมองว่านั่นอาจเป็นหนทางหนึ่งของการปกครองตนเองและการกระจายอำนาจในการบริหารประเทศจากรัฐบาลกรุงเทพฯ ก็ได้ แน่หนอนว่าแนวความคิดดังกล่าวมาก่อนกาลอันสมควร รัฐไทยที่เป็นประชาธิปไตยเพียงจะได้ลิ้มชิมรสของการสร้างรัฐในจินตนาการของผู้นำที่ไม่ใช่ชนชั้นศักดินาอย่างแท้จริงก็ในช่วงดังกล่าวไม่นาน การจะปล่อยให้อำนาจรัฐและการควบคุมหลุดไปยังผู้นำท้องถิ่นและภูมิภาคเป็นสิ่งที่ยอมรับไม่ได้อย่างแน่นอน ในการประชุมคณะกรรมการสอดส่องภาวะการณ์ฯ ปรึกษากับอัยกฏีสทลง ในข้อเรียกร้องดังกล่าว ว่าข้อไหนจะรับได้และข้อ

ไหนคงรับไม่ได้ ข้อที่ฝ่ายรัฐบาลคิดว่าคงให้ได้มากที่สุดคือว่าด้วยเสรีภาพในทางศาสนา และยอมรับว่าชาวมุสลิมในประเทศไทยสามารถเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวชาติไทยได้ในฐานะที่เป็น “ไทยมุสลิม” แต่รัฐบาลไม่อาจรับข้อเรียกร้องในการที่ชนชาติหนึ่งชาติใดสามารถจะเรียกร้องให้มีการปกครองที่เป็นสิทธิอิสระหรือเป็นการปกครองของตนเองบนพื้นฐานของการมีอัตลักษณ์อันเป็นเฉพาะของตนเองได้ การยอมรับหลักการดังกล่าวจะนำไปสู่การบ่อนทำลายความเชื่ออันเป็นหัวใจว่าชาติไทยไม่อาจแบ่งแยกได้ โดยวางอยู่บนหลักของชาติ ศาสนา (พุทธ) และพระมหากษัตริย์⁷¹

นายกรัฐมนตรีหลวงธำรงฯ นำเรื่องข้อเสนอ 7 ประการเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาในเดือนกรกฎาคม 2490 ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีมีมติว่า กล่าวโดยรวมแล้วข้อเรียกร้อง 7 ประการไม่อาจกระทำได้ เนื่องจากว่า “รูปการปกครองเวลานี้ดีแล้ว ถ้าจะจัดเป็นรูปมณฑลไม่สมควรเพราะจะเป็นการแบ่งแยก...” อย่างไรก็ตาม คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาหาทางออกให้แก่ปัญหาของมุสลิมภาคใต้ เช่น การปกครองให้กระทรวงมหาดไทยรับไปพิจารณารูปแบบนโยบายการปกครองให้เหมาะสมยิ่งขึ้น ให้สิทธิแก่นักเรียนมลายูมุสลิมเข้าเป็นนักเรียนนายร้อยในเหล่าทหารและตำรวจได้ โดยให้อยู่ในการพิจารณาของรัฐมนตรีกลาโหมและมหาดไทย การปิดสถานที่ราชการในวันศุกร์นั้นไม่ขัดข้อง ด้านเศรษฐกิจรัฐบาลยังขาดเงินในการพัฒนาและซ่อมแซมถนนหนทาง ส่วนด้านศาสนาและวัฒนธรรมยินดีให้ตามประเพณีมุสลิม แต่ต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ทั้งมีโครงการจะสร้าง “สุเหร่าหลวง” ประจำจังหวัดๆ ละ 1 แห่ง ซึ่งจะต้องรวมมติคณะรัฐมนตรีอนุมัติงบประมาณดังกล่าวในปี 2491 ด้านการศาลกำลังแต่งตั้งตะโต๊ะยุติธรรมจังหวัดละ 2 คน แต่ไม่มีความเห็นให้แยกศาลศาสนาตามที่ผู้นำอิสลามในสิ่งจังหวัดได้ร้องขอ ด้านการศึกษาจะให้มีการสอนภาษาตามภาษาที่ผู้นำมุสลิมร้องขอ ส่วนข้อที่ขอให้มีการชาวมุสลิมถึงร้อยละ 80 นั้นเป็นไปได้ในเวลาอันเร่งด่วน เพราะชาวมลายูมุสลิมส่วนมากขาดคุณสมบัติตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน จะหาทางเพิ่มทางอื่นต่อไป สุดท้ายด้านการสื่อสารมวลชนรัฐบาลมอบหมายให้กรมโฆษณาการรับไปพิจารณาจัด

รายการวิทยุภาคภาษามลายูเพื่อแถลงข่าวการเมืองที่ควรรัฐตลอดจนรายการดนตรี นอกจากนั้นจะจัดพิมพ์หนังสือภาษามลายูส่งไปเผยแพร่เป็นครั้งคราว⁷²

นโยบายและข้อเสนอแนะมากมายของรัฐบาลหลวงธำรงฯ ข้างต้นนั้น มีการนำไปปฏิบัติในขณะนั้นน้อยมากด้วยสาเหตุและเงื่อนไขหลายประการที่ทำได้หรือได้ค่อนข้างช้าและยากมาก แต่ทั้งหมดนั้นจะเลือนหายไปเกือบหมดภายหลังการรัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 และกระทั่งเมื่อนำมาพิจารณาใหม่ในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2548) หลายเรื่องก็เพิ่งมีการนำมาปิดฝุ่นและจะนำไปปฏิบัติอีกครั้งหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป แม้จะมีการเจรจาและพบปะกันระหว่างกรรมการสอดส่องภาวะการณ์ฯ ของรัฐบาลและผู้นำมลายูมุสลิมแล้วก็ตาม แต่ปัญหาทั้งระยะสั้นและยาวก็ยังไม่ได้รับการคลี่คลายไปเท่าที่ควร พัฒนาการที่ก่อรูปขึ้นกลับเป็นไปในทางที่มีความไม่ไว้วางใจในพฤติกรรมของผู้นำมุสลิมบางคนโดยเฉพาะฮัจญีสุหลง ในเวลาเดียวกันเหตุการณ์ไม่สงบเช่นการปล้นก็ทวีมากขึ้น ในปลายปี 2490 ภายในจังหวัดปัตตานีแห่งเดียวมีการปล้นเกิดขึ้นราว 200 คดี “บางรายถูกปล้นและเผาบ้านด้วย โดยเฉพาะคนไทยพุทธถูกปล้นมากที่สุด ผู้ถูกปล้นให้การกับตำรวจว่า เมื่อผู้ร้ายลงจากบ้านเรือนไปแล้วก็จะร้องตะโกนว่า ‘อิโตะมลายู’ (มลายูจงตื่นเถิด) นอกจากนั้นมีการเผาโรงเรียนของรัฐบาลในเขตเทศบาลเมืองปัตตานี 1 แห่ง”⁷³ มีการแจกใบปลิวเรียกร้องชาตินิยมมลายูด้วย

เนื่องจากมีเรื่องร้องทุกข์มาก รัฐบาลจึงตั้งกรรมการอีกชุดเรียกว่า “กรรมการสืบสวนคำร้องทุกข์ของชาวไทยอิสลาม” ในเดือนกรกฎาคม 2490 เพื่อลงไปสืบสวนคำร้องทุกข์อีกวาระหนึ่ง ในระหว่างการสอบสวนครั้งแรกนั้น ซึ่งกินเวลาพอสมควร หลายคนได้ถอนตัวออกจากการร้องเรียนเพราะถูกข่มขู่ บัดนี้เรื่องร้องเรียนเหล่านั้นก็ถูกนำกลับมาอีกครั้ง ในระหว่างที่ยังไม่มีมาตรการอะไรที่รัฐบาลลงมือกระทำหลังจากการสอบสวนทั้งหลายแล้ว แต่สิ่งที่เกิดขึ้นในปัตตานีคือการที่เจ้าหน้าที่ตำรวจได้ทำการตอบโต้ต่อผู้ที่ให้ปากคำแก่คณะกรรมการสอบสวนทั้งหมด ด้วยการเริ่มการปราบใหม่ที่มีทั้งการยิงและการชุกกรโซกชาวบ้าน⁷⁴

บรรยายภาคโดยรวม บรรดาผู้นำมุสลิมไม่ค่อยมีความหวังต่อรัฐบาลในการรับข้อเสนอ 7 ประการ ฮัจญีสุหลงก็นำการประท้วงไม่เห็นด้วยในการที่รัฐบาลแต่งตั้งอะโต๊ะยุติธรรม ข้อมูลของทางการเริ่มรวมศูนย์ไปที่การเคลื่อนไหวเพื่อแบ่งแบกดินแดนโดยผู้นำมุสลิม คนที่อยู่ในป่าสายตาคือฮัจญีสุหลง ปมเงื่อนสุดท้ายคือโยงโยงของเขากับบุคคลนอกประเทศ ในระยะนั้นมีคนสองคนที่เข้ามาพัวพันกับความคิดและการเคลื่อนไหวของฮัจญีสุหลง ซึ่งจะมีผลต่อชะตากรรมและชีวิตของเขาอย่างคิดไม่ถึง คนแรกคือตนกูมะฮัยยิดดิน ขณะนั้นพำนักอยู่ในกลันตัน และนางสาวบาร์บารา วิทิงนัม-โจนส์ นักข่าวชาวอังกฤษซึ่งเดินทางมาดูสถานการณ์ในปัตตานี บางแหล่งข่าวบอกว่าตามคำเชิญของตนกูมะฮัยยิดดิน

บาร์บารา วิทิงนัม-โจนส์ เดินทางมาถึงปัตตานีในวันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2490 ฮัจญีสุหลงมารอรับที่สถานีโคกโพธิ์ และให้เธอพักที่บ้านของเขา จากนั้นได้นำเธอเพื่อไปพบกับผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานี แต่ท่านผู้ว่าฯ ไม่อยู่ จึงไม่ได้พบกัน วิทิงนัม-โจนส์ใช้เวลา 3 วันในการเดินทางทั่วปัตตานีก่อนจะกลับไปเขียนบทรายงานลงหนังสือพิมพ์สเตรทไทมส์ของสิงคโปร์ บทความนี้ตีพิมพ์ในวันที่ 30 ตุลาคม 2490 ผลก็คือปัญหาของมลายูมุสลิมภาคใต้ของไทยกลายเป็นจุดสนใจของนานาชาติไป รัฐบาลไทยและเจ้าหน้าที่ชั้นสูงมีปฏิกิริยาไม่พอใจต่อบทความ โดยเฉพาะการวิพากษ์วิจารณ์ด้านลบอย่างมาก บทความชิ้นนี้จะกลายมาเป็นหลักฐานหนึ่งในการดำเนินคดีกับฮัจญีสุหลงข้อหา “ตระเตรียมและสมคบกันคิดการจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครอง และเพื่อให้อเอกราชของรัฐเสื่อมเสียไปและเพื่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ประเทศจากภายนอก”

ว่าไปแล้วภาพของปัตตานีที่ถูกถ่ายทอดผ่านสายตาของบาร์บารา วิทิงนัม-โจนส์ ดูน่าตระหนกสำหรับคนภายนอกพอสมควร เธอเขียนว่า “อาณาจักรปัตตานีเก่าซึ่งกลายเป็นซากปรักหักพัง ก่อนนี้เคยรุ่งโรจน์และมั่งคั่งเพราะเป็นเมืองท่าระหว่างมะละกากับญี่ปุ่น แต่ทุกวันนี้ปัตตานีอยู่ภายใต้การควบคุมของเครือข่ายน้อยนิดของข้าหลวง ตำรวจและข้าราชการอื่นๆ ของสยาม ...ทุกหนทุกแห่งที่ข้าพเจ้าไปถึง มีแต่เรื่องราวอันเดียวกันของการกดขี่อย่างเป็นระบบ และการรณรงค์โดยจงใจที่จะลดความเป็น

ชาติของประชากรเหล่านั้นเสีย ความไม่พอใจเล็กๆ เกิดขึ้นจากการห้ามไม่ให้ศึกษาภาษาขามลายู การห้ามไม่ให้มีโรงเรียนมลายูได้รับการผ่อนปรนในช่วงหลังสงครามโลกใหม่ๆ ในขณะที่สถานะของสยามยังเป็นประเทศศัตรูอยู่ ขณะนี้ถูกนำมาใช้อีกแล้ว” ในทศวรรษของเธอ สยามกำลังทำตัวเป็นเสมือน “เจ้าอาณานิคม” และ “ผู้ครอบครอง” นั่นเอง เป็นเหตุให้ “ไม่น่าแปลกใจเลยที่บางคนของกลุ่มที่เป็นหัวกบฏและถูกมองว่าเป็นพวกนอกสังคม จะกลายเป็นศัตรูของสังคมไปด้วย โดยการเข้าร่วมการลักลอบขนของเถื่อน โจรสลัดและการปล้นทรัพย์”

บาร์บารา วิททิงนัม-โจนส์ไม่มีความเมตตาต่อเจ้าหน้าที่ไทยเลย เมื่อมาถึงปัญหาการคอร์รัปชัน การแบล็กเมลและการลงโทษเหยื่อชาวมลายูมุสลิม เธอเขียนว่า “ด้วยข้อหาเพียงว่าให้ที่หลบซ่อนแก่แก๊งมิจฉาซีฟ ซึ่งทางการชอบมากกว่าการจับกุมตามคำสั่งศาล เจ้าหน้าที่ตำรวจสยามก็ทำการเผาหมู่บ้านราบเป็นหน้ากลอง ทำการชู้กรรโชกเจ้าของร้านค้าที่ร่ำรวยหน่อย ให้ต้องจ่ายเงินนับพันบาทสำหรับเป็น ‘ค่าคุ้มครอง’ ทำการใช้กำลังบุกเข้าไปในบ้านคนมลายู ทุบตีผู้หญิงและฉกฉวยเอาสิ่งของเล็กๆ ที่หยิบติดมือได้ไปด้วยตามความพอใจ คนจำนวนหนึ่งถูกยิงอย่างหน้าตาเฉยบ่อยๆ หรือไม่ก็หายไป และไม่ได้ยินข่าวของพวกเขาอีกเลย” เธอสรุปว่า “เนื่องจากอยู่ห่างไกลและตัดขาดจากโลกภายนอก ปตานิไม่อาจช่วยตัวเองให้รอดพ้นจากอำนาจก่อความหวาดกลัวนี้ (this reign of terror) ได้เลย การพูดวิจารณ์รัฐบาลอย่างกลางๆ ก็ถูกตราว่าเป็น ‘การพูดที่อันตราย’ และถูกปิดกั้นด้วยความตายหรือการแบล็กเมล (ชู้กรรโชก) ชาวมลายูปตานิไม่มีเสรีภาพในการพูด ไม่มีหนังสือพิมพ์ มีวิทยุไม่กี่เครื่อง และไม่มีกลไกทางการเมืองอะไร”⁷⁵

ถ้าหากจะถือเอาบทความของบาร์บารา วิททิงนัม-โจนส์เป็นปรอทวัดอุณหภูมิของสถานการณ์ในบริเวณสามจังหวัดภาคใต้ขณะนั้น ก็อาจกล่าวได้ว่ามีแนวคิดอยู่สามทาง ในหมู่ผู้นามลายูมุสลิมต่ออนาคตทางการเมืองของพวกเขา หนึ่งคือการก่อตั้งรัฐมลายูที่เป็นอิสระปกครองตนเอง โดยมีมะไฮยัดดินเป็นหัวหน้า สองคือการรวมเข้ากับสหพันธรัฐมลายา และสามซึ่งไม่มีใครมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมากนัก แต่มีคนคิดกันก็

คือการรวมกันเข้าเป็นรัฐเอกราชแห่งอินโดนีเซีย อันนี้ขึ้นอยู่กับหนทางและผลของการปฏิวัติเอกราชอินโดนีเซียขณะนั้นด้วย ไม่นานนักหนทางที่สองและสามก็จางหายไป เพราะปัจจัยและมูลเหตุภายนอกเหล่านั้นไม่อำนวยให้เป็นไปได้ ที่สำคัญสำหรับไทยคือบทบาทของอังกฤษและการสนับสนุนของสหรัฐฯ ที่ให้ต่อรัฐบาลไทยหลังสงครามโลกอย่างแข็งขัน รวมทั้งการพยายามกลับเข้ามามีอำนาจเหนืออาณานิคมเก่าของดัตช์และอังกฤษ ผู้นำมลายูมุสลิมภาคใต้ตระหนักดีว่าการรวมกับมลายาไม่มีทางเป็นไปได้ ดังนั้นหนทางที่เหลือคือการต่อสู้เพื่อการปกครองตนเองที่เป็นไปได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แม้หนทางแรกนี้ก็มีความเหลื่อมล้ำกันอยู่ระหว่างฝ่ายนำที่แยกกันตามภูมิสังคม คือฝ่ายผู้นำในปัตตานีที่มีฮัจญีสุหลงเป็นแกนสำคัญ กับมะไฮยัดดินที่อยู่ในกลันตันและมีความหวังที่มีพื้นฐานมาจากความเป็นเจ้าเก่าของอาณาจักรปัตตานี⁷⁶ แต่สำหรับรัฐไทย ทั้งสองแกนนำล้วนเป็นปฏิบัติกรของรัฐบาลเหมือนกัน กล่าวตามข้อเท็จจริงแล้ว ขบวนการเคลื่อนไหวของมุสลิมภาคใต้ภายใต้การนำของฮัจญีสุหลงมีการติดต่อและการเจรจา (dialogue) กับรัฐไทยและรัฐบาลไม่น้อย ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าในหมู่ผู้นำมลายูมุสลิมนั้น มีทิศทางสองอันในการจัดการปัญหาอนาคตการเมืองของมุสลิมภาคใต้ ทางหนึ่งคือการมองลงทางใต้ คือการต่อสู้แนวทางของตนกูมะไฮยัดดิน อีกทางคือการมองขึ้นทางเหนือ คือการต่อสู้ของฮัจญีสุหลงที่มองไปยังกรุงเทพฯ⁷⁷

มะไฮยัดดิน (ที่มา : อิมรอน มะลูลีม, วิเคราะห์ความขัดแย้งไทยกับมุสลิมใน
ประเทศ : กรณีศึกษากลุ่มมุสลิมในเขตจังหวัด 2538)

13

รัฐประหาร 8 พฤศจิกายน 2490 กับจุดจบของการศาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลาม

เหตุการณ์ที่พลิกผันและเปลี่ยนแปลงสถานการณ์การเมืองไทยอย่างหน้ามือเป็นหลังมือคือการรัฐประหารโดยคณะทหารในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2490 เมื่อมองย้อนกลับไป รัฐประหารครั้งนี้มีบทบาทอันสำคัญยิ่งในการกำหนดทิศทางของการเมืองไทยต่อมา สองปัจจัยที่จะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการเมืองภายหลังรัฐประหารครั้งนั้น อันแรกคือปัจจัยภายนอกที่มาจากภาวะเศรษฐกิจขาดแคลนฝืดเคืองหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และนำไปสู่การเกิดขึ้นของขบวนการชาตินิยมและเอกราชทั่วไปในภูมิภาคนี้ อันที่สองคือปัจจัยมูลเหตุภายใน ได้แก่การสวรรคตอย่างกะทันหันและมีดমনของรัชกาลที่ 8 ในเดือนมิถุนายน 2489 กรณีนี้นำไปสู่การลาออกของรัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์ และเป็นเงื่อนไขให้กับการกลับมาหรือรื้อสร้างพลัง “เจ้านิยม” (royalists) กับ “อนุรักษนิยม” ขึ้นมาในการเมืองไทย

คณะรัฐประหารซึ่งเรียกตัวเองว่า “คณะทหาร” ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยทหารบก ที่น่าสังเกตคือบรรดานายทหาร

ผู้ใหญ่นั้นเป็นนายทหารนอกประจำการ เช่น จอมพลแปลก พิบูลสงคราม พลโทผิน ชุณหะวัณ และพันเอกกาจ กาจสงคราม เป็นต้น นายทหารในประจำการคือกลุ่มนายทหารหนุ่มฝ่ายคุมกำลังจำนวนมากเช่นพันเอก สฤณี ธีระรัชต์ ผู้บังคับการกรมทหารราบที่ 1⁷⁸ ทำการยึดอำนาจรัฐบาล จากหลวงธำรงฯ และฝ่ายปรีดี พนมยงค์ซึ่งเป็นพลังการเมืองหลักนับแต่หลังสงครามโลกยุติลง การเกิดรัฐประหารเป็นเรื่องไม่คาดคิดว่าจะเป็นจริงได้ในขณะนั้น เพราะฝ่ายทหารหมดอำนาจจากรัฐบาลและถูกลดบทบาทการเมืองไปมาก จากการที่จอมพล ป. พิบูลสงครามตกเป็นฝ่ายปราชัยและเป็นจำเลยอาชญากรรมสงคราม จำต้องล้างมือจากวงการการเมืองไป ทำให้ฝ่ายทหารขาดบุคคลผู้ที่สามารถนำการยึดอำนาจรัฐบาลได้ ในวาระสุดท้ายคณะปฏิวัติถึงกับใช้วิธีแบล็กเมลให้จอมพล ป.พิบูลสงครามรับตำแหน่งหัวหน้าคณะปฏิวัติ อย่างไรก็ตามภายหลังการยึดอำนาจสำเร็จ จอมพล ป. พิบูลสงครามก็ไม่อาจรับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ เพราะมีชนกติดหลังกรณีประกาศสงครามกับสัมพันธมิตรและเป็นมิตรกับญี่ปุ่น แน่แน่นอนว่าอังกฤษและสหรัฐฯ ต้องไม่รับรองรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ดังนั้นนายควง อภัยวงศ์จึงได้รับการเสนอชื่อให้มาเป็นนายกรัฐมนตรีและจัดตั้งรัฐบาลใหม่ แต่ในความรับรู้ของผู้คนทั่วไป ต่างคิดตรงกันว่านี่คือรัฐบาลทหารภายใต้การนำของจอมพล ป. พิบูลสงคราม จุดนี้ส่งสัญญาณเตือนภัยไปยังผู้นำมลายูมุสลิมภาคใต้ การพลิกผันของเหตุการณ์ในกรุงเทพฯ มีส่วนทำให้การเคลื่อนไหวของกลุ่มการเมืองมุสลิมภาคใต้ต้องพลิกตามไปด้วย

หลังจากรัฐบาล นายควง อภัยวงศ์ แห่งพรรคประชาธิปัตย์ขึ้นมาปกครอง⁷⁹ ผู้นำมลายูมุสลิมภาคใต้ก็ดำเนินการเรียกร้อง 7 ประการต่อไป คราวนี้คำตอบที่ได้จากรัฐบาลควงยิ่งแยกว่าสมัยรัฐบาลหลวงธำรงฯ เสียอีก นายควงบอกว่าตนมีธุระยุ่งหลายเรื่อง นอกจากนั้นปัญหาของมลายูมุสลิมนั้นก็มีความนานแล้ว ถ้าจะรอไปอีกสักหนอยกก็ไม่อาจจะเสียหายอะไร เป็นไปได้ว่าในระยะปลายปี 2490 ฮัจญ์สุหลงและคณะคงรู้แล้วว่าความหวังในการเจรจากับรัฐบาลควงไม่มีอีกต่อไปแล้ว อาวุธสุดท้ายที่มีอยู่คือ การรณรงค์ไม่ร่วมมือกับรัฐบาลในเรื่องต่างๆ ต่อไป การบอยคอตรัฐบาล

กลายเป็นยุทธศาสตร์ทางการเมืองของฝ่ายมุสลิมไปโดยมีน้ำหนักทางศาสนาอยู่ด้วย⁸⁰ แต่แผนการบอยคอตที่จะมีผลกระทบทางการเมืองสูงมากคือการบอยคอตการเลือกตั้งทั่วไปที่จะมีขึ้นในเดือนมกราคม 2491

มีเหตุการณ์ที่เพิ่มแรงกดดันให้แก่นโยบายเหยี่ยวของรัฐบาลวง (3) คือในเดือนธันวาคม 2490 เกิดกรณีสังหารตำรวจที่หมู่บ้านปะลุกาสาเมาะ อำเภอบาเจาะ จังหวัดนราธิวาส โดยกลุ่มโจร เมื่อตำรวจทราบได้ส่งกำลังไปยังหมู่บ้าน จับชาวบ้านไปทรมานสอบสวนหาฆาตกร จากนั้นเผาหมู่บ้านเป็นถ้ำถ่านเพราะความแค้น เป็นเหตุให้ชาวบ้าน 29 คนเรือนไร้อยู่อาศัย

การเริ่มต้นของจุดจบ

นี่เองทำให้รัฐมนตริมหาไทยในรัฐบาลวง (3) คือพลโท ชิดมันติลป สิโนตโยธาร์ักษ์ ซึ่งถือปัญหาสี่จังหวัดภาคใต้เป็นเรื่องริบดวงสองเรื่องที่จะต้องจัดการอย่างเด็ดขาด (เรื่องหนึ่งคือปัญหาคอรัปชั่น) เพราะ “ได้ระแคะระคายว่า **ชาวพื้นเมืองมีความไม่พอใจในการปกครองของรัฐบาลหัวขึ้น** ประจวบกับเหตุที่มลายูได้รับเอกราช [จริงๆ ยังไม่ได้-ผู้เขียน] จึงบังเกิดความตื่นตาตื่นใจตามไปด้วยเป็นธรรมดา และเป็นช่องทางให้**ผู้มักใหญ่ใฝ่สูง ฉวยโอกาสทางถีบตัวขึ้นเป็นใหญ่** ทาสมิตรพรรคพวกก่อหวอดเพื่อจะแบ่งแยกดินแดนออกจากประเทศไทยไปรวมกับรัฐมาเลเซีย หรือไม่ก็จัดเป็นกลุ่ม แยกตัวออกไปเป็นอิสระโดยเอกเทศ นับว่าเป็นเรื่องที่จะรืออยู่ไม่ได้ จะต้องขจัดปิดเป้าให้สถานการณ์ดีขึ้น ก่อนที่จะทรุดหนักจนเหลือแก่”⁸¹ (เน้นโดยผู้เขียน)

ปมเงื่อนไขสำคัญในการไปบรรลุเป้าหมายดังกล่าวอยู่ที่การหาผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีคนใหม่ ที่ “มันคงจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์...ต้องกล้าหาญ เอาการเอางานเพื่อเสี่ยงภัยต่อการใช้พระเดช...ต้องรู้ภาษามลายูดีทั้งเป็นที่เชื่อถือของคนพื้นเมือง” หน้าที่เร่งด่วนของผู้ว่า คนใหม่ก็คือ “สืบหาตัวการที่คิดแบ่งแยกดินแดน ค้นหาเหตุที่ราษฎรเดือดร้อน...” ในที่สุดก็ได้ตัวพระยารัตนภักดี (แจ้ง

สุวรรณจินดา) อดีตผู้ว่าราชการปัตตานี จากปี 2472-76 โดยถูกออกจากราชการเหตุเพราะเปลี่ยนแปลงการปกครอง

ในเวลาเดือนเดียว พระยารัตนภักดีก็รายงานไปยังรัฐมนตรีมหาดไทย ว่าสืบได้ตัวหัวหน้าผู้คิดก่อการแยกดินแดนแล้ว นั่นคือการจับกุมอัชฎีสุหลงในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ. 2491⁸² ซึ่งทำให้เกิดการประท้วงจากชาวมุสลิมภาคใต้มากมาย จนต้องย้ายการพิจารณาคดีไปยังศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช เพราะทางการกลัวว่าจะเกิดการจลาจลขึ้น หากพิจารณาคดีที่ปัตตานี กล่าวโดยสรุป สถานการณ์ในสี่จังหวัดภาคใต้ในขณะนั้นกำลังคุกรุ่นและร้อนแรงขึ้นทุกวัน สภาพทางเศรษฐกิจและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านยังอยู่ในสภาพหลังสงครามโลกที่ขาดแคลนและมีตลาดมืด ทำให้สินค้าราคาแพงและหายาก โจรผู้ร้ายก็ชุกชุม รวมถึงโจรที่มาจากฝั่งมลายูด้วย ซึ่งชาวบ้านและทางการเรียกรวมๆว่า “โจรจีนคอมมิวนิสต์”⁸³

ในเดือนกุมภาพันธ์ มีการประท้วงก่อความไม่สงบกระจายไปในหลายอำเภอของจังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส มีการปะทะกันด้วยกำลังระหว่างชาวบ้านกับตำรวจและกำลังในจังหวัดชายแดน ในระหว่างนั้นเองที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ารับตำแหน่งแทนนายควง อภัยวงศ์ ในวันที่ 8 เมษายน 2491 เหตุการณ์นี้เรียกกันว่า “การจี้นายควง” ให้ออกจากรัฐบาลโดยคณะทหาร

ในที่สุดก็มาถึงวันที่เกิดการปะทะกันระหว่างชาวบ้านในหมู่บ้านดุซงญอ อำเภอกระแจะ จังหวัดนราธิวาส กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในวันที่ 26 เมษายน 2491 ดังรายงานข่าวจากหนังสือพิมพ์สยามนิกรขณะนั้นดังต่อไปนี้

“วิทยุกระจายเสียงรอบเช้าวันนี้ประกาศข่าวรวบรวมหลายกระแสไว้ ได้เกิดปะทะกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับราษฎรครั้งใหญ่ในจังหวัดนราธิวาส ชาวนั้นได้ยังความตื่นเต้นกันทั่วไป

จากข่าววิทยุนั้นแสดงให้เห็นว่า ความยุ่งยากในบริเวณ 4 จังหวัดภาคใต้ได้ปรากฏขึ้นแล้ว ราษฎรกลุ่มหนึ่งในอำเภอกระแจะ จังหวัดนราธิวาส ประมาณ 1 พันคน ได้ก่อการจลาจลต่อสู้กับเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในโทรเลขซึ่ง

เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองรายงานมายังกระทรวงมหาดไทย ใช้คำว่า ‘ก่อการชกบด’ แต่รัฐมนตรีนายหนึ่งแถลงแก่คนข่าวของเราว่า ‘บุคคลเหล่านั้นมันักใหญ่ไฟสูงก่อการจลาจล’

การต่อสู้ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจกับราษฎร 1 พันคนนั้น ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ท่านกำลังไม่ไหว เนื่องจากมีอาวุธต่อสู้ทันสมัยเช่นสเตนคาร์ไบน์ ลูกกระเบิด แม้แต่กระทั่งปืนต่อสู้รถถังก็ยังมีเช่นเดียวกัน โทรเลขฉบับแรกซึ่งส่งเข้ามายังมหาดไทยเมื่อบ่ายวันที่ 26 เดือนนี้ เพื่อขอให้ส่งกำลังไปช่วยเหลือโดยด่วนนั้น ทราบว่าอธิบดีตำรวจได้เรียกประชุมนายตำรวจชั้นผู้ใหญ่โดยฉับพลัน เพื่อจัดส่งกำลังไปช่วยเหลือตามที่โทรเลขแจ้งมา”

การปะทะกับกำลังตำรวจดำเนินไปสองวัน มีคนเข้าร่วมถึงพันคน จำนวนตัวเลขผู้ตายและบาดเจ็บซึ่งยังไม่ตรงกันรายงานว่า ชาวบ้านมุสลิมตายไปถึง 400 คนส่วนตำรวจตายไป 30 คน ชาวบ้านเล่าว่าตำรวจเป็นฝ่ายเปิดฉากการยิงเข้าใส่ก่อนขณะที่กำลังทำพิธีต้มอาบน้ำมัน เหตุที่ชาวบ้านมีการเตรียมอาวุธเพราะต้องการเอาไว้ต่อสู้กับการปล้นของโจรจีนคอมมิวนิสต์ ฝ่ายตำรวจก็สงสัยในพฤติกรรมของชาวบ้านจึงต้องการมาสอบสวนและเกิดปะทะกันขึ้น จากคำอธิบายหลายๆ ฝ่ายทำให้ได้ข้อสรุปว่า กรณี “กบฏดุซงญอ” นั้น คือการที่ความขัดแย้งและความไม่เข้าใจไม่ไว้วางใจของทางการกับชาวบ้านได้แรงขึ้นถึงจุดเดือดและระเบิดออกมาเมื่อมีชนวนเพียงนิดเดียว อคติและการไม่ไว้วางใจชาวบ้านมุสลิมเห็นได้จากรายงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจและปกครองที่มีไปถึงรัฐบาลกรุงเทพฯ เช่นบอกว่าชาวบ้านมีปืนสเตน คาร์ไบน์ ปืนต่อสู้รถถัง กระเบิด เป็นต้น ทั้ๆ ที่ต่อมาหนังสือพิมพ์รายงานว่า ชาวบ้านมีแค่อาวุธชาวบ้านธรรมดาคือมีดไม้และหอกก้อนหินอะไรที่พอหาได้ในหมู่บ้าน ยิ่งกว่านั้นการลูกชื้อของชาวบ้านที่ดุซงญอไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของแผนการกบฏหะยีสุหลงแต่ประการใดด้วยดังที่รายงานและวาทกรรมของทางการต่อปัญหามุสลิมภาคใต้จะบรรยายกันต่อๆ มาเป็นวรรคเป็นเวร รวมทั้งการอธิบายว่าผลจากการลูกชื้อปะทะกันใหญ่ที่ดุซงญอมีผลทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม มีคำสั่งให้ยอมประกันตัวฮัจญ์สุหลงได้ ทั้ๆ ที่ในความเป็นจริงไม่มีการประกันตัวฮัจญ์สุหลงเลย

ฉลาดยุค ๒ ทุ่มปั้นเนปป้อม

อาจประกาศใช้กฎอัยการศึก

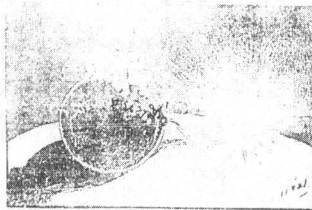
รัฐบาลพิจารณาข้อเรียกร้องรวม ๗ ข้อ

เมื่อเวลา ๒ ทุ่มเศษ
นายพันโท มี ใจเป็นนายพันโท

เหตุการณ์ต่างๆ ลงลงใน
เหตุร้ายในกรุงเทพฯ ๒ ทุ่ม
นายพันโท มี ใจเป็นนายพันโท
นายพันโท มี ใจเป็นนายพันโท
นายพันโท มี ใจเป็นนายพันโท

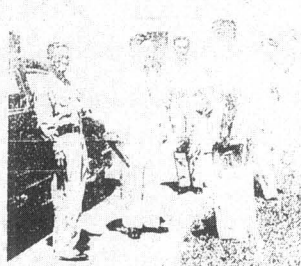
สยามนิกร

THE SIAM NIKKIN

๗ ข้อที่นักเรียนเรียกร้อง

๗ ข้อที่นักเรียนเรียกร้อง
๗ ข้อที่นักเรียนเรียกร้อง
๗ ข้อที่นักเรียนเรียกร้อง
๗ ข้อที่นักเรียนเรียกร้อง
๗ ข้อที่นักเรียนเรียกร้อง

“นักเรียนนักเรียน”
กระทรวงศึกษาธิการประชุมคณะ
พิจารณาข้อเรียกร้องนักเรียน ๗ ข้อ

พยานนี้เห็นโดยที่
วัดเสนาบดี กรุงเทพมหานคร

พยานนี้เห็นโดยที่
วัดเสนาบดี กรุงเทพมหานคร
พยานนี้เห็นโดยที่
วัดเสนาบดี กรุงเทพมหานคร

พยานนี้เห็นโดยที่
วัดเสนาบดี กรุงเทพมหานคร
พยานนี้เห็นโดยที่
วัดเสนาบดี กรุงเทพมหานคร

เมืองหลวงของเรากำลังขาด

เมืองหลวงของเรากำลังขาด
เมืองหลวงของเรากำลังขาด
เมืองหลวงของเรากำลังขาด
เมืองหลวงของเรากำลังขาด
เมืองหลวงของเรากำลังขาด

เพราะผู้ว่าราชการปัตตานีกลัวประชาชนมุสลิมประท้วงก่อเหตุจลาจล จึงประกาศห้ามประกันตัวและสั่งให้รีบสรุปสำนวนยื่นฟ้องศาลทันที⁸⁴

หลังจากการปะทะที่ดุซงญอผ่านพ้นไป ความรุนแรงและผลสะท้อนของมันทำให้ชาวบ้านมลายูประมาณ 2,000 ถึง 6,000 คนหลบหนีออกจากฝั่งไทยเข้าไปอาศัยอยู่ในฝั่งมลายา ต่อจากนั้นมีชาวมุสลิมปัตตานีถึง 250,000 คนทำหนังสือร้องเรียนไปถึงองค์การสหประชาชาติให้ช่วยดำเนินการแยกสิ่งจังหวัดมุสลิมภาคใต้และไปรวมกับสหพันธรัฐมลายาที่เพิ่งจัดตั้งขึ้น รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ประกาศกฏอัยการศึกในบริเวณสี่จังหวัด และส่งกำลังตำรวจหน่วยพิเศษ 3 กองลงไปยังนราธิวาส แต่ประกาศว่าภารกิจของหน่วยพิเศษนี้คือการต่อสู้กับ "พวกคอมมิวนิสต์"⁸⁵

รายงานข่าวการ "ก่อการขบถ" ของชาวบ้านนับพันคน ดังที่เจ้าหน้าที่มหาดไทยต้องถินรายงานเข้ากระทรวงฯ นั้น เห็นชัดเจนเลยว่าเป็นการข่าวที่คลาดเคลื่อน จะเรียกว่า "บิดเบือน" ก็อาจหนักไป เพราะหากเกิดการปะทะกันขึ้น กำลังเป็นสิบหรือหลายสิบก็น่ากลัวพอที่จะทำให้เจ้าหน้าที่ต้องถินรีบประเมินความหนักหน่วงน่ากลัวของสถานการณ์ให้เบื้องต้นทราบ

ต่อเนื่งจากการให้ตัวเลข ขนาด จำนวน ประเภท ของอาวุธที่ชาวบ้านใช้ ซึ่งล้วนเป็นอาวุธหนักและใช้ในการสงคราม เช่น คาร์ไบน์ ปืนต่อสู้รถถัง ปลายบ.66 ระเบิดมือ สเตน เป็นต้น แสดงว่าทางการได้มีสมมติฐานอยู่ในใจก่อนแล้ว ว่าชาวบ้านมุสลิมภาคใต้กำลังคิดจะทำอะไรอยู่ หากไปอ่านความในใจของรัฐมนตรีมหาดไทยสมัยนั้น เช่น พลโท ชิดมันศิริ สินาตโยธารักษ์ และผู้ว่าราชการจังหวัดปัตตานีพระยารัตนภักดี ก็จะไม่แปลกใจว่าทำไมทางการถึงประเมินและเชื่อว่าชาวบ้านมีอาวุธหนักขนาดทำสงครามไว้ในครอบครอง เพราะเจ้าหน้าที่ระดับสูงของรัฐบาลมีข่าวกรองอยู่ก่อนแล้ว ประกอบเข้ากับอคติและความไม่ไว้วางใจในการเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มมุสลิมหัวก้าวหน้าด้วย ทำให้หนทางและวิธีการในการคลี่คลายปัญหาและความตึงเครียดขณะนั้นโดยสันติวิธีและ "ละมุนละม่อม" ตามที่จอมพล ป. พิบูลสงครามสั่งตามไปในวันหลังๆ เป็น

สิ่งที่เป็นไปได้ยากมากๆ

ถ้าจะฟันธงจากบทเรียนในประวัติศาสตร์ดังกล่าว **ก็คือการใช้ความรุนแรงในภาคใต้นั้น เป็นผลโดยตรงจากการมีทัศนคติ อคติ ความเชื่อในอุดมการณ์การเมืองของชาติที่ไม่สอดคล้องกระทั่งขัดแย้งกับความ เป็นจริงของสังคมมุสลิมภาคใต้** ทั้งหมดทำให้เจ้าหน้าที่รัฐบาลพร้อมที่จะใช้ความรุนแรงในทุกรูปแบบ (ทั้งในโครงสร้างและนอกเหนือกฎหมายหลากหลายสารพัด)

ไม่ต้องสงสัยว่าประเด็นปัญหาที่ตตามันดังกล่าวเรียกร้องความสนใจจากนานาชาติ รวมถึงองค์กรความสัมพันธ์แห่งเอเชีย, สันนิบาตอาหรับ, และองค์กรการสหประชาชาติ การร้องทุกข์ของคนมลายูมุสลิมมีไปถึงบรรดาประเทศมุสลิมด้วย เช่นสันนิบาตแห่งรัฐอาหรับ อินโดนีเซียและปากีสถาน มีการให้ความช่วยเหลือจากกลุ่มมุสลิมภายในประเทศไทยเองด้วยและจากพรรคชาตินิยมมาเลย์ในมลายา สถานการณ์ขณะนั้นถึงเครียด มีกองกำลังจรรยาเทศเคลื่อนไหวไปตามชายแดนจากมลายาเข้ามายังภาคใต้ไทย ผู้นำศาสนาทั้งสองฟากของพรหมแดนเรียกร้องให้ทำญีฮาดตอบโต้อำนาจรัฐไทย⁶⁶

น่าสังเกตว่าเมื่ออัยการโจทก์นำคดีฟ้องร้องฮัจญีสุหลงยื่นต่อศาลนั้น ในคำฟ้องระบุอย่างชัดเจนว่า ฮัจญีสุหลงและสานุศิษย์ของเขาที่ถูกฟ้องนั้นล้วนมีเชื้อชาติไทยและสัญชาติไทย ข้อหาที่ฟ้องร้องฮัจญีสุหลงกับพวกคือ “ตระเตรียมและสมคบกันคิดการจะเปลี่ยนแปลงราชประเพณีการปกครอง และเพื่อให้เอกราชของรัฐเสื่อมเสียไปและเพื่อให้เกิดเหตุร้ายแก่ประเทศจากภายนอก”⁶⁷

ในคำฟ้องของโจทก์นั้นกล่าวหาจำเลยและพวกว่าคบคิดกันทำการกบฏในเดือนสิงหาคม 2490 โดยจัดการประชุมที่สุเหร่าปรีกี อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี ฮัจญีสุหลงพูดปลุกปั่นราษฎรว่า “รัฐบาลไทยได้ปกครองสี่จังหวัดภาคใต้มาถึง 40 ปีแล้ว ไม่ได้ทำประโยชน์ให้บ้านเมืองดีขึ้น และกล่าวชักชวนให้ราษฎรไปออกเสียงร้องเรียนที่ตัวจังหวัดเพื่อขอปกครองตนเอง ถ้ารัฐบาลยินยอมก็จะได้เชิญตนกุมะไฮยิดดินมาปกครองแล้วจะได้ใช้กฎหมายอิสลามเพื่อให้ความช่วยเหลือไปและทำให้บ้านเมืองเจริญ ถ้า

รัฐบาลไม่ยอมตามคำขอปกครองตนเอง ก็จะได้ให้ราษฎรพากันไปออกเสียงร้องเรียนให้สำเร็จจนได้”^{๘๘}

อีกประเด็นที่โจทก์ฟ้องคือฮัจญีสุหลงทำหน้าที่สื่อฉันท์นามัดแจกให้ราษฎรลงชื่อ หนังสือนี้ถูกกล่าวหาว่าต้องการเชิญตนกุมะไฮยิดดินมาเป็นหัวหน้าปกครองสี่จังหวัด ในขณะที่เดียวกันเอกสารนี้ยังมีข้อความ “ที่จะก่อให้เกิดความดูหมิ่นต่อรัฐบาลและราชการแผ่นดินและจะก่อให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชนถึงกับจะก่อความไม่สงบขึ้นในแผ่นดิน” ในการนี้ศาลชั้นต้นมีความเห็นว่า ข้อความวิจารณ์และติเตียนการกระทำของรัฐบาลและเจ้าหน้าที่นั้น เป็นการก่อให้เกิดความดูหมิ่นต่อรัฐบาลไทยและข้าราชการไทย ตลอดจนถึงราชการแผ่นดิน ซึ่งผิดวิสัยที่รัฐบาลจะกระทำต่อพลเมือง นำสังเกตว่าพรรคชนของศาลเป็นการแก้ต่างให้กับการกระทำของรัฐบาล ซึ่งตามหลักการปกครองย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่จะทำได้ ทำนองเดียวกับการที่ลูกจะฟ้องร้องพ่อแม่ว่าทำทารุณกรรมลูกๆ ไม่ได้ เพราะผิดวิสัยของพ่อแม่ในทางหลักการ แม้ในความเป็นจริงอาจเกิดตรงข้ามกับหลักการก็ได้

ในที่สุดศาลชั้นต้นก็ตัดสินว่าฮัจญีสุหลงจำเลยมีความผิดฐานกบฏภายในพระราชอาณาจักร ให้จำคุกกับพวกอีก 3 คนคนละ 3 ปี อย่างไรก็ตามในที่สุดหลังจากศาลตัดสินลงโทษจำเลยอย่างไม่หนักเท่าที่โจทก์ได้คาดหวังไว้ ก็อุทธรณ์ไปถึงศาลชั้นบน คราวนี้ผลออกมาว่า ฮัจญีสุหลงกระทำการละเมิดกฎหมาย ในการเชื้อเชิญให้มะไฮยิดดินมาเป็นผู้นำตามข้อเรียกร้องข้อที่ 1 “เป็นลักษณะของการสืบทอดเจตนารมณ์ของการกบฏ” การเรียกร้องให้แยกศาลศาสนาออกจากศาลจังหวัด “เป็นการกระทำที่เอกราชของรัฐเสื่อมเสียไปทั้งในทางการบริหารและการศาล นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงประเพณีการปกครองของ 4 จังหวัดเพื่อให้เกิดแตกไปจากที่เป็นอยู่ในเวลาเป็นอย่างมากมาย....การคิดการเช่นนี้ย่อมเป็นผิดฐานกบฏ” การที่ศาลอุทธรณ์สามารถหาความผิดให้แก่คำเรียกร้อง 7 ข้อได้นั้น ก็ด้วยการนำเอาข้อเขียนของ มิสวาทิงนัม-โจนส์ ที่กล่าวถึงความทารุณต่างๆ ในสี่จังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นการเมืองอันมีการกระทำมุ่งหวังจะให้คนคล้อยเชื่อตามนั้น จนอาจจะต้องใช้การต่อสู้ของประชาชนก็ตาม มา

เป็นพยานหลักฐานหนึ่งในการลงโทษ

ประเด็นที่น่าสนใจและสำคัญยิ่งในการพิจารณาคดีของศาลก็คือ ทำไมถึงสามารถตัดสินได้ว่าฮัจญีสุหลงมีการกระทำอันเป็นกบฏ แม้หลักฐานที่อ้างถึงก็ไม่หนักแน่นเพียงพอ เช่นการ “กล่าวด้วยวาจาแก่คนทั้งหลายใน (สุเหร่า) ยุ้งให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชนถึงกับจะก่อความไม่สงบขึ้นในแผ่นดิน และให้เกิดความตู่หมิ่นต่อรัฐบาลและราชการแผ่นดินในหมู่ประชาชน โดยนายหะยีสุหลงจำเลยได้กล่าวปลุกใจคนทั้งหลายในที่นั้นให้ระลึกถึงเชื้อชาติมลายู และให้มีความรักเชื้อชาติมลายูโดยแรงกล้า และนายหะยีสุหลงจำเลยได้กล่าวว่รัฐบาลไทยปกครองชาวมลายูใน 4 จังหวัดประมาณ 40 ปีแล้ว ไม่ได้กระทำประโยชน์และบ้านเมืองให้ดีขึ้น เช่นโรงเรียนก็เหมือนเล่าไก่ เป็นที่ย่ำเหยียบของคนทั่วไป ฯลฯ”⁸⁹ ทั้งหมดนั้นหากพิจารณาในปัจจุบันก็น่าเข้าข่ายการหมิ่นประมาท ไม่น่าจะโยงไปถึงการกระทำอันเป็นกบฏภายในและภายนอกได้

ต่อปัญหาและความสงสัยนี้ ผมได้รับคำอธิบายและแนะนำหลักฐานเพิ่มเติมจากคุณเด่น โต๊ะมีนา ซึ่งชี้แจงว่าในสมัยนั้นยังมีการใช้ประมวลกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 ซึ่งเป็นกฎหมายอาญาฉบับแรกที่รัชกาลที่ 5 ทรงให้ร่างขึ้นมาในกระบวนการปฏิรูปกฎหมายไทยให้ทันสมัยเหมือนประมวลกฎหมายของประเทศมหาอำนาจตะวันตก ที่น่าสนใจอีกเช่นกันคือประมวลกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 นั้นลอกมาจากประมวลกฎหมายอาญาของอังกฤษที่ใช้ในอินเดียอยู่ การใช้ประมวลกฎหมายอาญา ร.ศ. 127 มาตรา 104 ทำให้ศาลสามารถตีความพฤติกรรมการจำนวนมากที่แม้เป็นการดูหมิ่นรัฐและข้าราชการ ว่าเข้าข่ายการกระทำอันเป็นการทำลายและก็คือกบฏต่อรัฐไทยได้ทั้งหมด

นอกจากนั้น ตระกาะของศาลไทยสมัยโน้นคือการหาว่าฮัจญีสุหลงและพวกกระทำการ “นอกเหนือไปจากรัฐธรรมนูญและกฎหมายไทย” อย่างไรก็ตาม กิจกรรมทั้งหลายของจำเลยจึงถูกนำมาทำให้เป็น “การเมือง” ในทหระณะของรัฐไทยไปหมด ที่ประหลาดก็คือการเรียกร้องสิทธิมนุษยชนของชาวมลายูมุสลิมภาคใต้นั้น ก็เป็นการกระทำที่ “นอกเหนือรัฐธรรมนูญ” สมัยนั้นไปด้วย รวมทั้งการประพฤติปฏิบัติตามศาสนาด้วย

ประเด็นหลังนี้ยิ่งไปหนักเลย เพราะพยานโจทก์นายหนึ่งคือนายอุดม บุญยประกอบ อดีตข้าหลวงตรวจการกระทรวงมหาดไทยภาค 5 ให้การว่า “ทางภาคใต้ 4 จังหวัดนี้ ศาสนากับการปกครองแยกกันไม่ออก” ดังนั้นศาลอุทธรณ์จึงมีความเห็นว่า “ขณะที่ได้มีการกล่าวถึงศาสนานั้นก็มีการเมืองการปกครองรวมอยู่ด้วย” เท่านั้นเอง การเคลื่อนไหวในที่ประชุมชนหรือสุหระวေးไรของอัยกฤษุหลงก็กลายเป็น “การเมือง” ไปหมด รวมถึงไปปลิว จดหมายและข้อเขียนอะไรที่ออกไปจากจำเลย ก็กลายเป็นการเมืองไป นั่นคือนอกเหนือรัฐธรรมนูญและกฎหมายไทย แม้ว่าเรื่องที่จำเลยร้องเรียนจะเป็นความจริง และเป็นกรเรียกร้องในสิทธิของมนุษย์ชนก็ตาม ก็เป็นความผิดตาม**เหตุผลของรัฐไทย**

ศาลอุทธรณ์จึงพิพากษาเป็นเอกฉันท์เพิ่มโทษเฉพาะอัยกฤษุหลงให้จำคุกมีกำหนด 7 ปี แต่เนื่องจากจำเลยให้การเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดี จึงลดโทษฐานปรานีให้ 1 ใน 2 เหลือจำคุกมีกำหนด 4 ปี 8 เดือน ศาลฎีกาก็พิพากษายืนตามศาลอุทธรณ์

อัยกฤษุหลงถูกจำคุกเป็นเวลา 4 ปีกับ 6 เดือนก่อนที่จะถูกปล่อยในปี 2495 ก่อนกำหนดเพียง 2 เดือนกับ 25 วัน จากการผลักดันของพลเรือโท หลวงสุนาวินวิวัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตร⁹⁰ ซึ่งหวังว่าการปล่อยอัยกฤษุหลงจะเป็นการผ่อนคลายความเครียดทางการเมืองในสามจังหวัดภาคใต้ วันที่เขาเดินทางกลับถึงปัตตานีมีประชาชนมาต้อนรับที่สถานีรถไฟโคกโพธิ์กว่าพันคน จากนั้นบรรดาลูกศิษย์เรียกร้องให้เขาสอนหนังสืออีก เขาจึงฟื้นฟูโรงเรียนที่ถูกปิดไปขึ้นมาใหม่ “การสอนของเขามีกคนมาฟังเป็นจำนวนมาก ในวันที่เขาทำการสอน ตัวเมืองปัตตานีจะเต็มไปด้วยผู้คน ส่วนบรรดาติดบนท้องถนน บรรดาผู้เข้าฟังกล่าวกันว่ามีที่มาไกลถึงยะหริ่งและปาลัส (อยู่ทางทิศตะวันตก) และบ่อทอง หนองจิก (อยู่ทางทิศเหนือ)”⁹¹ ทว่าไม่นานนักโรงเรียนนี้ก็ถูกคำสั่งห้ามจากผู้ว่าราชการภาค 9 ให้ต้องปิดกิจการลงไปอีกในวันที่ 24 ธันวาคม พ.ศ. 2496

ในวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2497 ตำรวจสันติบาลที่สงขลาเรียกให้อัยกฤษุหลงไปพบ เขาไปพร้อมกับลูกชายคนโตที่เป็นล่าม เพราะอัยกฤษุหลงและเพื่อนๆ ที่ถูกเรียกตัวไม่สามารถพูดภาษาไทยได้ ทั้งหมดนั้นได้

“สูญหาย” ไปและไม่กลับมายังปัตตานีอีกเลย การสูญหายของฮัจญีสุหลง และพวกไม่เคยสู่กระบวนการยุติธรรม ไม่มีพยาน ไม่มีการให้ความร่วมมือจากฝ่ายตำรวจ มีแต่ความรู้สึกลัวที่หลอกหลอนสังคมปัตตานีเกี่ยวกับโคกนาฏกรรมของฮัจญีสุหลงและเพื่อนๆ จากวันนั้นถึงวันนี้⁹²

14

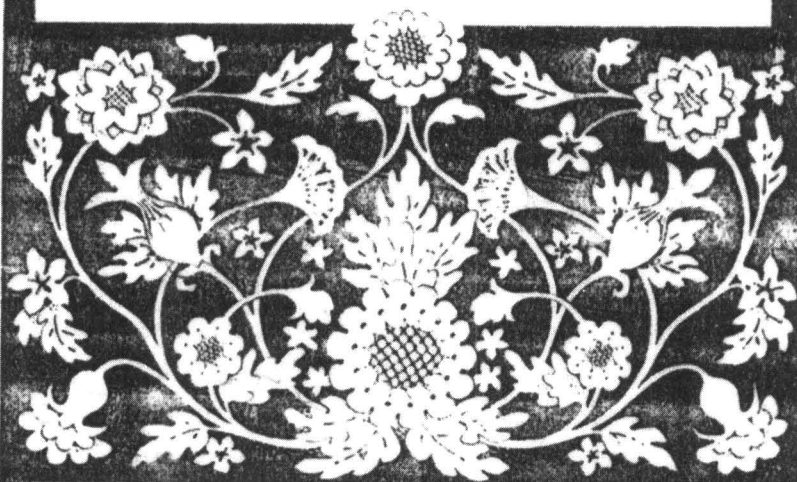
บทสรุป

หนังสือเล่มนี้ศึกษาถึงกำเนิดและความเป็นมาของการสร้างมายาคติว่าด้วย “ลัทธิแบ่งแยกดินแดน” ในวาทกรรมการเมืองสมัยใหม่ของรัฐไทย เหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่ผูกพันและรองรับมโนทัศน์การแบ่งแยกดินแดนมาจากและก็ทำให้เกิดมายาคติในเรื่อง “กบฏหะยีสุหลง” และ “กบฏดุซงญอ” ด้วย ในเวลาเดียวกันพัฒนาการและความเป็นมาของรัฐไทยสยามที่เปลี่ยนผ่านจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาสู่ระบอบประชาธิปไตย และการสร้างรัฐไทยในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองและสงครามมหาเอเชียบูรพา ก็มีส่วนในการผลักดันและสร้างแนวความคิดทางการเมืองของ “การแบ่งแยกดินแดน” ให้เกิดขึ้นในการเคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มพลังการเมืองใหม่ในภูมิภาคต่างๆ จากได้จรดเหนือและอีสาน กระบวนการเปลี่ยนผ่านทางเมืองและการสร้างรัฐไทยสมัยชาตินิยมนี้ นำไปสู่การใช้กำลังและความรุนแรงปราบปรามและสยบการเรียกร้องและสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเมืองของภูมิภาคทั้งหลายลงไป โดยที่กรณี

**HISTORY OF THE
MALAY KINGDOM OF
PATANI**

by
Ibrahim Syukri

*Translated by
Conner Bailey and John N. Miksic*

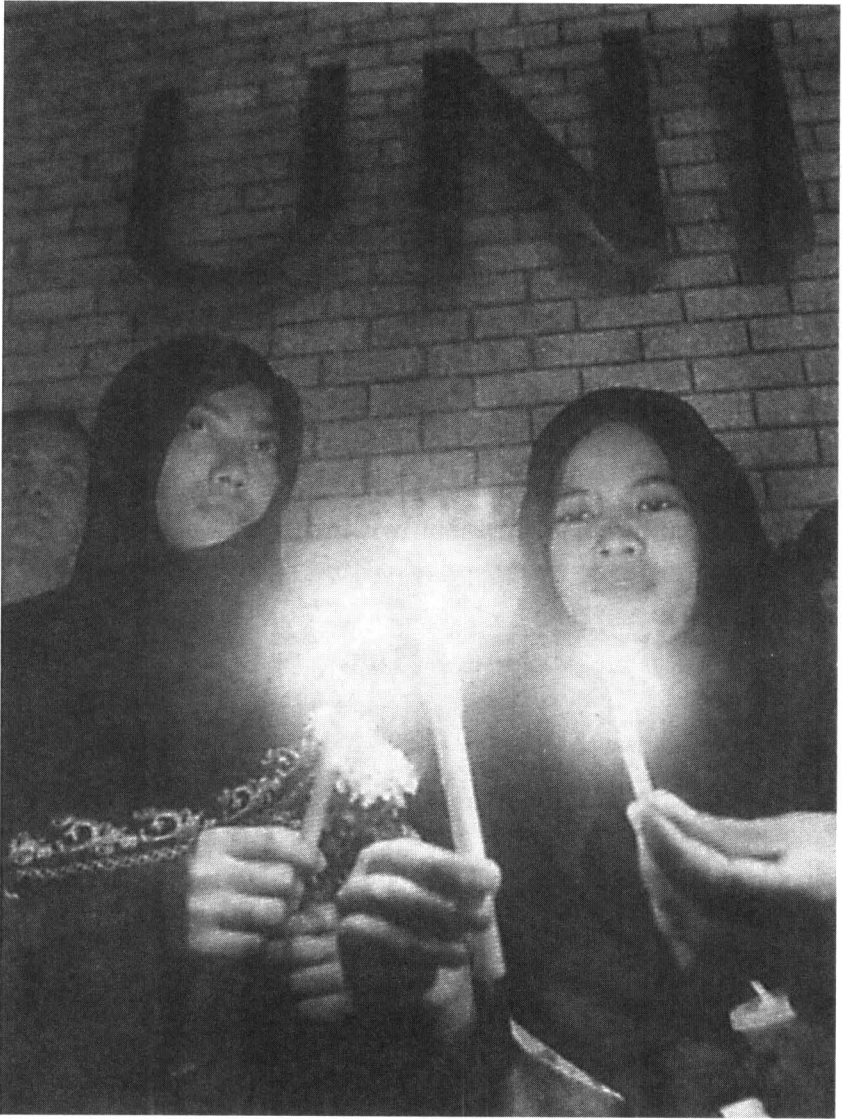

Ohio University
Monographs in International Studies
Southeast Asia Series, No. 68

ของมลายูมุสลิมในภาคใต้มีลักษณะเฉพาะต่างจากภาคอื่นและมีผลสะท้อนที่ยังส่งผลต่อมาอีกนาน

นอกจากนี้ หนังสือยังมุ่งสร้างความกระจ่างแจ้งในพัฒนาการและความเป็นมาของการเมืองยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อที่จะช่วยทำให้มโนทัศน์เรื่อง “การแบ่งแยกดินแดน” มีบริบทอันถูกต้องขึ้นมาด้วย แทนที่จะเป็นเรื่องเล่าประดิษฐ์สร้างขึ้นมาโดยอำนาจรัฐและอุดมการณ์ของรัฐแต่ฝ่ายเดียว จากที่ได้อภิปรายมาทั้งหมด กล่าวได้ว่าเหตุการณ์และความขัดแย้งในสามจังหวัดภาคใต้นั้น มีทรศนะในการมองที่ตรงข้ามกันระหว่างรัฐและประชาชนมลายูมุสลิมภาคใต้ ในขณะที่รัฐมองว่าการต่อต้านลุกฮือต่างๆ ของคนมลายูมุสลิมนั้นเป็นการ “กบฏ” แต่ฝ่ายประชาชนมุสลิมเองกลับมองว่าการเคลื่อนไหวถึงการประท้วงต่อสู้ต่างๆ นั้นคือการต่อสู้กระทั่ง “การทำสงคราม” เพื่อความถูกต้องและเป็นธรรมตามศรัทธาและความเชื่อของตน

จากการศึกษาในหนังสือนี้ เห็นได้ว่าผู้นำมลายูมุสลิมในภาคใต้มีความต้องการแน่วแน่ในการเจรจาต่อรองกับรัฐบาลไทยต่อปัญหาขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในทศวรรษปี 2480 เป็นต้นมา การเคลื่อนไหวและขบวนการต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นปฏิกิริยาต่อการจัดการปัญหาและไม่พอใจสภาพกดขี่ไม่ยุติธรรมที่พวกเขาได้รับอยู่ และต่อเนื่องมาจากการต่อรองเจรจากับรัฐบาล มีลักษณะสองอย่างในชุมชนมุสลิมที่ทางการไทยไม่เข้าใจ (จะด้วยเหตุใดก็ตาม) และนำไปสู่การสรุปว่าเป็นการแข็งขันทางการเมือง **ข้อแรก** คือการที่ชุมชนมุสลิมมีการจัดตั้งและมีโครงสร้างสังคมที่เข้มแข็งแน่นเหนียว ทำให้สามารถดำเนินการเคลื่อนไหวอย่างเป็นเอกภาพได้สูง ลักษณะการเช่นนี้ย่อมหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่จะทำให้ผู้นำรัฐและเจ้าหน้าที่ (โดยเฉพาะคนนอกที่มาจากนอกพื้นที่และวัฒนธรรม) หวาดระแวงและกระทั่งหวาดกลัวการกระทำที่อาจนำไปสู่การเป็นปฏิปักษ์ต่ออำนาจการปกครอง (และความปลอดภัย) ของพวกตนได้ การเปรียบเทียบชุมชนในสายตาของเจ้าหน้าที่ก็ย่อมมาจากการเปรียบเทียบกับชุมชนไทย ซึ่งทำให้ได้ข้อสรุปที่ไม่ช่วยให้เข้าใจหรือมองชุมชนมุสลิมในด้านบวกได้มากนัก โดยเฉพาะในระยะเวลาที่สถานการณ์ตึงเครียด **อีกข้อหนึ่ง** คือลักษณะและธรรมชาติ

จุดเทียนเพื่อรำลึกถึงเหตุการณ์ "ตากใบ" 25 ตุลาคม พ.ศ. 2547

ของศาสนาอิสลาม ซึ่งไม่มีการแบ่งแยกกระหว่างศาสนากับการเมืองหรือสังคม ในขณะที่รัฐไทยและราชการไทยใช้สัญลักษณ์และพิธีกรรมทางพุทธศาสนาในที่สาธารณะอย่างไม่มีกรจำแนก นำไปสู่ปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยราบรื่นนัก ทรรศนะเชิงลบของเจ้าหน้าที่รัฐไทยเห็นได้จากความเห็นของศาลเมื่อตัดสินว่าพฤติการณ์ของฮัจญ์สุหลงในทางศาสนาและอื่นๆ ล้วนเป็นการเมืองทั้งสิ้น ในความหมายของการกระทำที่บ่อนทำลายอำนาจและความชอบธรรมของรัฐไทยลงไป ทั้งหมดนี้ทำให้ทางการไทยมองว่าการปฏิบัติหรืออ้างถึงศาสนาในฝ่ายมุสลิมนั้นแท้จริงแล้วคือมีจุดมุ่งหมายทางการเมืองเป็นสำคัญ

นักวิชาการอธิบายถึงสาเหตุของความขัดแย้งระหว่างชนชาติส่วนน้อยกับรัฐว่ามาจากกรมีความเชื่อและการปฏิบัติทางศาสนาที่แตกต่างกัน ในทางเป็นจริงนั้น ดังกรณีของกบฏดุซงญอ ปัญหาของศาสนาและเชื้อชาตินั้นขึ้นต่อปัญหาและความเป็นมาในพัฒนาการทางการเมืองระดับชาติและในทางสากลด้วย ดังเห็นได้จากการที่ทรศนะและการจัดการของรัฐไทยต่อข้อเรียกร้องของขบวนการมุสลิมว่าเป็นนายนตรายและข่มขู่เสถียรภาพของรัฐบาลไป จนเมื่อเกิดรัฐประหาร 2490 และสหรัฐฯ และอังกฤษต้องการรักษาสถานะเดิมของมหาอำนาจในภูมิภาคอุษาคเนย์เอาไว้ วาทกรรมรัฐว่าด้วย “การแบ่งแยกดินแดน” ก็กลายเป็นข้อกล่าวหาที่สอดคล้องกับสถานการณ์สงครามเย็นในการเมืองระหว่างประเทศ ส่วนภาวการณ์ในประเทศ การสร้างความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายใต้อำนาจรัฐของศูนย์กลางก็เป็นความจำเป็นภายในประเทศที่เร่งด่วน ทั้งหมดทำให้การใช้กำลังและความรุนแรงต่อกลุ่มชนชาติ (ส่วนน้อย) และหรือกลุ่มอุดมการณ์ที่ไม่สมานฉันท์กับรัฐบาลกลางเป็นความชอบธรรมและถูกต้องไปได้ในที่สุด

เชิงอรรถ

¹ หนังสือเล่มนี้ถือกำเนิดมาจากการวิจัยเรื่อง Origins of Malay Muslim “Separatism” in Southern Thailand ระหว่างที่ผู้เขียนได้รับทุนจาก Asian Research Institute (ARI) แห่งมหาวิทยาลัยแห่งชาติสิงคโปร์ (National University of Singapore) ในปี พ.ศ. 2547 ฉบับภาษาอังกฤษตีพิมพ์ใน Michael J. Montesano and Patrick Jory, eds., *Thai South and Malay North: Ethnic Interactions on a Plural Peninsula* (Singapore: NUS Press, 2008), pp. 91-123. ฉบับแปลภาษาไทยนำเสนอในการสัมมนาวิชาการเรื่องปัญหาความไม่สงบในสามจังหวัดภาคใต้ จัดโดยสถาบันไทยคดีศึกษา วันที่ 16-17 พฤศจิกายน 2548 ที่หอประชุมศรีบูรพา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ต่อมาได้ปรับปรุงและตีพิมพ์เป็นเล่มใน *ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย* (กรุงเทพ, โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ร่วมกับ แผนงานร่วมศึกษาเสริมสร้างสุขภาวะภคณี 3 จังหวัดภาคใต้ คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.) การตีพิมพ์ครั้งที่ 2 นี้ ได้แก้ไขเพิ่มเติมอีกหลายประเด็น -12 สิงหาคม พ.ศ. 2551

² คณบดีและอาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

³ นับตั้งแต่ความขัดแย้งและรุนแรงในบริเวณภาคใต้สุดปรากฏเป็นข่าวออกมาในปี พ.ศ. 2491 บริเวณดังกล่าวถูกเรียกจากทางการและสื่อมวลชนว่า “สี่จังหวัดภาคใต้” ซึ่งรวมเอาปัตตานี ยะลา นราธิวาสและสตูลไว้ด้วยกัน ในช่วงปี 2530 เรียกว่า “ห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้” โดยรวมเอาสงขลาเข้าไปด้วยเพื่อผลทางการพัฒนา ล่าสุดท่ามกลางการลุกลามของไฟใต้ใหม่ ที่มีปฏิบัติการรุนแรงในปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ทำให้เรียกใหม่ว่า “สามจังหวัดชายแดนภาคใต้”

⁴ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, *นิทานโบราณคดี* (กรุงเทพฯ, ศิลปบรรณาการ, 2509), หน้า 20.

⁵ วารุณี โอสถารมย์, *การศึกษาในสังคมไทย พ.ศ. 2411-2475* วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524, หน้า 106.

⁶ ชัชชัย คุ่มทวีพร, *สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพและประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยใหม่: การวิเคราะห์เชิงปรัชญา* (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 225.

⁷ Thongchai Winichakul, *Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation* (Chiangmai: Silksworm Books, 1994), p. 145.

⁸ เพ็ญศรี ตึก, *การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย* (กรุงเทพฯ, ราชบัณฑิตยสถาน, 2542,) หน้า 75, 144-149.

⁹ เพิ่งอ้าง, หน้า 152.

¹⁰ ธงชัย วินิจจะกูล, “เรื่องเล่าจากชายแดน” ใน สุจิตต์ วงษ์เทศ บก., *รัฐปัตตานี ใน “ศรีวิชัย” เก่าแก่กว่ารัฐสุโขทัยในประวัติศาสตร์* (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มติชน, 2547), หน้า 14-15.

¹¹ ธงชัย วินิจจะกูล, “ประวัติศาสตร์ไทยแบบราชาชาตินิยม” *ศิลปวัฒนธรรม*, ปีที่ 23, ฉบับที่ 1 (พ.ย. 2544), หน้า 56-65.

¹² นิธิ เอียวศรีวงศ์, “ปัญหาวิธีเข้าใจประวัติศาสตร์ของสังคมไทย” ใน *ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนใต้* (กรุงเทพฯ, โครงการตลาดวิชามหาวิทยาลัยชาวบ้าน ชุด 3 จังหวัดภาคใต้ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 4.

¹³ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism* (London: Verso, 1983).

¹⁴ Maris Pia Lara, “Democracy and Cultural Rights: Is There a New Stage of Citizenship?”, *Constellations*, Vol. 9 No. 2, (2002): p. 208.

¹⁵ Partha Chatterjee, “The nation in heterogeneous time, in *Futures*, Vol. 37 (2005): p. 926.

¹⁶ A.V.N. Diller, “Islam and Southern Thai Ethnic Reference” in Andrew D.W. Forbes, ed., *The Muslims of Thailand Volume I, Historical and Cultural Studies*. (Gaya, India: Centre for South East Asian Studies, 1988), pp. 134-155.

¹⁷ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, *พระราชกรณียานุสร* พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, 2541) หน้า 118.

¹⁸ ประยูรศักดิ์ ชลาชนนเดชะ, *มุสลิมในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ โครงการหอสมุดกลางอิสลามสายสกุลสุลต่านสุลัยมาน, 2539) หน้า 275-292.

¹⁹ นิธิ เอียวศรีวงศ์ “ประวัติศาสตร์ปัตตานี ยะลาและนราธิวาส” ใน นิธิ เอียวศรีวงศ์และคณะ, *ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนใต้* (กรุงเทพฯ, คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 9.

²⁰ สุสิทธิ์ วิรุณหะ, “เรียนรู้ประวัติศาสตร์ 3 จังหวัดภาคใต้” ใน นิธิ เอียวศรีวงศ์และคณะ, *ความรู้และความไม่รู้ 3 จังหวัดชายแดนใต้* (กรุงเทพฯ, คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549), หน้า 15-31.

²¹ ดร. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อธิบายว่า ชาวมุสลิมไม่เรียกศาสนาอิสลามว่า “ศาสนาอะหมัด” เพราะไม่ใช่ศาสนาของท่านนบีผู้หมัด คือช นอจากนั้นชาวมุสลิมไม่กล่าวอ้างชื่อของท่านนบีโดยลอยๆ เนื่องจากการไม่แสดงความเคารพหมายความว่าคนที่เรียกดังกล่าว ยังขาดความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องต่อศาสนา

อิสลามนั่นเอง

²² เพ็ญศรี คุ้ม, *การต่างประเทศกับเอกราชและอธิปไตยของไทย*, (กรุงเทพฯ ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

²³ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, *ความรุนแรงกับการจัดการ “ความจริง”: บัตตานีในรอบ กึ่งศตวรรษ* (กรุงเทพฯ 2545), น. 60. ในหนังสือ *A History of Malaysia* (McMillan 1982) Barbara Andaya and Leonard Andaya ผู้พูดคือสุลต่านไทรบุรี หน้า 197.

²⁴ Barbara W. Andaya and Leonard Andaya, *A History of Malaysia* (McMillan, 1982), p. 195.

²⁵ คูบทความของ Ruth McVey, “Identity and Rebellion among the Southern Thai Muslims,” ใน Andrew D.W. Forbes. Ed., *The Muslims of Thailand Vol. II* (Gaya, Bihar: India, 1989; idem, “Separatism and the paradoxes of the nation-State in Perspective,” in *Armed Separatism in Southeast Asia*, ed., Lim Joo-Jock and S. Vani (Singapore, ISEAS, 1984).

²⁶ Clive J. Christie, *A Modern History of Southeast Asia: Decolonization, Nationalism and Separatism* (London & New York, 1996), vii.

²⁷ David Brown, “From Peripheral Communities to Ethnic Nations: Separatism in Southeast Asia”, *Pacific Affairs*, Vol. 16, No. 1 (Spring, 1988), 51-77.

²⁸ เพิ่งอ้าง, หน้า 58.

²⁹ ในการเปิดตัวหนังสือเล่มนี้ที่มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2550 มีผู้ฟังส่วนหนึ่งมีความเห็นต่อการเรียกเหตุการณ์ดังกล่าวว่า “กบฏ” โดยเขาคิดว่าน่าจะใช้คำกลางๆ ว่า “กรณี” เพราะมันไม่ใช่การกบฏ นี่คือตัวอย่างของอคติของประวัติศาสตร์ชาติที่วางอยู่บนวาทกรรมของศูนย์กลาง

³⁰ *The Nation*, January 5, 2004, p. 1.

³¹ จรัญ มะลูลีม เล่าถึงสถานการณ์ในสามจังหวัดภาคใต้ ที่สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2547.

³² อาจารย์ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ วิจัยเรื่อง “ความรุนแรงกับการจัดการ ‘ความจริง’: บัตตานีในรอบกึ่งศตวรรษ” (โครงการวิจัยการจัดการความจริงในสังคมไทย สกว. สิงหาคม 2545) โดยมีบทหนึ่งพูดถึง “ความเจ็บของอนุสาวรีย์ลูกปีน, ดุซงญอนราธิวาส, 2491” หน้า 90

³³ สัมภาษณ์ อ.บางนรา วันที่ 10 พฤษภาคม 2549.

³⁴ อ.บางนราเล่าว่า แท้จริงแล้วโต๊ะแปเราะ (หะยีฮับดุลเราะห์มาน) ซึ่งเป็นครูสอนศาสนาในหมู่บ้านที่ชาวบ้านนับถือ ก็ต้องออกมานำชาวบ้านพาชาวบ้านหนีขึ้นไป

บนภูเขา หลังจากถูกตำรวจยิงปืนชู่ก็ลงมา ถูกตำรวจจับ ลูกชายต้องไปรายงานตัวทุกเดือน โຕะเปเราะต้องหนีไปมาเลเซีย

³⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์ “มองสถานการณ์ภาคใต้ผ่านแว่นกบฏขบวนการ” *ศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ 25 ฉบับที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2547, หน้า 110-125.

³⁶ ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ “เปิดแผนโจรใต้ ‘28 เมษายน’ ปลุกผี ‘กบฏดุซงญอ’” *มติชน* รายงาน วันที่ 30 เมษายน 2547.

³⁷ আহম্মদ ڤัตฮී ٱلل-ڤاتانى เขียน นิกอับดุลรากิบ คิริเมฮากุล แพลเรียบเรียง, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี (Pengantar Sejarah patani)* (ปัตตานี, โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2543), หน้า 69.

³⁸ আহম্মদ ڤัตฮී ٱلل-ڤاتانى เขียน นิก อับดุล รากิบ คิริเมฮากุล แพล, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี*, หน้า 69.

³⁹ আহম্মদ ڤัตฮී ٱلل-ڤاتانى เขียนว่า โรงเรียนของฮัจญีสุหลงถูกผู้มีอำนาจสั่ง “ปิด” หลังจากเปิดสอนได้ 2 ถึง 3 ปี และเล่าว่าหลังจากนั้นฮัจญีสุหลงก็ไปเปิดสอนที่สุเหร่าหน้าบ้านของเขา ไม่ทราบว่ามันคือปอเนาะหรือโรงเรียน ข้อมูลเรื่องโรงเรียนจึงขัดกับของเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร

⁴⁰ Wan Kadir Che Man, *Muslim Separatism*, p. 64.

⁴¹ สมาชิกทั้ง 4 ท่านประกอบไปด้วย 1) นายบรรจง ศรีจัญญ หรือ ฮัจญีอับดุลวาฮับ ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นสมาชิกวุฒิสภา 2) นายแซม พรหมยงค์ หรือ ฮัจญีซิมซุดดิน มุสตาฟา ต่อมาได้รับแต่งตั้งเป็นจุฬาราชมนตรี 3) นายประเสริฐ ศรีจัญญ 4) นายการิม ศรีจัญญ, ดู ศุขปริดา พนมยงค์, “ชาวไทยมุสลิมในการเปลี่ยนแปลงการปกครอง 24 มิถุนายน 2475” *ศิลปวัฒนธรรม* ปีที่ 25 ฉบับที่ 8 (มิถุนายน 2547), หน้า 106-9.

⁴² หลัก 6 ประการของคณะราษฎรมีดังต่อไปนี้ 1) จะต้องรักษาความเป็นเอกราชทั้งหลายเช่นเอกราชในทางการเมือง ในทางศาล ในทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ของประเทศไว้ให้มั่นคง 2) จะต้องรักษาความปลอดภัยในประเทศ ให้การประทุษร้ายต่อกันลดน้อยลงให้มาก 3) จะต้องบำรุงความสุขของราษฎรในทางเศรษฐกิจ โดยรัฐบาลใหม่จะหางานให้ราษฎรทุกคนทำ จะวางโครงการเศรษฐกิจแห่งชาติ ไม่ปล่อยให้ราษฎรออยาก 4) จะต้องให้ราษฎรได้สิทธิเสมอภาคกัน 5) จะต้องให้ราษฎรได้มีเสรีภาพ มีความเป็นอิสระ เมื่อเสรีภาพนี้ไม่ขัดต่อหลัก 4 ประการดังกล่าวแล้วข้างต้น 6) จะต้องให้การศึกษาย่างเต็มที่แก่ราษฎร

⁴³ Surin Pitsuwan, *Islam and Malay Nationalism...*, p. 45.

⁴⁴ Che Man, *Muslim Separatism*, p. 64.

⁴⁵ ดูแถมสุข นุมนนท์, *ละครการเมือง 24 มิถุนายน 2475* (กรุงเทพฯ สมาคม

ประวัติศาสตร์ฯ, 2535)

⁴⁶ เอลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, *หะยีสุหลง...*, หน้า 117-27.

⁴⁷ กย. หนังสือลับ-เฉพาะ ที่ 440/2489, 9 สิงหาคม 2489 ข้าหลวงตรวจการกระทรวงมหาดไทยภาค 5 ถึงข้าหลวงประจำจังหวัดสตูล เรื่อง “ความเคลื่อนไหวของชาวอิสลาม” อ้างใน เอลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, 2529, หน้า 51.

⁴⁸ กย. หนังสือลับที่ 1799/2489, ผู้กำกับการตำรวจภูธรจังหวัดสตูล ถึงผู้บังคับบัญชาตำรวจภูธรเขตต์ 9 เรื่อง “สดับตรับฟังท่าทีของมลายูที่มีต่อคนไทย”, เพิ่งอ้าง, หน้า 53.

⁴⁹ หจช. แฟ้มสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี เรื่อง “คดีหะยีสุหลงฯ กับพวก พ.ศ. 2496” อ้างในเอลิมเกียรติ ชุนทองเพชร หน้า 21.

⁵⁰ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์ เป็นหลวงพิบูลสงคราม ถือศักดินา 800 เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม พ.ศ. 2471 และลาออกจากบรรดาศักดิ์เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2484 และเป็นพลตรี เมื่อ 1 เมษายน 2482 ในที่สุดเป็น จอมพล (บกเรือและอากาศ) เมื่อ 28 กรกฎาคม 2484. โปรดดู อ.พิบูลสงคราม, *จอมพล ป. พิบูลสงคราม เล่ม 1* (พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ, บริษัทพริกหวานกราฟฟิคจำกัด, 2540)

⁵¹ Thinaphan Nakhata, “National Consolidation and Nation-Building (1939-1947)”, in Thak Chalermtiarana, ed., *Thai Politics, 1932-1957: Extracts and Documents* (Bangkok: Social Science Association of Thailand, 1978), p. 89.

⁵² คุณธรรมของประชาชนผู้รักชาติที่หลวงวิจิตรวาทการเรียกร่อง ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความกล้าหาญ ความอดทนสุภาพ ความรักในเกียรติ ในหน้าที่ และการควบคุมตนเองนั้น ทั้งหมดนั้นนำมาจากหนังสือของ Inazo Nitobe เรื่อง *Bushido* เขาเป็นคนที่หลวงวิจิตรฯ พบขณะอยู่ในสวีเดนแลนด์ ดู Scott Barme, *Luang Wichit Wathakan and the Creation of a Thai Identity* (Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 1993), p. 87.

⁵³ Thinaphan Nakhata, “National Consolidation...”, p. 90.

⁵⁴ ความเห็นชาวบ้านจากสมัยโน้น ใน เอลิมเกียรติ ชุนทองเพชร “การต่อต้านนโยบายรัฐบาลในสี่จังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย โดยการนำของหะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ พ.ศ. 2482-2497” วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2529, หน้า 30-31

⁵⁵ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 63 หน้า 1092 ลงวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2486 อ้างใน ณรงค์ ศิริประชนะ, *ความเป็นมาของกฎหมายอิสลามและดาโต๊ะยุติธรรม* (กรุงเทพฯ, บริษัทพิชจำกัด, 2518), หน้า 97-98.

⁵⁶ ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 หน้า 529 ลงวันที่ 7 มิถุนายน พ.ศ. 2478 อ้างใน ณรงค์ ศิริประชนะ, *ความเป็นมาของกฎหมายอิสลามและดาโต๊ะยุติธรรม* (กรุงเทพฯ, บริษัทพิมพ์จำกัด, 2518), หน้า 94-95.

⁵⁷ เฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, *หะยีสุหลง...*, หน้า 32.

⁵⁸ ภายหลังสงคราม เขาเปตรีสอร์ตใน Pantai Chinat Berahi ซึ่งตั้งดูคไม่แตงก์ท่องเที่ยว หากแต่ยังมีสายสืบของทางการไทยจำนวนมากไปด้วย

⁵⁹ Ibrahim Syukri, *History of the Malay Kingdom pf Patani...*, p. 85. อ้างใน เฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, *หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏหรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้* (กรุงเทพฯ, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, 2547), หน้า 47.

⁶⁰ আহম্মদ পতিয়ী ঔল-পাতানী, เขียน นิก อับดุล ราภิ ศิริเมอากุล แปล, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี (Pengantar Sejarah patani)* (ปัตตานี, โครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2543), หน้า 71.

⁶¹ อิบราฮิม ชุกรี ใน *Sejarah Kerajaan Melayu Patani* (History of the Malay Kingdom of Patani) หน้า 85 เขียนว่าฮัจญ์สุหลงก่อตั้งขบวนการอิสลามขึ้นในปัตตานีในราวปี ค.ศ. 1944 (2487) โดยมีชื่อว่า He'et alNapadh alLakhan alShariat ซึ่งมีจุดประสงค์ในการส่งเสริมการร่วมมือกันระหว่างผู้นำศาสนาอิสลามในการต่อต้านการทำให้เป็นสยามของรัฐบาลไทยและการละเมิดศาสนาอิสลาม น่าจะเป็นองค์กรเดียวกัน ต่างกันแต่ปีเท่านั้น ถ้าพิจารณาจากบริบทตอนนั้น องค์กรนี้น่าจะตั้งขึ้นในปี 2482 เพราะในปี 2488 การต่อต้านนโยบายรัฐนิยมไม่มีความจำเป็นแล้ว

⁶² พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488 ใน ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ, *มุสลิมในประเทศไทย* (กรุงเทพฯ โครงการหอสมุดกลางอิสลามสายสกุลสุลต่านสุลัยมาน), หน้า 293.

⁶³ ณรงค์ ศิริประชนะ, *ความเป็นมาของกฎหมายอิสลามและดาโต๊ะยุติธรรม* (กรุงเทพฯ, บริษัทพิมพ์จำกัด, 2518), หน้า 70-74.

⁶⁴ আহম্মদ পতিয়ী ঔল-পাতানী, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี*, หน้า 78.

⁶⁵ আহম্মদ পতিয়ী ঔল-পাতানী, *ประวัติศาสตร์ปัตตานี*, หน้า 79.

⁶⁶ เฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, หน้า 50.

⁶⁷ หัวเรื่องนี้เป็นชื่อบทความของบาร์บารา วิททิงนัม-โจนส์ ตีพิมพ์ในลิงคโปรี่ ปลายเดือนตุลาคม 2490

⁶⁸ Ibrahim Syikri, *Sejarah Kerajaan Melayu Patani* (History of the Malay Kingdom of Patani) tr. Conner Bailey and John N. Miksic (Ohio University, Southeast Asia Series, No. 68, 1985), p. 86.

⁶⁹ เฉินผิง หัวหน้าพรรคคอมมิวนิสต์มลายายอมรับว่า พรรคฯ ของพวกเขาก็มีส่วนในการลักลอบค้าข้าวตามแนวชายแดน เพราะเป็นหนทางหนึ่งในการหาเงินเข้าพรรคฯ ดู *My Side of History as told to Ian Ward and Norma Mirafior* (Singapore: Media Masters, 2003), pp. 327-8.

⁷⁰ ไม่ทราบว่าต้นฉบับเดิมที่ส่งให้รัฐบาลพิจารณานั้นคือฉบับไหน และเขียนในภาษาอะไร เป็นไปได้ว่าอาจเขียนในภาษามลายู และมีฉบับแปลไทย กับแปลเป็นภาษาอังกฤษ หากนางบาร์บารา วิตติงแฮมโจนส์เดินทางไปพบฮัจยีสุหลง เป็นไปได้ว่าเธอน่าจะได้อ่านฉบับคำเรียกร้อง 7 ประการที่เป็นฉบับดั้งเดิมที่สุดจากฮัจยีสุหลง ขอให้พิจารณาเปรียบเทียบสำนวนแปลฉบับภาษาไทยที่ต่างกันไปบ้างตามการแปลของแต่ละคน ฉบับข้างล่างนี้นำมาจาก เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, *หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏหรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้* (กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์มติชน, 2547), หน้า 87.

1) ขอให้ปกครอง 4 จังหวัดนี้เป็นแคว้นหนึ่ง โดยมีผู้ดำรงตำแหน่งอย่างสูงให้มีอำนาจในการศาสนาอิสลาม มีอำนาจแต่งตั้งและปลดข้าราชการออกได้ ผู้ดำรงตำแหน่งนี้ต้องเป็นมุสลิมใน 4 จังหวัด

2) การศึกษาในชั้นประถมต้น จนถึงชั้นประถม 7 ให้มีการศึกษาภาษามลายูตลอด

3) ภาษีที่เก็บได้ให้ใช้ภายใน 4 จังหวัดเท่านั้น

4) ในจำนวนข้าราชการทั้งหมดขอให้มีข้าราชการชาวมลายูร้อยละ 80

5) ขอให้ใช้ภาษามลายูควบกับภาษาไทยเป็นภาษาราชการ

6) ให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด มีเอกสิทธิ์ออกกระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติการศาสนาอิสลามโดยความเห็นชอบของผู้มีอำนาจสูงสุด

7) ให้ศาลรับพิจารณาตามกฎหมายอิสลามแยกจากศาลจังหวัด มีโต๊ะกาดี (กอฎีหรือดาโต๊ะยุติธรรม) ตามสมควรและมีเสถียรภาพในการพิจารณาชี้ขาด

⁷¹ Clive J. Christie, *A Modern History of Southeast Asia: Decolonization, Nationalism and Separatism*, p. 183.

⁷² เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, *หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์...*, หน้า 92-93.

⁷³ เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, *หะยีสุหลง...* หน้า 106. น่าสังเกตว่านั่นคงเป็นการ “เผาโรงเรียน” ครั้งแรกๆ ในสามจังหวัดภาคใต้ หากจับได้ว่าใครเป็นผู้กระทำในสมัยโน้น ก็อาจเดาได้ว่าใครเป็นผู้กระทำในเหตุการณ์ปัจจุบันนี้

⁷⁴ Barbara Whittingham-Jones, “Patani-Malay State Outside Malaya” *The Straits Times*. October 30, 1947. P. 8.

⁷⁵ เพิ่งอ้าง

⁷⁶ อามมัด พัตฮี อัลฟาตานี ใน *ประวัติศาสตร์ปัตตานี* มองว่า ฮัจยีสุหลงและ

ตนกุมะไฮยิตดินมีจุดหมายและวิธีการต่อสู้ที่ต่างกัน แม้จะเข้ามาร่วมกันบ้างในบางขณะก็ตาม โปรดดู หน้า 77-99.

⁷⁷ ข้อสังเกตเรื่องสองแนวทางนี้ เป็นของอาจารย์ Paul Hutchcroft แห่งภาควิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยวิสคอนซิน

⁷⁸ ดูรายละเอียดใน สุชิน ตันติกุล, *รัฐประหาร พ.ศ. 2490* (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์สมาคมสังคมนิยมแห่งประเทศไทย, 2515), หน้า 166-171.

⁷⁹ รัฐบาลนายควงสมัยนี้เป็นครั้งที่ 3 ที่เขาได้เป็นนายกรัฐมนตรี รัฐบาลนายควงอภัยวงศ์(1) สิงหาคม 2487-สิงหาคม 2488 และรัฐบาลควง(2) มกราคม 2489 - มีนาคม 2489 ส่วนรัฐบาลควง(3) พฤศจิกายน 2490 ถึง กุมภาพันธ์ 2491 ตามมาด้วยรัฐบาลควง(4) กุมภาพันธ์ 2491 ถึง เมษายน 2491 เป็นอันสิ้นสุด ก่อนที่จอมพล ป. พิบูลสงครามจะกลับเข้ามารับตำแหน่งเป็นนายกรัฐมนตรี เป็นรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม(ยุค 2) เมษายน 2491 ถึงกันยายน 2500

⁸⁰ Surin Pitsuwan, *Islam and Malay Nationalism*, p. 159.

⁸¹ ข้อความข้างบนนี้มาจากคำไว้อาลัยของ พลโท ชิด มั่นศิลป์ สนิทโยธารักษ์ ใน *พระยารัตนภักดี, ดินแดนไทยในแหลมทอง (แหลมมลายู)* (กรุงเทพฯ, งานพระราชทานเพลิงศพพระยารัตนภักดี (แจ้ง สุวรรณจินดา), พ.ศ. 2515, หน้า 1-6.

⁸² ดูรายละเอียดเบื้องหลังการจับกุมฮัจญ์สุหลง ความไม่ลงรอยกันระหว่างฮัจญ์สุหลงกับพระยารัตนภักดีที่มีมานานก่อนหน้าแล้ว ใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ "ความรุนแรงกับการจัดการความจริง...." บทที่ 4. และ เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร *หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏ...หรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้* (กรุงเทพฯ, ศิลปวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, 2547).

⁸³ เรื่องโจรจีนคอมมิวนิสต์เข้ามาปล้นทำร้ายชาวบ้านฝั่งไทยนั้น เงินผิง (เงินเป็ง) อดีตเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์มลายา ได้เขียนในบันทึกของเขาว่า ในระยะสงครามโลกครั้งที่ 2 และการต่อต้านกองทัพญี่ปุ่นนั้นม็กรวมทหารจีนก็มิได้ตั้งเข้ามาร่วมรบร่วมกับ พลคม.ด้วย แต่พวกนั้นมีพฤติกรรมเป็นโจรและทำร้ายชาวบ้านทั้งสองฝั่ง จึงถูกขับและปราบโดย พลคม.เอง ต่อมาก็ยังมีกลุ่มโจรเล็กโจรน้อย ทำความเดือดร้อนอยู่เป็นประจำ เพราะภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง และการลักลอบค้าข้าวบริเวณชายแดนเป็นธุรกิจที่ทำเงินดีมาก แสดงว่าโจรจีนที่มาจากฝั่งมลายานั้นมีจริง แต่ไม่จำเป็นว่าเป็นพรรคคอมมิวนิสต์มลายาเสมอไป ดู Chin Peng, *My Side of History as told to Ian Ward and Norma Mirafior* (Singapore: Media Masters, 2003), p. 327-8.

⁸⁴ เฉลิมเกียรติ ขุนทองเพชร, *หะยีสุหลง อับดุลกาเดร์ กบฏหรือวีรบุรุษแห่งสี่จังหวัดภาคใต้* (กรุงเทพฯ, สำนักพิมพ์มติชน, 2547), หน้า128.

⁸⁵ *Singapore Free Press*, 28 July 1948 อ้างใน W.K. Che Man, *Muslim Separatism*, p. 67.

⁸⁶ Clive J. Christie, *A Modern History of Southeast Asia...*, p. 89.

⁸⁷ ศาลจังหวัดปัตตานี คดีอาญาที่ 25/2491 อัยการจังหวัดปัตตานี กับ หะยีสุหลงและพรรคพวก, วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2491 ตีพิมพ์ใน พระยารัตนภักดี, *ประวัติเมืองปัตตานี* (กรุงเทพฯ 2509), หน้า 75-78.

⁸⁸ ศาลจังหวัดนครศรีธรรมราช, คดีดำเลขที่ 250/2491, “คำพิพากษาคดีหะยีสุหลง”, อ้างในเฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, *หะยีสุหลง...*, หน้า 134.

⁸⁹ คำพิพากษาคดีหะยีสุหลง ศาลนครศรีธรรมราช ใน ธเนศ อภรณ์สุวรรณ, *ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย* (กรุงเทพฯ, โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), หน้า 128.

⁹⁰ เฉลิมเกียรติ ชุนทองเพชร, *หะยีสุหลง.....*, หน้า 158.

⁹¹ আহম্মদ ڤتھي ٱلل-ڤاتاني , *ประวัติศาสตร์ปัตตานี* หน้า 95-96.

⁹² เฟ็งอ่าง, หน้า 97.

PEGV.

SION

CAVCHIN

Odia. ภาคผนวก

CAMBOIA

PATANE

PERA

MALACA

PVEDA.

champrilo

Opulac

potucamby

Champa uardla
gre
Opulac

Handwritten note in Thai script: ภูมิภาคนี้ตั้งอยู่ที่ชายฝั่งทะเลอันดามัน

huber condor

R. debun

ภาคผนวก 1

ประวัติศาสตร์ทางการเมืองของปัตตานีและสยาม
จากยุคโบราณถึง พ.ศ. 2550

รัฐปัตตานี	เวลา	สยามประเทศไทย
เมืองปัตตานีเริ่มส่งทูตและการค้าติดต่อกับอาณาจักรจีน	ราวพุทธศตวรรษที่ 11 (ศ. 6)	
นครรัฐปัตตานีเป็นส่วนหนึ่งของรัฐหรือแคว้นลังกาสุกะที่เป็นฮินดู-ชวาและพุทธมหายาน และยังเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายกลุ่มเมืองศรีวิชัย	พุทธศตวรรษที่ 11 ถึง 17	
อาณาจักรปัตตานีนับถืออิสลาม ปฏิสัมพันธ์กับอาณาจักรสุโขทัยที่เพิ่งก่อตั้ง ต่อมา เมืองมลายูบูกันห์ได้ถูกกำกับโดยเมืองนครศรีธรรมราช ซึ่งขึ้นต่อกรุงศรีอยุธยา	พุทธศตวรรษที่ 19-20 (ศ. 14-15)	
	พ.ศ. 1696 (ค.ศ.1253)	กองทัพมงโกลบุกถึงยูนนาน กำเนิดรัฐไททั้งหลาย
	พ.ศ. 1893 (ค.ศ.1350)	กำเนิดอยุธยา
	พ.ศ. 2003 (ค.ศ.1460)	อยุธยามีอำนาจเหนือทวาย
ราชอาณาจักรมลายู-อิสลามปัตตานี	พ.ศ. 2043-2351 (ค.ศ.1500-1808)	
	พ.ศ. 2106 (ค.ศ.1563)	กบฏปัตตานีสมัยพระเจ้าจักรพรรดิ
	พ.ศ. 2132-76	กบฏปัตตานีสมัยพระเจ้าปราสาททอง, สยามยกทัพไปตีปัตตานี 2175
	พ.ศ. 2328	รัชกาลที่ 1 โจมตีปัตตานี
กบฏตนกูละมิตดิน ร่ายาปัตตานี	พ.ศ. 2332-51 (ค.ศ.1789-1808)	
กบฏตะโตะปักลัน	พ.ศ. 2351 (ค.ศ. 1808)	

รัฐปัตตานี	เวลา	สยามประเทศไทย
นครรัฐปัตตานีถูกแบ่งออกเป็น 7 หัวเมือง (ปัตตานี หนองจิก ยะหริ่ง ยะลา สายบุรี รามัน ระแงะ) ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2359 (ร.2) ครั้งที่ 2 เรียกว่า "บริเวณ 7 หัวเมือง" พ.ศ. 2444 (ร.5)	พ.ศ. 2351-2445 (ค.ศ.1808-1902)	
	พ.ศ. 2374	กบฏไทรบุรี
ไทรบุรีก่อกบฏ ขยายไปหัวเมืองมลายู	พ.ศ. 2374 (ค.ศ.1831)	
ถูกปราบ สยามแบ่งแยกเป็นเจ็ดหัวเมือง	พ.ศ. 2375 (ค.ศ.1832)	
เมืองไทรบุรี เมืองกะบังปาส์ เมืองเปอร์ลิส เมืองสตูล	พ.ศ. 2382 (ค.ศ.1839)	
เมืองไทรบุรี เมืองเปอร์ลิส เมืองสตูล	พ.ศ. 2402 (ค.ศ.1859)	
มณฑลไทรบุรี	พ.ศ. 2440 (ค.ศ.1897)	
	พ.ศ. 2442 (ค.ศ.1899)	รัชกาลที่ 5 ปฏิรูปการปกครองสยาม
	พ.ศ. 2444 (ค.ศ.1901)	ออกกฎข้อบังคับการปกครองหัวเมืองต่าง ๆ ระบบเทศาภิบาล
"กบฏพระยาแขกเจ็ดหัวเมือง" ตั้ง "บริเวณ 7 หัวเมือง"	พ.ศ. 2444-45 พ.ศ. 2445-2449 (ค.ศ. 1902-1906)	
ตั้งเป็นมณฑลปัตตานี (ปัตตานี ยะลา สายบุรี บางนวา)	พ.ศ. 2449-2475 (ค.ศ. 1906-1932)	
	พ.ศ. 2450-1(ค.ศ.1910)	กบฏชาวบ้านปัตตานีสมาฆรัชกาลที่ 6
	พ.ศ. 2452 (ค.ศ.1909)	สนธิสัญญาอังกฤษ
จากสัญญาอังกฤษ มณฑลไทรบุรีประกอบไปด้วย รัฐเคดาห์และรัฐเปอร์ลิสของสหพันธรัฐมาเลเซียและเมืองสตูล (รวมอยู่ในมณฑลภูเก็ต)	พ.ศ. 2452-2476 (ค.ศ.1909-1933)	

รัฐปัตตานี	เวลา	สยามประเทศไทย
	พ.ศ. 2466 (ค.ศ.1923)	กระทรวงมหาดไทยออกสมุดคู่มือสำหรับปกครองในมณฑลซึ่งมีพลเมืองนับถือศาสนาอิสลามขึ้น
	พ.ศ. 2475	การเปลี่ยนแปลงการปกครองสยาม
	พ.ศ. 2475-2481	รัฐบาลพระยามโนปกรณนิติธาดา และรัฐบาลพระยาพหลพลพยุหเสนา
เป็นจังหวัดสตูล	พ.ศ. 2476 ถึงปัจจุบัน	
ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล สงขลา รวมเป็นห้าจังหวัดชายแดนภาคใต้	พ.ศ. 2475 ถึงปัจจุบัน	
	พ.ศ. 2477	รัฐบาลพระยาพหลฯ ได้ออกกฎหมายให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2477 ทั่วประเทศ แต่ให้ยกเว้น "บริเวณเจ็ดหัวเมืองซึ่งมีกฎข้อบังคับพ.ศ. 120" ในส่วนที่เกี่ยวข้องครอบครัวให้ใช้กฎหมายอิสลาม
	2481 - 87	รัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ครั้งแรก
	2486	รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ประกาศพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 5 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พุทธศักราช 2477 พุทธศักราช 2486 ยกเลิกข้อยกเว้นแต่เดิมสำหรับคนมลายูมุสลิม
	สิงหาคม 2487 - สิงหาคม 2488	รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ (1)
	พ.ศ. 2488	พระราชกฤษฎีกาวาดด้วยการศาสนา ปกัณณ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488

รัฐปัตตานี	เวลา	สยามประเทศไทย
	กันยายน 2488 - มกราคม 2489	รัฐบาล ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช
	มกราคม 2489 - มีนาคม 2489	รัฐบาลควงฯ (2)
	มีนาคม 2489 - สิงหาคม 2489	รัฐบาลนายปรีดี พนมยงค์
	สิงหาคม 2489 - 8 พฤศจิกายน 2490	รัฐบาลหลวงธำรงนาวาสวัสดิ์
	8 พฤศจิกายน 2490	รัฐประหารโดยคณะทหารบก
	พฤศจิกายน 2490 - กุมภาพันธ์ 2491	ตั้งรัฐบาลควงฯ (3)
	16 มกราคม 2491	จับกุมอัยสุทหลง มลายูมุสลิมวางแผนบอยคอตการเลือกตั้งทั่วไป
	กุมภาพันธ์ 2491 - เมษายน 2491	รัฐบาลควงฯ (4)
	เมษายน 2491 - กันยายน 2500	รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม (ยุค 2)
	26-27 เมษายน 2491	เกิดจลาจลที่หมู่บ้านคุดงญอ นราธิวาส
	2495	ปล่อยตัวอัยสุทหลงหลังจากถูกพิพากษาจำคุก 4 ปี 6 เดือน
	13 สิงหาคม 2497	อัยสุทหลงหายสาบสูญไป หลังจากตำรวจสันติบาลเรียกไปพบที่สงขลา พร้อมกับลูกชายคนโต

ภาคผนวก 2

มุมมองปรัชญาและการเมือง*

มาร์ค ตามไท

จากหนังสือ “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย” ได้ทำให้นึกถึงเรื่องมายาคติ โดยประเด็นที่ต้องการกล่าวถึงในที่นี้ คือ มายาคติที่กลายเป็นความจริงได้ และทำอย่างไรที่ไม่ให้มายาคตินี้กลายเป็นความจริง ซึ่งมายาคติดังกล่าว ก็คือ มายาคติว่าด้วยเรื่องชววน

* สรุปรการเสนอความคิดเห็นของ รองศาสตราจารย์ ดร.มาร์ค ตามไท จากเวทีเสวนาเปิดประเด็นหนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย” หัวข้อ “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน: จากวันนั้น...ถึงวันนี้” จัดโดย คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 18 มกราคม 2550 ณ ห้อง 501 ตึก ปปง. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

และจากเวทีเสวนาเปิดประเด็นหนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย” หัวข้อ “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน: ความจริงและมายาคติ” จัดโดย คณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา และวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2550 ณ ห้องประชุมใหญ่วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

การแบ่งแยกดินแดน ในประเด็นนี้ เมื่อกล่าวถึงเรื่อง “ขบวนการแบ่งแยกดินแดน” ใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ เราควรพิจารณาคำว่า “การแบ่งแยกดินแดน” ซึ่งเป็นคำในภาษาไทย เปรียบเทียบกับคำต่างๆ หลายคำในภาษาอื่นที่ให้ความหมายในลักษณะนี้ด้วย เนื่องจากคำในภาษาอื่นอาจมีความหมายและลักษณะการใช้แตกต่างจากคำในภาษาไทย ตัวอย่างเช่น ในภาษาอังกฤษ มีคำหลายคำที่ใช้ในความหมายทำนองนี้ได้ แต่มีความหมายและลักษณะการใช้ที่แตกต่างกัน เช่น คำว่า “Liberation”, “Secession” และ “Independence” เป็นต้น แต่ที่สำคัญที่สุดคือ เราควรนำจะศึกษาจากภาษามลายู โดยหาความหมายว่า “การแบ่งแยกดินแดน” หมายความว่าอย่างไร และมีการใช้คำนี้อย่างไร หรือหากเราจะถามว่า “ทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน” นั้น ใช้หรือไม่ เราก็ต้องพิจารณาก่อนว่า “การแบ่งแยกดินแดน” นั้นมีความหมายว่าอย่างไร

ในการทำความเข้าใจความหมายของคำว่า “การแบ่งแยกดินแดน” เราควรพิจารณาความหมายของ “การแบ่งแยกดินแดน” 2 ความหมาย คือ

1. ความหมายแรกของ “การแบ่งแยกดินแดน” คือ เป็นขบวนการซึ่งเกิดขึ้นในรัฐที่ค่อนข้างให้อิสระพอสมควรแก่ชุมชนหรือท้องถิ่นต่างๆ ในการปกครองตนเองอยู่แล้ว กล่าวคือ มีการให้ Autonomy แก่ชุมชนหรือท้องถิ่นค่อนข้างสูงอยู่แล้ว แต่เพราะว่ามีความปรารถนาบางอย่าง ซึ่งอาจมาจากหลักปรัชญาบางอย่างของคนในชุมชนหรือท้องถิ่น หรืออาจจะด้วยความรู้สึกที่ว่าชุมชนหรือสังคมของพวกเขาอาจจะไปได้ไกลกว่าที่เป็นอยู่ ถ้าชุมชนหรือสังคมของพวกเขาได้เป็นรัฐอิสระ ฉะนั้นความปรารถนาที่จะจัดตั้งชุมชนหรือท้องถิ่นของพวกเขาให้กลายเป็นรัฐอิสระจึงเกิดขึ้น และพยายามสถาปนาชุมชนหรือท้องถิ่นของพวกเขาให้เป็นรัฐอิสระจริงๆ เช่น คิวเบกในแคนาดา หรือสก๊อตแลนด์ในสหราชอาณาจักร ดังนั้นขบวนการแบ่งแยกดินแดนที่เกิดขึ้นในกลุ่มรัฐประภาคนีจึงไม่ได้มาจากสาเหตุของการไม่มีอำนาจในการปกครองตนเอง เนื่องจากค่อนข้างมีอำนาจมากในการปกครองตนเองและควบคุมชีวิตของตนเองอยู่แล้ว อย่างเช่น ในเรื่องของการออกกฎหมาย และการมีรัฐสภาของตนเอง แต่ทว่าก็

ยังมีความต้องการกลายเป็นรัฐอิสระ เพราะรู้สึกว่าการเป็นรัฐอิสระนั้นจะสามารถนำไปสู่สิ่งที่ปรารถนาได้มากกว่าการอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐอื่น

ความหมายของการแบ่งแยกดินแดนในรูปแบบนี้ มีลักษณะของการเคลื่อนเข้าไปสู่เป้าหมายหนึ่ง กล่าวคือ ในสถานการณ์ที่สามารถมีอำนาจในการปกครองตนเองค่อนข้างสูงอยู่แล้ว แต่ก็รู้สึกว่าการที่เป็นอยู่นั้นยังไม่เป็นที่น่าพอใจเพราะยังอยู่ภายใต้อำนาจของรัฐอื่น ดังนั้นจึงอยากเคลื่อนไปสู่สถานะอื่น

2. ความหมายอย่างที่สองของ “การแบ่งแยกดินแดน” คือ เป็นขบวนการซึ่งเกิดขึ้นในรัฐที่ไม่ยินยอมให้ชุมชนหรือท้องถิ่นต่างๆ สามารถมีการปกครองตนเองอย่างแท้จริง ซึ่งทำให้อยู่ท่ามกลางสถานะที่ไม่สามารถควบคุมชะตากรรมของตนเองได้ แต่กำลังถูกควบคุมโดยรัฐศูนย์กลาง และรู้สึกว่าคุณกตขี้และต้องทำตามคำสั่งหรือนโยบายของรัฐศูนย์กลาง ดังนั้นเมื่ออยู่ในสถานะเช่นนี้ การเคลื่อนไหวจึงไม่ได้เคลื่อนเข้าไปสู่เป้าหมายเหมือนขบวนการแบ่งแยกดินแดนในรูปแบบแรก หากแต่เป็นการเคลื่อนหนีสถานะที่ไม่ชอบ และสถานะที่รู้สึกว่าจะสร้างความอึดอัด หรือสถานะที่ผู้อื่นมากำหนดชีวิตของตนเอง

จากความหมายของขบวนการแบ่งแยกดินแดน เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างความหมายแรกและความหมายที่สอง มีลักษณะต่างกันมาก เพราะขบวนการแบ่งแยกดินแดนในความหมายแรก คือ การเคลื่อนออกจากสถานะที่ไม่ค่อยรู้สึกว่าจะสร้างความอึดอัดมาก เพื่อไปสู่สถานะอื่นที่ดีกว่าเดิม ซึ่งต่างกับขบวนการแบ่งแยกดินแดนในความหมายที่สอง อันเป็นการเคลื่อนหนีออกจากสถานะที่รู้สึกว่าจะสร้างความอึดอัดมาก ดังนั้นการเรียกขบวนการแบ่งแยกดินแดนในความหมายที่สองว่าเป็น “ขบวนการแบ่งแยกดินแดน” จึงไม่น่าจะเหมาะสม แต่น่าจะเรียกว่า “ขบวนการปลดปล่อย” ซึ่งเป็นชื่อที่เหมาะสมมากกว่า ถ้าพิจารณาคำในภาษาอังกฤษที่มีความหมายในทำนองเดียวกันนี้ จะพบว่ามี 2 คำที่น่าสนใจ คือ “Independence” และ “Liberation” ลักษณะของการใช้คำระหว่าง “Independence” กับ “Liberation” มีความแตกต่างกันมาก เพราะทั้ง 2 คำนี้มีทิศทางของความหมายต่างกัน กล่าวคือ ลักษณะของคำว่า

“Independence” มีทิศทางที่เคลื่อนไปสู่สิ่งที่พึงปรารถนา แต่คำว่า “Liberation” มีลักษณะของการเคลื่อนหนีออกจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา

ถ้าถามว่าการต่อสู้เพื่อ Liberation นั้นต่างหรือเหมือนกันกับ “การแบ่งแยกดินแดน” ขบวนการ PULO หรือกลุ่มต่างๆ ที่เป็นขบวนการซึ่งมีลักษณะของการหนีออกจากสภาวะที่ไม่พึงปรารถนาจะไม่ใช้คำศัพท์ที่เกี่ยวกับการแบ่งแยกดินแดน แต่ใช้ศัพท์ที่เกี่ยวกับการปลดแอกมากกว่า และมักจะมีอักษรตัว L หรือคำว่า Liberation รวมอยู่ในชื่อกลุ่มด้วยเสมอ อย่างเช่น คำว่า MILF (Moro Islamic Liberation Front) ในภาคใต้ของประเทศฟิลิปปินส์ และ LTTE (Liberation Tigers of Tamil Eelam) ในประเทศศรีลังกา หรือ PULO (Patani United Liberation Organization) ในประเทศไทย การใช้คำว่า Liberation ในความหมายเช่นนี้ คือ การออกจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ระหว่างคำว่า “การปลดแอก” หรือ “การปลดปล่อย” กับคำว่า “การแบ่งแยกดินแดน” นั้นมีความหมายต่างกันค่อนข้างมาก โดยทั่วไปแล้ว คำที่มีความหมายถึงการแบ่งแยกดินแดน คือ “secession” ไม่ใช่ “liberation”

อย่างไรก็ตาม ก็มีคำถามว่า “ขบวนการปลดปล่อย” จะกลายมาเป็น “ขบวนการแบ่งแยกดินแดน” ได้หรือไม่ หรือขบวนการที่เคลื่อนหนีออกจากความถูกกดขี่ จะสามารถกลายเป็นวังเข้าสู่การเป็นรัฐอิสระ อย่างเช่นกรณีของสกอตแลนด์และควิเบกต้องการจะเป็นรัฐอิสระได้หรือไม่ คำตอบก็คือว่ามีโอกาสเป็นไปได้ เพราะถ้ากลุ่มหรือขบวนการที่หนีออกจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนาเห็นว่าไม่มีที่อื่นไปหรือไม่เห็นทางเลือกอื่นๆ กลุ่มหรือขบวนการเหล่านี้ก็มีทางเลือกอยู่ทางเดียว นั่นคือ ยอมรับทุกอย่างที่เป็นอยู่ หรือไม่ก็ต้องพยายามไปสู่การตั้งรัฐอิสระ ซึ่งหมายความว่า เป็นการแบ่งแยกดินแดนจริงๆ แต่โดยตรรกะของมันเองแล้ว การออกจากสิ่งที่ไม่พึงปรารถนา ไม่ได้หมายความว่าต้องไปสู่การแบ่งแยกดินแดนจริงๆ หากถ้ากลุ่มหรือขบวนการเหล่านี้มีทางเลือกอื่นๆ ที่เปิดโอกาสให้ไปได้

ถ้าหากพิจารณา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ก็น่าจะมีทั้งความคิดเรื่องการปลดปล่อย และความคิดเรื่องการแบ่งแยกดินแดน สำหรับเรื่องการแบ่งแยกดินแดนนั้น อาจจะมีอยู่บ้างโดยหลักการและอุดมการณ์บาง

อย่าง แต่ส่วนใหญ่น่าจะเป็นเรื่องการปลดปล่อย คือเป็น Liberation จากความถูกกดจากรัฐมากกว่า ไม่ได้มีประเด็นที่ต้องการจะเป็นรัฐอิสระ แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะที่ต้องการออกจากการถูกกดก็อาจนำไปสู่เรื่องการแบ่งแยกดินแดนได้ ถ้าหากไม่มีทางเลือกอื่นๆ ให้ไป ดังเช่นที่อาจารย์ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้กล่าวถึง “เรื่องพื้นที่ทางการเมือง” ว่าเป็นหัวใจของทุกอย่าง ทำให้ใคร่รู้สึกรู้ว่าต้องปลดปล่อย (Liberate) ออกจากความกดขี่ทั้งหลายไปสู่การแบ่งแยกดินแดน ก็เพราะไม่เห็นทางเลือกอื่น จึงต้องเลือกแค่ 2 ทาง แต่ถ้ามีทางเลือกอื่นให้ การแบ่งแยกดินแดนก็อาจไม่ใช่เป้าหมายที่จะไปก็ได้ แต่สิ่งที่สำคัญคือ รัฐต้องพิสูจน์ให้เห็นว่ามีความใจกว้างพอที่จะทำให้เกิดทางเลือกอื่นๆ ที่ดีกว่าการแบ่งแยกดินแดน

ใน 3-4 ปีที่ผ่านมา ได้พยายามถามคำถามกับบุคคลหลายส่วนของสังคม 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่ามองรัฐไทยอย่างไร คิดว่ารัฐไทยใจกว้างพอที่จะให้พื้นที่ทางการเมืองกับพลเมืองในสามจังหวัดนี้หรือเปล่า พบว่าเด็กตั้งแต่ 7 ขวบจนถึงเยาวชนในระดับมัธยม อุดมศึกษาในมหาวิทยาลัย และประชาชนทั่วไปมีทัศนคติอันหนึ่งต่อกองกำลังต่างๆ ที่อยู่ในพื้นที่ว่าเป็นการใช้อำนาจเข้ามายึดครอง (Occupying Force) ทัศนะเช่นนี้นับว่าเป็นทัศนะที่สำคัญ ถ้าคนในพื้นที่มองเจ้าหน้าที่รัฐเป็น Occupying Force และถ้าเด็ก 10 ขวบเป็นคนพูดก็หมายความว่าได้รับการส่งทอดความคิดนี้มาจากหลายที่ การมีทัศนคติต่อหน่วยงานของรัฐว่าเป็น Occupying Force นั้น ไม่ได้เป็นเรื่องการแบ่งแยกดินแดน แต่เป็นเรื่องการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ (Liberation struggle) เพราะพื้นที่ที่ถูกยึดครอง (Occupy) อยู่ ดังนั้นจึงมีความแตกต่างกันอย่างมากกับการที่จะบอกว่าเป็นเรื่องทฤษฎีการแบ่งแยกดินแดน หรือเป็นเรื่อง Liberation struggle ถ้าต้องการเข้าใจ สิ่งสำคัญคือ เราต้องไปศึกษาคำเหล่านี้ในภาษามลายู และต้องไปศึกษาในมุมมองว่าคำเหล่านี้หมายความว่าอะไร

จากสภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นในภาคใต้เป็นเรื่อง Liberation struggle หรือการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ ไม่ใช่เป็นเรื่องการแบ่งแยกดินแดน จึงทำให้หลายส่วนของขบวนการพร้อมที่จะพิจารณา Autonomy อย่างรวดเร็ว แทนที่จะพิจารณา Independence หากเราดูกลุ่มหรือขบวนการปลด

ปล่อยหรือแบ่งแยกดินแดนเหล่านี้ในส่วนต่างๆ ของโลกในปัจจุบันโดยทั่วไปแล้ว ถ้าขบวนการที่เป็น secession movements จริงๆ จะต้องการแบ่งแยกดินแดนของตนออกมาเป็นรัฐอิสระ ก็มักไม่พร้อมที่จะพูดถึง Autonomy เร็วนัก เพราะยังมีกระบวนการอื่นๆ อีกค่อนข้างนาน แต่ในภาคใต้ นั้น กลับมีแกนนำหลายส่วนที่มีความพร้อมค่อนข้างเร็วที่จะพิจารณา Autonomy แทนที่จะพิจารณาเป็นรัฐอิสระ ดังนั้นคำที่เราเรียกว่า “แบ่งแยกดินแดน” นั้น ไม่น่าจะหมายถึงการเป็นรัฐอิสระ แต่ น่าจะเป็นการแบ่งแยกในลักษณะอื่น อย่างเช่น เรบอกกว่า แบ่งแยกจังหวัด อุบลราชธานีออกเป็นอีก 2 จังหวัด ก็คงไม่มีใครตกใจอะไร ทุกคนก็จะมองเป็นการแบ่งรูปแบบการปกครอง แทนที่จะมีเพียง 1 จังหวัดก็กลายเป็น 2 จังหวัด แต่การแบ่งแยกพื้นที่จริงๆ ในความหมายของวิธีการดำเนินชีวิตต่อไป และใครเป็นผู้กำหนดอนาคตต่างๆ นั้น ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา หากพูดเป็นภาษาที่ไม่น่ากลัวก็คือ การกระจายอำนาจ ภาษาเหล่านี้เราสามารถเลือกใช้ได้

จากหนังสือ **“ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย”** อาจารย์อเนศกล่าวไว้ค่อนข้างถูกต้องที่ว่าเป็นการเลือกใช้วาทกรรมการแบ่งแยกดินแดน การเลือกใช้วาทกรรมแบ่งแยกดินแดน คิดว่าคงไม่เลือกใช้เพราะเข้าใจอะไรผิด แต่ตั้งใจใช้เพราะเข้าใจถูกต้องกว่า มีวาทกรรมบางอย่างที่สามารถได้รับความสนับสนุนจากสาธารณชนได้ง่ายกว่าวาทกรรมอื่น คนไม่รู้ก็ต้องคล้อยตามภาษาที่เลือก ส่วนคนที่รู้ก็ต้องเลือกใช้ภาษา

นอกจากประเด็นมายาคติว่าด้วยเรื่องขบวนการแบ่งแยกดินแดนแล้ว ก็ยังมีเรื่องชาตินิยมที่ต้องควรคำนึงถึงด้วย ซึ่งมีกรกล่าวถึงอยู่ในหนังสือหลายครั้ง แต่มีอยู่สิ่งหนึ่งที่เราไม่ค่อยพูดถึงมากเท่าไร คือ “ชาตินิยมปัตตานี” ซึ่งน่าจะมีความสำคัญเท่าๆ กับชาตินิยมรัฐชาติไทย หรือรัฐสยาม เมื่อครั้งที่เคยร่วมประชุมกับกรรมการสมานฉันท์ (กอส.) มีอยู่ประเด็นหนึ่งที่ร่วมถกกันกลับไปกลับมาหลายครั้งว่า เราจะเอ่ยถึงคนในพื้นที่อย่างไร ระหว่างการใช้คำว่า “คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู” กับ “มลายูมุสลิมสัญชาติไทย” คนในพื้นที่ก็คงอยากได้คำว่า “มลายูมุสลิมสัญชาติไทย” แต่คนอื่นที่อยู่นอกพื้นที่ หรือคนไทยมุสลิมอื่นคงอยากใช้

ว่า “คนไทยมุสลิมเชื้อสายมลายู”

คำว่า “ชาตินิยมปัตตานี” น่าจะมีประโยชน์ในระดับหนึ่งขณะนี้ มันอาจเป็นตัวที่กีดกันไม่ให้ขบวนการสากลบางอย่าง เช่น กลุ่มอัลเคดะห์ หรือกลุ่มความรุนแรงต่างๆ เข้ามายุ่งเกี่ยว เมื่อ 2-3 ปีก่อนมีการท้วงไต่ถามว่า เมื่อเริ่มมีความรุนแรงเกิดขึ้น กลุ่มความรุนแรงจากภายนอกประเทศจะเข้ามายุ่ง แต่ภายหลังเมื่อตรวจสอบกันแล้วก็คิดว่าคงไม่น่าจะมี แม้ว่าสถานการณ์ความรุนแรงเช่นนี้ในประเทศอื่นๆ กลับปรากฏว่ามี ขบวนการเหล่านี้เข้ามายุ่งเกี่ยวด้วย ทั้งนี้เพราะว่า “มันเป็นเรื่องของปัตตานี” ถ้าคนอื่นเข้ามาช่วยก็จะต้องมีบุญคุณต่อกัน ซึ่งไม่น่าจะเป็นเรื่องขององค์กรกลุ่มเจมาห์ อิสลามียาห์ (Jemaah Islamiyah) หรือ เจไอ และกลุ่มอัลกออิดะห์ หรือองค์กรใดๆ ทั้งสิ้น แต่เป็นเรื่องของคนปัตตานีเอง

ข้อเรียกร้องของฮัจญีสุหลงเมื่อประมาณ 60 ปีที่แล้ว ก็ไม่แตกต่างจากทุกวันนี้ เมื่อได้มีโอกาสคุยกับนักศึกษาปัตตานีกลุ่มหนึ่ง เขาวงวนเหล่านั้นบอกว่า เขาอยากจะทำ Hero ของเขาเองจะได้ไหม โดยไม่ต้องเลือก Hero ตามที่รัฐบาลกำหนดให้เป็น Hero ของประเทศไทย เขาก็มี Hero ของเขาเอง เช่น ท่านฮัจญีสุหลง ซึ่งการต่อสู้ของท่านเป็นการต่อสู้อย่างสันติวิธีที่ดีที่สุดในการคิดของเขาวงวนเหล่านั้น จิตสำนึกนั้นมันมีอยู่ทั่วไปและไม่ได้หายไปไหน ดังนั้นหมายความว่า มีทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน ใช่หรือไม่ หากเราไม่เลือกคำว่า “แบ่งแยกดินแดน” แต่เรียกว่าเป็น Liberation struggle หรือการต่อสู้เพื่อเสรีภาพ ซึ่งเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ตลอดเวลา

เรื่องปัญหา 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ไม่ได้เป็นเรื่องของความไม่เป็นธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นเรื่องของการขาดการมีส่วนร่วมสำคัญในการกำหนดชะตากรรม อนาคต หรือวิถีชีวิตในพื้นที่ของตนเอง อำนาจในการปกครองยังถูกกำหนดมาจากที่อื่น หรือยังมีการส่งคนนอกพื้นที่เข้ามาปกครอง อย่างเช่น ศอ.บต. ในสมัยก่อน แม้ว่าจะมีการอบรมข้าราชการให้มีความเข้าใจคนในพื้นที่ เข้าใจเรื่องศาสนา เข้าใจเรื่องวิถีชีวิต แต่ Paradigm หรือกระบวนทัศน์ของข้าราชการเหล่านี้ก็ยังเป็น Paradigm เดิมของเขา ซึ่งเป็น Paradigm ของการส่งคนข้างนอกเข้ามาปกครอง ครอบงำที่ Paradigm นี้อยู่ ก็จะมีคนกลุ่มหนึ่งที่ยังไม่วางมือ ซึ่งยังคงเป็นที่ถก

เถียงกันอยู่ว่ามีจำนวนคนที่ยังไม่ยอมวางมือ สมมุติว่าคนที่ยังไม่ยอมวางมือเป็นเพียงคนส่วนน้อย เราจะเรียกว่าเป็นทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนได้ไหม แต่อย่างไรก็ตาม ในโลกปัจจุบัน คนส่วนน้อยนี้ก็สามารถสร้างความรุนแรงได้อย่างมากมาย เราจะพบว่าความรุนแรงในพื้นที่ที่มีผลกระทบต่อชีวิตของประชาชนนั้น มันไม่จำเป็นต้องมาจากคนจำนวนมากก็สามารถเกิดได้ และไม่จำเป็นต้องมีแนวร่วม 90 เปอร์เซ็นต์แล้วจึงจะสามารถก่อการได้ คนจำนวนน้อยเหล่านี้ก็สามารถสร้างความรุนแรงต่างๆ ได้มากมาย

ถ้าหากแนวคิดเรื่อง “การแบ่งแยกดินแดน” นี้มีอยู่จริง แม้ว่าจะมีผู้ร่วมก่อการจำนวนน้อย แล้วเราไม่ให้ความสนใจ ก็อาจจะพลาดได้ เพราะมันไม่ได้หมายความว่าความรุนแรงในพื้นที่จะลดน้อยลง ความรุนแรงปัจจุบันนี้เกิดขึ้นจาก 2 ฝ่าย อาจจะเรียกได้ว่า ฝ่ายหนึ่งแก้แค้นอีกฝ่ายหนึ่งก็ได้ แต่สิ่งที่สำคัญกว่านั้นก็คือ แต่ละฝ่ายที่ทำนั้นมีคามแม่นยำในเรื่องข้อมูลข่าวสารเพียงใด ถ้าชาวกรองของเราไม่ดี แล้วเราจัดการกับคนที่เราคิดว่าเป็นตัวการ และจับผู้ต้องสงสัยถูกเพียงแค่ 50 เปอร์เซ็นต์ ก็แปลว่าอีก 50 เปอร์เซ็นต์นั้นเราจับผิด ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาเพิ่มขึ้น ส่วนฝ่ายผู้กระทำก็ต้องคอยสอดส่องดูว่าใครกำลังร่วมมือกับรัฐ ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นทหาร แต่อาจเป็นครูหรือชาวบ้านธรรมดาทั่วไปก็ได้ แล้วจึงลงมือจัดการคนที่ร่วมมือกับรัฐ ซึ่งมักจะไม่ค่อยพลาด ในขณะที่การเข้าไปจัดการของฝ่ายรัฐนั้นมักมีความผิดพลาดมากกว่า ซึ่งทำให้ทิศทางของปัญหานั้นอาจขยายวงมากขึ้นได้

แม้ว่าความรุนแรงใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่มีแนวโน้มที่จะยุติลงได้ง่าย แต่ในความเห็นส่วนตัวเห็นว่าไม่ใช่เรื่องยากหรือง่าย หากแต่อยู่ที่ว่าเราอยากจะทำให้มันยุติมากน้อยแค่ไหน กล่าวคือ เราต้องการสันติสุขเข้ามาสู่พื้นที่มากน้อยแค่ไหน และเราพร้อมที่จะจ่ายต้นทุนของมันหรือไม่ ถ้าพร้อมที่จะจ่ายต้นทุนของความสงบสุขในพื้นที่ เรื่องนี้ก็ไม่ว่าที่คิด แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า เป็นเรื่องง่าย ช่องทางของความสงบสุขในพื้นที่ เริ่มต้นจากเราต้องเปลี่ยนวิถีคิดหลายอย่างในสังคม เช่น วิถีคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับพลเมือง วิธีการมองประเทศไทยและสังคม

ไทย แต่ถ้าหากเราพร้อมที่จะเปลี่ยนตรงนั้น ปัญหาความรุนแรงคงยุติได้ง่ายกว่าที่หลายคนคิด ตรงนี้ถือว่าเป็นโอกาสที่หนังสือประเภทนี้จะทำให้เราได้คิดว่า ถึงแม้ยากแค่ไหนก็ต้องเปลี่ยน อยู่ที่รัฐไทยจะทำได้มากแค่ไหนที่จะเปลี่ยน ถ้าเปลี่ยนไม่ได้ก็ไม่มีความหวัง

ภาคผนวก 3

มุมมองประวัติศาสตร์และสังคม*

นิธิ เอียวศรีวงศ์

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาในหนังสือ “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย” ซึ่งจะกล่าวถึงในที่นี้ มีทั้งหมดด้วยกัน 7 ประเด็น ดังนี้

ประเด็นที่ 1 เรื่อง “การแบ่งแยกดินแดน” เมื่อกล่าวถึงเรื่องนี้ในประวัติศาสตร์สมัยอยุธยา มีคำโบราณที่ใช้ในความหมายทำนองนี้ คือคำว่า “แข็งเมือง” ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันก่อนที่จะเกิดรัฐประชาชาติ (Nation-state) ขึ้นมา และเป็นเรื่องปกติ การแข็งเมืองไม่ได้เกิดขึ้นเพียงแค่รัฐ

* สรุปลงมาจากคำกล่าวเปิดประเด็นของ ศาสตราจารย์ ดร.นิธิ เอียวศรีวงศ์ ในเวทีเสวนาเปิดประเด็นหนังสือเรื่อง “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดนในภาคใต้ไทย” หัวข้อ “ความเป็นมาของทฤษฎีแบ่งแยกดินแดน: ความจริงและมายาคติ” จัดโดยคณะทำงานวาระทางสังคม สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร่วมกับโครงการจัดตั้งสถาบันสมุทรวรรัฐเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา, วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, โครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ 2550 ณ ห้องประชุมใหญ่วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ปัตตานีเพียงรัฐเดียวเท่านั้น แต่เกิดขึ้นทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นดินแดนรัฐต่างๆ ที่อยู่ทางภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน ซึ่งมักจะเกิดการแข็งเมือง เป็นครั้งคราวทั้งสิ้น

ความเข้าใจว่า การแข็งเมือง คือการแบ่งแยกดินแดน หรือการกบฏนั้น เป็นความเข้าใจผิด ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการแข็งเมือง เราต้องเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เป็นศูนย์กลางหรือรัฐใหญ่ กับดินแดนรัฐอื่นๆ ที่เรียกว่า “ประเทศราช” และสิ่งที่สำคัญคือเราต้องเข้าใจความหมายของคำว่า “ประเทศราช” ในภาษาไทยนั้น ไม่ได้หมายถึงคำว่า Colony ในภาษาอังกฤษ เพราะทั้งสองคำนี้มีความหมายต่างกัน “ประเทศราช” เป็นการแสดงสถานะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐศูนย์กลางอำนาจกับรัฐที่เป็นประเทศราช เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่มีรัฐศูนย์กลาง หรือรัฐซึ่งมีศูนย์กลางค่อนข้างมากอยู่ตรงกลาง แล้วมีประเทศราชล้อมรอบ แต่การเป็นรัฐประเทศราชไม่ได้หมายความว่ารัฐประเทศราชนั้นต้องขึ้นอยู่กับรัฐศูนย์กลางแต่เพียงรัฐเดียวเท่านั้น เพราะถ้าหากมีอีกรัฐหนึ่งซึ่งมีศูนย์กลางมากเช่นเดียวกัน รัฐประเทศราชมักจะขึ้นกับทั้งสองรัฐที่มีศูนย์กลางมากเท่าเทียมกัน เมื่อตอนที่ยุทธศาสตร์เป็นประเทศราชของสยาม ในขณะที่เดียวกันก็อาจจะเป็นประเทศราชของมะละกาด้วยก็ได้ เรื่องเช่นนี้จึงถือว่าเป็นเรื่องปกติ เพราะหากเรามีเพื่อนบ้านที่เป็นนักเลงใหญ่ทั้งคู่ วิธีที่จะเอาตัวรอดหรือรักษาอิสรภาพของอำนาจก็ต้องให้นักเลงใหญ่นั้นมาคานอำนาจกันเอง

ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เป็นศูนย์กลางหรือรัฐใหญ่กับรัฐที่เป็นประเทศราช จึงมีลักษณะที่เรียกได้ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้ย่อยซึ่งปฏิเสธไม่ได้ และความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวไม่ได้หมายถึงการเป็น “เมืองขึ้น” ในความหมายของชาติตะวันตก หากแต่เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะที่อาจจะมิใช่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น ปัตตานีกับอยุธยาต่างก็พึ่งพากันและกันทางเศรษฐกิจมาเป็นเวลาหลายร้อยปีแล้ว ปัตตานีต้องพึ่งพาบางอย่างจากอยุธยา และทางอยุธยาก็ต้องพึ่งพาอะไรบางอย่างจากปัตตานี ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แบบพึ่งพาค้ำยันกันและกัน ไม่ใช่ความสัมพันธ์ในลักษณะการเป็น “เมือง

ขึ้น” และในขณะเดียวกันก็อาจจะเป็นพันธมิตรในการสงครามด้วย เช่น การขอกำลังไปช่วยรบกับพม่า เป็นต้น ฉะนั้นลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวจึงเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐที่เป็นผู้ใหญ่กับรัฐที่เป็นผู้น้อย ซึ่งมีความสัมพันธ์เชิงเกื้อกูลกันและกัน ไม่ใช่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐเอกราชกับรัฐที่ไม่มีเอกราชในความหมายที่เราเข้าใจและใช้กันในปัจจุบัน ซึ่งเป็นวิธีคิดแบบตะวันตก ดังนั้นหากรัฐประเทศราชไม่ต้องการผูกความสัมพันธ์กับรัฐใหญ่แล้ว ลักษณะเช่นนี้ในสมัยโบราณจึงเรียกว่า “แข็งเมือง” ซึ่งไม่ใช่เรื่องของ “การแบ่งแยกดินแดน” เพราะคำว่า “แบ่งแยกดินแดน” นั้น เราใช้ได้เฉพาะเมื่อเกิดรัฐสมัยใหม่ที่เป็นรัฐชาติ (Nation-state) แล้วเท่านั้น

ประเด็นที่ 2 เรื่องรัฐสมัยใหม่และรัฐประชาชาติ การเกิดรัฐสมัยใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา และต่อมาได้พัฒนากลายเป็นรัฐประชาชาติ (Nation-state) แต่ก่อนอื่น เราต้องเข้าใจด้วยว่าก่อนที่จะเกิดรัฐสมัยใหม่ขึ้นมา ดินแดนที่เป็นประเทศมาเลเซียปัจจุบันนั้น ในสมัยก่อนเป็นดินแดนที่มีรัฐมลายูต่างๆ หลายรัฐ และในคริสต์ศตวรรษที่ 18 อำนาจของรัฐยะโฮร์เริ่มลดน้อยลง รัฐอาเจะห์ไม่สามารถเข้ามาแทรกแซงในคาบสมุทรมลายูได้อย่างแต่ก่อน มะละกาได้กลายเป็นศูนย์กลางการค้าเล็กๆ แห่งหนึ่งของบริษัท V.O.C. ซึ่งฝ่ายฮอลันดาที่ไม่ได้สนใจคาบสมุทรนี้มากนัก เพราะพุ่มหน่ออยู่กับการขยายอำนาจของตนเองในเกาะชวาและเกาะสุมาตรามากกว่า เพราะฉะนั้นช่องว่างทางอำนาจจึงเกิดขึ้น ซึ่งในขณะนั้นตรงกับสมัยรัชกาลที่ 3 ทางฝ่ายสยามจึงได้ขยายอิทธิพลไปสู่คาบสมุทรมลายู โดยตั้งรัฐมลายูจำนวนหลายรัฐเข้ามาเป็นประเทศราช อิทธิพลของสยามกว้างไกลไปจนถึงรัฐปะหัง ซึ่งก็เคยมีความสัมพันธ์ทางการค้ากับทางกรุงเทพฯ แต่เมื่อฝ่ายอังกฤษได้ขยายอำนาจเข้ามาสู่คาบสมุทรมลายู จึงกลายเป็นมหาอำนาจที่เข้ามาคานการขยายตัวของอำนาจของสยาม

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อรัฐสมัยใหม่ได้ถือกำเนิดขึ้นนั้น ได้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “บูรณาการทางดินแดน” (Territorial Integration) ปรากฏขึ้นมาด้วย ซึ่งไม่ใช่เป็นการบูรณาการ “ชาติ” เพราะแม้ว่ามีการเกิดขึ้น

ของรัฐสมัยใหม่แล้วก็จริง แต่ยังไม่เกิด “ชาติ” ขึ้นมา ลักษณะของ “บูรณาการทางดินแดน” คือ การเอาดินแดนที่เคยเป็นประเทศราชทั้งหลายมาอยู่ภายใต้การปกครองของตัวเองโดยลุ่มลึ้งอำนาจเดิมที่มีอยู่ เช่น การยกเลิกตำแหน่งสุลต่าน หรือเจ้าเมืองเชียงใหม่ ซึ่งถูกทำให้มีสถานะเป็นเพียงเจ้าที่ยังมีวังหรือคุ้มอาศัยอยู่เท่านั้น และมีข้าหลวงจากกรุงเทพฯไปคอยกำกับดูแล กล่าวคือ การกระทำดังกล่าวได้ทำให้อำนาจทางท้องถิ่นลดลง แต่อย่างไรก็ตาม ในสมัยรัชกาลที่ 5 สยามนั้นเป็นรัฐ “เล็ก” นิดเดียว คำว่า “เล็ก” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงดินแดน แต่มีความหมายถึงความอ่อนแอทางการเงินและอำนาจของรัฐ นั่นคือ รัฐไม่มีเงินที่จะสถาปนาระบบราชการที่จะแพร่ขยายเข้ามาถึงข้างล่างได้มากนัก รัฐไม่มีเงินที่จะสร้างทางคมนาคมที่จะเชื่อมต่อระหว่างกรุงเทพฯ กับหัวเมืองได้อย่างดีนัก และรัฐไม่มีเงินเพียงพอที่จะสร้างโรงเรียนที่จะกล่อมให้เด็กที่เกิดในชนบทได้เติบโตมากลายเป็นกลุ่มคนในรัฐสมัยใหม่อย่างเต็มภาคภูมิได้ เพราะฉะนั้นเมื่อรัฐไทย “เล็ก” นิดเดียว จึงต้องลุ่มลึ้งอำนาจเดิมของรัฐประเทศราช

หากถามว่าการลุ่มลึ้งอำนาจเดิมนั้นไม่ก่อให้เกิดความปั่นป่วน วุ่นวายหรืออย่างไร คำตอบคือ ไม่เกิด เนื่องจากการผลักดันให้ผู้นำท้องถิ่นในระดับเล็กมาก คือระดับหมู่บ้าน ระดับตำบลเป็นผู้นำแทน ให้คนเหล่านั้นเข้ามาดูแลแทนคนระดับใหญ่ แม้ว่าได้มีการส่งข้าหลวงมาประจำที่ปัตตานี และมีอำนาจทางกฎหมายก็ตาม แต่อำนาจของข้าหลวงในทางปฏิบัตินั้นไม่มี ภายใต้การเกิดรัฐสมัยใหม่ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เมืองอย่างเช่นปัตตานีอยู่ภายใต้การปกครองดูแลของชนชั้นนำท้องถิ่นระดับเล็ก ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นนำธรรมดา กับผู้รู้ทางศาสนา ทั้ง 2 กลุ่มนี้มีอิทธิพลค่อนข้างมาก

สำหรับหะยีสุหลง ท่านสืบทอดประเพณีของโต๊ะครูหรืออูลามะฮ์ที่มีมาตั้งแต่โบราณในปัตตานี และเป็นประเพณีที่รักษาสืบทอดกันมาตั้งแต่ตะวันออกกลาง เราจะพบว่า มีอูลามะฮ์บางคน หรือโต๊ะครูบางคนที่มีอิทธิพลเหนือระดับท้องถิ่นเล็กๆ และเป็นที่ยู่งักกันทั่วไป ยกตัวอย่างท่านโต๊ะปันจัน หรือ โต๊ะยาว ที่ใครๆ ก็รู้จักในปัตตานี ซึ่งเป็นโต๊ะครูที่ดีคนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้รู้ทางศาสนาก็ไม่ได้เข้ามามีอำนาจปกครอง

แทนที่สุลต่าน หรือทำลายอำนาจของสุลต่านให้น้อยลงแต่อย่างใด เพราะนานๆ ครั้งจึงจะมีผู้รู้ทางศาสนาที่มีชื่อเสียงเข้ามามีบทบาท

ดังนั้น รัฐไทยเล็กๆ ที่มีความอ่อนแออย่างมาก และไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยเพียงอำนาจทางการทหาร เพราะกองทัพสยามไม่สามารถไปสู้กับชาติมหาอำนาจอย่างเช่นอังกฤษและฝรั่งเศสได้ แต่รัฐไทยดำรงอยู่ได้ด้วยปัจจัยหลายอย่าง ปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือการรับรองสถานะของมหาอำนาจตะวันตก โดยการรับรองเขตแดน อย่างเช่น อังกฤษรับรองว่าเขตนี้เป็นเส้นแบ่งพรมแดนนี้ของสยาม เป็นต้น กล่าวอย่างสรุปคือ รัฐสยามเกิดขึ้นจากการรับรองของมหาอำนาจตะวันตก ซึ่งเป็นการบูรณาการดินแดนที่เกิดขึ้นในระยะแรก ที่ต่อมาได้พัฒนากลายเป็นรัฐสมัยใหม่ที่เรียกว่า สยาม

หลังจากเกิดการบูรณาการดินแดนแล้ว ต่อมาจึงเกิดการบูรณาการชนชาติขึ้นมา (National Integration) อย่างค่อยๆ เกิดขึ้น แต่ความเป็นปึกแผ่นชาติของไทยที่สืบมาจนถึงทุกวันนี้ มีลักษณะของ “ความเป็นชาติ” ที่ไม่สมบูรณ์ เพราะว่าสำนึกของ “ความเป็นชาติ” เกิดขึ้นมาและถูกจับวางใส่ลงมาจากกลุ่มชนชั้นนำแต่ฝ่ายเดียว โดยไม่ได้เกิดขึ้นมาจากสำนึกของประชาชนข้างล่างที่ว่า “เรามีผลประโยชน์ร่วมกัน เรามีความทรงจำบางอย่างร่วมกัน เรามีอะไรบางอย่างร่วมกัน” ที่จะนำมาสู่การรวมตัวกันเป็นชาติ อันเป็นลักษณะธรรมชาติของการเกิดชาติในทางยุโรปและที่อื่นๆ ดังนั้น “ความเป็นชาติ” ของเรา จึงมีลักษณะที่ไม่สมบูรณ์ และไม่มีพื้นที่สำหรับความแตกต่างหลากหลาย เพราะถ้าสำนึกของ “ความเป็นชาติ” เกิดขึ้นมาและถูกผลักดันจากข้างบนฝ่ายเดียวโดยไม่ได้เกิดมาจากข้างล่าง มันก็ไม่สามารถเปิดพื้นที่ของความแตกต่างและความหลากหลายของประเทศไทย จากการที่เราเรียนหนังสือกันมาจะสังเกตได้ว่า ถึงแม้เราจะป็นชนชาติไทย แต่ก็ไม่ได้มีอัตลักษณ์ที่เป็นหนึ่งเดียวกันหมดทั้งประเทศ เพราะความเป็นจริงเราก็พบชนชาติหลากหลาย เช่น จีน แขก มอญ เป็นต้น แต่เราก็มายืนยันการอย่างไม่ตรงกับความเป็นจริงว่าประเทศไทยของเรานั้นมีชนชาติที่มีอัตลักษณ์เป็นหนึ่งเดียวกันหมด

เพราะฉะนั้น สิ่งที่ยุทธการนั้น บูรณาการอะไร คำตอบคือ บูรณา

การในสิ่งที่ไม่สัมพันธ์กับชีวิตความจริง เช่น บุรณการทางกฎหมาย ดังเช่น ที่อาจารย์ธเนศเขียนไว้ในหนังสือเล่มนี้ เกี่ยวกับเรื่อง จอมพล ป. พิบูลสงคราม ดำเนินการแก้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 5 บรรพ 6 โดยคิดไปถึงว่า ในเมื่อเราเป็นชนชาติไทยเดียวกันหมดก็ต้องใช้กฎหมายฉบับเดียวกัน แล้วท่านก็ประกาศเป็นรัฐธรรมนูญออกมา อย่างไรก็ตาม หากเราลองย้อนกลับไปดูความคิดที่ว่า ชนชาติไทยมีความเป็นน้ำหนึ่งอันเดียวกันนี้ ไม่ได้เพิ่งมีในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม แต่มีมาตั้งแต่สมัยเมื่อครั้งมีการบูรณาการทางดินแดนแล้ว ซึ่งมีความพยายามบังคับลงมาจากข้างบนให้เราเป็นน้ำเนื้ออันเดียวกันมานานแล้ว โดยไม่ให้มีพื้นที่สำหรับความแตกต่างหลากหลาย ในขณะเดียวกันก็ใช้ระบบราชการหรือระบบบริหารเป็นกลุ่มสำคัญอีกอันหนึ่งในการบูรณาการชาติของเรา โดยส่งข้าราชการมาจากส่วนกลาง และให้มีการโยกย้ายข้าราชการตามวาระการทำงาน โดยถือว่าทั้งหมดนี้อยู่ภายใต้ระบบราชการเดียวกัน

ดังนั้นเมื่อกล่าวถึงข้อเสนอข้อที่ 4 ของท่านหะยีสุหลงที่เสนอว่าทำไมเราต้องอยู่ภายใต้ระบบราชการเดียวกัน ทำไมเราไม่สร้างระบบราชการชนิดที่เหมาะสมสำหรับท้องถิ่นนั้นๆ จึงกลายเป็นข้อเสนอที่ใหม่และเมื่อทางกรุงเทพฯ ได้ฟังก็ตกใจ เพราะไม่เคยมีใครได้ยื่นข้อเสนอเช่นนี้มาก่อนเลย และการอยู่ภายใต้ระบบราชการเดียวกันนั้นก็ปฏิบัติเช่นนี้มาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยเริ่มต้นการบูรณาการทางดินแดน จากข้อเสนอดังกล่าวจึงทำให้ทางกรุงเทพฯ คิดว่า ท่านหะยีสุหลงจะคิดแยกดินแดนหรืออย่างไร ซึ่งข้อเสนอนี้ไม่ได้แปลกอะไรเลย มีการยอมรับใช้กันทั่วไป อยู่ในแถบ Mid-West ของอเมริกาเอง อิทธิพลของ Populism แบบอเมริกาแผ่ขยายในหมู่ข้าราชการ ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19-20 บางรัฐไม่ได้ใช้ระบบราชการเดียวกัน แต่มันกลับเป็นของประหลาดสำหรับประเทศไทย เพราะว่าการบูรณาการชนชาติเกิดขึ้นอย่างไม่สมบูรณ์

แม้ในระบบการศึกษา หลักสูตรก็ยังคงบังคับมาจากส่วนกลาง หลักสูตรมาจากกระทรวงศึกษาธิการเหมือนกันหมดทั้งประเทศ อย่างเช่น เด็กเชียงใหม่ซึ่งเกิดอยู่บนดินแดนของพระเจ้าติโลกราชที่ท่านสร้างมาช้านาน แต่เด็กเชียงใหม่ไม่ได้เรียนรู้เรื่องราวเกี่ยวกับท่านเลย แต่กลับเรียนรู้เรื่อง

ราวของพระเจ้าบรมไตรโลกนาถ ซึ่งเป็นศัตรูกับพระเจ้าติโลกราช และรบแพ้พระเจ้าติโลกราชด้วย นี่คือตัวอย่างหนึ่งที่จะชี้ให้เห็นว่าการศึกษาไม่ได้เปิดพื้นที่ของความแตกต่างหลากหลายในการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีเรื่องระบบภาษี ซึ่งมีการเก็บเหมือนกันหมดทั่วประเทศ และก็สร้างให้เกิดปัญหากับชาวบ้าน บางแห่งชาวบ้านถึงกับไม่ยอมเสียภาษี เพราะว่ารัฐไทยไม่มีพื้นที่ให้กับความแตกต่าง

ประเด็นที่ 3 เรื่องพื้นที่ทางการเมือง หากเรานิยามการเมืองว่า หมายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการและจัดสรรการใช้ทรัพยากรสมบัติของประเทศ หรือใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การนิยามเช่นนี้ ทำให้เรื่องการเมืองเป็นเรื่องของการต่อรองการใช้ทรัพยากรหรือสมบัติของชาติ หากคิดในความหมายนี้ พื้นที่ในการต่อรองทางการเมืองไทยนับว่าแคบมาก พื้นที่ทางการเมืองที่เป็นทางการมีเพียงแคในสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรเคยพูดอะไรบ้าง โดยเฉพาะหลัง พ.ศ. 2490 เคยพูดเรื่องที่เกี่ยวข้องทางศาสนาบ้างไหม เคยพูดเรื่องการใช้ทรัพยากรบ้างไหม เคยพูดเรื่องอัตลักษณ์บ้างไหม เคยพูดถึงเรื่องความเป็นธรรมทางเศรษฐกิจและสังคมบ้างไหม หรือพูดเรื่องการกระจายอำนาจบ้างไหม เกือบจะไม่มีเลย แต่กลับไปพูดถึงเรื่องที่ไม่ได้เกี่ยวกับชีวิตของเราเลย ในขณะที่ชีวิตของเรานั้นเกี่ยวข้องกับจัดการสรรการใช้ทรัพยากรอย่างแนบแน่น

เนื่องจากในสภาของเราเกือบจะไม่เคยพูดถึงเรื่องความเสียหาย และสิ่งที่กระทบชีวิตของประชาชนเลย ตลอด 3 ปีที่ผ่านมา มีประชาชนถูกอุ้มหายไปประมาณ 100 กว่าคน เท่าที่สำรวจได้ แต่กลับไม่มีผู้แทนราษฎรทั้งจากปัตตานี ยะลา นราธิวาสแม้แต่คนเดียวที่ตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีมหาดไทยในสภา ว่าสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นได้อย่างไร สภาจึงเป็นพื้นที่แคบๆ ทางการเมือง

การต่อสู้เรียกร้องในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของเราจริงๆ จึงไม่อาจจะผ่านพื้นที่ทางการเมืองที่เป็นทางการได้ ไม่ใช่เกิดขึ้นเฉพาะที่ปัตตานีเท่านั้น แต่เกิดขึ้นทั่วประเทศไทย เราก็ต้องเคลื่อนไหวนอกพื้นที่ทางการเมือง

เมือง การเคลื่อนไหวของประชาชนในภาคพื้นที่อื่นๆ ก็เป็นเพียงราษฎรหัวแข็งเท่านั้น แต่เมื่อไหร่ที่มีการเคลื่อนไหวของประชาชนใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ กลับถูกมองว่าเป็นเรื่องการแบ่งแยกดินแดน ซึ่งอาจจะเป็นอย่างที่อาจารย์ธเนศกล่าวไว้ว่า ชาติไทยนั้นเป็นการพัฒนาการสร้างชาติแบบไม่สมบูรณ์ และไม่มีพื้นที่ให้ความแตกต่างหลากหลาย เพราะฉะนั้นทั้ง 2 เรื่องนี้จึงผูกพันกัน คือ มีพื้นที่ทางการเมืองที่แคบ และมี “ชาติที่ไม่สมบูรณ์” จึงทำให้เกิดการเคลื่อนไหวทางการเมืองได้ค่อนข้างยากมาก

ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนคือเรื่อง ท่านหะยีสุหลง ท่านเคลื่อนไหวทางการเมืองจนทำให้ถูกพิพากษาจำคุก นำประหลาดมากที่การเคลื่อนไหวของท่านหากมาทำในปัจจุบัน หรือกระทำในพื้นที่อีสาน ภาคเหนือ คงไม่เกิดแบบนี้ การกระทำของท่านเพียงแค่นำข้อเสนอ 7 ประการ และ 1 ใน 7 ข้อเสนอนั้นมีอยู่ว่า ขอให้ดินแดน 4 จังหวัดภาคใต้ขึ้นอยู่กับภายใต้การปกครองดูแลของชาวมลายูมุสลิมท่านหนึ่ง ซึ่งมีอำนาจดูแลกับการทำงานทั้งหมดของ 4 จังหวัดภาคใต้ ชาวมลายูท่านนี้คือ ท่านตวนกู มะไฮยิดดิน ซึ่งเป็นบุตรชายของตวนกูอัปดุล กอดีร์ สุลต่านองค์สุดท้ายแห่งปัตตานี ฉะนั้นตอนที่ท่านหะยีสุหลงเคลื่อนไหวทางการเมือง ท่านพิมพ์หนังสือฉันทานุมัติให้ราษฎรเซ็นชื่อเห็นชอบให้ท่านตวนกู มะไฮยิดดินมาปกครอง ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อเสนอ 7 ข้อที่ท่านเสนอไป นับเป็นเรื่องปกติธรรมดา โดยเขียนขึ้นเพื่อหวังว่า โต๊ะมะไฮยิดดินบอกท่านว่าจะไปพบนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีสมัยนั้น ก็จะได้ไปพร้อมกับหนังสือฉันทานุมัติ แต่กลับกลายเป็นว่าท่านถูกพิพากษาจำคุกจากข้อกล่าวหาว่า ท่านดูหมิ่นรัฐ โดยไปกล่าวหาว่ารัฐกดขี่ชนเผ่าประชาชน ทั้งนี้เนื่องจากว่า ในหนังสือฉันทานุมัตินั้น มีการเขียนถึงพฤติกรรมและการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่นั่นว่ากดขี่ชนเผ่าราษฎรอย่างไรบ้าง เพื่อเป็นเหตุผลของการขออยู่ภายใต้การปกครองดูแลโดยชาวมลายู

ประเด็นที่ 4 เรื่องอัตลักษณ์ ความเป็นมลายูกับความเป็นมุสลิม นั้นแยกออกจากกันไม่ได้ และอัตลักษณ์ของการเป็นมุสลิมมีความสำคัญ

อย่างยิ่งต่อคนมลายู ในรัฐชาติไทยมีการให้พื้นที่กับอัตลักษณ์ของมุสลิม เพราะรัฐชาติไทยอ้างว่าเป็น Secular State หรือรัฐโลกียวิสัย แต่อย่างไรก็ตาม การกล่าวอ้างว่าเป็นรัฐโลกียวิสัยของรัฐชาติไทยนั้น ไม่ได้มีลักษณะเป็นรัฐโลกียวิสัยอย่างแท้จริง กล่าวคือ รัฐชาติไทยประกาศว่าเป็นรัฐโลกียวิสัย แต่กลับนำงบประมาณจำนวนมากมาอุดหนุนพระพุทธศาสนาอย่างเต็มที่ ถ้าหากรัฐชาติไทยเป็น Secular State จริงๆ ที่สุดโต่งเหมือนในฝรั่งเศส การนำไม้กางเขนแขวนคอสวมออกนอกเสื้อเพื่อไปโรงเรียนไม่สามารถทำได้ เพราะโรงเรียนไม่ใช่ที่ประกาศศาสนา ไม่ว่าจะป็นศาสนาใดๆ ก็ตาม

แต่ที่สำคัญก็คือว่า ไม่มีประเทศอิสลามที่ไหนในโลกที่สามารถเป็น Secular State ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะว่ามีความขัดแย้งในตัวเองระหว่างกฎที่มนุษย์ออกกับบัญญัติของพระเจ้า เพราะกฎที่มนุษย์ออกไม่สามารถอยู่เหนือบัญญัติของพระเจ้าได้ ฉะนั้นการเป็น Secular State จึงเป็นปัญหาสำหรับชาวมุสลิม เมื่อรัฐไทยไม่เปิดพื้นที่ให้กับความแตกต่างหลากหลาย จึงไม่มีการถกเถียงถึงปัญหานี้กันว่าควรจะทำอย่างไรให้รัฐไทยสามารถที่จะให้คนมุสลิมสามารถอยู่ในรัฐนี้ได้โดยรู้สึกว่าจะไม่ต้องฝ่าฝืนบัญญัติของพระเจ้า คำถามที่น่าสนใจสำหรับพวกเราคือ ภายใต้ระบอบประชาธิปไตย มันจะมีความเป็นไปได้หรือไม่ เพราะว่า ใน Liberal Democracy ประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม มีหลายอย่างที่คนมุสลิมไม่สามารถรับได้ เช่น การโหวตกฎหมายในสภา เราต้องยัดเสียงข้างมากในสภา ซึ่งอาจจะขัดกับหลักศานาก็ได้ ถ้าทุกคนใช้มือโหวต เป็นต้น

แต่สำหรับความเป็นมลายูนั้น กลับไม่มีการให้พื้นที่ในรัฐชาติไทย เพราะฉะนั้น จึงยากมากที่คนที่เป็นทั้งมลายูและมุสลิมพร้อมกันอยู่ในตัวจะไปเรียกร้องอะไรจากรัฐไทยหรือชาติไทยโดยไม่กระทบโครงสร้างเลย

ประเด็นที่ 5 เรื่องความหลากหลายของสังคมมลายูมุสลิม เมื่อกล่าวถึงชาวมลายูมุสลิม ไม่ว่าจะป็นรัฐหรือนักวิชาการที่เป็นมลายูมุสลิม มักกล่าวถึงในลักษณะที่เป็นสังคมซึ่งเป็นน้ำเนื้อเดียวกันอย่างมาก ซึ่งทำให้ไม่น่าเชื่อ เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะมีสังคมมนุษย์เป็นน้ำเนื้อเดียวกัน

มากขนาดนั้น สังคมมนุษย์มักมีความแตกแยกหรือความหลากหลายอยู่ภายในสังคมบ้าง ไม่ว่าจะเป็นการแตกแยกด้วยเหตุผลทางเศรษฐกิจ หรือแม้แต่เหตุผลทางศาสนาก็ตาม ทุกสังคมก็ต้องมีทั้งคนได้เปรียบและเสียเปรียบทั้งสิ้น ไม่ว่าจะมียุทธศาสตร์ไทยอยู่หรือไม่ก็ตาม โดยเฉพาะเมื่อมีโลกสมัยใหม่เกิดขึ้น

พื้นที่ใน 3-4 จังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นอย่างน้อยตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เป็นต้นมามีการเปลี่ยนแปลงมาก เพราะการคมนาคมที่เปลี่ยนไป และเหตุผลอื่นๆ อีกมากมาย ทำให้มีประชาชนกลุ่มอื่นอพยพเข้ามา มากทั้งที่เป็นคนมุสลิม และไม่ใช่มุสลิม ทั้งที่เป็นคนมลายู และไม่ใช่มลายู รวมทั้งนายทุนด้วย ในขณะที่เดียวกันระบบราชการขยายใหญ่ขึ้นมาก รัฐไทยใหญ่ขึ้นกว่าแต่ก่อน ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงนี้ คนกลุ่มต่างๆ เข้าไปเกาะที่ตัวโครงสร้างที่เป็นอยู่นี้ เพื่อหาประโยชน์จากโครงสร้างเหล่านั้น ซึ่งก็เป็นเรื่องปกติธรรมดาที่เกิดขึ้นในทุกสังคม

ฉะนั้นก็เหมือนกันกับทุกสังคมอื่นๆ ในโลก การหาฉันทามติจากสังคมไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่ายๆ ในสังคมมลายูมุสลิมก็เช่นกัน ในงานของอาจารย์ชเนศ เมื่อกล่าวถึงหะยีสุหลง อาจารย์พูดถึงกลุ่มคนที่เป็นมลายูมุสลิมด้วยกัน แต่จริงๆ แล้วยังมีอีกหลายกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับท่านหะยีสุหลง ถึงแม้ว่าท่านหะยีสุหลงจะมีอิทธิพลเป็นที่นับถือกว้างขวาง แต่อย่างไรก็ตาม ก็ต้องมีชาวมลายูมุสลิมที่ไม่เห็นด้วยกับท่าน อาจารย์ไม่ได้นำมาอธิบายให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีกลุ่มไหนบ้าง ตัวอย่างเช่น กลุ่มตระกูลอับดุลราบุตร ซึ่งไม่เห็นด้วยกับท่านหะยีสุหลง

แม้แต่การเคลื่อนไหวทางการเมืองของชาวมลายูมุสลิม ไม่ว่าจะเคลื่อนไหวภายในรัฐไทย คือ เปิดพื้นที่สำหรับที่จะต่อรองภายในเงื่อนไขของรัฐไทยก็ตาม หรือไม่เปิดพื้นที่ในรัฐไทย แต่ไปขอสุมกำลังคนในการที่จะต่อสู้กับรัฐไทย แล้วถูกเรียกว่าเป็นการแบ่งแยกดินแดน การทวงดินแดนคืน การเปิดพื้นที่ใหม่ เป็นต้น ก็ไม่เคยปรากฏว่ามีพรรคที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ไม่เคยมีพรรคคอมมิวนิสต์แห่งมาเลเซียภาคใต้ไทย ที่รวมเป็นหนึ่งเดียวทั้งหมด เพราะตลอดเวลาที่ผ่านมา กลุ่มหนึ่งก็มีความเชื่อว่าต้องตั้งเอาอินโดนีเซียสนับสนุน อีกกลุ่มหนึ่งกลับไม่

เห็นด้วย ต้องพยายามปฏิวัติระบบสังคมของมลายูมุสลิมเอง อีกกลุ่มกลับบอกว่าไม่ใช่ เราต้องฟื้นฟูกลุ่มผู้นำทางศาสนา เช่น โต๊ะอิหม่าม เข้ามามีบทบาทมากขึ้น โดยรักษาโครงสร้างเดิมของมลายูมุสลิมไว้ ดังนั้นจึงเชื่อว่า แม้แต่กลุ่มที่เคลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงในเวลานี้ก็ไม่ได้เป็นเอกภาพกัน และมีลักษณะที่แตกต่าง มีหลายแนวทางด้วยกัน ประเด็นเหล่านี้มีความสำคัญ เราไม่ควรจะหलोकตัวเองว่าสังคมมลายูมุสลิมเป็นสังคมที่เป็นเนื้อเดียวกันทั้งหมด

ประเด็นที่ 6 เรื่องความยุติธรรมจากรัฐ ไม่เคยมีรัฐไหนสามารถตรวจสอบตนเองได้ว่า ตนเองมีความยุติธรรมหรือไม่ เราต้องมีสังคมที่เข้มแข็งพอ เฉพาะในพื้นที่ภาคใต้ สังคมที่เข้มแข็งพอประกอบไปด้วย 3 ส่วน

ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยสังคมในท้องถิ่นของตนเอง เชื่อว่าถ้าคนในท้องถิ่นไม่ลุกขึ้นมารักษาความยุติธรรมให้เกิดขึ้นให้ได้ มันก็ไม่มีทางเกิดหรือเป็นไปได้ และคนในท้องถิ่นปัตตานี ยะลา นราธิวาส ก็เคยลุกขึ้นมาแล้วในการที่จะรักษาความยุติธรรมเอง เช่น การประท้วงที่สะพานกอตอ เป็นตัวอย่างที่ชัดเจน กรณีของการประท้วงการสร้างเขื่อนที่แม่น้ำปัตตานี ซึ่งก็ประสบความสำเร็จ แต่ประสบความสำเร็จล้มเหลวก็มีเยอะ ไม่ได้หมายความว่าทุกครั้งี่ลุกขึ้นสู้จะประสบความสำเร็จหมด แต่เชื่อว่าสังคมท้องถิ่นต้องมีความเข้มแข็งพอที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้ในเวที ซึ่งเวทีนั้นมีพื้นที่ที่แคบ พื้นที่นั้นจะไม่วันขยายเองเป็นอันขาด จนกว่าเราจะดันให้มันขยายขึ้นมา

ส่วนที่ 2 สังคมไทยในวงกว้าง อย่างเช่น คนภายนอกสังคม 3 จังหวัด สามารถเข้ามาช่วยได้ และเราก็พยายามที่จะช่วย เพราะอย่างที่ว่า อาจารย์มารค ตามไท พูดว่า ปัญหาของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถแก้ได้ไม่ใช่ที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แต่แก้ได้ที่รัฐไทย รัฐไทยต้องเปลี่ยน และการที่รัฐไทยจะเปลี่ยนได้นั้น สังคมไทยในวงกว้างต้องบีบบังคับให้รัฐไทยเปลี่ยน แต่ถ้าอยู่เฉยๆ มันก็ไม่มีวันเปลี่ยน จนกว่าจะต้องบีบให้มันเปลี่ยน โดยการบีบผ่านสื่อ บีบผ่านการให้การ

ศึกษา ให้คนรู้ ให้คนเข้าใจ เป็นต้น ตัวอย่างเช่น การเปิดสอนหลักสูตร มลาญศึกษาของมหาวิทยาลัยเที่ยงคืนที่เชียงใหม่ เนื่องจากในเชียงใหม่ ยังมีคนอีกมากที่ไม่เข้าใจว่าพี่น้องร่วมชาติอื่นๆ อยู่กันอย่างไร เราต้อง รู้จักเขา ดังนั้นไม่ใช่ว่าปัญหาของ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้จะอยู่เฉพาะที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้เท่านั้น ต้นตอของปัญหาทั้งหมดอยู่ที่ความไม่ลง รอยของรัฐไทยดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น เพราะฉะนั้นสังคมไทยในวง กว้างจึงมีความสำคัญ

ส่วนที่ 3 สังคมส่วนที่เหลือคือ สังคมโลก ซึ่งในอนาคตที่พอจะ มองเห็นได้ เชื่อว่าโลกไม่สนใจ ทุกวันนี้เราเริ่มจะยอมรับกันแล้วว่า มาเลเซียไม่มีวันเกี่ยวข้องกับความวุ่นวายที่เกิดขึ้นในภาคใต้ของไทย และ เหตุผลที่คิดว่ามาเลเซียไม่มีวันเกี่ยวเพราะว่า มาเลเซียยอมมองเห็นผล ประโยชน์ทางเศรษฐกิจของตนสำคัญกว่าอย่างอื่นทั้งหมด ผลประโยชน์ ทางเศรษฐกิจที่มาเลเซียมีต่อประเทศไทยนั้น มันมหาศาลเกินกว่าที่เขาจะ มาทำอะไรอย่างนั้นในภาคใต้ เขาอยากให้เห็นประเทศไทยที่สงบสุขเพื่อจะ ได้ทำประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ มากกว่าที่จะหาประโยชน์จากความวุ่นวาย ที่ 3 จังหวัดภาคใต้ ที่วิทุกเครื่องที่เราเชื่อมั่นผลิตที่อยุธยาและมาเลเซีย มันไม่ได้ผลิตที่ใดที่หนึ่ง เวลานี้ทั้งไทยและมาเลเซียต่างก็เป็นโรงงานให้ กับญี่ปุ่นเหาะๆ กันทั้งคู่ คือใครถนัดอะไรก็ผลิตกันในประเทศนั้น แล้วนำ มาประกอบเข้ากันที่บางปะอินบ้าง หรือไมก็ที่มาเลเซียบ้าง และถือว่าเป็น ตลาดร่วมกันในสายตาของญี่ปุ่น

ดังนั้น ในอนาคตอันใกล้ข้างหน้าที่เรามองเห็นได้ โลกจะไม่สนใจ ปัญหาชายแดนภาคใต้ไทย แม้ว่าทำท่าที่ว่าสนใจ แต่ก็ไม่ได้สนใจอย่าง จริงจัง เพราะว่ามีผลประโยชน์อื่นมาดบังมากกว่า ฉะนั้นจึงคิดว่ามัน เหลือเพียง 2 ที่ คือ สังคมท้องถิ่น กับ สังคมไทยเอง ที่จะต้องแก้ปัญหา ตัวเอง การที่จะทำให้สังคมท้องถิ่นเคลื่อนไหวเพื่อที่จะขยายพื้นที่ทางการ เมืองของตนเอง เคลื่อนไหวเพื่อที่จะรักษาความยุติธรรมอันพึงที่จะได้จาก รัฐก็ตาม ทำให้สังคมไทยทั้งหมดเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันกับคนที่แตกต่าง และหลากหลายจากตนเอง ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องง่ายนัก แต่มันเป็นทางออกทาง เดียวที่เราจะทำได้

ประเด็นที่ 7 ความสมานฉันท์ เป็นประเด็นสุดท้าย สมานฉันท์ถูกใช้เป็นคำภาวนาในการเรียกร้องความสมานฉันท์โดยฝ่ายรัฐตลอดเวลา แต่รัฐกลับไม่มีความจริงจังในการสมานฉันท์ เพราะเหตุที่ว่าสมานฉันท์เกิดขึ้นได้จาก

1. ความจริง คุณต้องทำความจริงให้ปรากฏ การที่เราจะสมานฉันท์กันได้ จะรักกัน จะให้อภัยต่อกันได้ เราต้องรู้กันก่อนว่าเราทำอะไรผิด แต่ปรากฏว่ากระบวนการที่จะเปิดเผยความจริงทั้งหมดของความสัมพันธ์ระหว่างชาวมลายูมุสลิมกับรัฐไทย ไม่ได้เคยถูกเปิดเผยอย่างจริงจังสักที

2. เราต้องแก้ปัญหาเรื่องชาติ อย่างที่เคยพูดว่า ชาติไทยเป็นชาติที่พัฒนาไม่ถึงจุดสมบูรณ์ที่สุดของมัน เราต้องพัฒนาให้มันถึงจุดสมบูรณ์สุดให้ได้ ต้องไม่มีความเหนียวของของกลุ่มชาติพันธุ์ใดในชาติ เราทุกคนต้องเท่าเทียมกัน ถ้าไม่อย่างนั้นก็ไม่ได้เกิดชาติ คำว่าชาติ คือคำว่าเสมอภาคนั่นเอง ไม่เคยมีครั้งไหนที่เรามีรัฐแล้วทุกคนเท่าเทียมกันหมด แต่เราพยายามสร้างชาติขึ้นมาโดยพยายามรักษาความไม่เท่าเทียมกันที่เคยมีอยู่ให้คงไว้ต่อไป ซึ่งเราต้องแก้ไขเรื่องนี้ให้ได้ ถ้าเราแก้ไขเรื่องนี้ไม่ได้ก็ไม่สามารถที่จะเปิดพื้นที่ให้กับชาวมลายูมุสลิมได้

เราต้องยอมรับความแตกต่างหลากหลายของระบบปกครองเพื่อให้เหมาะสมกับพื้นที่ของเขา คนของเขา วัฒนธรรมของเขา ดังเช่น ข้อเสนอ 7 ประการของท่านหะยีสุหลง ข้อที่ 1 เขตปกครองพิเศษ ซึ่งเป็นเขตที่มีคนถูกเลือกตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นผู้ดูแลทั้ง 3-4 จังหวัดนี้ แม้ว่าเราอาจจะไม่นำรูปแบบนี้มาใช้ แต่เราก็ต้องคิดรูปแบบที่มันเหมาะสมกับพื้นที่นี้ และเมื่อมีเขตปกครองพิเศษเกิดขึ้นมา เราต้องคิดถึงสิทธิของคนกลุ่มน้อยด้วย ฉะนั้น สิทธิของคนกลุ่มน้อยในที่นี้ คือ สิทธิของคนที่ไม่ใช่มุสลิม ซึ่งเขาอยู่ร่วมกันที่นี้มาหลายชั่วคนแล้ว เขาจะอยู่กันอย่างไร ซึ่งเรื่องนี้ต้องขอฝากให้ทางฝ่ายมลายูมุสลิมคิดบ้าง ขอยกคำพูดของอาจารย์เกษียร เตชะพีระ ท่านบอกว่า พวกเราทุกคนซึ่งอยู่ตรงนี้เป็นคนส่วนน้อยหมด แล้วแต่คุณจะซีตวงไว้ตรงไหน ชาวมลายูมุสลิมเป็นคนส่วนน้อยในรัฐไทย คนไทยเป็นคนส่วนน้อยในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คนส่วนใหญ่ในเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้เป็นคนมลายู เราคือคนส่วนน้อย ฉะนั้น เราจึงต้องอ่อนไหวกับเรื่องสิทธิของคนส่วนน้อยให้มาก เพราะทุกคนเป็นคนส่วนน้อยหมด ไม่มีใครเป็นคนส่วนใหญ่สักคน

สุดท้ายนี้ คุณต้องยอมรับอัตลักษณ์ของมลายู เพราะปัญหาเรื่องศาสนาอิสลามไม่ใช่ปัญหาใหญ่ แต่ปัญหาที่แท้จริงคือความเป็นมลายู ทั้งนี้เนื่องจากว่าอาจมีคนมุสลิมที่อยู่นอกเขต 3 จังหวัดภาคใต้มากกว่าคนมุสลิมที่อาศัยในเขต 3 จังหวัดภาคใต้เสียอีก ความเป็นมลายูคืออัตลักษณ์ที่สำคัญและถูกย้ายอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตาม ความเป็นมลายูกับความ เป็นมุสลิมนั้นแยกออกจากกันไม่ได้ เพราะสำนึกของคนมลายูกับความ เป็นมุสลิมนั้นมันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างแยกไม่ออก และด้วยเหตุผลที่รัฐไทยไม่เปิดพื้นที่ให้คนใน 3 จังหวัดภาคใต้ต่อสู้ได้ จึงจำเป็นต้องช้อนการต่อสู้ ต่อรองกับรัฐมาในรูปศาสนาอิสลามทุกครั้ง เพราะไม่สามารถต่อรอง ต่อสู้ในเรื่องของความเป็นมลายูได้ เราต้องยอมรับความจริงว่าทุกคนไม่สามารถจะทำแบบคนจีนที่หลบตนเองให้กลายเป็นไทยได้ทั้งหมด โดยเฉพาะคนมลายู เมื่อทำไม่ได้ ก็ต้องเป็นมลายู และรัฐต้องยอมรับความเป็นมลายูมุสลิมด้วย

และในบรรดาความเป็นมลายูทั้งหมด เรื่องภาษาเป็นเรื่องที่สำคัญ เห็นด้วยกับทาง กอส. เป็นอย่างยิ่งในการมีข้อเสนอว่า “ทำไมการศึกษาในเขตพื้นที่ 3-4 จังหวัดภาคใต้ จะเริ่มศึกษาประถม 1 ถึงประถม 6 ด้วยภาษามลายูไม่ได้” ในเมื่อคนเขาเกิดเป็นมลายู เขาก็น่าจะใช้ภาษามลายูได้ สิ่งที่น่าเสียดายสำหรับภาษามลายูท้องถิ่นที่สุดก็คือว่า ทุกภาษาในโลกนี้ เมื่อตอนที่เรากำลังจะเข้ามาสู่สมัยใหม่ เรามีโอกาสพัฒนาภาษา แต่มีภาษาหลายพันภาษาที่ไม่มีโอกาสพัฒนาภาษา ซึ่งทำให้ไม่สามารถใช้ภาษานั้นในการที่จะสื่อสารของโลกสมัยใหม่ได้ ภาษามลายูท้องถิ่นเสียโอกาสอันนี้ เหมือนกับที่ภาษาคำเมืองในเชียงใหม่ และภาษาอีสานเสียโอกาสเช่นเดียวกัน คือ ไม่ได้มีโอกาสที่จะถูกใช้เอามาเขียนนิยายรัก เอามาใช้อธิบายวิทยาศาสตร์ และอธิบายเรื่องอื่นๆ อีกมากมาย เราต้องเปิดโอกาสให้ภาษามลายูท้องถิ่นได้มีโอกาสพัฒนาตนเอง แม้ว่าภาษามลายูท้องถิ่นหลายคำอาจจำเป็นต้องยืมมาจากภาษามลายูที่ใช้กันในเมืองเลยอย่าง

หลีกเลี่ยงไม่ได้

เพราะฉะนั้น ความเป็นอัตลักษณ์ไม่ตาย เราต้องยอมรับ รัฐต้องยอมรับ ถ้าเราจะสมานฉันท์กัน เราต้องยอมรับว่า พวกเราที่มีความแตกต่างกัน จะเหมือนกันก็มี ต่างกันก็มี การยอมรับเช่นนี้เท่านั้น จึงจะทำให้เกิดความสมานฉันท์ได้จริง

นิตยสารศิลปวัฒนธรรม
แสดงถึงวิถีชีวิตที่งดงาม

ขบถ

ร.ศ. 121

เตช บุนนาค

 TOYOTA

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย

“แบบแผนวิธีคิดและแนวทางยุทธศาสตร์วิธีที่ดำเนินการ
ต่อปัญหาวิกฤตความรุนแรง ในจังหวัดชายแดนภาคใต้
เป็นเครื่องพิสูจน์แสดงให้เห็นว่า
สังคมไทยยังคงเสถียรติดจำเอยอยู่กับวัฒนธรรมการเรียนรู้
ในลักษณะที่เป็นอริต่ออนาคตความมั่นคงของสังคมของตนเอง
ความคิดความอ่านที่จะแก้ไขสถานการณ์วิกฤต
จึงเป็นเหตุกระตุ้นให้ปัญหาความรุนแรงสูญเสียดัง
และอารมณ์ความรู้สึกเกลียดชังหวาดระแวงยิ่งขยายวงกว้างออกไปโดยลำดับ
ทั้งหมดเป็นปัญหาท้าทายและทดสอบระบบและสถานะความเป็น
“รัฐประชาชาติไทย” อย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นที่ชัดเจนว่า ไม่อาจแก้ไขคลี่คลายไปได้
ตราบเห่าที่ลัทธิและแบบแผนความคิดความเชื่อ “เชื้อชาตินิยม”
อันเป็นมรดกวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจากยุคสมัยของเผด็จการ “เชื้อผู้นำ ช่าติพันภัย”
ดังที่ท่านปรดิ พนมยงค์ได้เคยตั้งข้อสังเกตไว้ในช่วง 14 ตุลาคม 2516”

ศาสตราจารย์เสน่ห์ จามริก
ประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
พฤศจิกายน 2549

150.-

ISBN 978-974-383-275-8

9 789743 832758

สสส. สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน
การส่งเสริมสุขภาพ

คณะทำงานวาระทางสังคม

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย